

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ελένη Ρουσάκη, Α.Μ. 20627

Τριμελής Επιτροπή

Επιβλέπουσα : Χ. Σοφianoπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια

Μέλη : Α. Τραγάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Γ. Κρητικός, Επίκουρος Καθηγητής

Αθήνα, Φεβρουάριος 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	11
1.1. Το προφίλ των μεταναστών στην Ελλάδα – Στατιστικά στοιχεία	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο – Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο – Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	35
3.1 Η πρώτη περίοδος, μέχρι τα τέλη του '80	35
3.2. Η δεύτερη περίοδος που καθορίζεται από το νόμο 1975/91	38
3.3. Η Τρίτη περίοδος, η οποία συνδέεται με τη διαδικασία της νομιμοποίησης και ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1997	42
3.4. Τι ισχύει από το 2005 και μετά, στην Ελλάδα, για τους μετανάστες	47
3.5. Τι ισχύει για τους παλιννοστούντες	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο – Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΝΤΑΞΗ	53
4.1. Τα παιδιά των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο – Στατιστικά στοιχεία ..	53
4.2. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση	67
4.3. Η εκπαιδευτική πολιτική για τους παλιννοστούντες και τους αλλοδαπούς στην Ελλάδα	70
4.4. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εκπαίδευσή τους στην Ελλάδα	76
4.5. Κριτική στην μέχρι τώρα πολιτική ένταξης των παιδιών των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο – ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	82
5.1. Σκοπός της έρευνας	82
5.2. Το δείγμα, το ερευνητικό εργαλείο και η διεξαγωγή της έρευνας	83
5.3. Παρουσίαση και σχολιασμός των αποτελεσμάτων της έρευνας	85
5.3.1. Ποσοτικές ερωτήσεις	85
Ενότητα I : Περιγραφικά στοιχεία δείγματος	85
Ενότητα II : Κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία δείγματος	98

Ενότητα III : Κοινωνική συμμετοχή του δείγματος	123
Ενότητα IV : Αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών	130
Ενότητα V: Βαθμός ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα	134
5.3.2. Ποιοτικές ερωτήσεις	143
Ενότητα II : Κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία δείγματος	143
Ενότητα III : Κοινωνική συμμετοχή του δείγματος	144
Ενότητα IV : Αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών	144
Ενότητα V: Βαθμός ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα	145
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	148
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	154
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	167
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	168

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μετανάστευση είναι ένα πανάρχαιο φαινόμενο που συνεχίζεται με αμείωτους ρυθμούς έως σήμερα και αναμένεται να ενταθεί στο μέλλον (Μαγκλιβέρας 2008: 14). Σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ), η μετανάστευση είναι η διαδικασία της μετακίνησης είτε διαπερνώντας διεθνή σύνορα είτε μέσα στην επικράτεια ενός κράτους και αφορά πρόσφυγες, εκτοπισμένα άτομα, ξεριζωμένα άτομα και οικονομικούς μετανάστες (International Migration Organisation 2005: 460).

Η μαζική μετακίνηση των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζει τη δημογραφική σύνθεση των “χωρών υποδοχής” μεταναστών και αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών τους. Η μετατροπή της ελληνικής κοινωνίας σε πολυπολιτισμική, κάτι το οποίο συντελέστηκε την τελευταία εικοσαετία, επέφερε σημαντικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ζωής της χώρας.

Η ένταξη των μεταναστών, δηλαδή “η διαδικασία κατά την οποία οι μετανάστες γίνονται αποδεκτοί από την κοινωνία, τόσο ως άτομα όσο και ως ομάδες” (Penninx, 2003, Baldwin-Edwards, 2005:5) είναι ένα από εκείνα τα ζητήματα που τη διαχείρισή τους η κάθε κυβέρνηση τη θεωρεί πρόκληση (ΙΜΕΠΟ 2009:10)´ καθώς καλείται να διαμορφώσει ένα εκπαιδευτικό και κοινωνικό περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις όλων των κοινωνικών και πολιτισμικών ομάδων.

Η εκπαίδευση είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι στην κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών καθώς:

- ▲ Αποτελεί σημαντικό θεσμό συνύπαρξης μεταναστών και γηγενών.
- ▲ Μπορεί, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, να επηρεάσει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων με στόχο τη διευκόλυνση της αποδοχής της ετερότητας.
- ▲ Διοχετεύει μορφωτικά εφόδια που είναι απαραίτητα στα παιδιά των γηγενών και μεταναστών καθώς θεωρούνται αναγκαία προϋπόθεση για την ένταξη εν συνεχεία στην αγορά εργασίας και την εξασφάλιση πρόσβασης σε ποικίλα δημόσια αγαθά.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους ενίσχυσαν την προσπάθειά μου, ιδιαίτερα την κυρία Σοφianoπούλου για την καθοδήγησή της σε όλα τα στάδια της πτυχιακής μου μελέτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα, από τις αρχές της δεκαετίας του '90, λόγω εσωτερικών αλλά και μιας σειράς διεθνών αλλαγών έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Από τότε η δημογραφική ανάπτυξη της χώρας οφείλεται, κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος, στην εισροή, από τρίτες χώρες, ξένων εργαζόμενων και των οικογενειών τους.

Την μέχρι τώρα ελληνική μεταναστευτική πολιτική όμως, χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό, η απουσία μέτρων για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αλλοδαπών. Οι υπηρεσίες του κράτους λειτουργούν περισσότερο σε επίπεδο αστυνόμευσης και καταστολής και δεν υπάρχει συγκεκριμένη κοινωνική πολιτική.

Την τελευταία εικοσαετία επίσης, εμφανίζονται μαζικά, στο ελληνικό δημόσιο σχολείο, παιδιά με γλώσσα και θρησκεία διαφορετικές από τις κυρίαρχες στον ελληνικό χώρο και παρ' ότι η εκπαίδευση ασκεί καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ενσωμάτωσης των παλιννοστούντων και μεταναστών, η μέχρι τώρα εκπαιδευτική πολιτική για τους αλλοδαπούς εγγράφεται στη λογική της αφομοίωσης και στην απουσία διασφάλισης της πολιτιστικής ετερότητας.

Παρά τα όσα αναφέραμε, στο πλαίσιο της πτυχιακής μελέτης έγινε έρευνα σε σχολεία της Αττικής και το αποτέλεσμα αυτής έδειξε πως οι αλλοδαποί μαθητές έχουν πετύχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο ενσωμάτωσης, παρά τις δυσκολίες που συναντούν. Ωστόσο εκτιμούν πως είναι επιτακτική η ανάγκη της λήψης μέτρων τα οποία θα εξαλείψουν τη διακριτική σε βάρος τους μεταχείριση.

ABSTRACT

Greece, starting from early 90's, has turned into a country that sees in hundreds of thousands of immigrants, due to a sequence of national and international changes. Since then the demographic evolution of Greece is greatly affected by the aggregation of foreign workers and their families.

The up to now Greek immigration policy, lacks the measures required for the safeguarding of the human rights of the immigrants. The relevant civil services work to the direction of the police vigilance and restraint of these people and at the same time there is no concrete policy on social welfare.

During the last twenty years, the number of pupils speaking foreign languages and believing in different religions increased fast, in Greek public schools. Although the education process plays a dominating role in the integration of ethnic minorities, the educational policy, concerning the immigrants, up to now is based on the aspect of adaptation and lacks any idea in terms of preservation of cultural diversities.

In spite of all mentioned above, the research made for this project at schools in Attica prefecture, showed that foreigner students have reached a very satisfying level of integration, despite the difficulties they encounter. They state though, that the need of measures aiming to the elimination of discrimination against them, is imperative.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το τέλος της δεκαετίας του '80 οι προσπάθειες της Ευρώπης για μηδενική μετανάστευση απέτυχαν, επειδή, αφενός μεν είναι έντονη η ζήτηση για μεταναστευτική εργασία από τους εργοδότες, αφετέρου δε τα κίνητρα των μεταναστών είναι ισχυρά. Σήμερα πλέον, η νέα οπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μετανάστευση υπαγορεύει εκτός από τον έλεγχο των μεταναστευτικών εισροών και πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών (Κοτζαμάνη, Τζωρτζοπούλου 2008: 7). Σ' αυτό το πλαίσιο, στις χώρες υποδοχής ανήκει η πρωτοβουλία και η ευθύνη για αποτελεσματικές πολιτικές ενσωμάτωσης. Η Ελλάδα που δεν είναι πλέον νέα χώρα υποδοχής, σε σύντομο χρονικό διάστημα έπρεπε όχι μόνο να αντιμετωπίσει τα ζητήματα που σχετίζονται με την παρουσία των αλλοδαπών αλλά και εκείνα που συνδέονται με τη δεύτερη γενιά καθώς και την εκπαίδευσή της. Η αυξανόμενη φοίτηση παιδιών μεταναστών στο ελληνικό σχολείο δημιουργεί νέες εκπαιδευτικές πραγματικότητες και θέτει κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τόσο στη διαχείριση της ετερότητας όσο και στην εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για τα παιδιά των μεταναστών.

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη εξετάζει την κοινωνική ένταξη των μεταναστών μέσω της εκπαίδευσης και διακρίνεται σε τρία βασικά μέρη:

^ Στο πρώτο δίνονται στατιστικά στοιχεία για το προφίλ των αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας και περιγράφεται η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα.

^ Στο δεύτερο βλέπουμε την παρουσία των αλλοδαπών μαθητών στα ελληνικά σχολεία καθώς και την εκπαιδευτική πολιτική για τους μετανάστες στην Ελλάδα

^ Ενώ στο τρίτο συμπεριλαμβάνονται τα πορίσματα μικρής έρευνας σε μαθητές της Αττικής.

Πιο αναλυτικά, χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους λόγους για τους οποίους μετατράπηκε η Ελλάδα από παραδοσιακή χώρα προέλευσης μεταναστών σε χώρα υποδοχής μετά το τέλος της δεκαετίας το '80. Παράλληλα γίνεται προσπάθεια περιγραφής του προφίλ των μεταναστών που ζουν πλέον και εργάζονται στην χώρα μας. Τέλος παρατίθενται στατιστικά στοιχεία, αντλούμενα κυρίως από την απογραφή του 2001 της ΕΣΥΕ και αφορούν πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά κτλ. χαρακτηριστικά των μεταναστών.

Το δεύτερο είναι ένα σύντομο κεφάλαιο το οποίο περιγράφει τις δυσκολίες και την σημαντικότητα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες υποδοχής τους. Η ένταξη των αλλοδαπών είναι σε μεγάλο βαθμό ευθύνη της χώρας που τους υποδέχεται ωστόσο σεβασμός και αναγνώριση των πολιτισμικών στοιχείων μιας κουλτούρας δεν σημαίνει την αποδοχή χωρίς κριτική όλων των κανόνων αυτού του πολιτισμού. Βλέπουμε πως η ένταξη είναι μια σύνθετη διαδικασία, για την υλοποίηση της οποίας απαιτούνται προϋποθέσεις τόσο από την πλευρά της χώρας όσο και από τους ίδιους τους μετανάστες.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια καταγραφής της ιστορικής εξέλιξης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Καταγράφονται στοιχεία από πριν την εποχή της μετατροπής της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών μέχρι το σημερινό και ισχύον πολιτικό σύστημα για τους μετανάστες. Διακρίνονται τρεις φάσεις τις οποίες έχει περάσει το μεταναστευτικό σύστημα της χώρας μέχρι την σημερινή κατάσταση: α) η φάση της ανοχής - μέχρι τα τέλη του '80, β) η φάση της ποινικοποίησης που καθορίζεται από το νόμο 1975/91 γ) η φάση που συνδέεται με την διαδικασία νομιμοποίησης και ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1997.

Παρακάτω, τέταρτο κεφάλαιο, χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο κομμάτι βλέπουμε την παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία: καθώς παρατίθενται πολλά στατιστικά στοιχεία και πάλι βασισμένα σε έρευνες της ΕΣΥΕ και σε εκθέσεις του ΙΠΟΔΕ και της Στατιστικής Υπηρεσίας του ΥΠΕΠΘ για τον μαθητικό πληθυσμό των αλλοδαπών μαθητών/τριών. Στο δεύτερο κομμάτι καταγράφεται η σημαντικότητα της εκπαίδευσης στην κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών και η ιστορική εξέλιξη της εκπαιδευτικής πολιτικής που ακολούθησε η χώρα για τους μετανάστες. Τα βασικά μέτρα που πήρε η ελληνική πολιτεία για τους αλλοδαπούς μαθητές ήταν οι τάξεις υποδοχής και τα φροντιστηριακά τμήματα αλλά και αυτά σε πλαίσιο αφομοιωτικής λογικής. Στο τρίτο και τελευταίο κομμάτι αυτού του κεφαλαίου έγινε προσπάθεια καταγραφής των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εκπαίδευσή τους στην Ελλάδα, και κριτικής στην μέχρι τώρα εκπαιδευτική πολιτική που έχει ακολουθηθεί γι' αυτούς.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, εμπεριέχει την εμπειρική έρευνα με τίτλο: «Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών μέσω της εκπαίδευσης, σύμφωνα με την οπτική των μαθητών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», την παρουσίαση και τον σχολιασμό των αποτελεσμάτων της. Η σχολική μονάδα αν και έχει την κατώτερη θέση στο σύστημα διοίκησης της εκπαίδευσης, στην πραγματικότητα έχει μια θέση

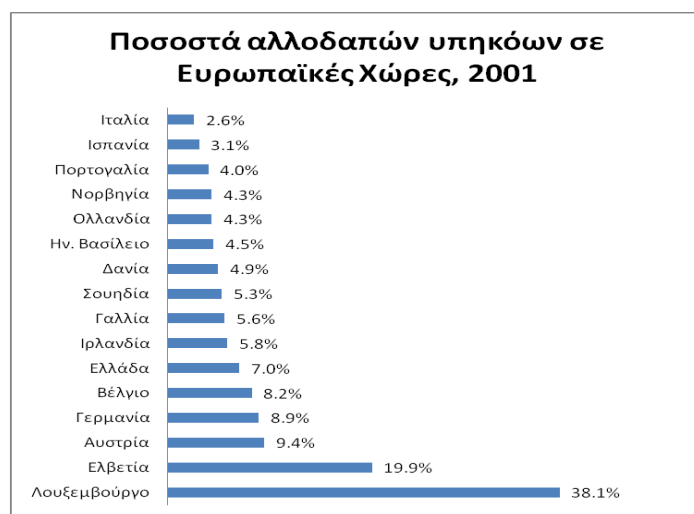
κλειδί για την πραγμάτωση των σκοπών της εκπαίδευσης και επιπλέον, θα μπορούσε να εκληφθεί ως ο χώρος μέσα στον οποίο τα ζητήματα που συνδέονται με το μεταναστευτικό φαινόμενο παράγονται ή αναπαράγονται. Για το λόγο αυτό, θεωρήσαμε ότι θα έχουμε αμεσότερες απαντήσεις στα ερωτήματά μας αν κινηθούμε στη σχολική μονάδα και στοχεύσουμε στην άντλησή τους μέσα από τις απόψεις των παιδιών. Με την έρευνα πεδίου επομένως, επιχειρήθηκε η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης στο ελληνικό σχολείο από την σκοπιά των αλλοδαπών και ελλήνων μαθητών και ο βαθμός ενσωμάτωσης των παιδιών των μεταναστών μέσα από το σχολικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κράτη τα οποία παραδοσιακά θεωρούνταν χώρες προέλευσης έχουν μεταβληθεί σε χώρες υποδοχής μεταναστών, αλλά και το αντίθετο. Πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα (Μαγκλιβέρας 2008: 25). Όπως αναφέρεται και στην Εισηγητική Έκθεση του νόμου 3386/2005: «*Η Ελλάδα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών και μάλιστα εμφανίζεται να έχει από τους μεγαλύτερους, αναλογικά, αριθμούς μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Σχήμα 1). Οι αιτίες για την μετατροπή της Ελλάδος σε χώρα υποδοχής μεταναστών εδράζονται αφενός στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αφετέρου στις γενικότερες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις που επήλθαν στην Ευρώπη και ειδικότερα στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου κατά τα προηγούμενα έτη*».

Σχήμα 1:

Πηγή: Trends in International Migration, OECD, 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

Το 1989 γίνεται αντιληπτή η σταδιακή μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Εκείνη την περίοδο παρατηρείται αύξηση της εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα κι έτσι παύει να αποτελεί χώρα προσωρινής διαμονής και ενδιάμεσου σταθμού για τους μετανάστες. Η μετατροπή αυτή

συντελέστηκε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, λόγω εσωτερικών αλλά και μιας σειράς διεθνών αλλαγών, οι οποίες είναι:

- Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα
- Η επικρατούσα πρακτική αυστηρών μέτρων κατά της εισόδου νέων μεταναστών εκτός των κρατών μελών στα πλαίσια της εναρμόνισης των πολιτικών για τη μετανάστευση¹
- Η κατάρρευση των ‘κομμουνιστικών’ καθεστώτων στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης,
- Ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία
- Και οι εθνικιστικές αναταραχές στα Βαλκάνια.

Για μεγάλο διάστημα όμως η γνώση για τον αριθμό και για τα άλλα χαρακτηριστικά των μεταναστών στην Ελλάδα ήταν περιορισμένη λόγω του μη νόμιμου καθεστώτος παραμονής στη χώρα, των περισσότερων εξ αυτών. Αρκετά από τα βασικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών γίνονται γνωστά, μετά την πρώτη διαδικασία νομιμοποίησης αυτού του πληθυσμού (Π.Δ. 358/97 και 359/97), καθώς και εκείνης που ακολούθησε τη δημοσίευση του Ν. 2910/01. Παράλληλα μια πιο πλήρη εικόνα για τη σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού καθώς και των λοιπών κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών του, σχηματίζουμε με την απογραφή (Μάρτιος 2001) (Πίνακας 1), ενώ τα πραγματικά μεγέθη δεν πρέπει να απέχουν πάρα πολύ, καθώς τότε απογράφηκε σημαντικός αριθμός μεταναστών².

¹ Για την μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα βλέπε Baldwin-Edwards M (1991) ‘Immigration after 1992’ Policy and Politics Vol.19(13) pp. 199-211 και E.V.Petracou (1993) ‘Immigration policy in Northern and Southern regions of the EC with special reference to Britain and Greece’ University of Warwick: M.A thesis.

² ΕΣΥΕ, statistics.gr. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αύξηση του συνολικού πληθυσμού της χώρας, οφείλεται κατά πολύ στους μετανάστες. Πράγματι, τα τελευταία χρόνια, ο μέσος όρος γεννητικότητας στην Ελλάδα φτάνει μόλις το 1,3 παιδιά ανά γυναίκα (ενώ για την αναπαραγωγή του πληθυσμού είναι αναγκαίος ο μέσος όρος του 2,1 παιδιά / γυναίκα).

Πίνακας 1: Ποσοστά αλλοδαπού πληθυσμού στο σύνολο του πληθυσμού της Ελλάδας για το 1991 και το 2001

Πληθυσμός		<u>1991</u>	<u>2001</u>
Συνολικός πληθυσμός Ελλάδας		10260000	10934097
Πληθυσμός υπηκόων ξένων χωρών		167000	762191
% Ποσοστό αλλοδαπών στο συνολικό πληθυσμό της χώρας		2%	7%

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή 1991 και 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

1.1 Το προφίλ των μεταναστών στην Ελλάδα – Στατιστικά στοιχεία

Στην Ελλάδα υπάρχουν δυο «ιστορικές μειονότητες» (Δαμανάκης 2002), η μουσουλμανική και εκείνη των Αθιγγάνων. Σ' αυτές τις δυο εθντικές - πολιτισμικές ομάδες προστέθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και κυρίως τη δεκαετία του 1990 μετανάστες ελληνικής εθνικότητας καταγωγής όπως οι Ρωσοπόντιοι παλιννοστούντες και οι Βορειοηπειρώτες, μετανάστες από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και πολίτες χωρών της Ασίας και της Αφρικής. Σε μικρότερο βαθμό εξακολούθησε δε και ο επαναπατρισμός Ελλήνων μεταναστών από τη Δυτική Ευρώπη, την Αμερική και την Αυστραλία, καθώς και η μετανάστευση πολιτών αναπτυγμένων χωρών (όπως για παράδειγμα το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και άλλες) (Τριανταφυλλίδου 2005).

Στην διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι περισσότεροι από τους αλλοδαπούς που εισήλθαν στην Ελλάδα ήταν παράνομοι. Το φαινόμενο αυτό της παράνομης μετανάστευσης στην Ελλάδα οφείλεται σε παράγοντες όπως η ύπαρξη της παραοικονομίας, η κυριαρχία τομέων όπως ο τουρισμός, οι κατασκευές, η γεωργία, η

κυριαρχία μικρομεσαίων οικογενειακών επιχειρήσεων στην οικονομία, ο ρόλος της οικογένειας και της εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία, το περιορισμένο κράτος πρόνοιας και οι άτυπες κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις.

Λόγο λοιπόν της παράνομης μετανάστευσης, το μεταναστευτικό απόθεμα μπορεί να προκύψει από τα αποτελέσματα των απογραφών, όπως προαναφέρθηκε (Παπαδοπούλου 2006). Έτσι, με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2001, σήμερα διαμένουν στην Ελλάδα περίπου 11 εκατομμύρια άνθρωποι (10.934.097) από τους οποίους οι 762.191 είναι αλλοδαποί. Σε αυτούς περιλαμβάνονται 47.000 πολίτες από άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15). Είναι προφανές λοιπόν ότι η δημογραφική ανάπτυξη της χώρας κατά την τελευταία δεκαετία οφείλεται, κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος, στην εισροή από τρίτες χώρες ξένων εργαζόμενων και των οικογενειών τους (Πίνακας 2 και Πίνακας 3) (Τριανταφυλλίδου 2005, Πανταζής 2007: 2).

Πίνακας 2:

Ποσοστό ξένων υπηκόων στην Ελλάδα ως επί % του συνολικού πληθυσμού από το 1951 έως το 2001	
Έτος	Ποσοστό
1951	0.40%
1961	0.65%
1971	1.06%
1981	1.76%
1991	1.63%
2001	7.27%

Πίνακας 3:

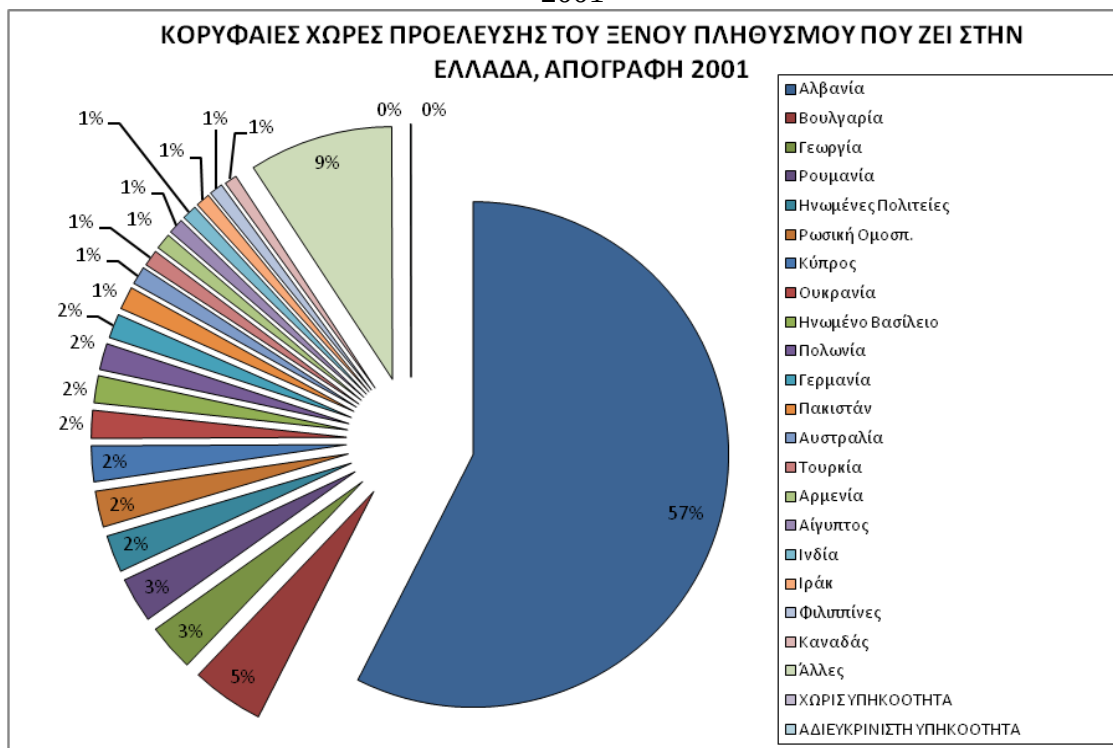
Αύξηση του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας ανά δεκαετία από το 1951 έως το 2001	
Χρονολογία	Ποσοστό αύξησης
1951-1961	9.90%
1961-1971	4.53%
1971-1981	11.08%
1981-1991	5.34%
1991-2001	6.86%

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές από 1951 έως 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

Στην Ελλάδα βρίσκονται μετανάστες από 216 διαφορετικές χώρες, ωστόσο 20 είναι οι κυριότερες χώρες προέλευσης (χώρες από τις οποίες έχουν εισρεύσει από 6.000 πολίτες και πάνω). Περισσότεροι από τους μισούς, το 57% του συνόλου των καταγεγραμμένων αλλοδαπών είναι Αλβανοί (438.000 πολίτες). Περίπου 1/3 των απασχολούμενων Αλβανών εργάζονται στις κατασκευές και 20% στον αγροτικό τομέα. Δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα είναι οι Βούλγαροι με 35.000 καταγεγραμμένους. Ένα τρίτο των Βούλγαρων πολιτών εργάζεται στον αγροτικό τομέα ενώ άλλο ένα τρίτο περίπου (29%) στις οικιακές και άλλες υπηρεσίες. Μετά την

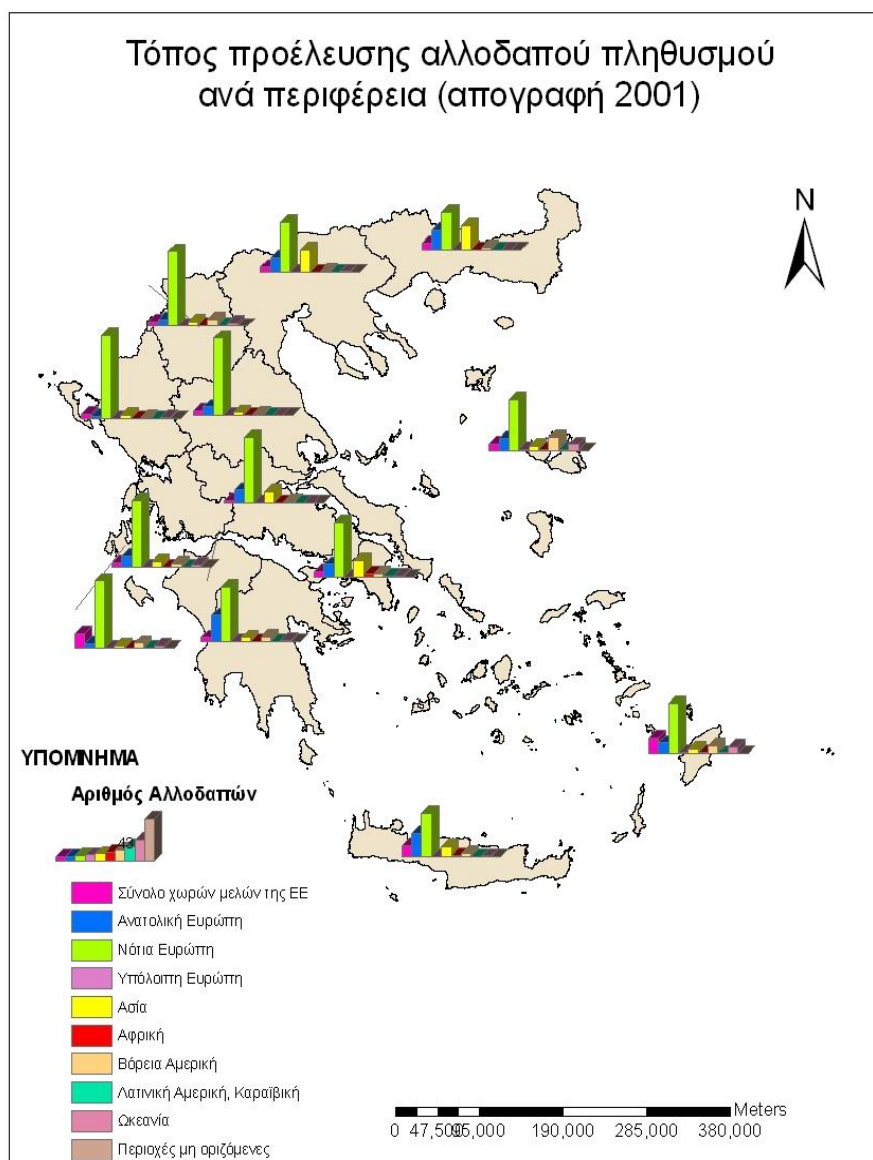
Βουλγαρία ακολουθούν η Γεωργία και η Ρουμανία με περίπου 20.000 άτομα η καθεμία. Οι μισοί σχεδόν οικονομικά ενεργοί Ρουμάνοι απασχολούνται στον αγροτικό τομέα και τις κατασκευές ενώ οι μισοί απασχολούμενοι Γεωργιανοί εντάσσονται στις μεταποιητικές βιομηχανίες, το εμπόριο και της κατασκευές (Σχήμα 3α και 3β). Στις κυριότερες χώρες προέλευσης μεταναστών ανήκουν επίσης οι παρακάτω: οι ΗΠΑ, η Ρωσική Ομοσπονδία και η Κύπρος (περίπου από 17.000 μέχρι 18.000), η Ουκρανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Πολωνία (γύρω στις 13.000), το Πακιστάν και η Γερμανία (με λίγο περισσότερους από 10.000 εγγεγραμμένους η καθεμία) και η Αυστραλία, η Τουρκία, η Αρμενία, η Αίγυπτος, η Ινδία, το Ιράκ, οι Φιλιππίνες, ο Καναδάς με λιγότερες από 8.000 πολίτες η καθεμία. Στην Ελλάδα κατοικούν λοιπόν σήμερα περίπου ένα εκατομμύριο μετανάστες (συμπεριλαμβανόμενων και των ομογενών), που αντιστοιχούν στο 9% περίπου του συνολικού πληθυσμού και σε περισσότερο από το 12% της εργατικής δύναμης της χώρας. (Σχήμα 2, Χάρτης 1).

Σχήμα 2:
Κορυφαίες χώρες προέλευσης του ξένου πληθυσμού που ζει στην Ελλάδα, Απογραφή 2001

Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

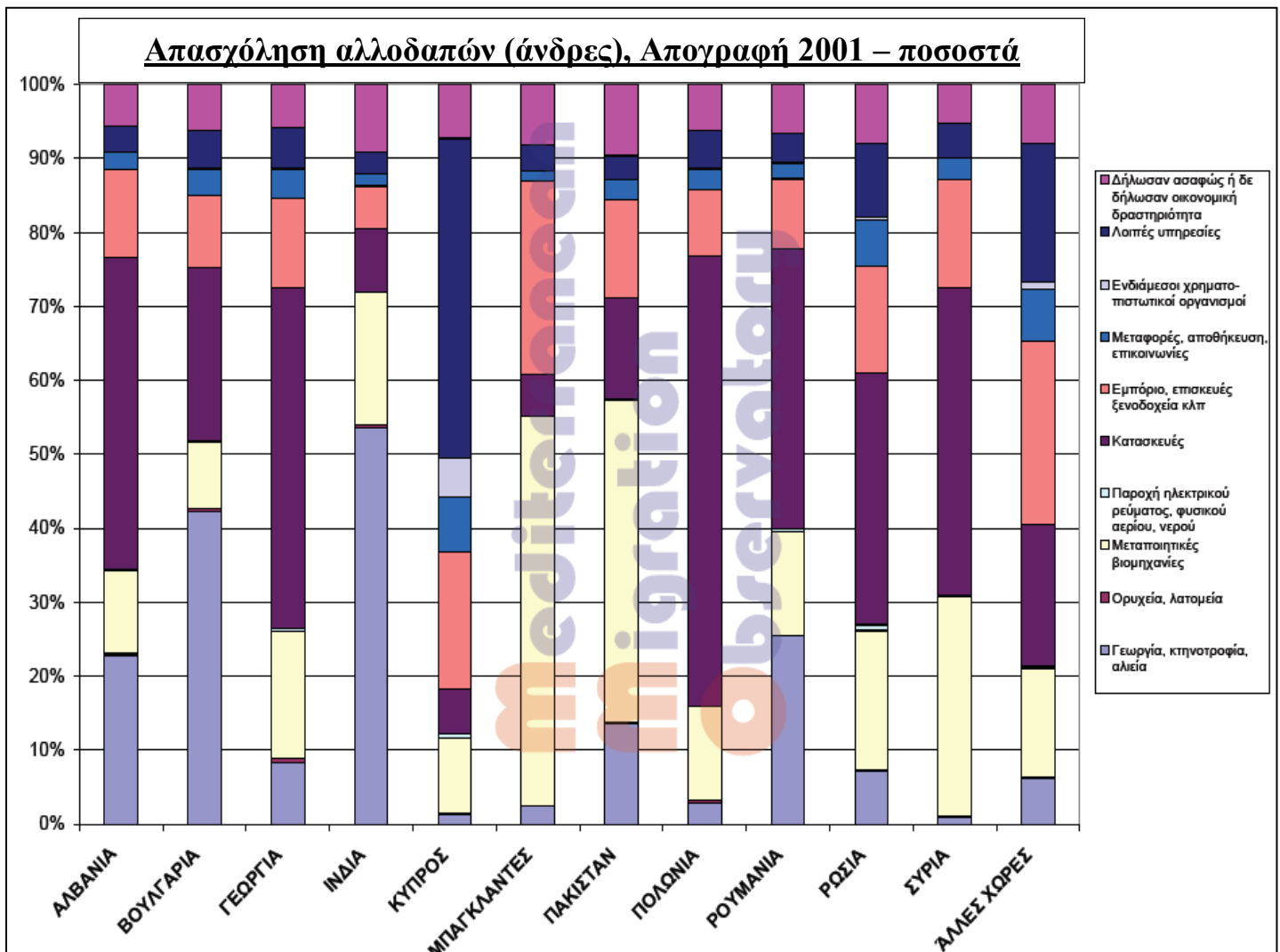
Χάρτης 1³:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

³ Στις κατηγορίες χωρών προέλευσης όπως φαίνονται στον χάρτη ανήκουν οι εξής χώρες → **Σύνολο χωρών-μελών της Ε.Ε. (15):** Ελλάδα, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Φιλανδία, **Ανατολική Ευρώπη:** Βουλγαρία, Λευκορωσία, Μολδαβία, Ουγγαρία, Ουκρανία, Πολωνία, Ρουμανία, Ρωσική Ομοσπ., Σλοβακία, Τσεχία, **Νότια Ευρώπη:** Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Γιουγκοσλαβία, Κροατία, Πρωην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία, Σλοβενία κτλ. **Υπόλοιπη Ευρώπη:** Εσθονία, Ισλανδία, Λάτβια, Λιθουανία, Νορβηγία, Ελβετία, Λιχτενστάιν, Μονακό, κτλ. **Ασία:** Ιαπωνία, Κίνα, Κορέα, Βιετ Ναμ, Ινδονησία, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες, Αφγανιστάν, Ινδία, Ιράν, Καζακστάν, Μπαγκλαντές, Ουζμπεκιστάν, Πακιστάν, Αρμενία, Γεωργία, Ιράκ, Κύπρος, Τουρκία, Ισραήλ, Λίβανος, Σουηδική Αραβία κτλ. **Αφρική:** Γκάμπια, Γκάνα, Νιγηρία, Λιβερία, Σενεγάλη, Σιέρρα Λεόνε, Αιθιοπία, Ζιμπάμπουε, Κένυα, Ρουάντα, Σομαλία, Αιγύπτος, Αλγερία, Λιβύη, Τυνησία, Μαρόκο, Σουδάν, Αγκόλα, Καμερούν, Κογκό κτλ. **Λατινική Αμερική, Καραϊβική:** Γουατεμάλα, Μεξικό, Παναμάς, Αργεντινή, Βραζιλία, Περού, Χιλή, Αϊτή, Κούβα κτλ. **Βόρεια Αμερική:** ΗΠΑ, Καναδάς κτλ. **Ωκεανία:** Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Μελανησία, Μικρονησία, Πολυνησία κτλ.

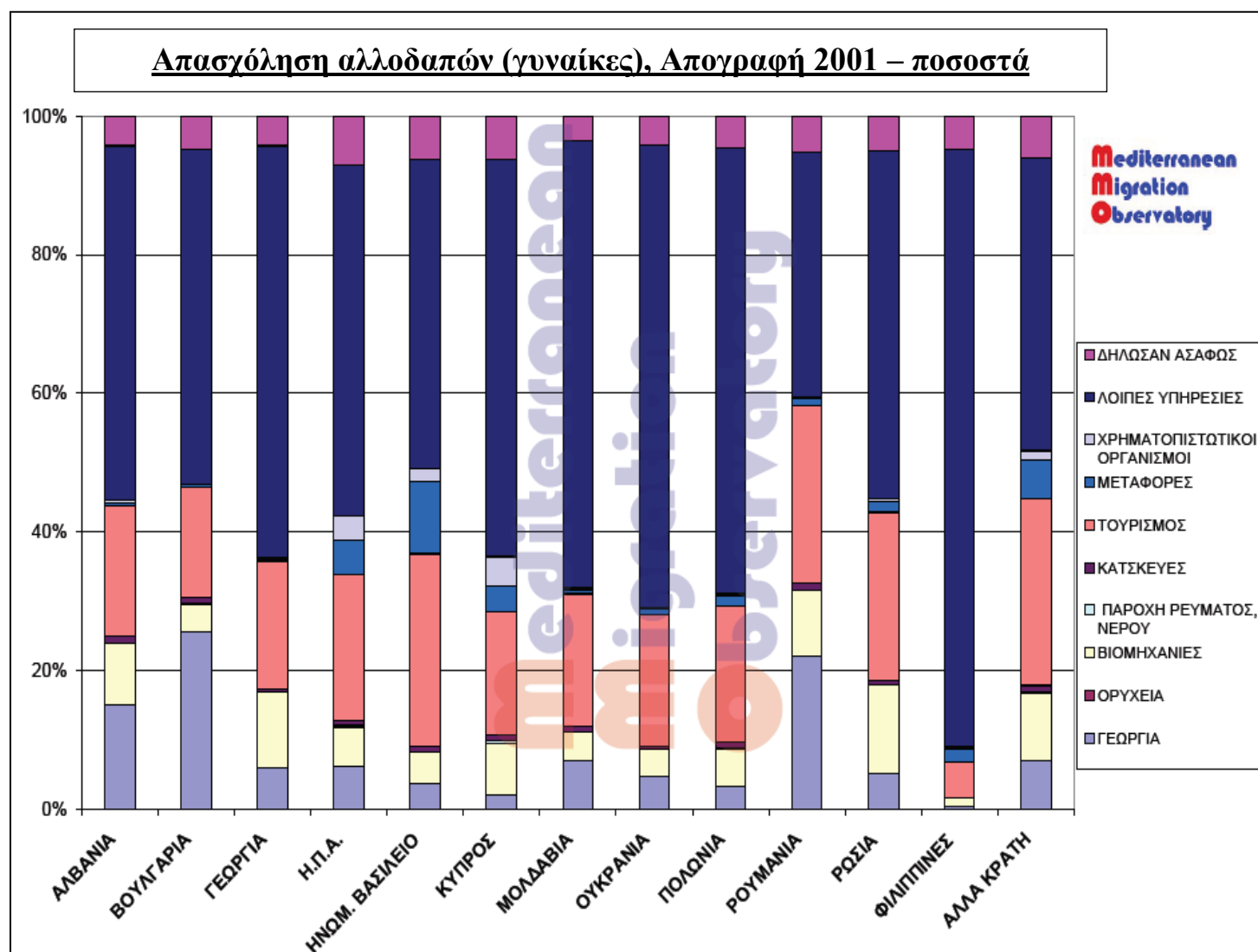
Σχήμα 3α:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Σχήμα από: Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα, Μελέτη για λογαριασμό του Ι.Μ.Ε.Π.Ο. Από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Σχήμα 3β:

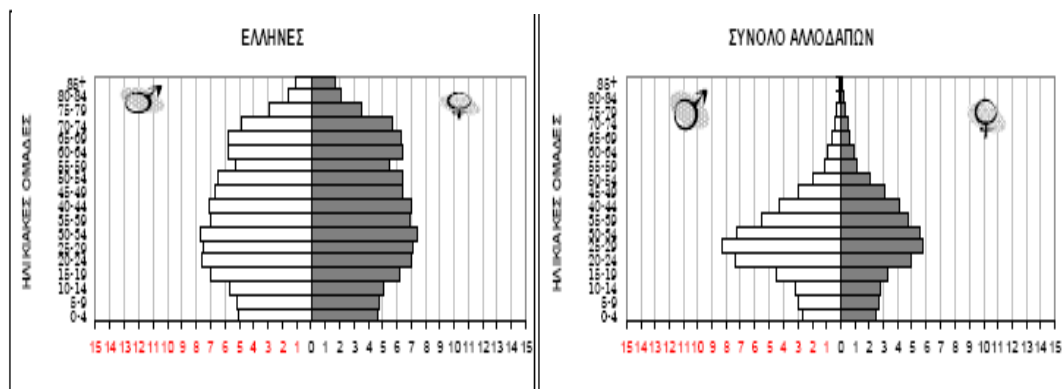

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Σχήμα από: Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα, Μελέτη για λογαριασμό του Ι.Μ.Ε.Π.Ο. Από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Από το σύνολο των 762.191 αλλοδαπών που μένουν στην Ελλάδα με βάση τα στοιχεία απογραφής του 2001 το 54,5% είναι άνδρες ενώ το 45,5% είναι γυναίκες. Λιγότερες είναι οι γυναίκες από τους άνδρες αλλοδαπούς και σε όλες τις περιφέρειες της χώρας όπως βλέπουμε στον παρακάτω χάρτη (Χάρτης 2). Παράλληλα, ο ξένος πληθυσμός εντάσσεται στην συντριπτική του πλειοψηφία (περίπου 80%) στο ηλικιακό φάσμα των 15-64 ετών (Σχήμα 4), είναι δηλαδή δυνάμει οικονομικά ενεργός πληθυσμός. Οι μετανάστες δε οι οποίοι ανήκουν στον παραγωγικό πληθυσμό, ηλικίας από 20 μέχρι 44 ετών, αποτελούν πάνω από το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού αυτών σε άνδρες και γυναίκες⁴.

Σχήμα 4:
Πληθυσμιακές πυραμίδες για τους Έλληνες και του συνόλου των αλλοδαπών που κατοικούν στην Ελλάδα.

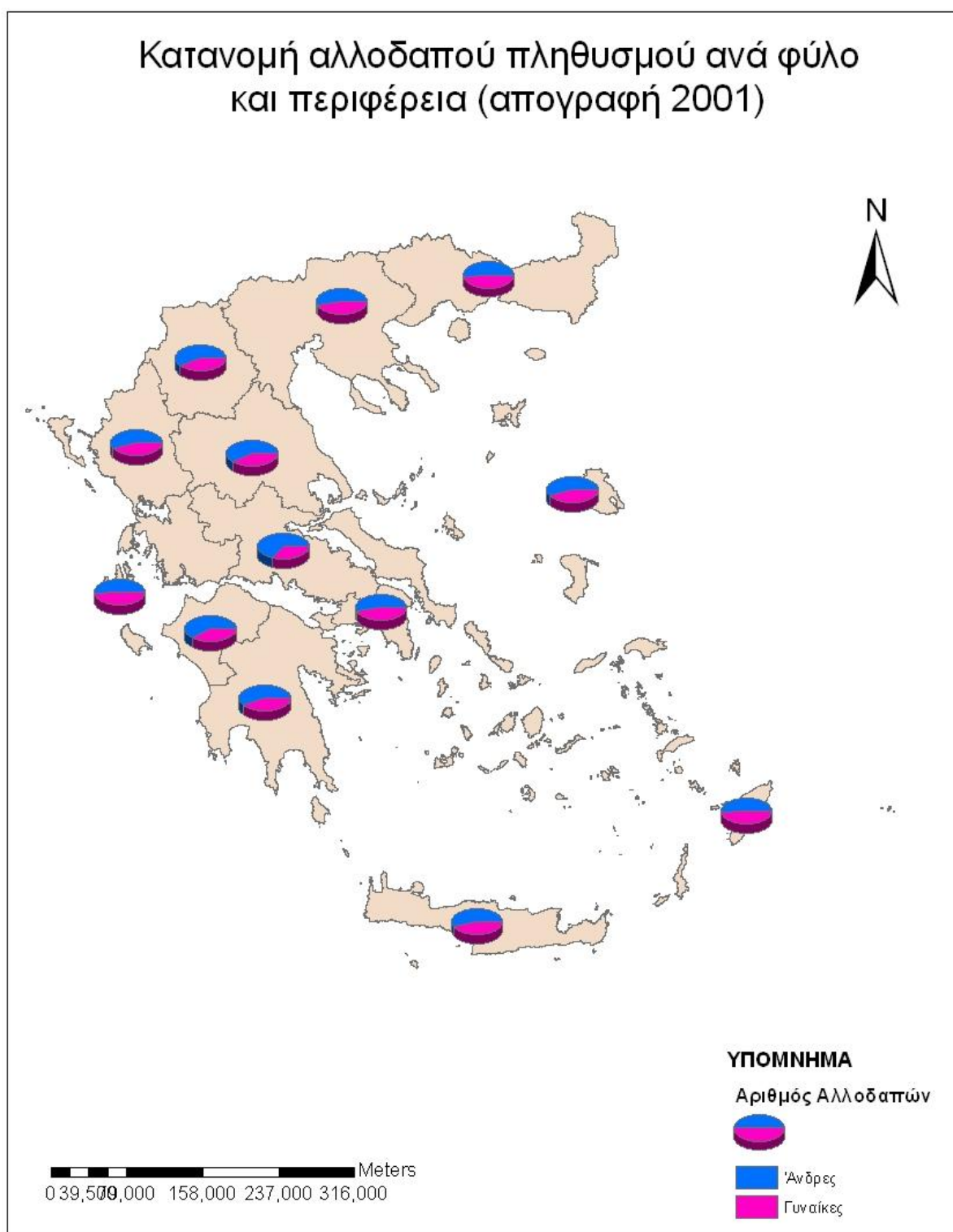
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Σχήμα από: Η Ανθρωπογεωγραφία των Αλλοδαπών (2001): μια πρώτη αποτύπωση στον ελλαδικό χώρο των συγκεντρώσεών τους, της σύνθεσής τους και των δημογραφικών και οικονομικών τους χαρακτηριστικών *Κοτζαμάνης, Β., Σταθάκης, Δ.*

⁴

Ο παραγωγικός πληθυσμός ηλικίας από 20 μέχρι 44 ετών στο σύνολο της χώρα δεν υπερβαίνει το 38,0% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

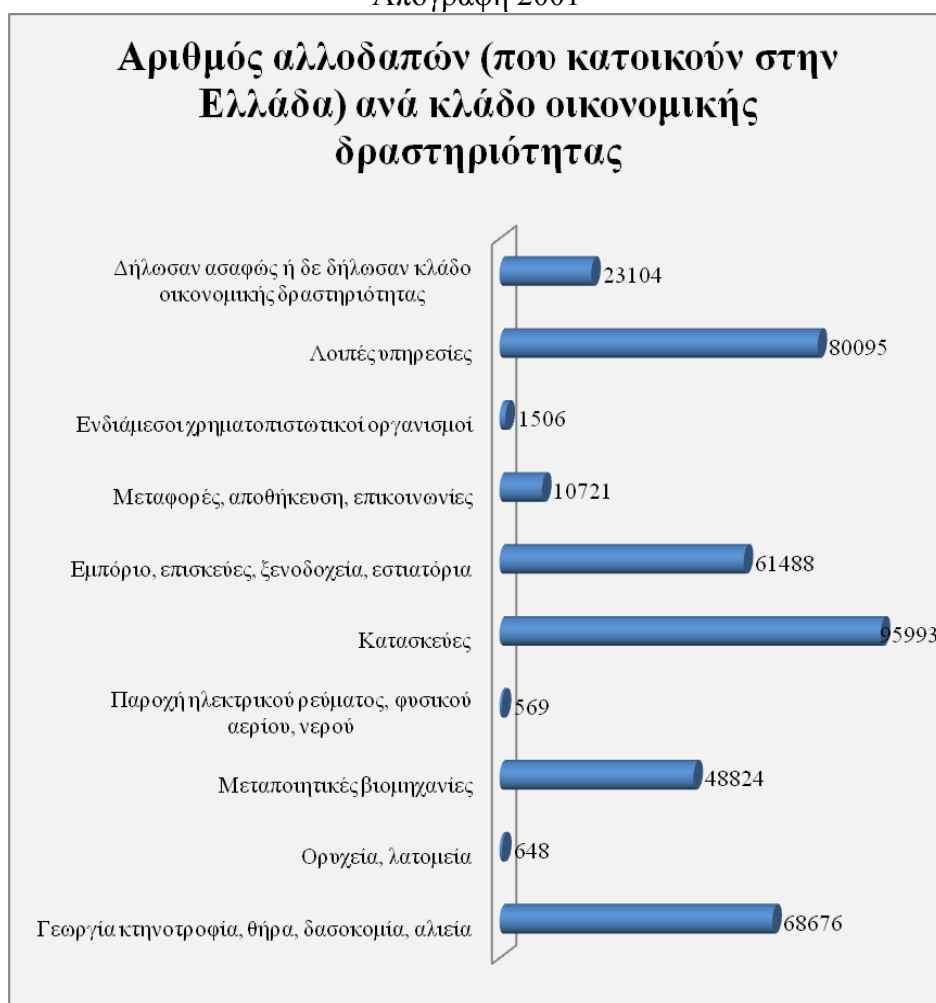
Χάρτης 2:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Το 90% των αλλοδαπών εργάζονται με σχέση εξαρτημένης εργασίας και μόνο 6,5% αυτοαπασχολούνται. Περίπου 25% των μεταναστών απασχολείται στις οικοδομές, 20% στις λεγόμενες ‘άλλες υπηρεσίες’, συνήθως δηλαδή σε οικιακές εργασίες, φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών, 17,5% στον αγροτικό τομέα και λίγο περισσότερο από το 15% σε τουριστικές και εμπορικές υπηρεσίες (Τριανταφυλλίδου 2005) (Σχήμα 5). Ενώ στον χάρτη 3 βλέπουμε την κατάσταση απασχόλησης των αλλοδαπών ανά περιφέρεια κατά την διάρκεια της απογραφής του 2001(Χάρτης 3).

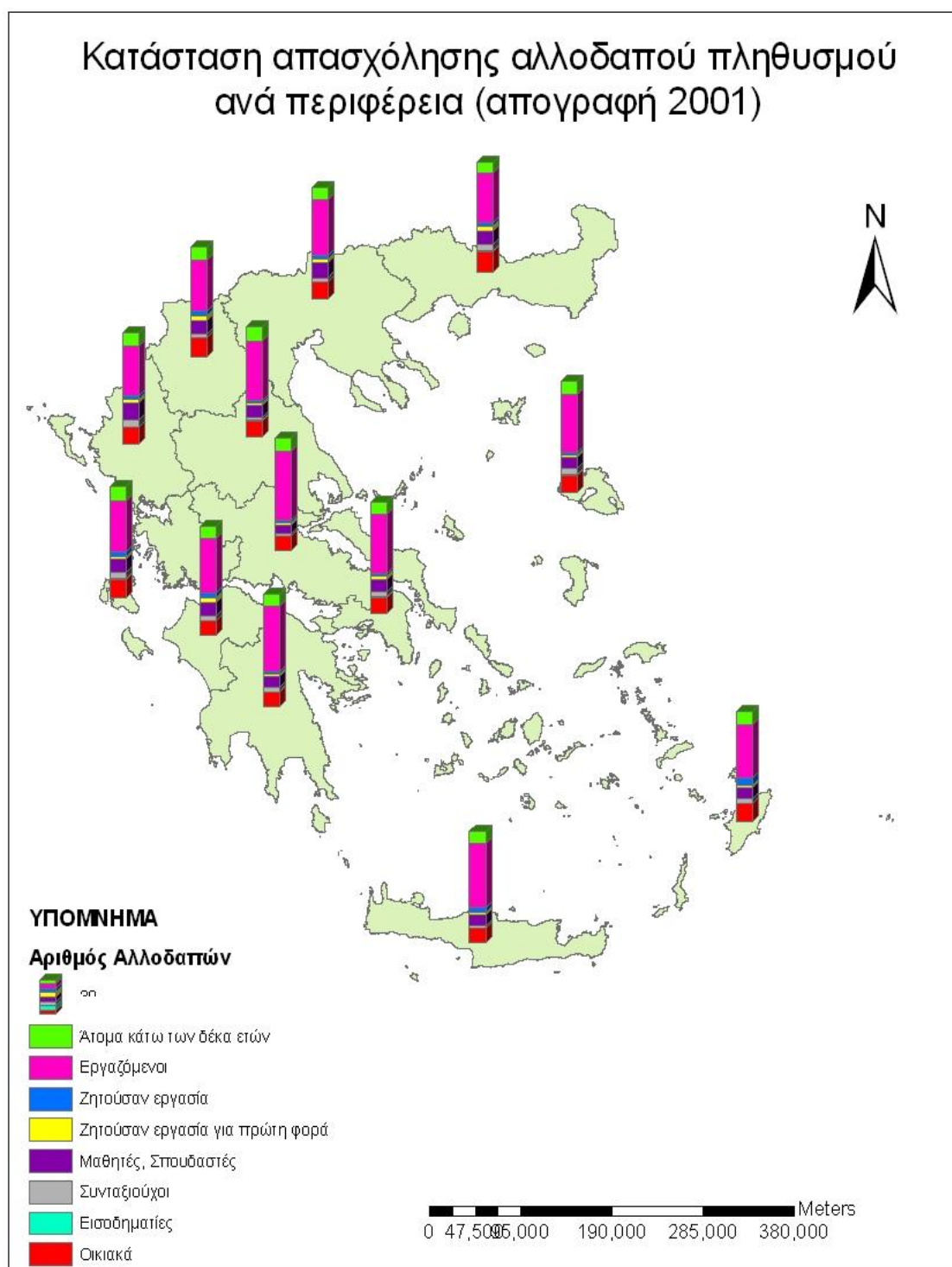
Σχήμα 5:
Ραβδόγραμμα με τον αριθμό αλλοδαπών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας,
Απογραφή 2001

Σημείωση: Το σύνολο του οικονομικά ενεργού αλλοδαπού πληθυσμού στην χώρα μας είναι 391624 άτομα

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

Χάρτης 3:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Οι αστικές περιοχές αποτελούν κυρίως τον τόπο εγκατάστασης των μεταναστών, καθώς πάνω από 80% αυτών επιλέγουν να εγκατασταθούν στις εν λόγω περιοχές, ενώ το υπόλοιπο 18,6% επιλέγει τις αγροτικές (Πίνακας 4).

Πίνακας 4:
Κατανομή αλλοδαπού πληθυσμού σε αστικές και αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα

Πως κατανέμονται οι αλλοδαποί σε αστικές και αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα	<u>Αριθμός αλλοδαπών 2001</u>
Σύνολο χώρας	762.191
α. Αστικές περιοχές	620.149
β. Αγροτικές περιοχές	142.042

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

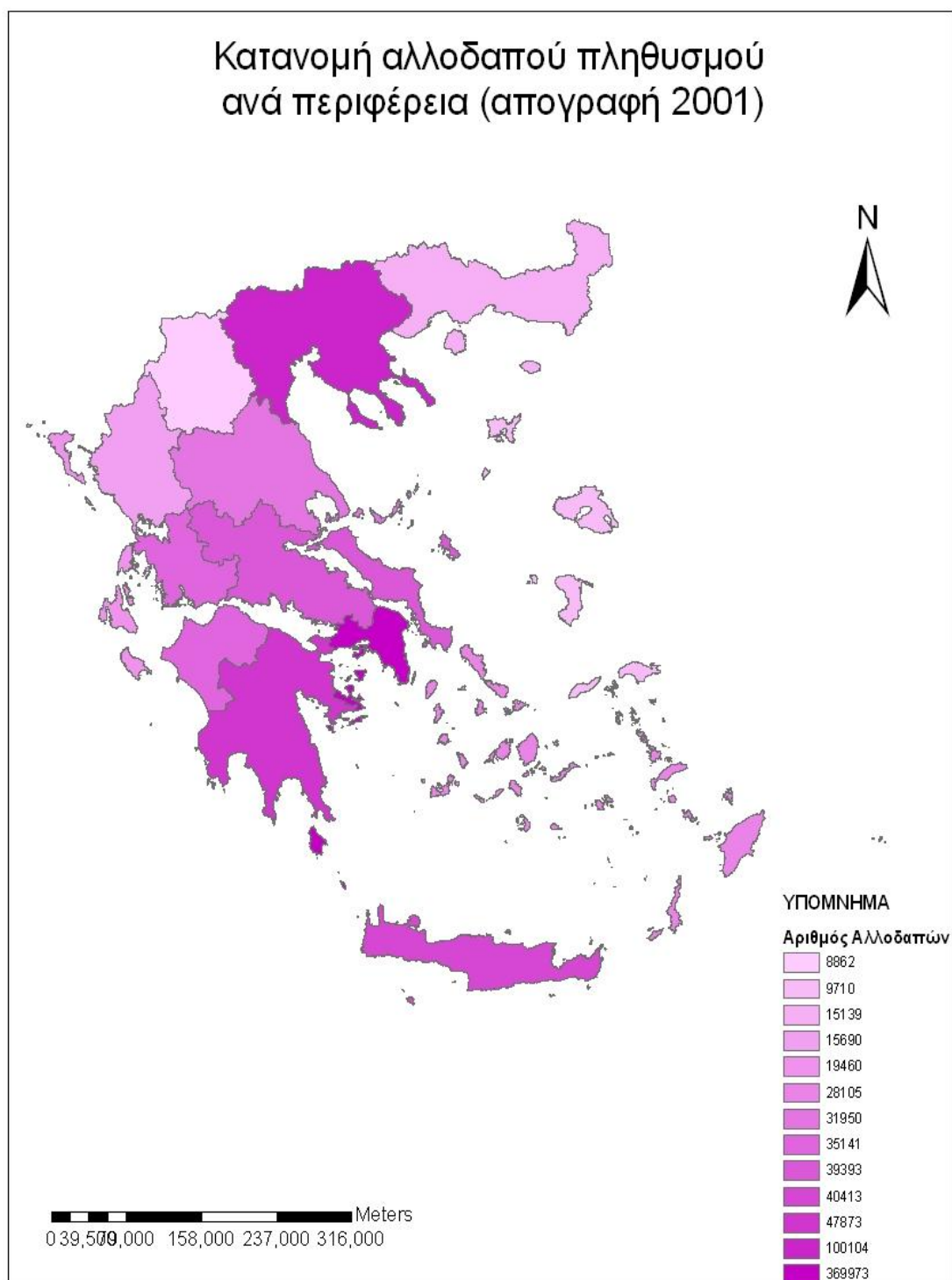
Σχετικά με τη χωρική κατανομή των αλλοδαπών στις περιφέρειες της χώρας, περί το ήμισυ αυτών βρίσκεται στην Αττική ενώ ένα σημαντικό ακόμη μέρος στην Κεντρική Μακεδονία (48,6% και 13,1% αντίστοιχα), με αποτέλεσμα οι υπόλοιπες περιφέρειες να συμμετέχουν με πολύ μικρότερες αναλογίες. Ειδικότερα, το 1/4 αυτών κατανέμεται σε πέντε περιφέρειες, (Πελοπόννησος, Κρήτη, Στερεά Ελλάδα, Δυτική Ελλάδα και Θεσσαλία των οποίων η συμμετοχή κυμαίνεται από 4,0% μέχρι 6,3%), το 3,7% στο Ν. Αιγαίο, από 2,0% μέχρι 2,6% κυμαίνεται η συμμετοχή σε Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, Ήπειρο και Ιόνια Νησιά, ενώ στο Β. Αιγαίο και την Δυτική Μακεδονία βρίσκεται αντίστοιχα το 1,3% και το 1,2% αυτών (Πίνακας 5, Χάρτης 4).

Πίνακας 5:
Κατανομή αλλοδαπού πληθυσμού ανά περιφέρεια στην Ελλάδα

<u>ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΛΛΟΔΑΠΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ</u>	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	15139
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	100104
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	8862
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	31950
ΗΠΕΙΡΟΣ	15690
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	19460
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	35141
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	39393
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	47873
ΑΤΤΙΚΗ	369973
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	9710
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	28105
ΚΡΗΤΗ	40413

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

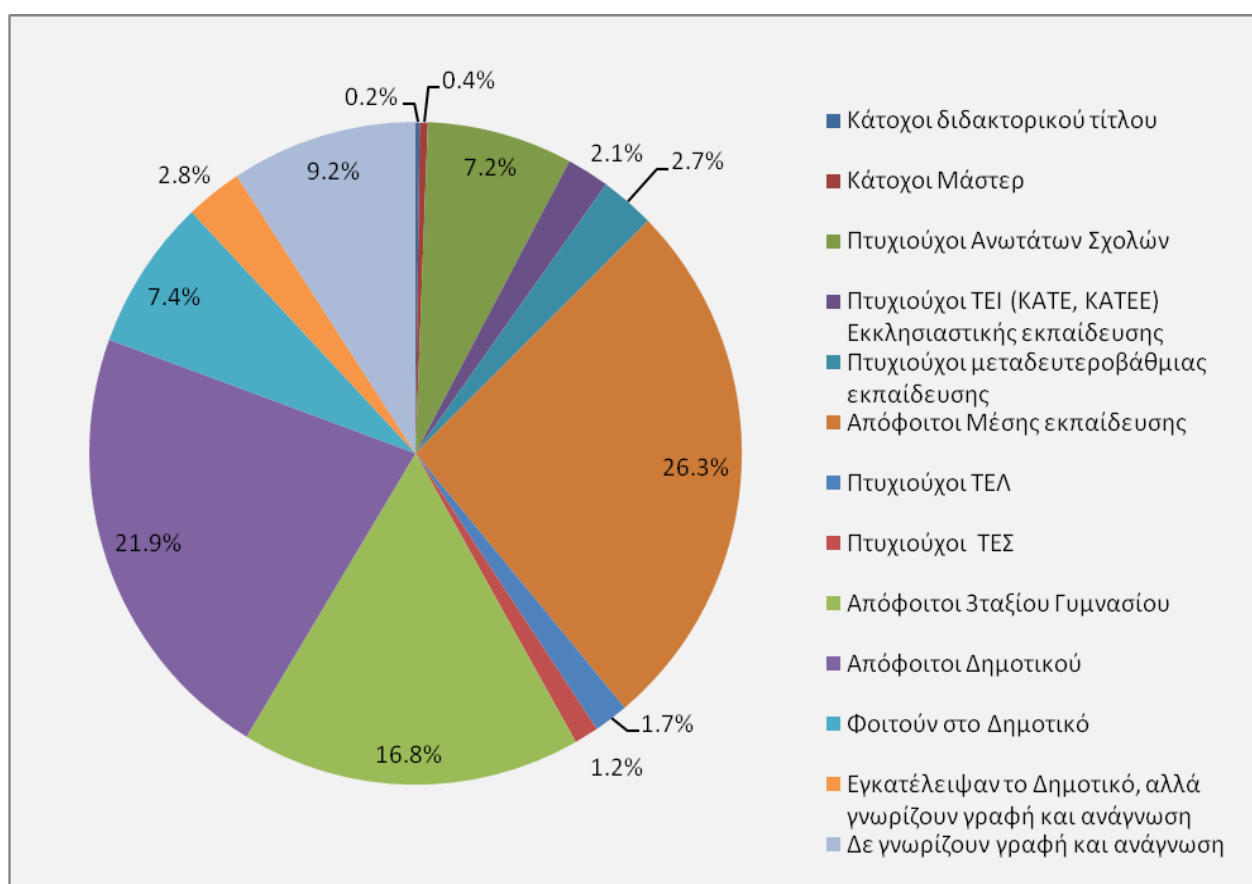
Χάρτης 4:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

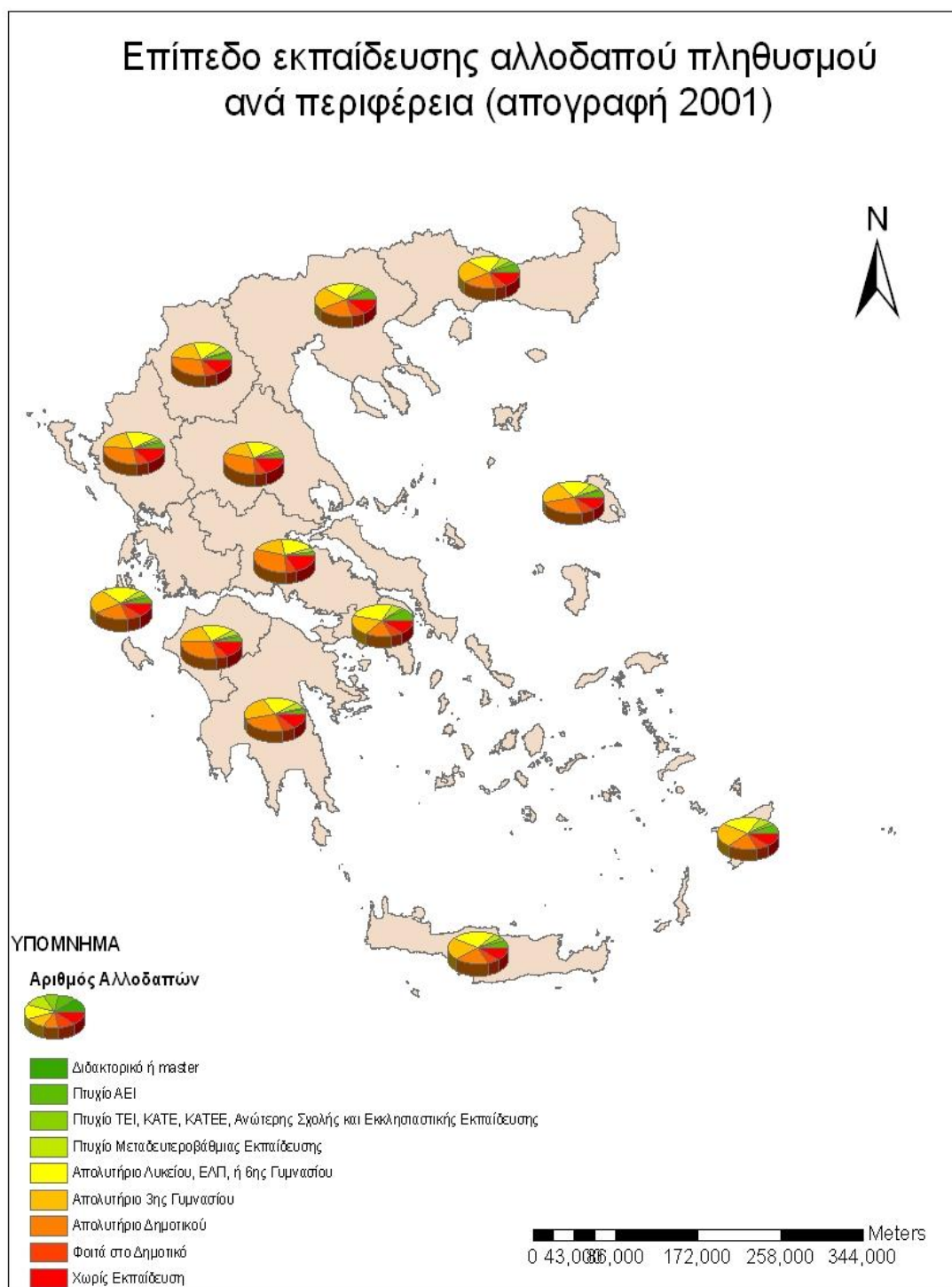
Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών, το μεγαλύτερο ποσοστό (44%) είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (απολυτήριο λυκείου ή γυμνασίου) ενώ ένα ακόμα 22% είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (απολυτήριο δημοτικού). Σημαντικό επίσης ποσοστό αποτελούν όλοι όσοι δεν έχουν κάποια εκπαίδευση (12% είτε εγκατέλειψαν το δημοτικό, είτε δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση). Από την άλλη πλευρά υπάρχει ένα 15% οι οποίοι είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας ή ματεδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ, ΤΕΙ, ΙΕΚ κτλ.), ενώ ακόμα ένα ποσοστό της τάξεως του 1% έχει διδακτορικό ή μάστερ (Σχήμα 6). Τα ίδια, με την πιο πάνω ανάλυση για το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών, ισχύουν και σε όλες τις περιφέρειες της χώρας όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη (Χάρτης 5).

Σχήμα 6:
Ποσοστά αλλοδαπών (που κατοικούν στην Ελλάδα) ανά επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, επεξεργασία της συγγραφέως.

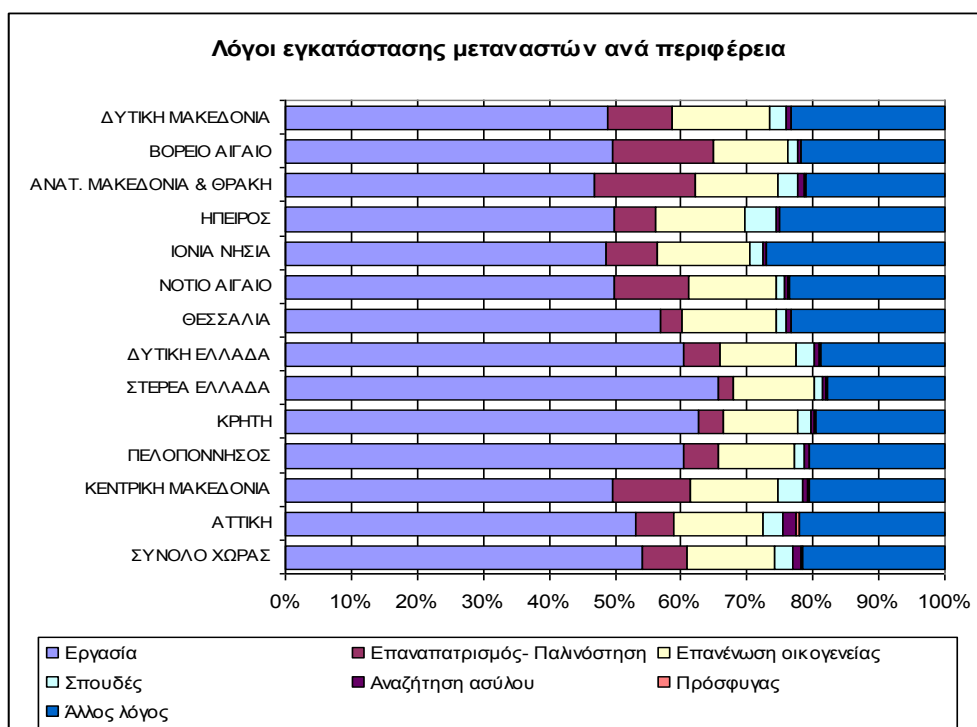
Χάρτης 5:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Αν και η σύγχρονη μαζική μετανάστευση προς τη χώρα μας είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο (των τελευταίων 20 χρόνων), ήδη έχουν διεξαχθεί έρευνες οι οποίες καταλήγουν, μεταξύ των άλλων, σε ένα βασικό συμπέρασμα, ότι δηλαδή αρκετοί από τους μετανάστες δηλώνουν την πρόθεσή τους να ζήσουν εδώ μια ισότιμη ζωή και οργανώνουν το μέλλον τους στην Ελλάδα, όπως άλλωστε έχει παρατηρηθεί σε όλα τα μεταναστευτικά ρεύματα (Θεριανός 2008). Στο σχήμα παρακάτω βλέπουμε και τους λόγους για τους οποίους απέλεξαν να μεταναστευσουν στην χώρα μας (Σχήμα 7). Χωρίς να επεκταθούμε ακόμα στα δεδομένα⁵, θα επισημάνουμε μόνο ότι τα χαρακτηριστικά των αλλοδαπών στη χώρα μας με την ηλικιακή σύνθεση που αναφέραμε καθώς και τη χωρική κατανομή τους διαμορφώνουν και επηρεάζουν, εκτός των άλλων, και τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού και τροποποιούν το σχολικό περιβάλλον συγκεκριμένων περιοχών.

Σχήμα 7:
Ραβδόγραμμα με τα ποσοστά μεταναστών ανάλογα με τον λόγο εγκατάστασης τους στις περιφέρειες της Ελλάδας

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001.
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης), 2004.

⁵ Περισσότερα για τα στατιστικά δεδομένα στη σελίδα της Στατιστική Υπηρεσίας, www.statistics.gr, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, σ. 225-265 και Τζωρτζοπούλου Μ., 2005, σ.67-86.

Οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές της τελευταίας εικοσαετίας έχουν οδηγήσει στην διαπίστωση ότι «η ελληνική κοινωνία γίνεται τώρα μια κοινωνία πολυπολιτισμική» ή τουλάχιστον τώρα αναγνωρίζεται ως τέτοια (Κατσίκας και Πολίτου 2006: 23, για την έννοια της πολυπολιτισμικότητας⁶ βλ. Θωμά 2005, Γκόβαρης 2001, Σιμόπουλος 2003: 26). Αυτό δημιουργεί προβλήματα συνύπαρξης των αλλοδαπών με τους ντόπιους, προβλήματα που έχουν ως αφετηρία τη διαφορετικότητά τους σε πολλούς τομείς, όπως είναι η θέση τους στην ελληνική αγορά εργασίας και οικονομία και η περιορισμένη κοινωνική τους παρουσία στην τοπική κοινωνία (Κασιμάτη 2006). Ωστόσο σε αυτή την σύγχρονη ελληνική πολυπολιτισμική κοινωνία, η διαπολιτισμική ιδέα δεν θα πρέπει να εξαντλείται στην απλή συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών, όπου ο κυρίαρχος πολιτισμός ανέχεται τους υπόλοιπους, αλλά στον ενεργητικό και έμπρακτο σεβασμό τους. (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 129).

Με την αντιστροφή των όρων (ο Έλληνας δεν είναι πλέον ο μετανάστης που αναζητά εργασία αλλά ο «οικοδεσπότης» που προσφέρει την εργασία) και τις δημογραφικές αλλαγές τροποποιείται η σχετική οπτική γωνία αντιμετώπισης του ξενικού, στην αντιπαράθεση με το οικείο, το γνωστό. Μολονότι στην αρχή η επαφή με τον «Άλλο», αντιμετωπίζεται με καχυποψία και με εμφανή ή συγκαλυμμένη εχθρότητα, ακολουθεί αργότερα μια πιο ανεκτική προσέγγιση που οδηγεί σε κατανόηση και θετικότερη αξιολόγηση του μέχρι πρότινος ξενικού και άγνωστου (Grosch et al., 2000). Μετά από μια φάση προσεκτικής ανίχνευσης και προσέγγισης του διαφορετικού, το άτομο είναι σε θέση να αποδεχτεί ακόμη και προσανατολισμούς οι οποίοι φαίνονται κατ' αρχήν ότι δεν συμφωνούν ούτε συμβιβάζονται με

⁶ Στην πραγματικότητα ποτέ δεν υπήρξε κοινωνία πολιτισμικά ομοιογενής. Από την αρχαιότητα υπάρχει το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων πέρα από τα γλωσσικά, πολιτισμικά και πολιτικά τους σύνορα. Το μεταναστευτικό φαινόμενο αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη των ανθρώπων (Γκόβαρης 2001: 19). Ο Σιμόπουλος (2003: 26), διευρύνοντας την έννοια της πολυπολιτισμικότητας πέρα από το κριτήριο της εθνικότητας, επισημαίνει ότι «τόσο η κοινωνική όσο και η σχολική πραγματικότητα ήταν και είναι πολυπολιτισμική. Πάντοτε υπήρχε και θα εξακολουθήσει να υπάρχει ομοιογένεια σε κάθε σχολική τάξη, οφειλόμενη σε διαφορές κοινωνικής προέλευσης, πολιτισμικού κεφαλαίου, γλωσσικών ποικιλιών, φύλου. Την ανάγκη της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής δεν την εισάγουν οι αλλοδαποί μαθητές, αλλά ο μαθητής από το ορεινό χωριό που έχει διαφορετική προφορά και στιγματίζεται γι' αυτήν, η μαθήτρια που μεγαλώνει χωρίς τον έναν ή και τους δύο γονείς της, ο μαθητής που ζει στο υπόγειο και βλέπει για πρώτη φορά στη ζωή του βιβλίο». Ενδιαφέρουσα είναι η ιστορική ανασκόπηση της Στυλιανούδη (2006) για τους τρόπους «ορισμού» της «ελληνικότητας» τόσο μετά το 1834 όσο και μετά το 1922 με τους οποίους προσδίδονταν αρνητικά πρόσημα στους εισερχόμενους μετανάστες, οι οποίοι διεκδικούσαν εργασία, εισόδημα και δικαιώματα.

προσωπικές αντιλήψεις και στάσεις ζωής, εφόσον βέβαια δείχνουν ότι σέβονται ανθρώπινες αξίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές αρχές (Μπενέκος Δ., σελ. 62).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

«Η ένταξη των μεταναστών και των απογόνων τους είναι μια δυναμική, μακροπρόθεσμη και συνεχής αμφίδρομη διαδικασία αμοιβαίας αποδοχής. Απαιτεί έτσι τη συμμετοχή όχι μόνο των μεταναστών και των απογόνων τους, αλλά και κάθε πολίτη (...) Η κοινωνία υποδοχής πρέπει να δημιουργήσει τις ευκαιρίες για την πλήρη οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική συμμετοχή των μεταναστών...» (Από τις Κοινές Βασικές Αρχές για την Ένταξη των Μεταναστών – Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Νοέμβριος 2004).

Σήμερα οι χώρες υποδοχής μεταναστών προβληματίζονται κυρίως για το κατά πόσον οι κοινωνίες τους είναι έτοιμες να δεχτούν το μεγάλο όγκο των μεταναστών και πρωτίστως κάτω από ποιες προϋποθέσεις και με ποιες ενέργειες είναι δυνατόν οι μετανάστες να ενταχθούν στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, ώστε η συνύπαρξη με τους γηγενείς να είναι ομαλή. Προβληματίζει, δηλαδή, η κοινωνική ένταξη των μεταναστών, η οποία δείχνει πώς «μεταβάλλονται οι σχέσεις τους ατομικά αλλά και συλλογικά, σε επίπεδο κοινοτήτων με τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής» (Κασιμάτη 2006). Η ύπαρξη και η λειτουργία του εθνικού κράτους γενικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι είναι το βασικό χαρακτηριστικό που δημιουργεί και τις κοινωνικές ομάδες με βάση το κριτήριο της εθνικότητας. Ο χωρισμός «εμείς-αυτοί», «γηγενείς-ξένοι» διαμεσολαβείται από το κράτος και νομιμοποιεί την προνομιακή μεταχείριση της πρώτης ομάδας και τον αποκλεισμό ή την «αποδοχή» της δεύτερης και κανονίζει τον τρόπο επικοινωνίας και επίλυσης των μεταξύ τους διαφορών (Πετράκου 2001, Πανταζής 2007: 3).

Οι ομάδες οριοθετούνται η μια από την άλλη. Η «δική μου» ομάδα (in-group) διακατέχεται από ένα «Κοινό-Αίσθημα», η «ξένη» ομάδα (out-group) είναι οι άλλοι, και είναι έντονη η τάση, όλα τα μέλη της ομάδας να θεωρούνται ως ισότιμα, τα μέλη των «ξένων» ομάδων τουναντίον ως κατώτερα (Schulze 1995). Η πίστη στη διαφορά μας οδηγεί στο «ξένο». Η πίστη στην κοινότητα και στα κοινά γνωρίσματα: κουλτούρα, γλώσσα, Ιστορία, γενικώς η από κοινού πίστη (Gemeinschaftsglauben,

M. Weber, Πανταζής 2007: 3) είναι θεμελιώδης για τη «Δική μας-Ομάδα» (Hansen 1996). Η κοινή αυτή πίστη αποτελεί την αιτία της άρνησης αυτών, οι οποίοι είναι, λαμβάνουν θέση ή τοποθετούνται έξω από την κοινότητα (Πανταζής 2007: 4).

Σε μια κοινωνία η οποία αποτελείται από διάφορους πολυτισμούς αναπτύσσονται θεσμικές διαφορές μεταξύ δύο ομάδων. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται η μια από εγκατεστημένα άτομα τα οποία ανήκουν στην πλειοψηφία και η άλλη από μια ξένη ή περισσότερες ξένες μειονότητες ατόμων. Το «ξένο» εκλαμβάνεται ως απειλή του «δικού μας» και όλοι όσοι ανήκουν στη «Δική μας-Ομάδα», ωθούνται μέσα από το ενδιαφέρον για την κοινή πίστη να ενεργούν κατά συγκεκριμένο τρόπο και να υιοθετούν «εθνοκεντρικές προκαταλήψεις». Η υιοθέτηση των «δικών μας» συλλογικών χαρακτηριστικών και προκαταλήψεων αποτελεί απόδειξη του να ανήκει κάποιος στην ομάδα (Hansen 1996). Για τα περισσότερα άτομα που προέρχονται από μειονοτικές ή μειονεκτικές ομάδες το πρόβλημα της προκατάληψης είναι ένα από τα κύρια θέματα σε κάθε προσπάθεια των για κοινωνική ένταξη και συμμετοχή. Κατά συνέπεια με τις στάσεις και τις συμπεριφορές που εμπλέκονται στη προκατάληψη είναι ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή (Αζίζι-Καλαντζή, Ζωνιου-Σιδέρη, Βλάχου 1996:2).

Από τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η ένταξη των μεταναστών είναι σε μεγάλο βαθμό ευθύνη της χώρας υποδοχής. Αν οι μετανάστες παίζουν θεμελιακό ρόλο για την ανάπτυξη της κοινωνίας τους τότε η επιθυμία της πολιτείας να εντάξει όλες αυτές τις ομάδες σε ένα εθνικό σύνολο εκφράζεται με πολιτικές και στρατηγικές μη διαχωριστικών γραμμών, ομογενοποίησης και κοινωνικής συνοχής των ομάδων αυτών (Κασιμάτη 2006). Μια κρίσιμη πρόκληση για «πολυπολιτισμικές» κοινωνίες είναι, το να αποδέχονται τις πολιτισμικές διαφορές χωρίς να παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Με άλλα λόγια, η πρόκληση είναι το να βρεθεί ένας λειτουργικός συμβιβασμός, τόσο για το εθνικό κράτος, τη χώρα υποδοχής, όσο και για τους πολίτες, ανάμεσα στα ίσα δικαιώματα και στο δικαίωμα στη διαφορετικότητα (Πανταζής 2007: 4).

Ζούμε μέσα στον κόσμο της διαφορετικότητας και πολλές φορές όχι μόνο αρνούμαστε να τη δεχθούμε και να τη σεβαστούμε αλλά τείνουμε να τη συρρικνώνουμε μέσα στο «μεγαλείο» της συμμόρφωσης και της ομοιομορφίας μέσα από διαδικασίες ομαλοποίησης. Βέβαια ένα άλλο παράδοξο είναι ότι έχουμε «διαφορετικότητες» και «διαφορετικότητες»: μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο κάποιες από αυτές θεωρούνται ως σύμβολα θετικά και αποδεκτά και κάποιες άλλες ως

«κοινωνικό στίγμα». Επομένως αρχή και βάση μιας συζήτησης μπορεί να αποτελέσει όχι η διαφορετικότητα αυτή καθ' αυτή αλλά η πηγή ή οι πηγές απ' όπου ξεκινά η διαδικασία αναγωγής ενός χαρακτηριστικού γνωρίσματος ως «διαφορετικό» και «μη αποδεκτό» (Αζιζι-Καλαντζή, Ζωνιου-Σιδέρη, Βλάχου 1996: 49).

Από την άλλη πλευρά βέβαια, σεβασμός και αναγνώριση των πολιτισμικών στοιχείων μιας άλλης κουλτούρας δεν σημαίνει εξ' ολοκλήρου αποδοχή, χωρίς κριτική, όλων των κανόνων αυτής της κουλτούρας: «Σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες μπορεί το σύνταγμα του κράτους δικαίου να ανεχθεί μόνο τρόπους ζωής, οι οποίοι συνδέονται με μη φονταμενταλιστικές παραδόσεις, διότι η νομικά ισότιμη συνύπαρξη αυτών των τρόπων ζωής επιθυμεί την αμοιβαία αναγνώριση των διαφορετικών πολιτισμικών ιδιοτήτων των μελών» (Habermas 1993, Πανταζής 2007: 4). Για αυτό το λόγο θεωρείται αναγκάια η αναζήτηση κοινών κριτηρίων εκτίμησης και αξιολόγησης, τα οποία μπορούν να εξασφαλιστούν από τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Για να επιτευχθεί η διαδικασία της ένταξης, σε ένα σύγχρονο κράτος με δημοκρατικό καθεστώς, οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η αναγνώριση της πολιτισμικής πολλαπλότητας πρέπει να αποτελούν κοινό παρανομαστή για όλες τις ομάδες και τα άτομα που συνθέτουν το κράτος.

Η ένταξη περνάει κυρίως μέσα από την απασχόληση για τις σύγχρονες κοινωνίες. Αυτή είναι μία διαπίστωση που προωθούν τα επίσημα όργανα εθνικά και ευρωπαϊκά και που χαίρει αποδοχής από το σύνολο των ευρωπαϊκών κοινωνιών (Παπαδοπούλου 2006). Η ένταξη των μεταναστών είναι γενικώς μια πολύπλοκη διαδικασία, για την οποία υπάρχουν «προϋποθέσεις» για να πραγματοποιηθεί τόσο από την πλευρά της χώρας υποδοχής και την κοινωνία της όσο και από τους ίδιους τους μετανάστες. Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα περνά μέσα

1. από τη νομιμοποίηση της μετανάστευσής τους στην Ελλάδα και
2. από την ένταξή τους στην ελληνική αγορά εργασίας, οπότε αποκτούν εκείνα τα οικονομικά μέσα που θα τους επιτρέψουν να εκπληρώσουν τους λόγους της μετανάστευσής τους (Κασιμάτη 2006).

Η έλλειψη νομικής και πολιτικής προστασίας προς τους μετανάστες «αφήνει εκτεθειμένους τους μετανάστες στην ατομική και συλλογική αυθαιρεσία» (Πετράκου 2001). Οι μετανάστες ζουν σε ένα εχθρικό περιβάλλον χωρίς κανένα δικαίωμα και η

υπόστασή τους ορίζεται μόνο από την ιδιότητα τους ως φθηνή εργατική δύναμη στην ανεπίσημη πλευρά της οικονομίας (Πανταζής 2007: 4-5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Θα μπορούσε να διακρίνει κανείς τρεις φάσεις στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου από την ελληνική πολιτεία:

- Η πρώτη μέχρι τα τέλη του '80 (περίοδος ανοχής)
- Η δεύτερη που καθορίζεται από το νόμο 1975/91 (φάση της ποινικοποίησης)
- Η τρίτη συνδέεται με τη διαδικασία της νομιμοποίησης, που ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1997 (φάση της εγκληματοποίησης της μετανάστευσης (Κούρτοβικ 2001, Μαρβάκης κ.α. 2001)).

3.1 Η πρώτη περίοδος, μέχρι τα τέλη του '80

Στο αρχικό νομικό καθεστώς περι αλλοδαπών ανήκει, ο νόμος 3275/1925 *«Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι»*, μάλιστα είναι ο πρώτος νόμος, η ισχύς του οποίου διήρκεσε μέχρι το 1929, καθώς αντικαταστάθηκε με το νόμο 4310. Ο νέος νόμος 4310/1929 *«Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων»* αποτέλεσε το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που καθόρισε το καθεστώς των αλλοδαπών για περισσότερα από 60 χρόνια, έως τα τέλη της δεκαετίας του '80 (Καψάλης & Καστορίδας, 2004:10). Οι διατάξεις του απαγόρευαν την είσοδο στην Ελλάδα σε οποιονδήποτε δεν κατείχε άδεια εργασίας, η οποία αρχικά χορηγείτο από το Υπουργείο Εσωτερικών και από το 1936 και μετά από τον Υπουργό Εργασίας. Οι περιορισμοί αυτοί στην ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων προκάλεσαν συζητήσεις για το εάν ήταν σύμφωνος με το τότε ισχύον Σύνταγμα. Τα συγκεκριμένα μέτρα επικεντρώνονται στην απαγόρευση της εισόδου των αλλοδαπών στην χώρα και σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν μέτρα πολιτικής για την ενσωμάτωσή τους (Χαλιάπα 2009:189).

Αργότερα, προκειμένου να αντιμετωπισθούν ζητήματα που σχετίζονται με τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας, καθώς και με αιτήματα άλλων χωρών, η

Ελλάδα σύναψε διακρατικές συμφωνίες με χώρες όπως η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Αίγυπτος κ.ά, με αντικείμενο την απασχόληση εποχιακών εργατών στη χώρα⁷. Αυτή η μορφή στρατολόγησης εφαρμόστηκε ήδη από τις αρχές του 1980, με την υπογραφή συμφωνίας με την Αίγυπτο (ν. 1453/84). Επίσης, έγιναν διμερείς συμβάσεις με μεσογειακές χώρες, που αφορούσαν θέματα κοινωνικής ασφάλισης και συμφωνία με την Τουρκία για την επανείσοδο ατόμων τα οποία διέσχιζαν παράνομα τα σύνορα⁸. Όλη αυτήν την περίοδο, Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές Αποφάσεις ρύθμιζαν ζητήματα που σχετιζόνταν με επί μέρους τομείς της ζωής των αλλοδαπών στη χώρα, όπως η περίθαλψη, η εκπαίδευση, κ.ά. (Κοτζαμάνη Α., Τζωρτζοπούλου Μ. 2008:16)

Τα μεταναστευτικά ρεύματα των δεκαετιών του '70 και '80 όπως μετανάστες εργάτες με συμβόλαιο στη βιομηχανία χημικών και στην αλιεία, η μετανάστευση των γυναικών από τις Φιλιππίνες και η διέλευση πολιτικών προσφύγων (κυρίως από την Μέση Ανατολή και αργότερα από την Πολωνία) όπως και η μετεγκατάσταση τους σε τρίτες χώρες από διεθνείς οργανισμούς δεν είχαν γίνει αντιληπτά ως θέματα που αφορούσαν την μετανάστευση προς την Ελλάδα· καθώς η μετατροπή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών γίνεται αντιληπτή μετά το 1989 (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ.,σελ.6).

Την ελληνική μεταναστευτική πολιτική μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 απασχολούν κυρίως θέματα διασποράς ή 'απόδημου ελληνισμού', μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από την Ελλάδα και επιστροφής του⁹. Εκείνη την περίοδο η

⁷ Π.χ. Ο Ν. 2482 (ΦΕΚ Α'73/16.5.97). Κύρωση Συμφωνίας εποχιακής απασχόλησης εργατικού δυναμικού μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Αλβανίας. Η κυρωθείσα με τον παρόντα νόμο, συμφωνία, τέθηκε σε ισχύ την 5ην Αυγούστου 1997, σύμφωνα με την Ανακοίνωση Φ.0544/14/ΑΣ 594/Μ.4580/1997 (Α194), καθώς και ο Ν. 2407 Κύρωση Συμφωνίας εποχιακής απασχόλησης με την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας καθώς και των παραρτημάτων της. Υπογράφηκαν στις 15 Δεκεμβρίου του 1995. ΦΕΚ Α'103/1996, Επίσης Ο Ν. 1453 της 16/16.6.84 (Α' 88), Κύρωση Συμφωνίας για την προαγωγή της διμερούς συνεργασίας Ελλάδας και της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου.

⁸ Με την Αίγυπτο (κυρώθηκε με το ν. 1595/86), με τη Λιβύη (με το ν. 1909/90), με τη Συρία (με το ν. 2922/01), με την Τουρκία (με το ν. 2929/01), Ο.Κ.Ε, 2003. Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία συμφωνήθηκε από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ε.Ε. και των 12 Μεσογειακών εταίρων στη Βαρκελώνη το Νοέμβριο του 1995. Η διαδικασία που αποφασίστηκε στη Βαρκελώνη ενσωματώθηκε στην κοινή στρατηγική για την περιοχή της Μεσογείου που υιοθετήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Πορτογαλίας τον Ιούνιο του 2000.

⁹ Πιο συγκεκριμένα το ελληνικό κράτος αντιμετωπίζει τη μετανάστευση από την Ελλάδα υπό το πρίσμα της λογικής των εμβασμάτων και της μελλοντικής χρησιμοποίησης αυτού του εργατικού δυναμικού στην βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας. Νικολινάκος Μ (1973) 'Καπιταλισμός και μετανάστευση' Αθήνα:

είσοδος των ξένων εργατών ή αιτούντων άσυλο γίνεται μέσω έκδοσης περιορισμένου αριθμού βραχυπρόθεσμων αδειών εργασίας και παραμονής και βραχυπρόθεσμης παραμονής αιτούντων ασύλου ή προσφύγων αντίστοιχα. Η είσοδος ξένων εργατών αντιμετωπίζεται ως προσωρινό γεγονός με σκοπό την κάλυψη εποχιακών οικονομικών αναγκών. Στο θέμα των αιτούντων άσυλο και προσφύγων υιοθετείται η πολιτική του ενδιάμεσου σταθμού και η διευθέτηση αυτού του ζητήματος μέσω της λειτουργίας Διεθνών Οργανώσεων στα πλαίσια της ελληνικής επικράτειας¹⁰ (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ., σελ.7).

Παπαζήσης. Για την μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα βλέπε Baldwin-Edwards M (1991) 'Immigration after 1992' Policy and Politics Vol.19(13) pp. 199-211 και E.V.Petracou (1993) 'Immigration policy in Northern and Southern regions of the EC with special reference to Britain and Greece' University of Warwick: M.A thesis.

¹⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες για το θέμα του προσωρινού ασύλου και τις επιφυλάξεις του ελληνικού κράτους ως προς τις διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης βλέπε Black R (1992) 'Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece', King's College, Occasional Paper No 33 και Νάσκου-Περράκη Π (1991) 'Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη' Αθήνα: Σάκκουλας.

3.2 Η δεύτερη περίοδος που καθορίζεται από το νόμο 1975/91

Αργότερα, η μαζική άφιξη των μεταναστών, οι αλλαγές στην Ευρώπη και η δομή της ελληνικής κοινωνίας διαμόρφωσαν την ελληνική μεταναστευτική πολιτική σε αυταρχική βάση πέραν της αποδοχής ύπαρξης μεταναστών εντός της ελληνικής κοινωνίας. Τα δρακόντεια μέτρα που πάρθηκαν¹¹ και οι εκτεταμένοι εσωτερικοί και εξωτερικοί έλεγχοι νομιμοποίησαν τον ρόλο της αστυνομίας ως κυρίαρχο μηχανισμό χωρίς όμως να επιτύχει την καταπολέμηση της παράνομης εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα¹², επιτρέποντας- εκτός από τη λειτουργία παράνομων δικτύων εμπορίας μεταναστών -την διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων σε άτυπη βάση πέραν ενός θεσμικού πλαισίου.

Όπως παρατηρεί ο Λινάρδος-Ρυλμόν, ενώ το 1989 σημειώνεται μία αυξητική τάση των μεταναστών ο αριθμός των αδειών εργασίας μειώνεται¹³ και αυτή η πρακτική επικυρώνεται με την ψήφιση του νόμου 1975 το 1991 περί Αλλοδαπών¹⁴ (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ., σελ.8).

Στην Ελλάδα, το 1991, ψηφίζεται ο ν.1975/91 «Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασίας αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις», για να ρυθμίσει τους όρους εισόδου, παραμονής και εργασίας των αλλοδαπών και να αντικαταστήσει εκείνον του 1929 (ν. 4310/29). Αυτός ο νόμος

¹¹ Sitaropoulos N (1992) 'The new legal framework of alien immigration in Greece: A Draconian contribution to Europe's unification' Tolley's Immigration and Nationality Law and Practice Vol.6 (3) pp. 86-96.

¹² Βάσει των διαθέσιμων επίσημων στοιχείων, το 1999 εισήλθαν παράνομα στη χώρα 88.819 Αλβανοί, 3.843 Ιρακινοί και 1.535 Ρουμάνοι. Σύμφωνα με επίσημη εκτίμηση του 2002, η Ελλάδα δέχεται ετησίως την πίεση 250.000 λαθρομεταναστών. Ως προς τους πρόσφυγες, κατά το υπουργείο Δημόσιας Τάξης στις 31/12/2000 ζούσαν στη χώρα 6.653 άτομα με αναγνωρισμένη την προσφυγική ιδιότητα, ενώ την ίδια περίοδο ο μέσος όρος των νέων αιτούντων άσυλο ήταν περίπου 250 το μήνα. Τα κύρια σημεία εισόδου των προσφύγων είναι η μεθόριος με την Τουρκία και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου.

¹³ Το 1989 ο αριθμός των ξένων υπολογίζεται 184000 ενώ οι παράνομοι μετανάστες υπολογίζονται περίπου στους 30000 Λινάρδος-Ρυλμόν (1993) 'Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα' Αθήνα: ΙΝΕ σελ. 14. Βλέπε για τους παράνομους ξένους εργάτες πριν το 1990, Soulis, S. (1987) 'Illegal Immigration to Greece' στο 'The future of migration' Paris:OECD (πρακτικά συνεδρίου)

¹⁴ Για την ανάλυση των διατάξεων του Νόμου 1975/91 Περί Αλλοδαπών βλέπε Ν. Χλέπας και Δ. Σπυράκος (1992) 'Ο Νόμος 1975/1991 Περί Αλλοδαπών και το Σύνταγμα' Αθήνα: Σάκκουλας. Πιο συγκεκριμένα ο Χλέπας εξετάζει το Νόμο 1975/1991 και τα προβλήματα κυρίως τα συνταγματικά τα οποία προκύπτουν από τις διατάξεις του ενώ ο Σπυράκος εξετάζει το θέμα των ποινικών διατάξεων του νόμου από την άποψη της προστασίας των 'γενικών έννομων αγαθών'.

(1975/91), και στη συνέχεια και τα Προεδρικά Διατάγματα που τροποποιούσαν αρκετά άρθρα του, αποτέλεσε το νομοθετικό πλαίσιο για την παραμονή των αλλοδαπών στη χώρα τη δεκαετία του '90. Ωστόσο δεν μεταβάλλει δραστικά τις προϋποθέσεις για παραμονή εργασίας, συνεχίζει να θέτει ανώτατο όριο στον αριθμό των αδειών και προβλέπει τη δημιουργία και άλλων θέσεων στις αστυνομικές δυνάμεις προκειμένου να εξασφαλιστεί καλύτερος έλεγχος των συνόρων. Κάνει πιο αυστηρές τις διατάξεις για απέλαση, υπεισέρχεται με περισσότερη λεπτομέρεια στη διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων, επιβάλλει πρόστιμα σε εκείνους που υποθάλπουν, μετακινούν ή μισθώνουν παράνομους ξένους και απαγορεύει σε αλλοδαπούς που δεν έχουν στην κατοχή τους κατάλληλα έγγραφα να καταφεύγουν σε δημόσιες υπηρεσίες.

Γενικά ο νόμος εκφράζει τις πιέσεις που αισθάνεται η ελληνική κοινωνία από τον αυξανόμενο αριθμό των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο και συμμορφώνεται με την εκφρασμένη άποψη ότι: *«τα εξωτερικά σύνορα των κρατών-μελών πρέπει να ελέγχονται αποτελεσματικά, προκειμένου να επιτύχουν οι πολιτικές ενσωμάτωσής τους»* (Πετρινιώτη, 1993:101).

Το κύριο βάρος δίνεται στη πάταξη των 'λαθρομεταναστών' συνθέτοντας και νομιμοποιώντας αυτή τη κατηγορία στη δημόσια συζήτηση. Για τον αποτελεσματικό έλεγχο και τον περιορισμό της εισόδου λαθρομεταναστών προβλέπεται η δημιουργία ειδικών ομάδων δίωξης της λαθρομετανάστευσης. Επίσης θεσμοθετείται ο μηχανισμός άμεσης επαναπροώθησης (αρθρ. 4 παρ. 4) για την άμεση απομάκρυνση από τον ελλαδικό χώρο των παρανόμως εισελθέντων αλλοδαπών. Στην ίδια λογική αποσκοπεί και ο θεσμός της διοικητικής απέλασης (αρθρ. 27), βάση του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι γνωστές επιχειρήσεις 'σκούπας' και τόσο ο τρόπος πραγματοποίησής τους όσο και ο μαζικός τους χαρακτήρας, έθεσαν ζητήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Χλέπας, 1992:37). Παράλληλα οι αιτούντες άσυλο αντιμετωπίζονται με καχυποψία και θεωρούνται μετανάστες με οικονομικά κίνητρα αντί πολιτικοί πρόσφυγες.

Με βάση το νόμο, ο αλλοδαπός που εισήλθε νόμιμα στη χώρα, έχει το δικαίωμα να παραμείνει χωρίς άδεια για χρονικό διάστημα μέχρι τρεις μήνες. Μπορεί δε να ζητήσει παράταση μέχρι έξι μήνες. Για το διάστημα των πρώτων πέντε ετών η άδεια παραμονής ανανεώνεται κάθε χρόνο, στη συνέχεια κάθε δύο χρόνια, με την προϋπόθεση ότι εργάζεται στον ίδιο εργοδότη για τον οποίο του είχε χορηγηθεί η άδεια εργασίας. Μετά την πάροδο δεκαπενταετίας έχει το δικαίωμα να ζητήσει την

εγκατάσταση της οικογένειας του στη χώρα. Η παραβίαση των ανωτέρω από την πλευρά του αλλοδαπού δεν διώκεται ποινικά κατά συνέπεια η παραμονή χωρίς άδεια δεν συνιστά έγκλημα (Χαλιάπα 2009:189).

Παράλληλα οι χωρίς χαρτιά αλλοδαποί δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στο δημόσιο τομέα και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου και να ζητήσουν τη συνδρομή τους όταν τη χρειαστούν, εκτός από την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε καταστάσεις ανάγκης. Ακόμη και αν είχαν για χρόνια καταβάλει ασφαλιστικές εισφορές στους ασφαλιστικούς οργανισμούς δεν θεμελιώναν αντίστοιχα δικαιώματα. Εντούτις οι μετανάστες δεν διώχθηκαν για την είσοδό τους στην Ελλάδα ούτε και για την παράνομη εργασία τους αλλά ούτε και επιβλήθηκαν πρόστιμα ή κυρώσεις στους εργοδότες τους (Λαφαζάνη, 2003:10). Έτσι με αυτές τις ενέργειες, τις «επιχειρήσεις σπούπα» που αναφέρθηκαν παραπάνω και τη συζήτηση για αθρόα και ανεξέλεγκτη εισροή μεταναστών διαμορφώθηκαν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες η μετανάστευση συνδέθηκε με την 'εγκληματικότητα'¹⁵ και έγινε ταύτιση της με μία εθνική ομάδα κυρίως με τους Αλβανούς μετανάστες. (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ., σελ.8)

Με τον νόμο 1975/91 η ελληνική νομοθεσία εναρμονίζεται με την κοινοτική ως προς τα μεταναστευτικά και προσφυγικά θέματα με απώτερο σκοπό την ισότιμη συμμετοχή της Ελλάδας στην χάραξη κοινής πολιτικής και αποδοχής της στο χώρο της Schengen¹⁶ αλλά και διαμορφώνει ένα εχθρικό περιβάλλον μεταξύ των μεταναστών και των γηγενών. Αυτή η μεταναστευτική πολιτική διαμορφώνει έμμεσα ή άμεσα κατηγοριοποιήσεις της μετανάστευσης και νομιμοποιεί την διαφορετική τους μεταχείριση στην ελληνική κοινωνία. Έτσι οι μετανάστες από τις πλούσιες χώρες, οι κοινοτικοί αλλά και αυτοί με ελληνική καταγωγή¹⁷ αποτελούν προνομιακές

¹⁵ Για την σύνδεση της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα βλέπε Καρύδης Β (1996) 'Εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα' Αθήνα: Παπαζήσης.

¹⁶ Βλέπε για τη συμφωνία Schengen Τούση Μ Α (1994) 'Ελλάδα και Schengen' και Κούρτοβικ Ι 'Το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα' (1994) στο 'Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών' Ίδρυμα Μαραγκπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου Αθήνα: Εστία και Σ. Περράκης (1995) 'Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η πολιτική της σε θέματα ασύλου και προσφύγων, Προβλήματα και προοπτικές' Τετράδια Τεύχη 36-37.

¹⁷ Για την ελληνική μεταναστευτική πολιτική ως προς τους έλληνες της διασποράς και ως προς τους παλιννοστούντες κοίτα Μουσούρου Α Μ (1991) 'Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική' Αθήνα: Gutenberg, για τη μεταναστευτική πολιτική προς τους Ελληνο-Πόντιους βλέπε Κασιμάτη Κ (1993) 'Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση' 2η έκδοση Αθήνα Υπ. Εξωτερικών και Πάντειο Πανεπιστήμιο και

κατηγορίες ενώ οι κατηγορίες ‘λαθρομεταναστών’ – στο πολιτικό λόγο - και αιτούντων άσυλο είναι ανεπιθύμητοι, εκδιώκονται ή αφήνονται να επιβιώσουν χωρίς καμία προστασία των δικαιωμάτων τους (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ., σελ.9).

Το περιεχόμενο του νόμου κρίνεται εκ των πραγμάτων αναποτελεσματικό καθώς από την μια πλευρά δεν μπόρεσε να έλεγξει τη λαθρομετανάστευση και να μειώσει τον αριθμό των παρανόμως διαβιούντων μεταναστών στη χώρα σε συνδυασμό με το ότι η αγορά εργασίας αξιοποιούσε την εργασία των μεταναστών και από την άλλη πλευρά οι συνεχείς απελάσεις, ως μέτρο αντιμετώπισης της παράνομης μετανάστευσης, το μόνο αποτέλεσμα που είχαν ήταν να επιβαρύνεται η χώρα με το υψηλό κόστος τους, αλλά και να συνεχίζεται η παράνομη εισροή μεταναστών (Σταύρου Σ., 1992, σ. 962, Κούρτοβικ Ι., 1994, σ.185). Έτσι το 1996 η ειδική επιτροπή που συστάθηκε με το νόμο 2434/96 για την πρόβλεψη των όρων εισόδου και εργασίας μεταναστών στην Ελλάδα, πρότεινε δύο σχέδια Προεδρικών Διαταγμάτων που θα ίσχυαν παράλληλα με το νόμο και στόχευαν στη καταγραφή και προσωρινή μονιμοποίηση των μεταναστών.

για μια γενικότερη κατηγοριοποίηση των μεταναστών στην Ελλάδα Πετρινιώτη Ξ (1993) 'Η μετανάστευση προς την Ελλάδα' Αθήνα: Οδυσσέας.

3.3 Η Τρίτη περίοδος, η οποία συνδέεται με τη διαδικασία της νομιμοποίησης και ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1997

Η Ελλάδα το 1997 θέτει σε εφαρμογή το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών. Με την έκδοση των Προεδρικών Διαταγμάτων, 358 και 359¹⁸ το 1997, επιχειρήθηκε η εξομάλυνση της παράνομης απασχόλησης αλλοδαπών. Οι μετανάστες, στη δεκαετία του '90 απασχολούνται κυρίως στην παραοικονομία σε κακοπληρωμένες, ανασφάλιστες και επικίνδυνες εργασίες, στο πρωτογενή και τριτογενή τομέα. Οι γυναίκες απασχολούνται, κυρίως, σε εργασίες οικιακού βοηθού ενώ ένα σημαντικό τμήμα της γυναικείας και παιδικής μετανάστευσης συμμετέχει στη βιομηχανία του θεάματος. Το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, πολλές φορές αρκετά υψηλό, και η εργασιακή τους εμπειρία από τη χώρα καταγωγής τους, φαίνεται να μην παίζει κανένα ρόλο στην απασχόληση τους στην Ελλάδα.

Με το Προεδρικό Διάταγμα 358/1997 ρυθμίστηκε πρώτον το ποιούς αφορά η καταγραφή, δεύτερον ο τρόπος χορήγησης της κάρτας προσωρινής άδειας παραμονής αλλοδαπού (και προσωρινή άδεια εργασίας που ίσχυε μέχρι 31/12/98) και τέλος η υποχρέωση των εργοδοτών να δηλώνουν τους αλλοδαπούς που απασχολούν παράνομα. Η λευκή κάρτα, διάρκειας 6 μηνών, δόθηκε σχεδόν σε όλους τους αλλοδαπούς (327.000¹⁹) που προσήλθαν για νομιμοποίηση και έτσι δόθηκε η δυνατότητα για την επίσημη πλέον καταγραφή των νομίμως διαμενόντων μεταναστών.

Το δεύτερο Προεδρικό Διάταγμα 359/1997 ρύθμιζε θέματα όπως ποιοι μετανάστες και με ποιο τρόπο δικαιούνται την κάρτα περιορισμένης χρονικής διάρκειας (Πράσινη Κάρτα, η οποία λειτουργούσε και ως κάρτα εργασίας χωρίς αυτό να προβλέπεται ρητά) και τη χρονική διάρκεια μικρής (1-3 έτη) και μεγάλης διάρκειας (5 έτη)

¹⁸ Ειδικότερα τα δύο αυτά Π.Δ. : καθόριζαν τις υποχρεώσεις αλλά και τα δικαιώματα των αλλοδαπών επί της νόμιμης εργασίας που προσφέρουν, εξίσωσαν τα εργασιακά δικαιώματα των αλλοδαπών με τους ημεδαπούς, ως προς την αμοιβή, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας, τις κοινωνικές παροχές με τη σταδιακή διεύρυνση του δικαιώματος συμμετοχής στην εκπαίδευση, την κοινωνική ασφάλιση με την υπαγωγή τους στο Εθνικό Σύστημα Υγείας, την πρόνοια με την υπαγωγή τους στο Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας κ.α., και τέλος καθόρισαν στις ασφαλιστικές υποχρεώσεις των ελλήνων εργοδοτών που απασχολούν αλλοδαπούς.

¹⁹ Προεδρικά Διατάγματα, 358/97 και 359/97. Για τα στοιχεία του πρώτου προγράμματος βλέπε Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (1999) Αποτελέσματα των στοιχείων των αιτήσεων αλλοδαπών για τη 'λευκή κάρτα'.

(Αμίτσης, Γ. Και Λαζαρίδη, Γ., 2001). Το πρόγραμμα χορήγησης της πράσινης κάρτας, έθετε πολλά εμπόδια σε όσους επιθυμούσαν να κάνουν αίτηση. Ο συνολικός αριθμός των αιτήσεων ανήλθε στις 228.000, ενώ η διαδικασία σηματοδεύτηκε από σημαντικές γραφειοκρατικές καθυστερήσεις. Την πράσινη κάρτα την εφοδιάστηκαν πολύ λιγότεροι από εκείνους που πήραν την λευκή καθώς πολλοί από τους αρχικά εγγραφέντες δεν κατόρθωσαν ή δεν θέλησαν να ολοκληρώσουν τις διαδικασίες νομιμοποίησης. Με αυτήν την διαδικασία μόνο το 40% των αλλοδαπών που συμμετείχαν στο πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, αποκτούν τη λευκή ή και στη συνέχεια την πράσινη κάρτα, κατά συνέπεια το 60% των αλλοδαπών παρέμεινε σε καθεστώς παρανομίας (Χαλιάπα 2009:192).

Επιφυλάξεις εκφράστηκαν από τα Υπουργεία Εξωτερικών, Άμυνας και Δημόσιας Τάξης για το κατά πόσο οι άδειες παραμονής και εργασίας για έναν μεγάλο αριθμό αλλοδαπών θα συνεπάγονταν και τη χορήγηση πρόσθετων δικαιωμάτων, όπως τα οφέλη κοινωνικής ασφάλισης, η οικογενειακή επανένωση, οι εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις και οι χώροι θρησκευτικής λατρείας, μια υποχρέωση που ορίζεται από το συμβούλιο της Ευρώπης. Αυτές οι επιφυλάξεις απεικονίζουν τους φόβους για τις δυσκολίες ενσωμάτωσης διαφόρων εθνοτικών ομάδων, όπως των μουσουλμάνων. Αντίστοιχοι βέβαιοι φόβοι εκφράστηκαν και από άλλες νότιες ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες υπάρχουν πολλοί μετανάστες (Φακιολάς, 1999, Baldwin-Edwards, 2001).

Ενά μόλις χρόνο μετά την εφαρμογή του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης ακολουθεί η εφαρμογή του μέτρου «μαζικός έλεγχος νομιμότητας» που έμεινε γνωστός ως «επιχείρηση σκούπα» (Μαρνέλλος & Κυριακόπουλος, 1999). Μέχρι το 2001 οι απελάσεις συνεχίζονται και περισσότεροι από δύο εκατομμύρια μη νόμιμα διαμένοντες αλλοδαποί, απελαύνονται από την Ελλάδα (Baldwin-Edwards, 2004). Το 1999 η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση στην Ευρώπη (ποσοστό 46%) στην αναλογία φυλακίσεων ημεδαπών και αλλοδαπών. Από αυτούς, σύμφωνα με έκθεση του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου το 2001, το 25% (μέσος όρος) στα κράτη μέλη της ΕΕ, ήταν αλλοδαποί, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα ήταν σχεδόν διπλάσιο (Ε. Parliament, report, 2001). Έτσι από το 1991 έως και το πρώτο εξάμηνο του 1999 έγιναν 1.820.000 απελάσεις αλλοδαπών μεταξύ των οποίων 1.700.000 Αλβανοί. Πολλοί δε εξ αυτών απελάθηκαν περισσότερες από μια φορές με τις αποκαλούμενες «επιχειρήσεις σκούπα» (Κούρτοβικ, 2001:163-198).

Παρ' ότι οι προαναφερόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν έλυσαν τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν με την έλευση των μεταναστών στην Ελλάδα, το γεγονός της

νομιμοποίησης των μεταναστών σήμαινε την δημιουργία μιας νέας εποχής για την χώρα.

Στη δεκαετία του 2000, υπό την επιρροή των νέων κατευθύνσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και της αναγκαιότητας για τη διευθέτηση της πραγματικότητας, ψηφίζεται νόμος (ν. 2790/00) που ρυθμίζει τα ζητήματα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και το 2001 με γνώμονα την προσαρμογή της ελληνικής πολιτικής στα νέα δεδομένα, ψηφίζεται ένας ακόμα νέος νόμος, ο ν. 2190/2001 με τίτλο *«Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις»*, ο οποίος ρυθμίζει τα της εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Ο νόμος αυτός, με τις τροποποιήσεις επί μέρους άρθρων του, αποτέλεσε το νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση στη χώρα μας και παράλληλα καθόρισε τις προϋποθέσεις για τη νομιμοποίηση των παράνομων αλλοδαπών²⁰.

Το πιο σημαντικό σημείο του νέου νόμου είναι η μεταβίβαση των θεμάτων της μετανάστευσης- αλλά όχι των θεμάτων του ασύλου²¹ - στο Υπουργείο Εσωτερικών από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Παράλληλα δεν μεταβάλλονται σχεδόν καθόλου οι προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών στην χώρα με βάση τον καινούργιο νόμο, παρά ταύτα μια σημαντική αλλαγή που επέφερε είναι στην μείωση του αριθμού των ετών παραμονής, από 15 σε 10 χρόνια, προκειμένου να δοθεί στους αλλοδαπούς το δικαίωμα να ζητήσουν άδεια παραμονής στη χώρα αόριστης διάρκειας, ενώ μετά το πέρας του απαιτούμενου χρόνου, ο αλλοδαπός δικαιούται να ζητήσει την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας.

²⁰ Τέσσερα άρθρα (65-68) από τα 81 αυτού του νόμου, αφορούν μεταβατικές διατάξεις με τις οποίες ρυθμίζονται ζητήματα νομιμοποίησης παράνομων αλλοδαπών που διέμεναν στη χώρα, τη χρονική στιγμή έκδοσης του νόμου. Συμπληρώσεις και τροποποιήσεις επί μέρους άρθρων του νόμου: Ν.3013/02, (Μέρος έκτο, άρθρα 19-25: Συμπλήρωση και Τροποποίηση διατάξεων του Ν. 2910/01), Ν. 3074/02, (άρθρο 11: Θέματα εισόδου και παραμονής αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια), Ν. 3103/03 (άρθρο 23: Θέματα εισόδου και παραμονής αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια), Ν. 3146/03 (άρθρο 8: Θέματα αλλοδαπών και πολιτογράφησης), Ν. 3169/03 (άρθρο 10: Ασφαλιστικές υποχρεώσεις των αλλοδαπών), Ν. 3202/03 (Κεφάλαιο Δεύτερο, άρθρα 31-32: Θέματα αλλοδαπών), Ν. 3242/04 (άρθρο 25: Παράταση προθεσμίας για την έκδοση αδειών εργασίας και διαμονής αλλοδαπών).

²¹ Για τη νομοθεσία σε θέματα του ασύλου αλλά και γενικότερης πολιτικής για τους πρόσφυγες βλέπε Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου (2002) 'προτάσεις για την προώθηση ενός σύγχρονου, αποτελεσματικού πλαισίου προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα'.

Η ιθαγένεια είναι μια νομική κατασκευή για τη σχέση μεταξύ ενός ανθρώπου και ενός κράτους. Η διαδικασία κτήσης της ιθαγένειας για τους αλλοδαπούς είναι αυτή της πολιτογράφησης, με προϋποθέσεις που ορίζονται όπως είπαμε από τον ν.2190/01²². Ειδικότερα απαιτείται: α) να είναι ενήλικος κατά το χρόνο υποβολής της δήλωσης πολιτογράφησης, β) να μην εκκρεμεί σε βάρος του απόφαση απέλασης και γ) να μην έχει καταδικασθεί σε ποινή στερητική της ελευθερίας για εγκλήματα προσβολών του πολιτεύματος, προδοσίας, εγκλήματα σχετικά με την εμπορία ναρκωτικών, κλπ. Επιπλέον, για τον αλλογενή απαιτείται: α) να διαμένει νόμιμα στην Ελλάδα δέκα συνολικά έτη την τελευταία δωδεκαετία, β) να έχει επαρκή γνώση τη ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και γενικά του ελληνικού πολιτισμού. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι εναπόκειται στην ευχέρεια του ελληνικού κράτους να παραχωρεί ή όχι την ελληνική ιθαγένεια²³ (Κοτζαμάνη Α., Τζωρτζοπούλου Μ. 2008:17).

Επίσης σημαντικά είναι τα επακόλουθα του νόμου αυτού που αφορούν στην ενίσχυση της έννοιας της οικογενειακής επανένωσης²⁴ και στον απαιτούμενο χρόνο παραμονής του αλλοδαπού στην χώρα για την επανένωση της οικογένειας του. Ο χρόνος μειώθηκε στα δύο χρόνια από τα δεκαπέντε που ήταν πριν με την προϋπόθεση βέβαια ο αρχηγός της οικογένειας να έχει ένα ελάχιστο εισόδημα, κατάλληλη στέγαση και κοινωνική ασφάλεια για την οικογένεια του. Ωστόσο στην επανένωση δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον οι γονείς του αλλοδαπού όμως παρέχεται το δικαίωμα εισόδου στα τέκνα και στο/στη σύζυγό του (Παπαδοπούλου, 2003:100).

Παρ' ότι θεσπίζονται μια σειρά από δικαιώματα, όπως η πρόσβαση όλων των παιδιών των αλλοδαπών στην εκπαίδευση και για πρώτη φορά θεωρούνται ποινικά αδικήματα οι ξενοφοβικές ή οι ρατσιστικές συμπεριφορές, προβλέπονται και πολλοί περιοριστικοί όροι και απαγορευτικές προϋποθέσεις στην άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, όπως στην περίπτωση της πρόσβασης των παιδιών των αλλοδαπών στη δημόσια εκπαίδευση όπου ο όρος προσκόμισης εγγράφων, που οι γονείς δεν ήταν πάντα σε θέση να διαθέσουν, είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό αρκετών αλλοδαπών παιδιών από τα σχολεία της χώρας (Παύλου, 2007).

Τέλος η εφαρμογή του νόμου (2190/01) προκάλεσε πολλά προβλήματα στους αλλοδαπούς λόγω διοικητικών δυσλειτουργιών, οργανωτικών ελλείψεων και εγγενών

²² Κεφάλαιο ΙΓ, άρθρα 58-64

²³ Ενδεικτικά για θέματα ιθαγένειας, Τσάπογας Μ., Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), 2004, και Παύλου Μ., Χριστόπουλος Δ.,(επιμ.) 2004.

²⁴ (αρθρ. 28,67)

προβλημάτων της διοικητικής πρακτικής. Για παράδειγμα, κατά την έκδοση της άδειας παραμονής παρατηρούνταν μεγάλες καθυστερήσεις, με αποτέλεσμα να παραμένει ο αλλοδαπός μεγάλο διάστημα χωρίς ανανεωμένη άδεια και να μη μπορεί να ταξιδέψει στη χώρα του. Σε αρκετές περιπτώσεις όταν η άδεια παραμονής παραδιδόταν στον αλλοδαπό έληγε ταυτόχρονα, εξαιτίας των πολλών φορέων που εμπλέκονταν, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πολλά προβλήματα τόσο στους αλλοδαπούς όσο και στις υπηρεσίες. Η πολυνομία, η αναγκαιότητα συλλογής πολλών εγγράφων, η ανετοιμότητα και το ωράριο των υπηρεσιών είχαν ως αποτέλεσμα να καταφεύγουν οι αλλοδαποί σε δικηγόρους και να επιβαρύνονται με έξοδα (Κοτζαμάνη Α., Τζωρτζοπούλου Μ. 2008:17). Έτσι, όπως και για τους προηγούμενους, ασκείται κριτική σε αυτόν τον νόμο καθώς δεν κατάφερε να εξαλείψει τον γραφειοκρατικό χαρακτήρα του, ούτε να περιορίσει τον μεγάλο αριθμό των παρανόμως διαμενόντων μεταναστών παρά τις προσπάθειες απλοποίησης των διαδικασιών νομιμοποίησης από μέρους του.

3.4 Τι ισχύει από το 2005 και μετά, στην Ελλάδα, για τους μετανάστες

Οι δυσλειτουργίες του προηγούμενου νόμου αναγνωρίστηκαν από την πολιτεία και οδήγησαν στην έκδοση ενός νέου. Ο καινούργιος νόμος για το καθεστώς των μεταναστών θέτει ως βασικό στόχο της ελληνικής πολιτείας την κοινωνική τους ένταξη, δηλαδή, την αναλογικά ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ζωή της χώρας, που θα καταστεί εφικτή και μέσω της χορήγησης δικαιωμάτων. Την απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών διέπουν κάποιες αρχές, μεταξύ των οποίων είναι η αρχή της μη διάκρισης, της ίσης μεταχείρισης και ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους στη θρησκευτική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα. Εξάλλου, ορίζεται ως υποχρέωση των μεταναστών να σέβονται τους κανόνες και τις αξίες της ελληνικής πολιτείας, με παράλληλη, ωστόσο, διατήρηση της εθνικής τους ταυτότητας (Καλαμπάκου, 2008: 58).

Στις 23 Αυγούστου 2005²⁵ ψηφίζεται ο νόμος 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια». Ο νόμος περιλαμβάνει πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομα διαμενόντων αλλοδαπών (άρθρο 91) και ρυθμίζει θέματα εισόδου και διαμονής και κοινωνικής ένταξης στη χώρα των υπηκόων τρίτων χωρών. Τα άρθρα 65 και 66 εισάγουν ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών με βάση το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους και με σκοπό την επιτυχή ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία με έμφαση στους εξής τομείς: πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων ιστορίας, πολιτισμού και τρόπου ζωής της ελληνικής κοινωνίας, ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας και ενεργό κοινωνική συμμετοχή (Τριανταφυλλίδου 2005, Πανταζής 2007: 3).

Ο συγκεκριμένος νόμος είχε ρυθμίσεις με θετικό αλλά και αρνητικό αποτέλεσμα, οι οποίες είχαν ήδη επισημανθεί πριν τη δημοσίευσή του σε συναντήσεις και ημερίδες

²⁵ Ο νόμος 3304 του 2005 ενσωματώνει στην ελληνική νομοθεσία τις ευρωπαϊκές οδηγίες 43/2000 και 78/2000 και τίθεται σε εφαρμογή από το Φεβρουάριο του 2005. Στο άρθρο 16 του νόμου προβλέπεται η καταπολέμηση των διακρίσεων για λόγους εθνοτικής, φυλετικής καταγωγής ή θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, για λόγους αναπηρίας, ηλικίας ή γενετικού προσανατολισμού κατά την παροχή υπηρεσιών και αγαθών και μάλιστα προβλέπεται για τους παραβάτες τιμωρία με φυλάκιση 6 μηνών μέχρι 3 χρόνια καθώς και χρηματικό πρόστιμο 1.000 έως 5.000 ευρώ. Ενώ στο άρθρο 19 του ίδιου νόμου ορίζεται ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ο Συνήγορος του πολίτη καθώς και η επιτροπή της ίσης μεταχείρισης και στον τομέα απασχόλησης το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας.

που διοργανώθηκαν από διάφορους φορείς όπως το ΙΜΕΠΟ και ΜΚΟ²⁶. Στο γενικότερό του πνεύμα δεν φαίνεται να απέχει πολύ από τις προηγούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις και να αντιμετωπίζει το μεταναστευτικό φαινόμενο κυρίως από τη σκοπιά του ελέγχου του και του περιορισμού του. Θα μπορούσε να θεωρηθεί θετική η ενοποίηση της άδειας (παραμονής-εργασίας) καθώς και η καθιέρωση μιας μόνο υπηρεσίας (η Περιφέρεια) ως αρμόδιας για την εξέταση και έκδοσή της. Οι δύο αυτές αλλαγές σημαίνουν απλοποίηση των διαδικασιών και ελαχιστοποίηση της γραφειοκρατίας. Ο νόμος 3386/2005 ενσωματώνει επίσης κάποιες από τις οδηγίες της Ε.Ε. για τη διαμονή και τα δικαιώματα των μεταναστών εντός των συνόρων της, αναφέρεται στην αναγκαιότητα για την εισαγωγή ενός σύγχρονου καθεστώτος κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και ορίζει τις προϋποθέσεις απόκτησης της ιδιότητας του επί «μακρόν διαμένοντος» (άρθρα 67, 68 και 69 του κεφαλαίου ΙΓ), εναρμονιζόμενος με την Οδηγία του Συμβουλίου της Ε.Ε.²⁷. Εν τούτοις, είναι αρκετά ασαφής η πρόβλεψη και η μεθοδολογία για μία μακροχρόνια πολιτική κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και των παιδιών τους καθώς ενώ ορίζονται τομείς δράσης ενός μελλοντικού προγράμματος ένταξης, δεν διευκρινίζεται ο τρόπος χρηματοδότησής τους ούτε και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους.

Λίγο αργότερα με τα Π.Δ. 131/2006 και 150/2006 γίνεται η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την ευρωπαϊκή οδηγία 2003/109/CE²⁸ και αφορά στο καθεστώς των επι μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών καθώς και στο δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης. Οι δύο αυτές κοινοτικές οδηγίες υιοθετήθηκαν από την Ε.Ε. προκειμένου να αντιμετωπιστούν, έστω και εκ των υστέρων, τα κοινωνικά προβλήματα τα οποία δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια

²⁶ Ενδεικτικά: Ι.ΜΕ.ΠΟ, Ημερίδα: *Θέσεις πολιτικών κομμάτων για τη μετανάστευση* (21 Μαρτίου 2005), Ι.ΜΕ.ΠΟ., Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Νομαρχία Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης: Ημερίδα με θέμα: *Μελέτη του Μεταναστευτικού Φαινομένου στην Ελλάδα* (20 Φεβρουαρίου 2005), Ε.Ε.Δ.Α., ΚΕ.Μ.Ο.: *Δεύτερη Συνάντηση Εθνικό Διαλόγου για την Μετανάστευση*, (6 Ιουλίου-2005).

²⁷ «Σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες» Στην Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου της ΕΕ για τη μακρά διαμονή, επισημαίνεται ότι στις χώρες της Νότιας Ευρώπης ισχύουν αυστηρές προϋποθέσεις, ενώ αντίθετα, οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης είναι αρκετά ελαστικές και παραχωρούν σχετικά εύκολα την ιθαγένεια στο μετανάστη που έχει στη χώρα υποδοχής 5 έτη παραμονής.

²⁸ Η οδηγία προβλέπει μια σειρά δικαιωμάτων στους αλλοδαπούς τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στη χώρα υποδοχής κατά πέντε συνεχή έτη, μεταξύ των οποίων διατυπώνεται και το δικαίωμα στην άδεια παραμονής και εργασίας ισχύος πέντε χρόνων.

στις περισσότερες από τις χώρες-μέλη, εξαιτίας κυρίως των μεταναστευτικών πολιτικών που ακολουθήθηκαν.

Ο νόμος 3536 του 2007 *«Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης»*, τροποποιεί και συμπληρώνει τις διατάξεις του προγενέστερου νόμου 3386/05, με κύριο στόχο τη μείωση των προβλημάτων της γραφειοκρατίας, προς διευκόλυνση των υπηκόων των τρίτων χωρών. Συγκεκριμένα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου κάποια από αυτά που προβλέπονται είναι τα εξής: ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τις άδειες διαμονής για λόγους σπουδών²⁹, συστήνεται εθνική επιτροπή για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, απλοποιούνται οι διαδικασίες νομιμοποίησης, καταργούνται οι υποχρεωτικές εξετάσεις για την επάρκεια της ελληνικής γλώσσας και των στοιχείων της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού από την Επιτροπή μετανάστευσης, από τις προϋποθέσεις απόκτησης της ιδιότητας των επιμεκρόν διαμενόντων μεταναστών κτλ (Ρομπόλης, 2007:120-123).

Στις 12 Νοεμβρίου 2007 δόθηκε στη δημοσιότητα από το υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠΕΣΔΔΑ), το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ελληνική Επικράτεια», με την επωνυμία «Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ». Η ολοκλήρωση του Προγράμματος συνδυάζεται και με την ίδρυση Γενικής Διεύθυνσης Μεταναστευτικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ένταξης στο υπουργείο Εσωτερικών. Αρμοδιότητές της ήταν η συμμετοχή στο σχεδιασμό της πολιτικής σε θέματα κοινωνικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών - ομογενών και λοιπών ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Ενώ όπως δήλωνε το Υπουργείο «το Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ, αποσκοπεί στην εμπέδωση της κοινωνικής συνοχής, μέσα από την αναγνώριση της διαφορετικότητας και τον πλήρη σεβασμό των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (ΥΠΕΣΔΔΑ) (Παναταζής Β., 2007: σελ.4).

Λίγα χρόνια αργότερα, τον Μάρτιο του 2010, δημοσιεύτηκε στο τεύχος Α' του Φ.Ε.Κ. 49/24.3.2010, και ισχύει από τότε, ο νόμος 3838/2010 *«Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις»*. Με τον ανωτέρω νόμο και πιο

²⁹ Συγκεκριμένα με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 10 αντικαθίστανται οι διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 28 και της παρ. 1 του άρθρου 29 του νόμου 3386/05 και οι υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν γίνει δεκτοί για λόγους οικογενειακής επανένωσης έχουν την δυνατότητα να μεταβάλουν την άδεια διαμονής τους για σπουδές.

συγκεκριμένα με το Κεφάλαιο Α' (άρθρα 1-13) αυτού επέρχονται σειρά από αποφασιστικές αλλαγές στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (ΚΕΙ - ν. 3284/2004). Ενώ με τις διατάξεις του κεφαλαίου Β' του ίδιου νόμου θεσμοθετείται το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι υπέρ ομογενών και νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Στο νέο νόμο, πέραν των διατάξεων για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας και των ρυθμίσεων που αφορούν στην πολιτική συμμετοχή των ομογενών και των νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβάνονται και ρυθμίσεις που επιφέρουν τροποποίηση στο ν.3386/2005.

Λαμβάνοντας υπόψη την με αριθ. 8 από 28/5/2010 εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης³⁰. Οι κυριότερες τροποποιήσεις του νόμου 3838/2010 είναι οι εξής:

i.Πρόσβαση στη διαδικασία πολιτογράφησης δεν έχουν όλοι οι νόμιμα διαμένοντες στη χώρα μας αλλοδαποί, αλλά ορισμένες κατηγορίες από αυτούς, οι οποίοι είναι κάτοχοι οριστικών τίτλων διαμονής που αναφέρονται περιοριστικά στο νόμο. Προσοχή όμως οι αιτούντες άσυλο και τα τέκνα τους, ως κάτοχοι προσωρινού τίτλου διαμονής, εξαιρούνται ρητά από τις διατάξεις του νόμου.

ii.Καθιερώθηκαν νέοι τρόποι κτήσης της Ελληνικής ιθαγένειας λόγω γέννησης ή φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα – αφορά τα τέκνα συγκεκριμένων κατηγοριών αλλοδαπών, μεταξύ των οποίων είναι οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας ή ανθρωπιστικού καθεστώτος, καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους. Ενώ οι προϋποθέσεις απόκτησης του σχετικού δικαιώματος συναρτώνται άμεσα με τη νομιμότητα παραμονής των γονέων τους.

iii.Τροποποιούνται οι προϋποθέσεις πολιτογράφησης, ιδίως με τη μείωση του απαιτούμενου χρόνου διαμονής στα 7 χρόνια, με ειδικές ρυθμίσεις για ορισμένες κατηγορίες αλλοδαπών, όπως για τους αναγνωρισμένους πολιτικούς πρόσφυγες, που απαιτείται προηγούμενη νόμιμη διαμονή επί μια συνεχή τριετία.

³⁰ Η με αριθ. 8 από 28/5/2010 εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, καθώς και υποδείγματα των σχετικών αιτήσεων υπάρχουν στην ιστοσελίδα του Υπουργείου, Γενική Γραμματεία Μεταναστευτικής Πολιτικής, Δ/ση Ιθαγένειας: www.ypes.gr.

iv.Υπάρχουν επίσης αρκετές τροποποιήσεις στα δικαιολογητικά της πολιτογράφησης (π.χ. η μείωση του παραβόλου στα 700€ και για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες στα 100€), στη διαδικασία της πολιτογράφησης, στην καθιέρωση υποχρέωσης αιτιολογίας της απόφασης επί αίτησης πολιτογράφησης, στην ορκωμοσία του πολιτογραφηθέντος αλλοδαπού μετά την ενηλικίωσή του, στη σύσταση Επιτροπής Πολιτογράφησης σε κάθε Περιφέρεια της Χώρας, στη συγκρότηση και τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου Ιθαγένειας και στην καθιέρωση προθεσμιών για όλα τα στάδια έως την έκδοση της απόφασης επί της αίτησης πολιτογράφησης (στοιχεία από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, www.unhcr.gr/Articles/lawcodificationfinal.doc και τον Συνήγορο του Πολίτη, www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs_01/8635_5_Egkyklios8-2010.pdf).

Η σημασία της προαγωγής και προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες εθνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές, γλωσσικές, αποτελεί σήμερα μια οικουμενική παραδοχή (Lenhart 2006). Τα κράτη υποχρεούνται να εγγυώνται σε άτομα ανήκοντα σε μειονότητα την άνευ διακρίσεων άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε γενικές γραμμές, την μέχρι τώρα ελληνική μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζει όμως η απουσία μέτρων για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους αλλοδαπούς εργαζόμενους (Γεωργούλας 2001). Οι υπηρεσίες του κράτους λειτουργούν περισσότερο σε επίπεδο αστυνόμευσης και καταστολής και δεν υπάρχει συγκεκριμένη κοινωνική πολιτική για τους αλλοδαπούς εργαζόμενους που βρίσκονται στην Ελλάδα. Η Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής μεταναστών, καλείται να αλλάξει κοινωνική, θρησκευτική και κυρίως εκπαιδευτική πολιτική και να αναγνωρίσει τα προβλήματα και αιτήματα των ανθρώπων από άλλες εθνοτικές-πολιτισμικές ομάδες, που ζουν σ' αυτή (Πανταζής Β., 2007: σελ.4).

3.5 Τι ισχύει για τους παλιννοστούντες

Μετά το 1990, οι παλιννοστούντες ομογενείς είναι οι έλληνες από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Πόντιοι)³¹ οι οποίοι κάτω από ορισμένες προϋπόθεσης μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική υπηκοότητα. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κυρίως οι ελληνοπόντιοι αφορούν τη γλώσσα, τη γραφειοκρατία, τη στέγαση, την εγκατάλειψη σχολείου από τα παιδιά (παλιννοστούντων στην Ελλάδα) και την απασχόληση λόγω αναντιστοιχίας ισοτιμιών, προσόντων και ειδικοτήτων, ανεργίας και ετεροαπασχόλησης. Αρχικά ο Νόμος 2434/1996 περιλαμβάνει μέτρα για την επαγγελματική εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση τους. Στη συνέχεια την δεκαετία του 2000, υπό την επιρροή των νέων κατευθύνσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ψηφίζεται νόμος (ν. 2790/00) που ρυθμίζει τα ζητήματα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Εκτιμάται ότι ένας μεγάλος αριθμός ελληνοποντίων ζει παράνομα και είναι συγκεντρωμένος σε συγκεκριμένες περιοχές της Αττικής και της Θεσσαλονίκης (Τζώρτζοπούλου, Μ., 2001, Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ. σελ 11).

Παλιννοστούντες θεωρούνται και οι έλληνες από την Αλβανία (Βορειοηπειρώτες). Οι έλληνες από την Αλβανία αντιμετωπίζονται με καχυποψία και ρατσισμό και ταυτίζονται με τους μετανάστες από την Αλβανία, αντιμετωπίζοντας προβλήματα στην απασχόληση και την στέγαση. Ο αριθμός των ελλήνων από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης υπολογίζεται στις 250.000 ενώ των ελλήνων από την Αλβανία στις 80.000 (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ. σελ 11)

31

<http://ggae.bee.gr/palinnostisi/services1.el.asp>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΝΤΑΞΗ

4.1 Τα παιδιά των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο – Στατιστικά στοιχεία

Στην Ελλάδα οι «ξένοι», οι «αλλοδαποί», οι ανήκοντες σε διαφορετικούς πολιτισμικούς κύκλους και διαφορετικές γλωσσικές ομάδες άνθρωποι όχι μόνο κάνουν αισθητή την παρουσία τους ως εργαζόμενοι, αλλά θεωρούνται απαραίτητοι για τη στήριξη ποικίλων οικονομικών και κοινωνικών δομών της χώρας (Μάρκου, 1997) και το βασικότερο, τα παιδιά τους εγγράφονται και φοιτούν σε ελληνικά σχολεία. Το ελληνικό τοπίο, σχολικό και κοινωνικό, εμπλουτίζουν με την παρουσία τους και την ενεργό συμμετοχή τους στις κοινωνικο-οικονομικές δομές της χώρας μετανάστες και άτομα που προέρχονται από άλλες φυλετικές κοινωνικές ή γλωσσικές ομάδες (Μπενέκος ³², σελ.62)

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των αλλοδαπών μαθητών που φοιτούν στα σχολεία της χώρας (Ι.Π.Ο.Δ.Ε. 2003, Δαμανάκης 2002). Το γεγονός αυτό αποτελεί συνέπεια των έντονων μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών (ΙΑΠΑΔ 2005). Το εκπαιδευτικό τοπίο της χώρας μας αλλάζει μορφή κάτω από την επίδραση δύο βασικών παραγόντων: την υπογεννητικότητα του ελληνικού πληθυσμού και την διαρκώς αυξανόμενη παρουσία αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία.

Παρ' όλο που οι περισσότεροι αλλοδαποί εργαζόμενοι δεν έχουν μαζί τους τα μέλη της οικογένειάς τους, ο αριθμός των παλλινοστούντων, από τη δεκαετία του '70, και των αλλοδαπών, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, μαθητών αυξάνεται συνεχώς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι από τότε εμφανίστηκαν μαζικά στο ελληνικό δημόσιο σχολείο παιδιά με γλώσσα και θρησκεία διαφορετικές από τις

³²

Ο κ. Δημήτριος Μπενέκος είναι Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και Πρόεδρος του Τμήματος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

κυρίαρχες στον ελληνικό χώρο³³ ανατρέποντας τα πληθυσμιακά δεδομένα στο χώρο της εκπαίδευσης.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε πως τα στατιστικά στοιχεία του μαθητικού πληθυσμού των αλλοδαπών μαθητών/τριών που διατίθενται είναι ελλιπή και ανεπαρκή, με αποτέλεσμα να μην μας δίνουν μια πλήρη εικόνα τόσο για τις διακυμάνσεις του πληθυσμού αυτού από χρόνο σε χρόνο όσο και για τη σύνθεσή αυτού αναφορικά με την προέλευσή του³⁴. Ωστόσο στις αναφορές και αναλύσεις που ακολουθούν έχουν χρησιμοποιηθεί στοιχεία που προέρχονται από τις εκθέσεις του ΙΠΟΔΕ³⁵, την Στατιστική Υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ και έρευνες της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα, το 1995 στο ελληνικό δημόσιο σχολείο (δημοτικά – γυμνάσια – λύκεια - ΤΕΕ) υπήρχαν περίπου 41.000 αλλόγλωσσοι μαθητές, ενώ το 2000 ξεπέρασαν τις 90.000 και το 2006 ο αριθμός τους έφθασε τις 130.673, σε γενικό σύνολο πάνω από 1.315.276 μαθητών (Πίνακας 6). Το 10% περίπου των μαθητών που φοιτούν στα ελληνικά σχολεία όλων των βαθμίδων, έχουν διαφορετική πολιτισμική καταγωγή και άλλη μητρική γλώσσα από την ελληνική. Παράλληλα, και με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, τα ποσοστά αγοριών και κοριτσιών του συνόλου των αλλοδαπών μαθητών δημοτικού, γυμνασίου, ενιαίου λυκείου και ΤΕΕ είναι σχεδόν ίσα (Σχήμα 8).

³³ Με αριθμητικά σημαντικότερες μητρικές γλώσσες τη ρωσική και την αλβανική.

³⁴ Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του ελλείμματος αναφέρουν οι Μάρκου και Γκότοβος (2004) τη σημαντική διαφορά των στατιστικών στοιχείων για τον αριθμό των αλλοδαπών μαθητών στην ελληνική εκπαίδευση που έχουν ανακοινώσει το Υπουργείου Παιδείας και το ΙΠΟΔΕ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου το σχολικό έτος 2000/2001 ήταν εγγεγραμμένοι 80.000 αλλοδαποί μαθητές και σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΠΟΔΕ 130.000.

³⁵ Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Πίνακας 6:

Κατανομή των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών σε σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Κατανομή των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών σε σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης				
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1995/96				
	ΔΗΜΟΤΙΚΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ/ΤΕΕ	ΣΥΝΟΛΟ
Παλιννοστούντες	19559	5454	2148	27161
Αλλοδαποί	10634	2898	483	14015
Αλλοδαποί και Παλιννοστούντες μαθητές	30193	8352	2631	41176
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 2000/01				
	ΔΗΜΟΤΙΚΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ/ΤΕΕ	ΣΥΝΟΛΟ
Παλιννοστούντες	17829	14282	6948	39059
Αλλοδαποί	44495	12821	3826	61142
Αλλοδαποί και Παλιννοστούντες μαθητές	58571	27103	4985	90659
ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ	594476	348758	216956	1160190
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 2006/07				
	ΔΗΜΟΤΙΚΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ/ΤΕΕ	ΣΥΝΟΛΟ
Παλιννοστούντες	5335	7005	10260	21593
Αλλοδαποί	60842	28496	18735	114279
Αλλοδαποί και Παλιννοστούντες μαθητές	70594	35501	28995	130673
ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ	634207	342605	338464	1315276

Πηγή: ΕΣΥΕ, Μαυρομάτης, Τσιτσελίκης 2004: 127, Δαμανάκης 2000:50 με βάση τα στοιχεία από ΕΣΥΕ, ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Σπουδών, επεξεργασία της συγγραφέως.

Σχήμα 8:

Πηγή: ΕΣΥΕ, ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Σπουδών, επεξεργασία της συγγραφέως.

Από τα συγκεντρωτικά στοιχεία του ΥΠΕΠΘ που αφορούν τα σχολικά έτη 1995 έως και 1999 διαφαίνεται καθαρά μια ραγδαία αύξηση των αλλοδαπών μαθητών από χρόνο σε χρόνο (Πίνακας 7).

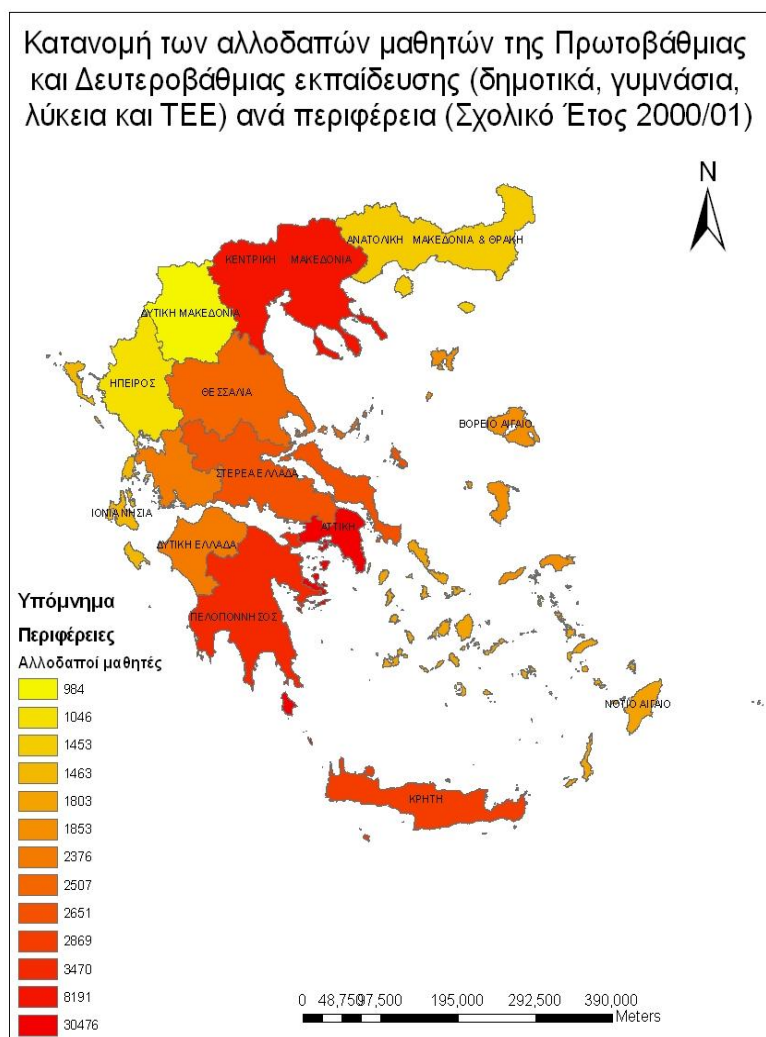
Πίνακας 7:

Αριθμός αλλοδαπών μαθητών τα σχολικά έτη 1995 – 1999 (Πηγή: Δρετάκης 2001:39)

Σχ. Έτος	Αρ. Αλλοδαπών Μαθητών	% του Συνόλου του Μαθητικού Πληθυσμού
1995-96	8.455	0,6
1996-97	12.572	0,8
1997-98	21.239	1,7
1998-99	35.751	2,5

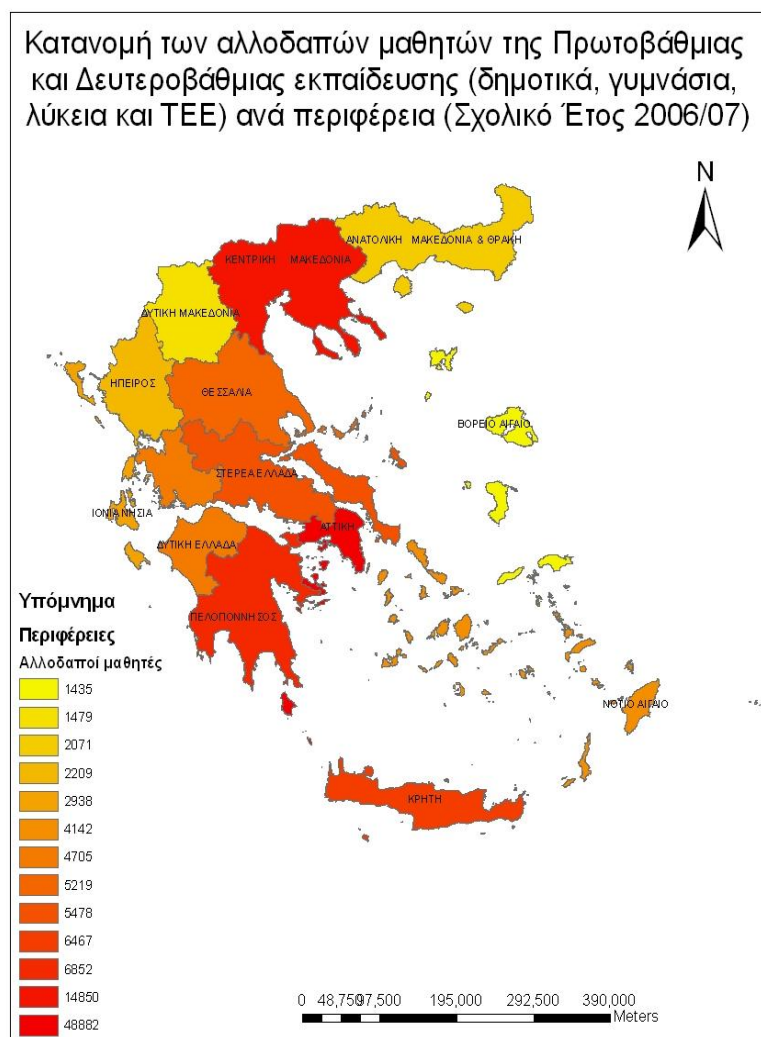
Παράλληλα, από τα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ προκύπτουν συμπεράσματα για μια γεωγραφική κινητικότητα από χρόνο σε χρόνο των αλλοδαπών μαθητών από περιφέρεια σε περιφέρεια. Όπως βλέπουμε και στους παρακάτω χάρτες, όπου από το σχολικό έτος 2000-01 στο 2006-07 εντοπίζεται μια ελαφριά μετακίνηση των αλλοδαπών μαθητών από τα ανατολικά προς βορειοδυτικά και νότια της χώρας (Χάρτες 6α,6β).

Χάρτης 6α:

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2000/01, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Χάρτης 6β:

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Από την ανάλυση των στοιχείων της κατανομής του πληθυσμού των αλλοδαπών μαθητών /τριών σε όλες τις βαθμίδες σχολικής εκπαίδευσης (Πίνακας 8) προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτού του μαθητικού πληθυσμού, και συγκεκριμένα το 53,2%, επισκέπτεται το δημοτικό σχολείο. Ακολουθούν το γυμνάσιο (24,9%) και τέλος το λύκειο και το ΤΕΕ (16,04%). Ενώ παρατηρούμε επίσης, με βάση τον Χάρτη 7 (ο οποίος μας δείχνει την κατανομή των αλλοδαπών μαθητών ανα περιφέρεια και σχολική βαθμίδα) πως το ίδιο ισχύει σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Ο πιο αναλυτικός διαχωρισμός των μαθητών στις τάξεις των σχολείων (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) μας δείχνει πως χωρίζονται σχεδόν ισομερώς βέβαια οι περισσότεροι, με μικρή διαφορά όμως, εντάσσονται στις αρχικές τάξεις και του δημοτικού, του γυμνασίου αλλά και του ενιαίου λυκείου (Σχήμα 9α, 9β, 9γ).

Πίνακας 8:

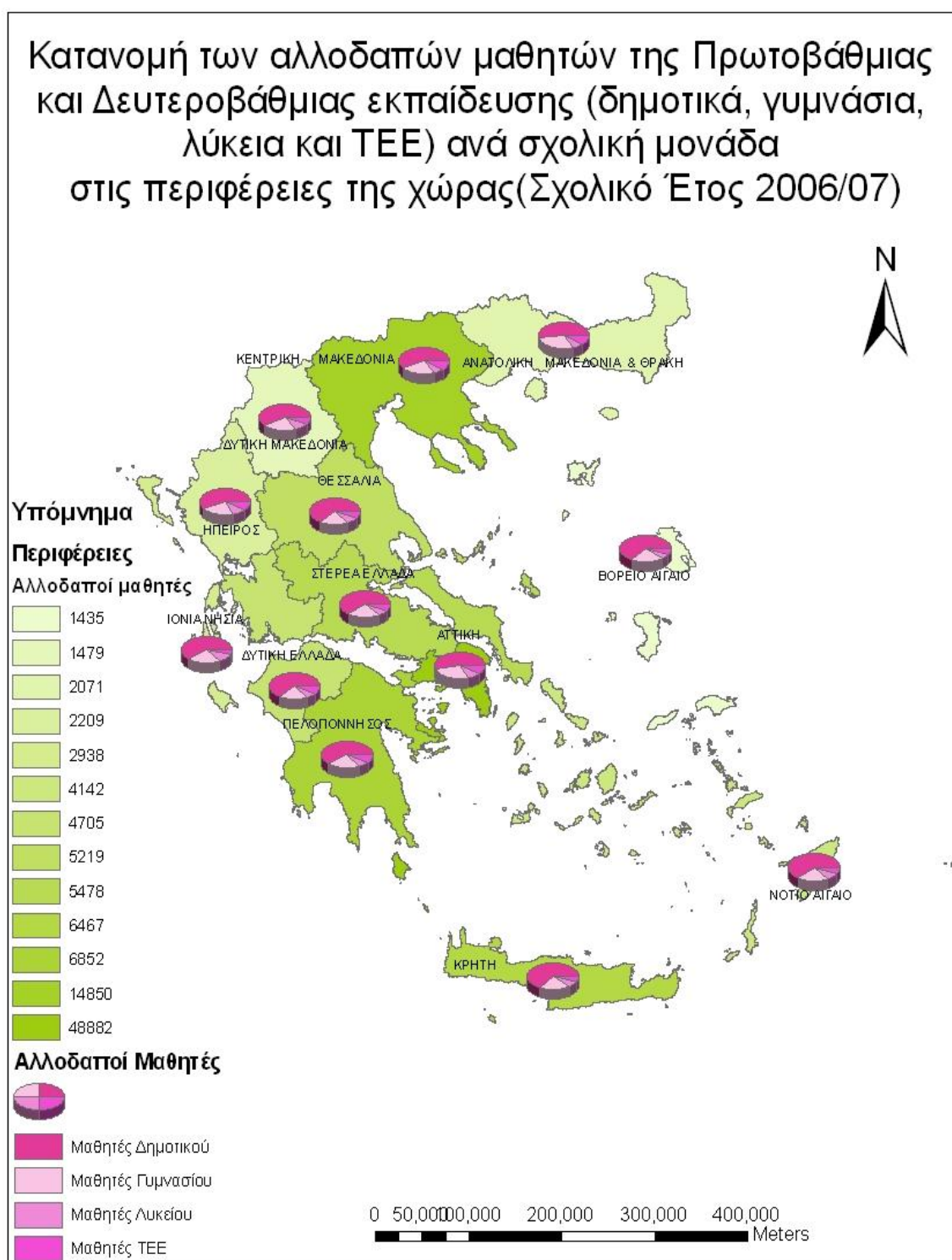
Κατανομή αλλοδαπών και του συνόλου των μαθητών στις σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων (σχ. έτος 2006/07).

Κατηγορία μαθητών	Δημοτικά	Γυμνάσια	Λύκεια/ΤΕΕ
Σύνολο μαθητών	48.2%	26%	25.7%
Αλλοδαποί	53.2%	24.9%	16.04%

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.

Από τη σύγκριση της κατανομής των αλλοδαπών μαθητών/-τριών στις σχολικές βαθμίδες με την κατανομή του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού στον πιο πάνω πίνακα προκύπτουν τα εξής: Στις βαθμίδες του δημοτικού και του γυμνασίου τα ποσοστά των κατανομών είναι σχεδόν ισόποσα. Ενώ στη βαθμίδα του Λυκείου/ΤΕΕ υπάρχει μια απόκλιση της τάξης του 9,7% εις «βάρος» των αλλοδαπών μαθητών. Είναι άξιο παρατήρησης το γεγονός ότι οι μαθητές που επισκέπτονται το Λύκειο είναι πολύ λιγότεροι από αυτούς που επισκέπτονται το Γυμνάσιο. Η διαφορά αυτή μπορεί να ερμηνευτεί και ως ένδειξη σχολικής διαρροής.

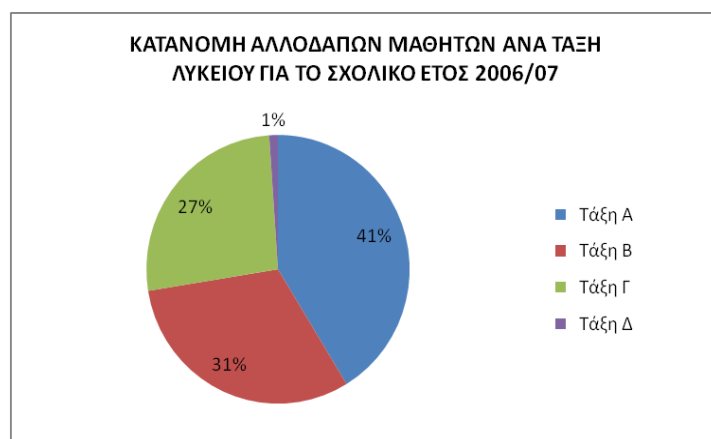
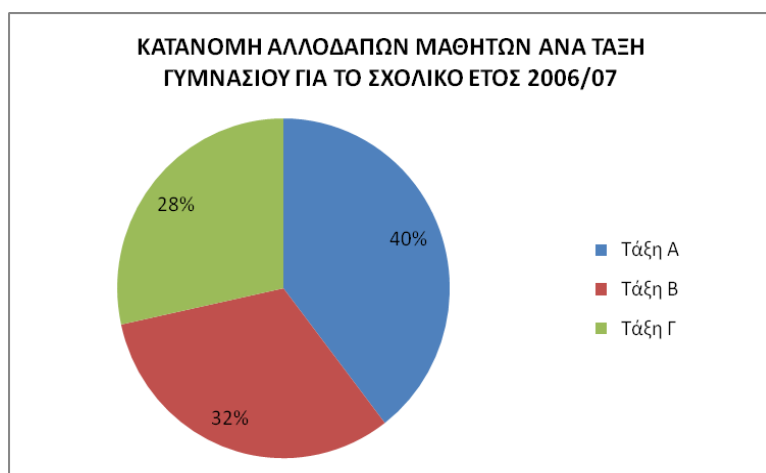
Χάρτης 7:

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, χαρτογράφηση της συγγραφέως.

Σχήμα 9α, 9β, 9γ:

Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί μαθητές ανά τάξη Πρωτοβάθμιας (Δημοτικά) και Δευτεροβάθμιας (Γυμνάσια – Ενιαία Λύκεια) εκπαίδευσης για το σχολικό έτος 2006/07

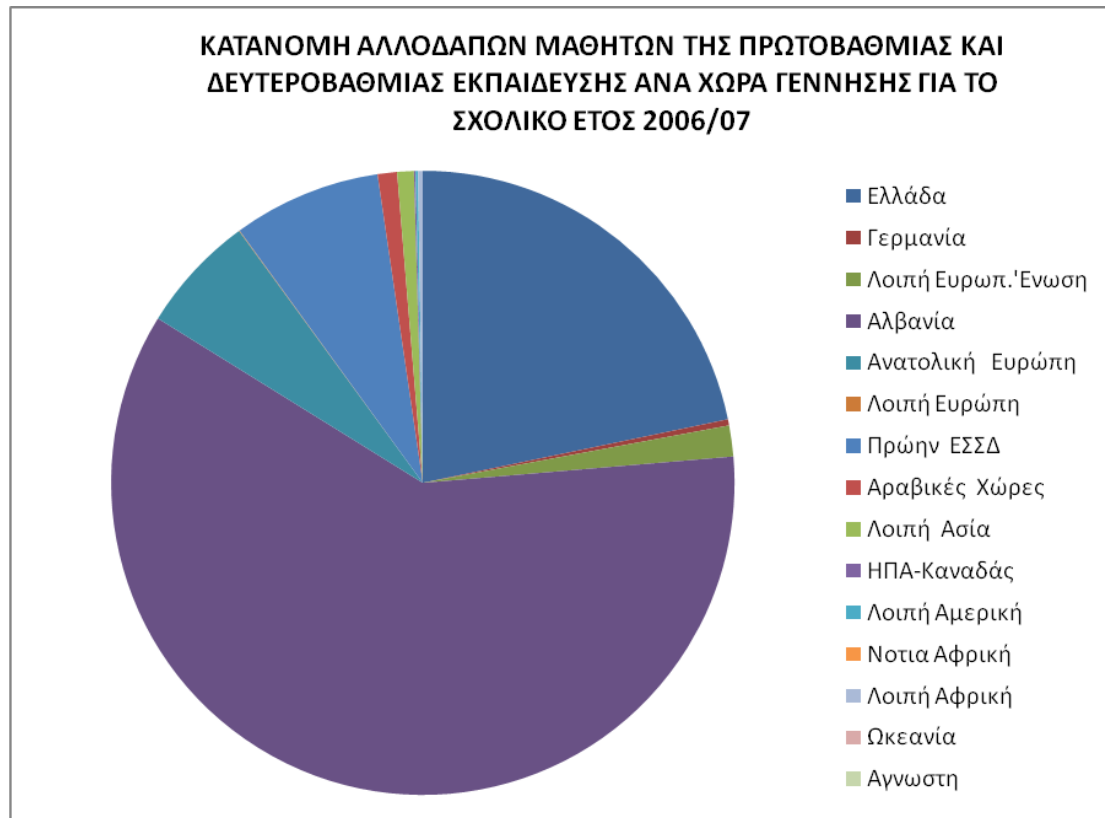
Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.

Όσον αφορά το σύνολο των χωρών στις οποίες έχουν γεννηθεί οι μετανάστες μαθητές/-τριες είναι 122. (Γκότοβος & Μάρκου 2004: 111) Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν γεννηθεί στην Αλβανία (69.880 μαθητές/-τριες), στη Βουλγαρία (2873), στη Γεωργία (2.130), στη Ρωσία (2.035), στην Ουκρανία (1.488) και στη Ρουμανία (1.143) (Σκούρτου, Βρατσάλης, Γκόβαρης 2004: 17). Επίσης στους παρακάτω πίνακες οι οποίοι μας δείχνουν τους αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανα χώρα γέννησης για το σχολικό έτος 2006/07 παρατηρούμε ότι η Ελλάδα προστίθεται ως τόπος γέννησης μεγάλου αριθμού μεταναστών μαθητών (Πίνακας 9, Σχήμα 10).

Πίνακας 9:

Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά χώρα γέννησης για το σχολικό έτος 2006/07								
	ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ							
ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΔΗΜΟΤΙΚΑ		ΓΥΜΝΑΣΙΑ		ΛΥΚΕΙΑ		ΤΕΕ	
	ΠΑΛΙΝΝΟ-ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΆΛΛΟ-ΔΑΠΟΙ	ΠΑΛΙΝΝΟ-ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΆΛΛΟ-ΔΑΠΟΙ	ΠΑΛΙΝΝΟ-ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΆΛΛΟ-ΔΑΠΟΙ	ΠΑΛΙΝΝΟ-ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΆΛΛΟ-ΔΑΠΟΙ
ΕΛΛΑΔΑ	251	20426	257	2411	106	280	37	76
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1256	194	958	85	313	37	298	22
ΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠ.ΕΝ.	346	978	256	412	178	194	78	128
ΑΛΒΑΝΙΑ	833	31334	1718	19804	2303	6442	1893	6637
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	70	3528	82	1975	69	528	33	503
ΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	31	19	26	10	22	7	3	1
ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	1958	2904	3295	3131	2249	1132	2893	1033
ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	17	665	23	279	9	71	3	60
ΛΟΙΠΗ ΑΣΙΑ	28	578	25	229	15	75	12	38
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ	391	43	244	26	235	12	64	4
ΛΟΙΠΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	50	60	27	38	25	27	12	16
ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	28	4	23	3	15	2	9	
ΛΟΙΠΗ ΑΦΡΙΚΗ	12	104	7	87	7	42	9	16
ΩΚΕΑΝΙΑ	62	5	64	3	46	1	22	2
ΑΓΝΩΣΤΗ	2			3	3		5	3
ΣΥΝΟΛΟ	5335	60842	7005	28496	5595	8850	5371	8539

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.
Σχήμα 10:

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.

Όπως βλέπουμε παρακάτω στον Πίνακα 10 και Σχήμα 11, τα οποία μας δείχνουν την κατανομή των αλλοδαπών μαθητών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανα υπηκοότητα για το σχολικό έτος 2006/07, η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών έχει Αλβανική υπηκοότητα (77%) ενώ το αμέσως μικρότερο ποσοστό 7% ανήκει σε όσους έχουν υπηκοότητα από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΣΔ (Πίνακας 10, Σχήμα 11). Αυτά τα στοιχεία συγκλίνουν με τα αντίστοιχα που αφορούν τη γενικότερη παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα, ενώ αυτό που παρατηρούμε σε σχέση με το σχήμα 10, είναι πως ενώ πολλά παιδιά έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα έχουν πολύ λιγότερα την Ελληνική υπηκοότητα.

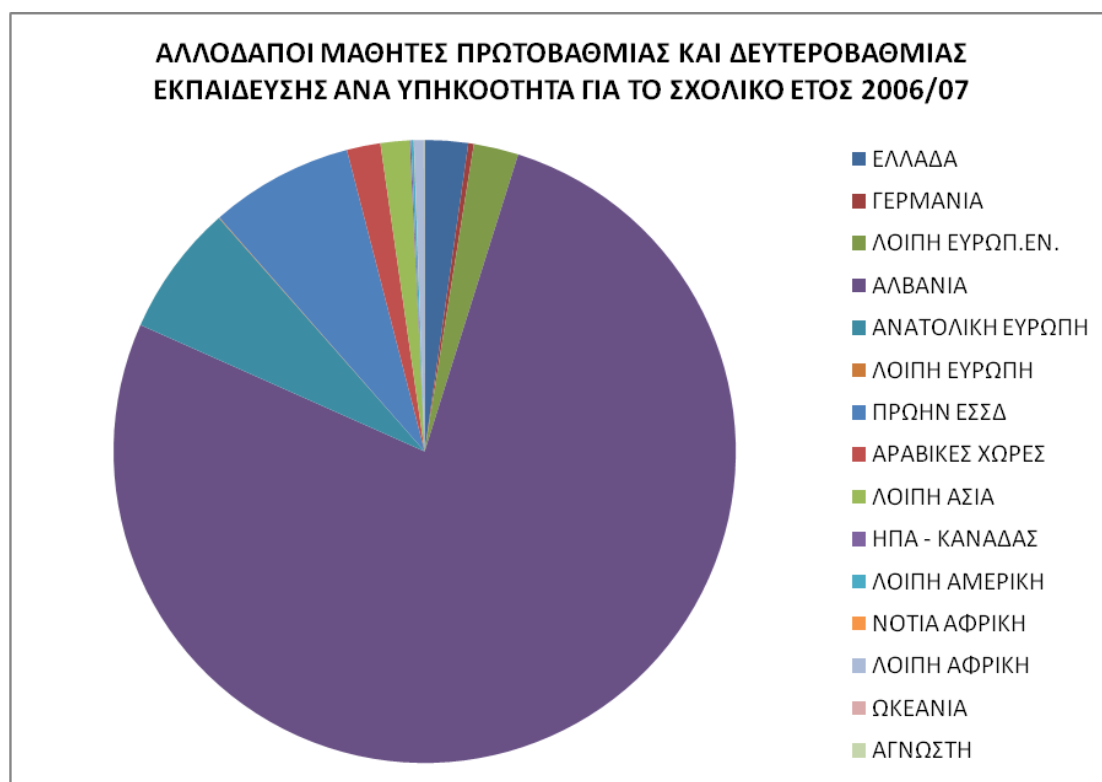
Πίνακας 10:

Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά υπηκοότητα για το σχολικό έτος 2006/07						
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ		ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ				
		<u>ΔΗΜΟΤΙΚΟ</u>	<u>ΓΥΜΝΑΣΙΟ</u>	<u>ΛΥΚΕΙΟ</u>	<u>ΤΕΕ</u>	<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>
Ελλάδα	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	4291	5705	3610	3925	17531
	Παλιννοστούντες	3635	4792	3171	3539	15137
	Αλλοδαποί	656	913	439	386	2394
Γερμανία	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	276	132	51	33	492
	Παλιννοστούντες	90	53	22	18	183
	Αλλοδαποί	186	79	29	15	309
Λοιπή Ευρωπ. Ένωση	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	1707	640	292	155	2794
	Παλιννοστούντες	111	123	57	20	311
	Αλλοδαποί	1596	517	235	135	2483
Αλβανία	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	48652	22537	8334	8252	87775
	Παλιννοστούντες	776	1402	1995	1639	5812
	Αλλοδαποί	47876	21135	6339	6613	81963
Ανατολική Ευρώπη	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	4337	2025	548	489	7399
	Παλιννοστούντες	25	43	29	8	105
	Αλλοδαποί	4312	1982	519	481	7294
Λοιπή Ευρώπη	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	25	11	12	3	51
	Παλιννοστούντες	6	1	6	2	15
	Αλλοδαποί	19	10	6	1	36
Πρώην ΕΣΣΔ	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	3902	3285	1136	844	9167
	Παλιννοστούντες	507	461	152	97	1217
	Αλλοδαποί	3395	2824	984	747	7950
Αραβικές Χώρες	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	1326	395	93	66	1880
	Παλιννοστούντες	8	4	1	1	14
	Αλλοδαποί	1318	391	92	65	1866
Λοιπή Ασία	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	1045	417	116	64	1642
	Παλιννοστούντες	10	8	9	8	35
	Αλλοδαποί	1035	409	107	56	1607
ΗΠΑ-Καναδάς	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	177	119	130	31	457
	Παλιννοστούντες	132	96	121	28	377
	Αλλοδαποί	45	23	9	3	80
Λοιπή Αμερική	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	82	47	32	19	180
	Παλιννοστούντες	16	7	7	5	35
	Αλλοδαποί	66	40	25	14	145
Νοτια Αφρική	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	13	7	4	1	25
	Παλιννοστούντες	6	1	1	1	9
	Αλλοδαποί	7	6	3		16

Λοιπή Αφρική	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	300	160	64	20	544
	Παλιννοστούντες	2		2	2	6
	Αλλοδαποί	298	160	62	18	538
Ωκεανία	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	14	17	21	5	57
	Παλιννοστούντες	10	14	21	3	48
	Αλλοδαποί	4	3		2	9
Αγνωστη	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	30	4	2	3	39
	Παλιννοστούντες	1		1		2
	Αλλοδαποί	29	4	1	3	37
ΣΥΝΟΛΟ	Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί	66177	35501	14445	13910	130033
	Παλιννοστούντες	5335	7005	5595	5371	23306
	Αλλοδαποί	60842	28496	8850	8539	106727

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.

Σχήμα 11:

Πηγή: Στοιχεία έρευνας ΕΣΥΕ για το σχολικό έτος 2006/07, επεξεργασία της συγγραφέως.

Σε ότι αφορά τη διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα προκύπτει ότι το 1/3 αυτού του πληθυσμού διαμένει στην Ελλάδα πάνω από 7 έτη και τα υπόλοιπα 2/3 από 1 έως 6 έτη (Πίνακας 10).

Πίνακας 10:

Χρόνος παραμονής αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα

Έτη Παραμονής	Αριθμός μαθητών/-τριών
1	7.731
2	8.386
3	9.272
4	12.521
5	12.848
6	10.371
7	7.102
8	5.718
9	3.716
10	4.279
11	3.015
12	2.550
13	1.047
Σύνολο	88.556

Πηγή: Γκότοβος & Μάρκου 2004: 105.

Δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία (ποσοτικά και ποιοτικά) για τις επιδόσεις των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στα ελληνικά σχολεία και για τους παράγοντες που τις επηρεάζουν. Εικάζεται ότι υπάρχει διαρροή μη γηγενών μαθητών στην μετάβαση από το γυμνάσιο στο λύκειο αλλά το θέμα αυτό δεν έχει διερευνηθεί. Σχετικές μελέτες σημειώνουν τις μη ικανοποιητικές σχολικές επιδόσεις των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, καθώς και τις σχετικές απόψεις και προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών. Τα προβλήματα είναι εντονότερα στους μαθητές που εντάχθηκαν στο ελληνικό σχολείο στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού ή στο γυμνάσιο ενώ οι μαθητές που παρακολούθησαν το ελληνικό σχολείο από τις πρώτες δύο τάξεις έχουν καλύτερες επιδόσεις και στην εκμάθηση της γλώσσας και γενικά (Μπόμπας, Λ. 2001, Χριστοδούλου Θ. 2009: 287-288).

Επίσης σημειώνεται ότι αλλοδαποί μαθητές συχνά εντάσσονται σε τάξεις κατώτερες από εκείνες στις οποίες αντιστοιχεί η ηλικία τους λόγω της ελλιπούς γνώσης τους της ελληνικής γλώσσας. Επισημαίνεται ότι η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι μια τέτοια πρακτική αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την κοινωνικοποίηση των παιδιών και την ενσωμάτωσή τους στο σχολικό περιβάλλον. Η ένταξη τους σε χαμηλότερες τάξεις βιώνεται αρνητικά, η διαφορά ηλικίας εμποδίζει την σύναψη φιλικών σχέσεων με συμμαθητές/συμμαθήτριες και εντείνει την περιθωριοποίηση και γκετοποίηση τους (Νικολάου, Γ. 2000, Genesse, F., 1997, Μπόμπας, Λ. 2001, Χριστοδούλου Θ. 2009: 287-288).

Καταληκτικά και με βάση τα ελλειπή στοιχεία που υπάρχουν, και την μικρή ανάλυση που κάναμε παραπάνω καταλήξαμε στο πιο βασικό συμπέρασμα, πως ολοένα και αυξάνονται οι αλλοδαποί μαθητές στα σχολεία της χώρας. Οι αλλοδαποί μαθητές/τριες αύξησαν σημαντικά και τον μαθητικό πληθυσμό της χώρας μας. Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού της Ελλάδας, ανάμεσα στις δύο Απογραφές (1991 και 2001), κατά 230.000 μαθητές/τριες στη σχολική ηλικία δημοτικού και γυμνασίου ισοσκελίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την εισροή των αλλοδαπών μαθητών/τριων (Κατσίκας και Θεριανός 2004: 246).

Η αντιμετώπιση αυτών των παιδιών είναι ένα θέμα που έχει απασχολεί το Ελληνικό κράτος εδώ και αρκετά χρόνια. Η συνύπαρξη στο σχολείο παιδιών που προέρχονται από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα, που μιλούν διαφορετικές γλώσσες και διαθέτουν διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά, διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα στη χώρα και δημιουργεί ανάγκες σχεδιασμού και εφαρμογής

κατάλληλων πολιτικών που θα διευκολύνουν την ένταξη των μαθητών αυτών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Γιαννίτσας, Μαυρομμάτης, Αβραμίδη, 2008: 178).

4.2 Το δικαίωμα στην εκπαίδευση

Η εκπαιδευτική διαδικασία οικοδομείται με όρους δικαίου σύμφωνα με τις επιδιώξεις, τις πολιτικές και τα μέσα που διαθέτει ο εθνικός νομοθέτης, εντός των πλαισίων που θέτουν το Σύνταγμα και οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Έτσι, η λειτουργία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος θεμελιώνεται στο ελληνικό Σύνταγμα³⁶ αλλά και τις σχετικές διατάξεις διμερών συμφωνιών³⁷ ή του σχετικού διεθνούς δικαίου³⁸ που δεσμεύουν την Ελλάδα (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου³⁹, Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού⁴⁰, Διεθνές Σύμφωνο για τα Κοινωνικά, Οικονομικά και Μορφωτικά Δικαιώματα⁴¹). Από την πρώτη

³⁶ Άρθρο 16§4: Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια [...]

³⁷ Η περίπτωση αυτή είναι ιδιαίτερα σπάνια: Η ελληνο-αλβανική συμφωνία της 4^{ης} Νοεμβρίου 1998 για την συνεργασία στους τομείς της παιδείας, των επιστημών και του πολιτισμού, προβλέπει δυνητικά ότι το πανεπιστήμιο Αθηνών θα προσφέρει σπουδές αλβανικής γλώσσας (άρθρο 1.γ) και ότι η ελληνική κυβέρνηση θα εξετάσει τη δυνατότητα διδασκαλίας της αλβανικής γλώσσας για τους αλβανούς μετανάστες που διαβιούν στην Ελλάδα. Η δυνατότητα αυτή δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα, παρά τα σποραδικά αιτήματα που διατυπώθηκαν από κοινότητες αλβανών μεταναστών.

³⁸ Οι οποίες εισάγονται ως ελληνικό δίκαιο στην ελληνική έννομη τάξη με ισχύ ανώτερη του ελληνικού νόμου, βλ. άρθρο 28§1 Συντάγματος.

³⁹ Άρθρο 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου: Ουδείς δύναται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευτή. Παν κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων υπ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαίδευσεως θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίζωσι την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ιδίας αυτών θρησκευτικές και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις.

⁴⁰ Άρθρο 28: Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση, και ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών: α) καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους. [...]

⁴¹ Άρθρο 13: Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν το δικαίωμα μορφώσεως κάθε προσώπου. Συμφωνούν ότι η μόρφωση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη τις ανθρώπινης προσωπικότητας και του αισθήματος της αξιοπρέπειάς της και να ενισχύει τον σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Συμφωνούν ακόμη ότι η μόρφωση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία, να ευνοεί την κατανόηση, την ανοχή και φιλία μεταξύ όλων των εθνών

ανάγνωση της διάταξης του ελληνικού Συντάγματος φαίνεται ότι οι αποδέκτες της παιδείας είναι καταρχήν έλληνες πολίτες. Ωστόσο, οι διεθνείς διατάξεις σχετικά με το δικαίωμα καθιστούν αποδέκτες του δικαιώματος, όχι μόνο έλληνες πολίτες αλλά και όλους όσους βρίσκονται εγκατεστημένοι στη χώρα, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους, διευρύνοντας τους αποδέκτες της συνταγματικής διάταξης, το ζήτημα αυτό, λοιπόν, θεωρείται λυμένο καθώς και ο σχετικός ελληνικός νόμος εξισώνει ημεδαπούς και αλλοδαπούς ως προς το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Αν και η εγγραφή αλλοδαπών μαθητών σε ελληνικά σχολεία γίνεται σήμερα κατά κανόνα ανεμπόδιστα, πρόσφατη απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών ουσιαστικά απαγόρευσε την εγγραφή μαθητών οι οποίοι δεν διαθέτουν τα σχετικά δικαιολογητικά. Η εφαρμογή της απόφασης ανακλήθηκε από το αρμόδιο Υπουργείο Παιδείας ύστερα από παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη⁴². Εξάλλου, το ισχύον δίκαιο προβλέπει ρητά ότι δεκτά γίνονται στα δημόσια σχολεία και τα παιδιά των αλλοδαπών ανεξάρτητα από τη νομιμότητα παραμονής τους και την πληρότητα των δικαιολογητικών εγγράφων που απαιτούνται για την εγγραφή (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 122,123).

Σύμφωνα με το άρθρο 40 του Ν. 2910/2001 οι ανήλικοι αλλοδαποί που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια, υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης όπως και οι ημεδαποί. Οι μαθητές αυτοί έχουν πρόσβαση σε όλες τις δραστηριότητες της σχολικής ή εκπαιδευτικής κοινότητας. Επίσης, η εγγραφή των αλλοδαπών μαθητών σε ελληνικά σχολεία σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο μπορεί να γίνεται με ελλιπή δικαιολογητικά στις εξής περιπτώσεις: 1. Όσων έχουν αναγνωριστεί ως πρόσφυγες, 2. Όσων προέρχονται από περιοχές κρίσεων, 3. Όσων έχουν υποβάλει αίτηση ασύλου και 4. Αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα ακόμα κι αν δεν οριστικοποιηθεί η νομική τους κατάσταση. Ο νόμος προβλέπει ότι με υπουργική απόφαση θα ρυθμίζονται ζητήματα αναγνώρισης αλλοδαπών τίτλων σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όσοι αλλοδαποί έχουν αποφοιτήσει από την ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς.

και όλων των φυλετικών ομάδων, των εθνικών ή θρησκευτικών και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της δραστηριότητας των Ηνωμένων Εθνών για την διατήρηση της ειρήνης [...].

⁴² Υπ. Ες. οικ.Φ.63574/15337/03/25.8.2003, και σχετική έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, α.π. 429.2/01/1.10.2003.

Η εκπαίδευση μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων σε μια φάση κατά την οποία αυτή διαπλάθεται εύκολα, με στόχο τη διευκόλυνση της αποδοχής της ετερότητας και της αμοιβαίας κατανόησης ανάμεσα σε άτομα διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης. Παράλληλα, τα μορφωτικά εφόδια που ενδέχεται να αποκτήσουν τα παιδιά των μεταναστών, σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται συχνά εποχή της γνώσης, θεωρούνται αναγκαία προϋπόθεση για την ένταξη εν συνεχεία στην αγορά εργασίας και την εξασφάλιση πρόσβασης σε ποικίλα δημόσια αγαθά και την ουσιαστική συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής (Χαραμής, 2004).

Η σύγχρονη δημόσια εκπαίδευση λειτουργεί με κύριο στόχο να παρέχει στους μαθητές εκείνα τα εφόδια που θα διευκολύνουν την κοινωνική τους ένταξη και, παραπέρα, θα τους δώσουν τη δυνατότητα ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας. Ταυτόχρονα όμως, και λειτουργώντας ως (ιδεολογικός) μηχανισμός του (εθνικού) κράτους, η εκπαίδευση έχει ως κύριο μέλημα την εξασφάλιση πολιτισμικής ομογενοποίησης, ενώ παράλληλα αξιολογεί και κατατάσσει, με απώτερο στόχο τη διαδοση της κυρίαρχης ιδεολογίας και την αναπαραγωγή του ηγεμονικού σχήματος⁴³ (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 121).

Τα παιδιά των μεταναστών βρίσκονται αντιμέτωπα με μια μεγάλη πρόκληση, καθώς καλούνται να μεγαλώσουν σε ένα νέο περιβάλλον. Το κατά πόσον θα καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στην πρόκληση αυτή και να ενταχθούν επιτυχώς στο νέο περιβάλλον εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επίδοσή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, την άνεσή τους στην χρήση της ελληνικής γλώσσας αλλά και τις συνθήκες που θα συναντήσουν (Γιαννίτσας, Μαυρομμάτης, Αβραμίδη, 2008: 178).

⁴³ Βλ. και Αλτουσέρ, Λ., 1999, «Ιδεολογία και ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους» στο Λ. Αλτουσέρ, Θέσεις (1964-1975), εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, ζ' έκδοση.

4.3 Η εκπαιδευτική πολιτική για τους παλιννοστούντες και τους αλλοδαπούς στην Ελλάδα

Η εκπαίδευση ασκεί καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ενσωμάτωσης των παλιννοστούντων και μεταναστών καθώς αποτελεί σημαντικό θεσμό συνύπαρξης μεταναστών και γηγενών. Όπως προαναφέραμε, την δεκαετία του '70 η Ελλάδα δέχθηκε ένα σημαντικό κύμα παλιννόστησης Ελλήνων μεταναστών κυρίως από την Γερμανία (Μουσούρου 1991) και αρχικά δημιουργήθηκε το ζήτημα του πώς τα παιδιά των παλιννοστούντων Ελλήνων θα ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Την ίδια δεκαετία όπως αναφέρει ο Δαμανάκης (2002: 57) η σχετική εκπαιδευτική πολιτική έχει έναν έντονο «προνοιακό – φιλανθρωπικό» χαρακτήρα. Τα Βασιλικά και Προεδρικά Διατάγματα (Β.Δ. 585/72, Π.Δ.578/77, Π.Δ. 117/78, Π.Δ. 257/78, Π.Δ. 155/78), αυτής της περιόδου αντιμετωπίζουν τους ομογενείς και αλλοδαπούς μαθητές με ιδιαίτερη ευσπλαχνία και φιλανθρωπία κατά τις εισαγωγικές, κατατακτήριες και τις προαγωγικές εξετάσεις. Κατά κανόνα, η βάση για την εισαγωγή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή για την προαγωγή από τάξη σε τάξη είναι το οκτώ (8). Αυτή η μείωση των απαιτήσεων αφορά προπάντων τα γλωσσικά μαθήματα κατά το πρώτο και το δεύτερο έτος φοίτησης⁴⁴. Με την έναρξη της δεκαετίας του 1980 η εκπαιδευτική πολιτική περνά από την λογική της παροχής πίστωσης χρόνου και μείωσης των απαιτήσεων στη λογική της λήψης αντισταθμιστικών μέτρων.

Το 1980 σύμφωνα με την υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 8182/Ζ/4139/20-10-1980) ιδρύονται οι Τάξεις Υποδοχής, οι οποίες αποσκοπούν στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει οι παλιννοστούντες μαθητές στο προηγούμενο σχολικό περιβάλλον και στην απόκτηση των εφοδίων εκείνων που είναι απαραίτητα για την μελλοντική μορφωτική και επαγγελματική τους εξέλιξη στα πλαίσια της ελληνικής εκπαίδευσης και κοινωνίας.

Αργότερα με το νόμο 1404 /1983⁴⁵ νομοθετούνται τόσο οι Τάξεις Υποδοχής όσο και ο θεσμός των Φροντιστηριακών Τμημάτων. Σε αυτόν τον νέο νόμο δεν γίνεται

⁴⁴ Τα αποσπασματικά και περιστασιακά μέτρα οδήγησαν σε τέτοια σύγχυση, ώστε το 1978 ήταν αναγκαία μια κωδικοποίηση των «διατάξεων των αναφερόμενων εις τα εγγραφάς, μετεγγραφάς και εξετάσεις μαθητών Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσεως Ξένων Σχολείων της Αλλοδαπής και άλλων συναφών μαθητικών θεμάτων». (Αυτή επιχειρήθηκε με το Π.Δ. 155/78).

⁴⁵ ΦΕΚ 173/24-11-1983

πλέον λόγος για την περαιτέρω καλλιέργεια των δεξιοτήτων που ανέπτυξαν οι παλιννοστούντες μαθητές στο προηγούμενο σχολικό περιβάλλον (π.χ. διγλωσσία), αλλά ορίζεται ως μοναδικός σκοπός των Τάξεων Υποδοχής η ομαλή προσαρμογή στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Οι Τάξεις Υποδοχής αναλαμβάνουν στην ουσία το έργο της αντιστάθμισης του «ελλειμματικού» πολιτισμικού και γλωσσικού κεφαλαίου των μαθητών αυτών, έτσι ώστε να επιτευχθεί απρόσκοπτα η πολιτισμική και γλωσσική τους αφομοίωση στην ελληνική πραγματικότητα (Σκούρτου, Βρατσάλης, Γκόβαρης 2004: 23-24).

Την ίδια χρονιά (1983) ιδρύονται με προεδρικό διάταγμα (ΠΔ494/1983) Τάξεις Υποδοχής για μαθητές που προέρχονται από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή από κράτη εκτός αυτής. Το διάταγμα (ειδικότερα το άρθρο 2) ορίζει τους παρακάτω στόχους εκπαίδευσης :

1. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας αποσκοπεί στην προσαρμογή στην ελληνική πραγματικότητα.
2. Η διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης αποσκοπεί στη διατήρηση και την καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας των μαθητών.

Οι τάξεις υποδοχής (τύπου I και II) και τα φροντιστηριακά τμήματα παρέχουν κυρίως γλωσσική αλλά και γενικότερη μαθησιακή υποστήριξη στους αλλοδαπούς μαθητές εντός και εκτός σχολικού ωραρίου. Η φοίτηση μπορεί να διαρκέσει από 1 έως 3 έτη. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών της Ευρώπης (Δημοκρατία της Τσεχίας, Γερμανία, Εσθονία και Σλοβενία) που διαθέτουν πολυετή υποστήριξη για το θέμα αυτό και συγκεκριμένα για χρονικό διάστημα πέραν του ενός έτους (<http://www.ipode.gr>). Ειδικότερα το πρόγραμμα των τάξεων υποδοχής ολοκληρώνεται σε δύο κύκλους που εντάσσονται μέσα στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα. Για τη δημιουργία τους απαιτείται η ύπαρξη κατ'ελάχιστον 9 και το μέγιστο 17 μαθητών. Αντίστοιχα η λειτουργία των φροντιστηριακών τμημάτων πραγματοποιείται εκτός σχολικού ωραρίου και ο απατούμενος αριθμός μαθητών είναι από 3 μέχρι 8 (Χαλιάπα 2009:147-148).

Όπως αναφέρει όμως και ο Δαμανάκης (2002: 63), τέτοιες τάξεις υποδοχής δεν λειτούργησαν στην Ελλάδα. Οι μαθητές από κράτη-μέλη της ΕΕ φοιτούν συνήθως στα ξένα σχολεία (π.χ. στη Γερμανική Σχολή) και οι αλλοδαποί μαθητές από κράτη μη μέλη (στην πλειονότητα μαθητές από οικογένειες αλλοδαπών εργαζομένων) σε

Τάξεις Υποδοχής που ιδρύθηκαν σύμφωνα με το νόμο 1894/1990, με τον οποίο νόμο επαναπροσδιορίζεται το πλαίσιο λειτουργίας των τάξεων υποδοχής, λαμβάνοντας υπόψη το μεταναστευτικό ρεύμα από χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα από την Αλβανία. Η βασικότερη αλλαγή έγκειται στο ότι οι Τάξεις Υποδοχής δεν λειτουργούν πλέον ως ανεξάρτητες τάξεις, αλλά ως τμήματα ενταγμένα στο κανονικό σχολείο, όπου διδάσκονται η Ελληνική και μαθήματα Ιστορίας και Πολιτισμού.

Λίγο αργότερα δεδομένου ότι η συντριπτική πλειονότητα των παιδιών των παλιννοστούντων ήταν αγγλόφωνα (παλιννοστούντες από ΗΠΑ, Καναδά και, κυρίως, από την Αυστραλία) ή γερμανόφωνα, δημιουργήθηκαν και σχολεία για παλιννοστούντες στην Αττική (με το Π.Δ. 435/1984) και την Θεσσαλονίκη (με το Π.Δ. 369/ 1985) (Θεριανός 2008: 197).

Μετά από χρόνια, το 1994 σύμφωνα με υπουργική απόφαση που εκδόθηκε (ΥΑΦ2//378/Γ1/1124,3ε) δίνεται η δυνατότητα πρόσληψης (ωρομίσθιων) διδασκόντων για την διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού των χωρών προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών. Παρά αυτή την πρόβλεψη όμως, δεν διδάσκονται στις Τάξεις Υποδοχής και στα Φροντιστηριακά Τμήματα η γλώσσα και ο πολιτισμός των χωρών προέλευσης (βλ. Δαμανάκης 2002: 60).

Μετά το 1996 άρχισαν να δημιουργούνται και Διαπολιτισμικά Σχολεία με το νόμο 2413/1996. Η εφαρμογή των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε ορισμένα μόνο σχολεία, τα διαπολιτισμικά, δεν προωθεί την ιδέα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ως διάστασης της ενιαίας παιδείας ούτε και την ένταξη των αλλοδαπών μαθητών, αφού συμβάλλει στην στερεοτυπική αναπαραγωγή των ιδιαίτερων εθνοπολιτισμικών γνωρισμάτων τους. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να απευθύνεται τόσο στους γηγενείς όσο και στους αλλοδαπούς μαθητές, διότι οι προκλήσεις και τα σημαντικότερα προβλήματα ένταξης των αλλοδαπών μαθητών σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ των δύο αυτών ομάδων (Unicef, 2001).

Το 1999 θεσπίζονται νέες ρυθμίσεις για τις Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα⁴⁶. Εδώ υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση από τις προηγούμενες αποφάσεις, αφού η ελληνική γλώσσα αναφέρεται ως δεύτερη γλώσσα των αλλοδαπών μαθητών. Για το λόγο αυτό η υπουργική απόφαση θεωρεί ως προσόν

⁴⁶

Με την υπουργική απόφαση Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999

επιλογής των διδασκόντων για την ανάθεση του διδακτικού έργου σε αυτές τις τάξεις την εξειδίκευσή τους στην διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στην ίδια απόφαση αναφέρεται πάλι η ανάγκη διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης δεν προβλέπεται όμως η πρόσληψη διδασκόντων από το υπουργείο Παιδείας, αλλά μετά από απόφαση του οικείου νομάρχη (Σκούρτου, Βρατσάλης, Γκόβαρης 2004: 24).

Στο βασικό αυτό κορμό μέτρων προστέθηκαν και ορισμένες άλλες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις από πρωτοβουλίες Πανεπιστημιακών Παιδαγωγών, έξω από το σχολικό σύστημα, όπως:

1. Ταχύρρυθμα τμήματα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας σε πολλές περιοχές για την εντατικότερη προπαρασκευή και είσοδο των συγκεκριμένων μαθητών στις «κανονικές τάξεις».
2. Παραγωγή διαπολιτισμικού υλικού για να βοηθηθεί σημαντικά αφενός ο αλλοδαπός μαθητής στη βιωματική χρήση της ελληνικής γλώσσας και στη σωστή και ταχεία εκμάθησή της, αφετέρου ο εκπαιδευτικός στην επικοινωνία με τους αλλόγλωσσους μαθητές του.
3. Διεξαγωγή επιμορφωτικών σεμιναρίων εκπαίδευσης μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευτικών (Μίλεση και Πασχαλιώρη 2003) (Θεριανός 2008: 199-200).

Μέχρι το 2000, είχαν λειτουργήσει σε όλη την Ελλάδα πάνω από 500 προπαρασκευαστικές τάξεις και πάνω από 700 τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, ενώ από το 1996 μέχρι το 2007 ιδρύθηκαν και λειτουργούν 27 διαπολιτισμικά σχολεία (13 Δημοτικά, 8 Γυμνάσια και 6 Λύκεια) και κατά το σχολικό έτος 2002-03 λειτούργησαν 422 τάξεις υποδοχής και 556 φροντιστηριακά τμήματα (ΙΜΕΠΟ, 2003:25). Επίσης, εκπονήθηκαν ειδικά προγράμματα υπό την εποπτεία του ΥΠΕΠΘ, με χρηματοδότηση από εθνικούς και, κυρίως, ευρωπαϊκούς πόρους αξίας πέραν των 2,5 δις δραχμών (7,33 εκατ. Ευρώ) (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 135).

Την περίοδο 1997-2000 και 2001-2004 λειτούργησαν τα τρία αυτά Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΚ) και αφορούσαν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την βελτίωση των επιδόσεων των Τσιγγανοπαίδων, των Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών και των Μουσουλμανοπαίδων. Τα δύο πρώτα είχαν εθνικό ορίζοντα δράσης ενώ το τρίτο επικεντρώθηκε στην περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Στα πλαίσια του ΕΠΕΑΚ ΙΙ λειτουργεί από το 2003 και το πρόγραμμα “Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών” με στόχο την βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα μαθητών από πληθυσμιακές ομάδες που απειλούνται από εκπαιδευτική ανισότητα και περιθωριοποίηση (Τραβασάρου, Δ. 2001).

Είναι δύσκολη ωστόσο η εμπεριστατωμένη αποτίμηση των σχετικών τάξεων αφού δεν υπάρχουν σχετικές μελέτες. Η γνώμη εκπροσώπων μεταναστευτικών οργανώσεων και η γενική εικόνα από εκπαιδευτικούς και γονείς είναι ότι αυτές οι τάξεις δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές (Σκούρτου Ε., Βρατσάλης Κ., Γκόβαρης Χ. 2004).

Τα μέτρα που πήρε η ελληνική πολιτεία, οι «τάξεις υποδοχής» και τα «φροντιστηριακά τμήματα», εγγράφονται στην «αφομοιωτική προσέγγιση»⁴⁷ της εκπαίδευσης όπως είδαμε (Μίλεση και Πασχαλιώρη 2003, Μίλεση 2006, Μουσούρου 2006), καθώς τα παιδιά των παλιννοστούντων θεωρήθηκε ότι είχαν ελληνική εθνική συνείδηση η οποία έπρεπε να διατηρηθεί και να δυναμωθεί (Μουσούρου 1991). Σύμφωνα με τα όσα αναφέρουν οι Μαυρομμάτης, Τσιτσελίκης (2004: 129) απαιτήθηκε ουσιαστικά από τους παλιννοστούντες μαθητές η «πολιτισμική, γνωστική και γλωσσική τους συμμόρφωση» με δεδομένα του ελληνικού σχολείου, παρά το γεγονός ότι στην συντριπτική τους πλειονότητα δεν είχαν γεννηθεί στη χώρα μας ή είχαν φύγει από αυτήν σε προσχολική ηλικία.

Βέβαια πρέπει να επισημάνουμε ότι πίσω από την «αφομοιωτική» πολιτική δεν βρίσκεται μόνο το επιχείρημα της διαφύλαξης και της ενίσχυσης της «ελληνικότητας» των συγκεκριμένων παιδιών, αλλά η κυρίαρχη σε όλα σχεδόν τα εκπαιδευτικά συστήματα λογική που υποστηρίζει ότι η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, η πλήρης αποδοχή της εθνικής της κουλτούρας σε συνδυασμό με την πλήρη εγκατάλειψη της μητρικής γλώσσας αποτελούν στοιχεία που διευκολύνουν τον μετανάστη να βρει εργασία, να γίνει αποδεκτός από το γηγενή πληθυσμό να ενταχθεί στην κοινωνία και να έχει ανοδική κοινωνική κινητικότητα (αναλυτικά για την συγκεκριμένη επιχειρηματολογία και τις επιπτώσεις της στην εκπαίδευση βλ. Cummins 2005) (Θεριανός 2008: 196).

Αξιοσημείωτο ωστόσο είναι το γεγονός πως πουθενά δεν διδάσκονται οι μητρικές γλώσσες των μαθητών, με αποτέλεσμα να απαξιώνεται ένα σημαντικό τμήμα του

⁴⁷

Για την αφομοιωτική προσέγγιση βλ. Κάτσικας και Πολίτου 1999: 37-39, Γκόβαρης 2001: 46-51

γνωστικού τους κεφαλαίου, ενώ δεν υπάρχει αναγνώριση –ούτε καν στοιχειώδης παρουσία- του κοινοτικού τους πολιτισμού, πράγμα που μπορεί να παίξει σημαντικό αρνητικό ρόλο στην σχολική τους σταδιοδρομία.

Αν και η ελληνική εκπαίδευση έχει εμπειρία από θεσμοθέτηση σχολείων προσαρμοσμένων στις ανάγκες γλωσσικών και θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων (βλ.εκπαίδευση μουσουλμάνων, Βλάχων, Εβραίων και Αρμενίων), φαίνεται ότι, ως προς τους μη έλληνες πολίτες κατοίκους της Ελλάδας συντρέχουν ιδεολογικά κωλύματα που αποτρέπουν ή αναβάλλουν τη συζήτηση και εφαρμογή πολιτικών που αναφέρονται σε διαφορετικούς πολιτισμούς εντός του κοινού δημόσιου σχολείου. (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 128).

Ο έλληνας νομοθέτης αντέδρασε με καθυστέρηση στα νέα μεταναστευτικά δεδομένα θεσμοθετώντας το διαπολιτισμικό σχολείο, όχι με ιδιαίτερα επιτυχή τρόπο. Διότι η δημιουργία διαπολιτισμικού σχολείου δεν έλαβε υπόψη την εμπειρία και την τεχνογνωσία ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες ήδη για πολλές δεκαετίες έχουν αντιμετωπίσει παρόμοια φαινόμενα (Μαυρομμάτης και Τσιτσελίκης 2004: 129).

4.4 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εκπαίδευσή τους στην Ελλάδα

Οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στην Ελλάδα και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα παιδιά τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα διαμορφώνουν ένα πλαίσιο που οδηγεί εύκολα στη σχολική αποτυχία των μεταναστών μαθητών στα ελληνικά σχολεία (Χαραμής Π., 2004). Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός δυσκολιών που συναντούν τα παιδιά των μεταναστών, οι οποίες ξεκινούν ακόμα και από πριν την είσοδο τους στην εκπαίδευσή. Παρακάτω γίνεται προσπάθεια αναφοράς όλων αυτών των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες μαθητές στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και πριν την είσοδό τους σε αυτό:

- Η πρώτη δυσκολία που αντιμετωπίζουν είναι ο φόβος των γονιών τους, ο οποίος προέρχεται από την πιθανότητα εντοπισμού τους από τις αστυνομικές αρχές μέσω του σχολείου και ο οποίος πολλές φορές λειτουργεί αποτρεπτικά ως προς την εγγραφή των παιδιών.
- Η αμέσως επόμενη και εξίσου σημαντική δυσκολία που αντιμετωπίζουν αφορά την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση και την εγγραφή τους στο ανάλογο με την ηλικία και τις γνώσεις τους εκπαιδευτικό επίπεδο. Για την εγγραφή πρέπει να προσκομίζονται τα απαραίτητα δικαιολογητικά, επίσημα μεταφρασμένα, στα οποία περιλαμβάνονται πιστοποιητικό με ακριβή ημερομηνία γέννησης, πιστοποιητικά εμβολιασμών, πιστοποιητικά σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο που έχουν ήδη συμπληρώσει κ.λπ. (Παπαθεοδώρου και Κουλούρης 2000, σ. 41) και τα οποία πολλές φορές τους είναι δύσκολο να διαθέσουν. Ενώ εάν δεν καταφέρουν να προσκομίσουν τα απαραίτητα κατά περίπτωση δικαιολογητικά, ενώ μπορούν να φοιτήσουν στα σχολεία, δεν τους παρέχεται επίσημος τίτλος σπουδών ή προόδου.
- Επίσης οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτεί η εξασφάλιση των δικαιολογητικών από γονείς που δεν γνωρίζουν ούτε στοιχειωδώς την ελληνική γλώσσα μπορούν να λειτουργήσουν ανασταλτικά για πολλούς μετανάστες.

• Άλλα προβλήματα συχνά προκύπτουν από οργανωμένες ομάδες γηγενών γονέων, οι οποίες αξιοποιούν την αδυναμία προσκόμισης των απαραίτητων πιστοποιητικών εμβολιασμού, για να αποτρέψουν την εγγραφή ή φοίτηση των παιδιών των μεταναστών στο σχολείο των παιδιών τους, όπως συνέβη στην περίπτωση των Τάξεων Υποδοχής του 2ου/4ου Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου (βλ. Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία, 2000, σ. 2).

• Ακόμα οι άσχημες οικονομικές συνθήκες, που χαρακτηρίζουν τη ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, μπορούν να παρεμποδίσουν την εγγραφή ή τη συνέχιση των σπουδών των παιδιών τους, γιατί προέχει η συμμετοχή τους στην εξασφάλιση των όρων επιβίωσης της οικογένειας. Πιο ακραίες, αλλά όχι σπάνιες, είναι οι περιπτώσεις παιδιών που εξαναγκάζονται να εργάζονται από πολύ μικρή ηλικία σε ακατάλληλες και επικίνδυνες εργασίες ("παιδιά του δρόμου" / παιδιά στο δρόμο", "παιδιά των φαναριών" κ.λπ.) ή ωθούνται σε κυκλώματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης (π.χ. Ψημμένος 1999, για την περίπτωση των Αλβανών μη κανονικών μεταναστών στην Αθήνα).

• Παράλληλα οι μετανάστες εγκαθίστανται ως επί το πλείστον σε υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων, που συχνά λειτουργούν ως "γκέτο", γιατί αυτές είναι πιο προσιτές οικονομικά, και έτσι, ακόμα κι αν κατορθώσουν να εγγραφούν στο σχολείο, έχουν ακόμη πολλές δυσκολίες να αντιμετωπίσουν, όπως την κακή κατάσταση των σχολικών κτιρίων, που είναι ένα από τα πρώτα προβλήματα που συναντούν με τη φοίτησή τους (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1999, σ. 13).

• Ακόμα και αν καταφέρουν να μπου τα παιδιά των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο ξεκινούν με βασικά μειονεκτήματα: α) το ότι δεν γνωρίζουν καλά ή γνωρίζουν ελάχιστα τη γλώσσα β) δεν γνωρίζουν ή καλύτερα δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες του εκπαιδευτικού συστήματος, στο οποίο είναι αναγκασμένα να ενταχθούν και γ) συχνά έχουν ήδη κοινωνικοποιηθεί σε μια άλλη κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική πραγματικότητα την οποία συνεχίζουν να διατηρούν ζωντανή οι γονείς τους.

- Αντίθετα στο σχολείο αγνοείται και δεν αξιοποιείται το μορφωτικό κεφάλαιο που φέρουν οι μαθητές από την οικογένειά τους ή τη χώρα προέλευσής τους, όπως αναφέραμε και στο παραπάνω κεφάλαιο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1999 σ. 4, Μπόμπας 1997 σ. 404). Ο εμπλουτισμός του προγράμματος με αντικείμενα και δραστηριότητες που ενισχύουν τον πλουραλιστικό, πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του θα μπορούσε να έχει εξασφαλιστεί, αλλά αυτό δεν συμβαδίζει με τη γενικότερη φιλοσοφία της ακολουθούμενης σε γενικές γραμμές αφομοιωτικής / αντισταθμιστικής πολιτικής που ακολουθεί στην πράξη το ελληνικό κράτος (Δαμανάκης 2002, σ. 61 Κοσσυβάκη 1998, σ. 233-44 Τρέσσου 1998, σ. 649). Αλλά και δραστηριότητες όπως το θέατρο, το τραγούδι, ο χορός και το σχέδιο, που φάνηκαν ιδιαίτερα αποτελεσματικά μέσα για την προσέλκυση των "παιδιών του δρόμου" σε εκπαιδευτικά προγράμματα (Swadener 1999, σ. 174-5), αγνοούνται ή υποβαθμίζονται στο πρόγραμμα σπουδών των συνήθων ελληνικών σχολείων.

- Ένας άλλος επιβαρυντικός παράγοντας αφορά τις μεθόδους αξιολόγησης που ακολουθούνται από το εκπαιδευτικό σύστημα. Η έμφαση σε συνεχείς εξεταστικές δοκιμασίες φαίνεται ότι θίγει περισσότερο τους μαθητές που ανήκουν στα πιο υποβαθμισμένα κοινωνικά στρώματα, ανάμεσα στα οποία εντάσσονται και οι μετανάστες.

- Τέλος η άγνοια που συχνά χαρακτηρίζει τους εκπαιδευτικούς στα ζητήματα της εκπαίδευσης των μεταναστών συνδέεται αυτονόητα με το γενικότερο πρόβλημα της κατάλληλης προπαρασκευής τους σχετικά με τη διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση.

Αν στα προβλήματα που αναφέρθηκαν προστεθεί και η συχνά αρνητική και απορριπτική στάση κάποιων εκπαιδευτικών, μαθητών και άλλων παραγόντων της σχολικής κοινότητας έναντι των αλλοδαπών, ακόμη και των παλιννοστούντων, μαθητών, που συνήθως τροφοδοτείται από το αρνητικό κλίμα που κυριαρχεί στην ευρύτερη κοινωνία (ΚΑΠΑ Research & UNICEF 2001, σ. 2, Κοντογιάννη 1998, σ. 214 Κασιμάτη 1998β, σ. 294), κατανοεί κανείς το εύρος των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν στο χώρο του σχολείου (Χαραμής Π., 2004).

Ωστόσο πολυάριθμες μελέτες στη Γαλλία έδειξαν ότι η σχολική αποτυχία των παιδιών της δεύτερης γενιάς συνδέεται περισσότερο με το οικογενειακό περιβάλλον και το γεγονός ότι οι γονείς τους είναι ανειδίκευτοι εργάτες (Rea et Tripier, 2003:66 70). Επίσης έχει αποδειχθεί ότι το σχολείο, για τα παιδιά αυτά, αποτελεί ταυτόχρονα τη μεγάλη ευκαιρία αλλά και ένα από τα εμπόδια ένταξής τους στην κοινωνία υποδοχής. Περίπου τα δύο τρίτα των παιδιών δεύτερης γενιάς επιτυγχάνουν κοινωνική ένταξη και μεγαλύτερη κινητικότητα σε σχέση με τους γονείς τους, λόγω του σχολείου, αλλά το ένα τρίτο εξ αιτίας της σχολικής αποτυχίας αποκλείεται κοινωνικά (Dubet, 1992: 300) (Χαλιάπα 2009:138-139).

Αντίθετα η εξαιρετική επίδοση που παρατηρείται σε ορισμένους αλλοδαπούς μαθητές, συνδέεται με τη συνειδητοποίηση ότι το σχολείο αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα κοινωνικο-οικονομικής ένταξης και ανέλιξης αλλά και μέσον αυτόματης αποδοχής τους από τους ντόπιους συμμαθητές. Συνήθως πρόκειται για μια οικογενειακή στρατηγική μέσω της οποίας επιχειρείται η καταξίωση και αποδοχή ολόκληρης της οικογένειας, από το ευρύτερο περιβάλλον της κοινωνίας υποδοχής. Η ικανότητα στη γλώσσα μαζί με τη δημιουργία πληροφοριακών και κοινωνικών δικτύων στη χώρα υποδοχής, αποτελούν τους κύριους παράγοντες για τη σύγκλιση της κοινωνικής θέσης των μεταναστών με αυτή των γηγενών (Boijas, 1999; Chiswick, 1978; Sole, 1999). Επιπρόσθετα η εκπαιδευτική διαδρομή, το οικογενειακό υπόβαθρο και πιθανώς ο ρόλος του γενικότερου κοινωνικού περιβάλλοντος (γειτονιά ή κοινότητα), φαίνεται να είναι παράγοντες καθοριστικής σημασίας για την ενσωμάτωση της δεύτερης γενιάς (Simon, 2007:92) (Χαλιάπα 2009:139-140).

4.5 Κριτική στην μέχρι τώρα πολιτική ένταξης των παιδιών των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο

Η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής παίζει πρωταρχικό αλλά και ταυτόχρονα καθοριστικό ρόλο, στη περαιτέρω ενσωμάτωση των μεταναστών δεύτερης γενιάς. Η δε γνώση της ελληνικής γλώσσας σε επαρκές επίπεδο αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις ένταξης των μεταναστών δεύτερης γενιάς στον επαγγελματικό και κοινωνικό βίο της χώρας.

Η μέχρι τώρα εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας στο ζήτημα των μεταναστών εγγράφεται, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, στη λογική της αφομοιωτικής εκπαίδευσης. Όμως, και σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται με πλημμελή τρόπο εξαιτίας της υποχρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος και της απουσίας ειδικευμένου κατάλληλα επιμορφωμένου εκπαιδευτικού προσωπικού. Βέβαια, δεν πρέπει να διαφεύγει ότι τα ζητήματα της εκπαίδευσης των αλλοδαπών μαθητών και των μεταναστών «δεύτερης γενιάς» αποτελούν και σε άλλες χώρες, με πολύ μεγαλύτερη εμπειρία μεταναστών από την χώρα μας (ΗΠΑ, Καναδάς, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία), σημεία τριβής στην εκπαιδευτική τους πολιτική (Θεριανός 2008: 206).

Η ύπαρξη τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών μαθημάτων και η παροχή ειδικού διδακτικού υλικού σε αλλοδαπούς/παλιννοστούντες μαθητές ως μέτρα κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, είναι θετικά αλλά μπορεί να οδηγήσουν ταυτόχρονα στο διαχωρισμό μεταξύ αλλοδαπών και γηγενών μαθητών. Η εφαρμογή τους σε μερικά σχολεία μιας περιοχής μπορεί να μετατρέψει αυτά τα σχολεία σε «ειδικά» για αλλοδαπούς/παλιννοστούντες με προβλήματα στη γλώσσα και χαμηλές επιδόσεις και τα άλλα σχολεία σε σχολεία για μαθητές με καλές επιδόσεις και φιλοδοξίες για μια καλή σχολική πορεία και είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην ουσία μέσα στο πλαίσιο της ενιαίας υποχρεωτικής εκπαίδευσης δημιουργείται ένα αφανές διπλό σχολικό δίκτυο (Θεριανός 2008: 206). Σε αυτόν τον διαχωρισμό συμβάλει και το γεγονός πως σήμερα οι μαθητές εγγράφονται με το κριτήριο τη διεύθυνση της κατοικίας, κάτι που συχνά παραβιάζεται, καθώς πολλοί γονείς δηλώνουν άλλη διεύθυνση, προκειμένου το παιδί τους να φοιτήσει όχι στο σχολείο της γειτονιάς, αλλά στο σχολείο της προτίμησής τους.

Αναφορικά με την ποιότητα των όποιων αντισταθμιστικών εκπαιδευτικών μέτρων, πρέπει να καταστεί σαφές ότι, δεν μπορούν να αποδώσουν ουσιαστικά

αποτελέσματα αν δεν υπάρξουν συνολικότερες αλλαγές στο ελληνικό σχολείο. Ένα σχολείο που κυριαρχείται από μια επίσημη γλώσσα, ένα επίσημο και μοναδικό σχολικό βιβλίο, ένα ενιαίο τρόπο εργασίας των εκπαιδευτικών, εκ των πραγμάτων, θέτει «εκτός τάξης το διαφορετικό». Ο επιειλεκτικός ρόλος του σχολείου είναι ένας σημαντικός δομικός παράγοντας που δεν βοηθά την ανάπτυξη άλλων διδακτικών πρακτικών στο σχολείο πέρα από τη μετωπική διδασκαλία και την εντατική προετοιμασία των μαθητών για τις εξετάσεις (Θεριανός 2008: 207).

Το ζητούμενο δεν είναι μια αφομοιωτική εκπαίδευση ή μια διχωριστική εκπαίδευση, που στο πλαίσιο ενός μονολιθικού και άκαμπτου σχολείου, παράγει εκπαιδευτικούς αποκλεισμούς τόσο για τους αλλοδαπούς/παλιννοστούντες όσο και για τους Έλληνες μαθητές, αλλά μια εκπαίδευση που θα είναι κοινή για τους «ντόπιους» και «ξένους», η οποία θα ανταποκρίνεται στην πολιτισμική πολλαπλότητα και θα διασφαλίζει την πολιτιστική ετερότητα (Κατσίκας και Πολίτου 1999: 141). Τα ερευνητικά δεδομένα επίσης, δείχνουν ότι η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας καθώς και στοιχείων της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας καταγωγής των παιδιών των αλλοδαπών μαθητών ευνοούν τη φοίτηση και τη βελτίωση της επίδοσής τους στο σχολείο (Cummins 2005, Ανδρούσου, Ασκούνη, Μάγος, Χρηστίδου-Λιοναράκη 2001).

Τέλος, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε στην πρωτοβουλία των δασκάλων του 132^{ου} δημοτικού σχολείου Αθηνών, που οργάνωσαν μαθήματα μητρικής γλώσσας για τα παιδιά των αλλοδαπών χρησιμοποιώντας ως δασκάλους κάποιους από τους αλλοδαπούς γονείς που ήταν δάσκαλοι στην πατρίδα τους και ήθελαν να εργαστούν εθελοντικά. Τρία χρόνια μετά. Το σχολείο αυτό έχει κάνει ένα θεαματικό άλμα τόσο στην θετική στάση των αλλοδαπών παιδιών απέναντι στο σχολείο όσο και στην σχέση των εκπαιδευτικών με τους γονείς (Βουβάλας κ.ά. 2005). Τέτοιες πρωτοβουλίες διδάσκουν, αλλά πρέπει να ξεφύγουν από τον εθελοντισμό ομάδων εκπαιδευτικών και να εγγραφούν στην επίσημη εκπαιδευτική πολιτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Σκοπός της έρευνας

Στα πλαίσια της πτυχιακής μελέτης που εξετάζει την κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών μέσω της εκπαίδευσης, θεωρήθηκε σκόπιμο να καταγραφούν τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των μαθητών διαφορετικής γλωσσικής και πολιτισμικής προέλευσης και των ελλήνων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και η συμμετοχή, ο βαθμός ικανοποίησης και τα προβλήματα των παιδιών σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν στο σχολείο και την μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα. Κύριος σκοπός, επομένως, της έρευνας είναι η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης στο ελληνικό σχολείο από την σκοπιά των αλλοδαπών και ελλήνων μαθητών και ο βαθμός ενσωμάτωσης των παιδιών των μεταναστών μέσα από το σχολικό περιβάλλον. Η καταγραφή αυτή κινήθηκε σε τέσσερις άξονες:

▲Επιχειρήθηκε η συλλογή πληροφοριών που αφορούν τα γενικά και περιγραφικά στοιχεία του δείγματος των ελλήνων και των αλλοδαπών μαθητών.

▲Εξετάστηκε η κοινωνική συμμετοχή, κατά πόσο δηλαδή έχουν αποδεχθεί και υιοθετήσει τις συνήθειες και τις αξίες της χώρας οι αλλοδαποί μαθητές.

▲Διερευνήθηκε το κατά πόσο έχουν αντιμετωπίσει ρατσιστικές συμπεριφορές.

▲Καταγράφηκαν οι προσωπικές απόψεις του συνολικού δείγματος (ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών) όσον αφορά την αντιμετώπιση των μεταναστών από την ελληνική κοινωνία, η πρόθεση μόνιμης εγκατάστασης στη χώρα, μέσα από τις προσδοκίες και τις επιδιώξεις τους για το μέλλον και η πρόθεση απόκτησης ελληνικής υπηκοότητας από την πλευρά των αλλοδαπών.

5.2 Το δείγμα, το ερευνητικό εργαλείο και η διεξαγωγή της έρευνας

Το δείγμα της έρευνάς μας αποτελείται από 83 μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της δευτέρας και τρίτης γυμνασίου. Επιλέχθηκαν μαθητές γυμνασίου για να έχουν ήδη ορισμένα χρόνια εμπειρίας στο ελληνικό σχολείο και γενικότερα μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για όσα συμβαίνουν γύρω τους και τους αφορούν, σε σχέση με τα παιδιά του δημοτικού, καθώς έχουν πια περάσει από το στάδιο των παιδικών χρόνων σε αυτό των εφηβικών αλλά έχουν και αρκετά ακόμα μαθητικά χρόνια μπροστά τους, σε σχέση με τους μαθητές λυκείου. Το δείγμα προήλθε από τέσσερα τμήματα τριών διαφορετικών σχολείων της Αττικής, πιο συγκεκριμένα ένα τμήμα της τρίτης γυμνασίου σε σχολείο της Βούλας (19 παιδιά), δύο τμήματα της δευτέρας γυμνασίου σε σχολείο της Δραπετσώνας (39 παιδιά) και ένα ακόμα τμήμα της τρίτης γυμνασίου σε σχολείο της Βάρης (25 παιδιά). Παράλληλα, για την δειγματοληψία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του διαθέσιμου δείγματος και η διανομή έγινε σε πλαίσιο ομαδικό. Διανεμήθηκαν συνολικά 90 ερωτηματολόγια από τα οποία επεστράφησαν 83 απαντημένα (ποσοστό 92,2% του δείγματος). Από τα 83 παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα οι 24 ήταν αλλοδαποί (το 28,9% του δείγματος) και οι υπόλοιποι 59 ελληνικής καταγωγής, όπως φαίνεται και στα παρακάτω Πίνακας 11 και Γράφημα 12.

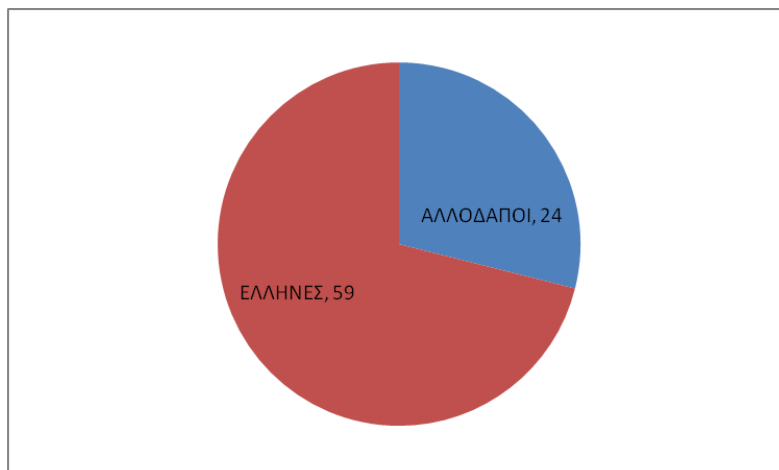
Το ερευνητικό εργαλείο, μέσω του οποίου έγινε η συλλογή των πληροφοριών ήταν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο είχε χωριστεί σε πέντε ενότητες. Η πρώτη ενότητα αποτελείται από τις ερωτήσεις 1-5 και αφορά τα περιγραφικά στοιχεία του δείγματος (φύλο κτλ.), η δεύτερη ενότητα αποτελείται από τις ερωτήσεις 6-16 και αφορά τα κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία του δείγματος (μορφωτικό επίπεδο γονέων κτλ.), η τρίτη ενότητα αποτελείται από τις ερωτήσεις 17-23 οι οποίες αφορούν την κοινωνική συμμετοχή του δείγματος (π.χ. έχεις φίλους στο σχολείο;) και εξετάζονται οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών, η τέταρτη ενότητα απαρτίζεται από τις ερωτήσεις 24-27 των οποίων το περιεχόμενο αφορά την αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών που πιθανώς να έχουν δεχθεί οι αλλοδαποί μαθητές (π.χ. σε έχουν κοροϊδέψει ποτέ στο σχολείο;) και στην πέμπτη ενότητα η οποία απαρτίζεται από τις ερωτήσεις 28-32 τα παιδιά εξέφρασαν με τις απαντήσεις τους τον βαθμό ικανοποίησής τους από την ελληνική πραγματικότητα και την πρόθεση εγκατάστασής τους στην Ελλάδα (π.χ. Θα ήθελες να αποκτήσεις την ελληνική υπηκοότητα εάν δεν

την έχεις;). Στο Παράρτημα (στο τέλος της εργασίας) παρατίθεται ολόκληρο το ερωτηματολόγιο.

Πίνακας 11:Αριθμός Αλλοδαπών και Ελλήνων μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα

<u>ΔΕΙΓΜΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ</u>		
ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	24	29%
ΕΛΛΗΝΕΣ	59	71%
ΣΥΝΟΛΟ	83	100%

Σχήμα 12:Αριθμός Αλλοδαπών και Ελλήνων μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα

5.3 Παρουσίαση και σχολιασμός των αποτελεσμάτων της έρευνας

5.3.1 Ποσοτικές ερωτήσεις

Ενότητα Ι : Περιγραφικά στοιχεία δείγματος

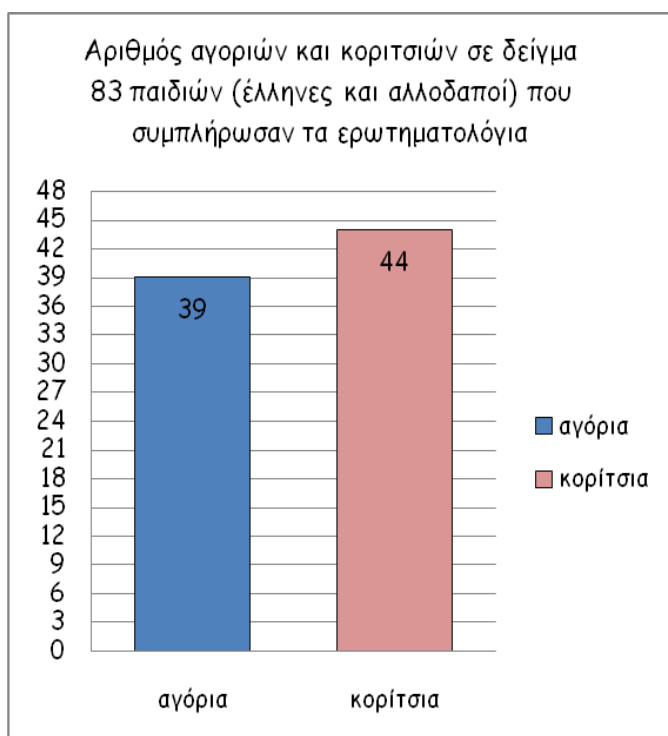
Ερώτηση 1: Φύλο

Η ανάλυση του δείγματος του συνόλου των μαθητών (Έλληνες και Αλλοδαποί), ως προς το φύλο έδειξε ότι από τα 83 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 39 (47%) ήταν αγόρια και 44 (ποσοστό 53%) ήταν κορίτσια, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 1.1 και Γραφήματα, 1.1.α και 1.1.β.

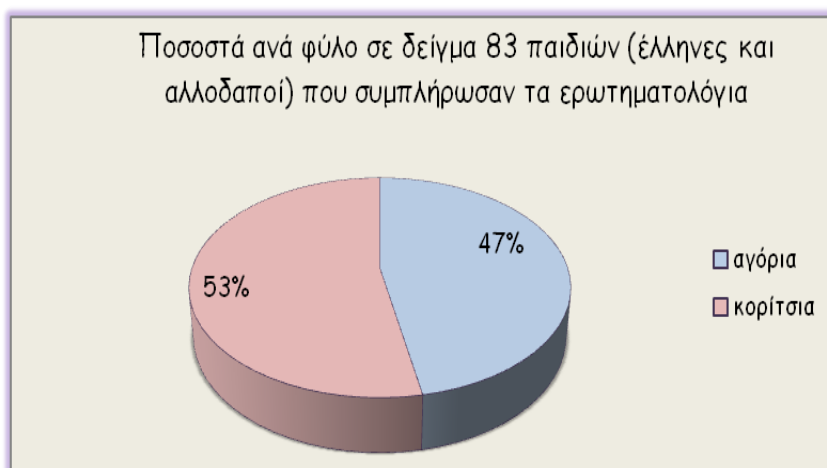
Πίνακας 1.1: Κατανομή συνολικού δείγματος ανά φύλο

ΦΥΛΟ	ΔΕΙΓΜΑ 83 ΠΑΙΔΙΩΝ	
	αγόρια	κορίτσια
πλήθος παιδιών	39	44
ΠΟΣΟΣΤΟ (%)	46.99	53.01

Γράφημα 1.1.α

Γράφημα 1.1.β

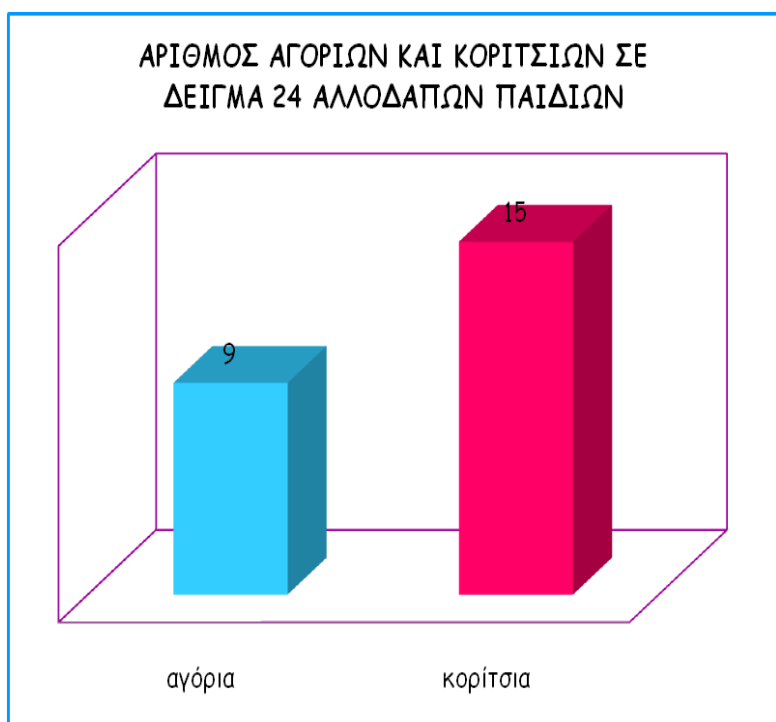

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, ως προς το φύλο έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 9 (37,5%) ήταν αγόρια και 15 (ποσοστό 62,5%) ήταν κορίτσια, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 1.2 και Γραφήματα, 1.2.α και 1.2.β.

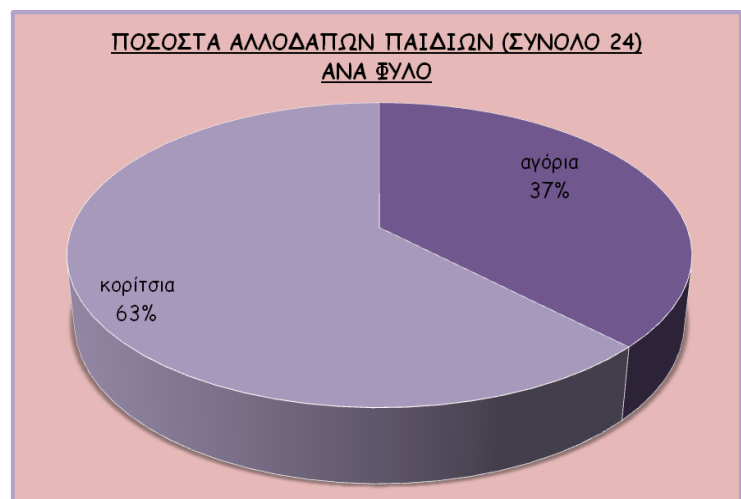
Πίνακας 1.2: Κατανομή αλλοδαπών μαθητών ανά φύλο

ΦΥΛΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	
	αγόρια	κορίτσια
πλήθος παιδιών	9	15
ΠΟΣΟΣΤΟ (%)	37.5	62.5

Γράφημα 1.2.α

Γράφημα 1.2.β

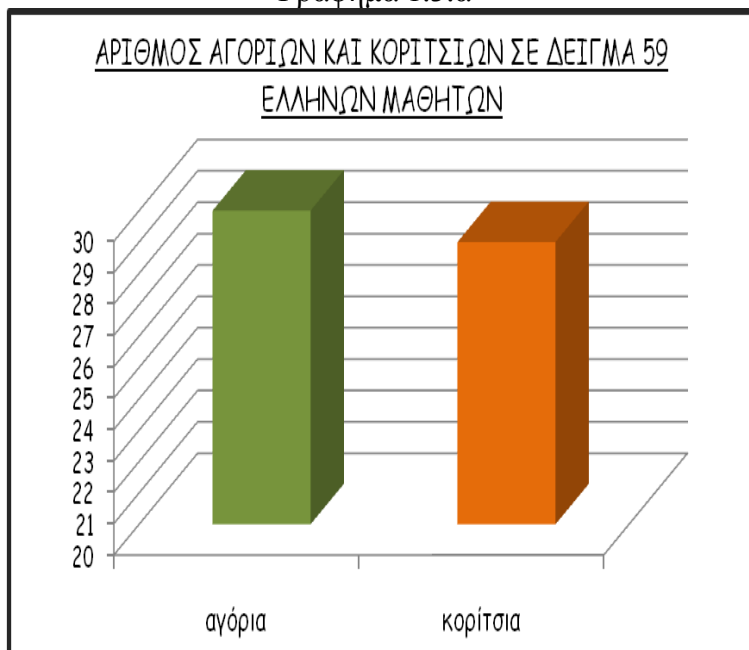

Ενώ η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, ως προς το φύλο έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 30 (51%) ήταν αγόρια και 29 (ποσοστό 49%) ήταν κορίτσια, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 1.3 και Γραφήματα, 1.3.α και 1.3.β.

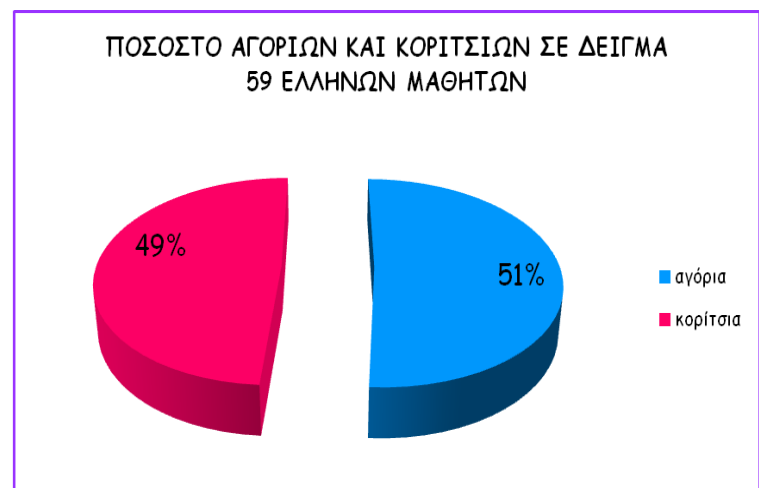
Πίνακας 1.3: Κατανομή ελλήνων μαθητών ανά φύλο

ΦΥΛΟ	ΕΛΛΗΝΕΣ	
	αγόρια	κορίτσια
πλήθος παιδιών	30	29
ΠΟΣΟΣΤΟ (%)	51	49

Γράφημα 1.3.α

Γράφημα 1.3.β

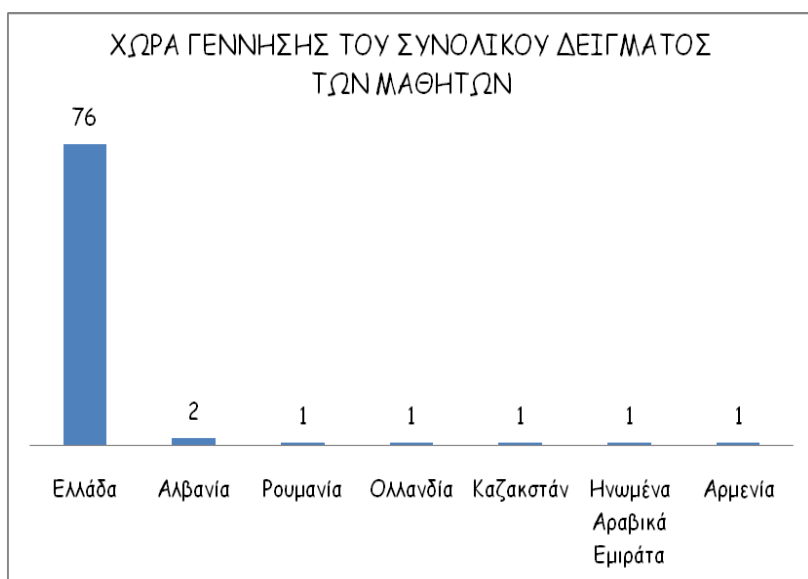
Ερώτηση 2: Χώρα γέννησης...

Η ανάλυση του δείγματος του συνόλου των μαθητών (Έλληνες και Αλλοδαποί), ως προς την χώρα γέννησης έδειξε ότι από τα 83 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 76 έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα (ποσοστό 91,6%) ενώ υπήρχαν 7 παιδιά τα οποία γεννήθηκαν σε χώρες του εξωτερικού, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 2.1 και Γραφήματα, 2.1.α και 2.1.β.

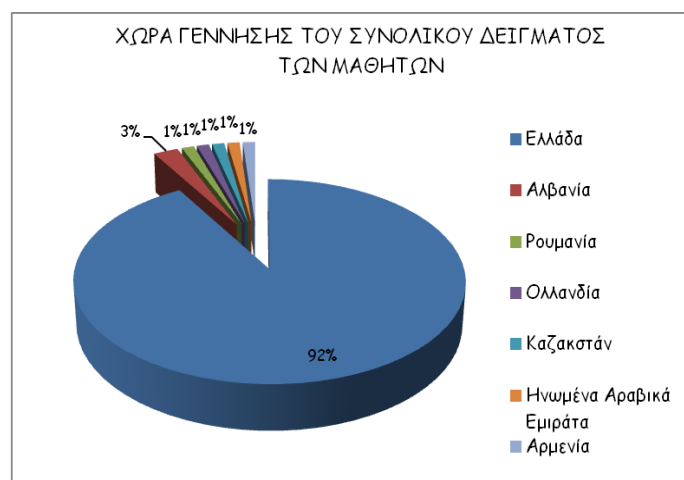
Πίνακας 2.1: Κατανομή συνολικού δείγματος ανά χώρα γέννησης

ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ελλάδα	76	91.6
Αλβανία	2	2.4
Ρουμανία	1	1.2
Ολλανδία	1	1.2
Καζακστάν	1	1.2
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1	1.2
Αρμενία	1	1.2
ΣΥΝΟΛΟ	83	100

Γράφημα 2.1.α

Γράφημα 2.1.β

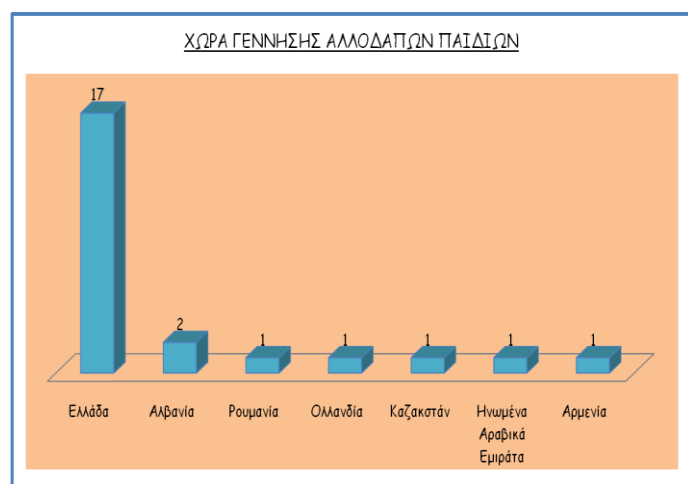

Όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 2.2 και Γραφήματα, 2.2.α και 2.2.β, η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών ως προς την χώρα γέννησης έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 17 έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα (70,7%) ενώ υπήρχαν 7 (29,3%) παιδιά τα οποία γεννήθηκαν σε χώρες του εξωτερικού,.

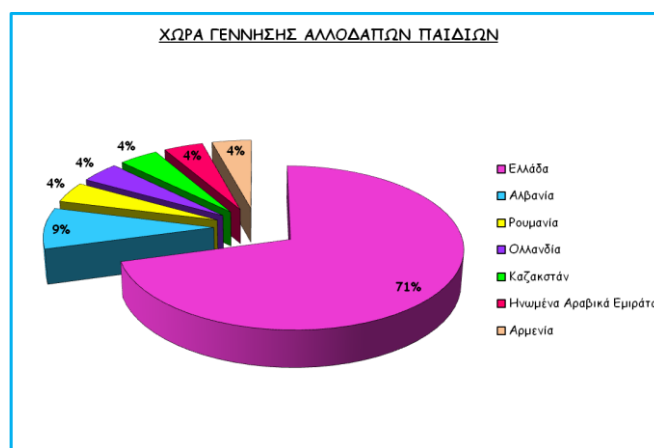
Πίνακας 2.2: Κατανομή αλλοδαπών μαθητών ανά χώρα γέννησης

ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ελλάδα	17	70,7
Αλβανία	2	8,3
Ρουμανία	1	4,2
Ολλανδία	1	4,2
Καζακστάν	1	4,2
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1	4,2
Αρμενία	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 2.2.α

Γράφημα 2.2.β

Ερώτηση 3: Αν δεν γεννήθηκες στην Ελλάδα, ποιο έτος ήρθες...

Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες, όπως είδαμε, μόνο ένα ποσοστό 29,2% γεννήθηκαν στο εξωτερικό και απάντησαν πως ήρθαν στην Ελλάδα από το 1998 έως το 2007. Πιο αναλυτικά, όσων αφορά το έτος άφηξής τους: ένας ήρθε το 1998, δύο το 2002, ένας το 2004, δύο το 2006 και ένας το 2007.

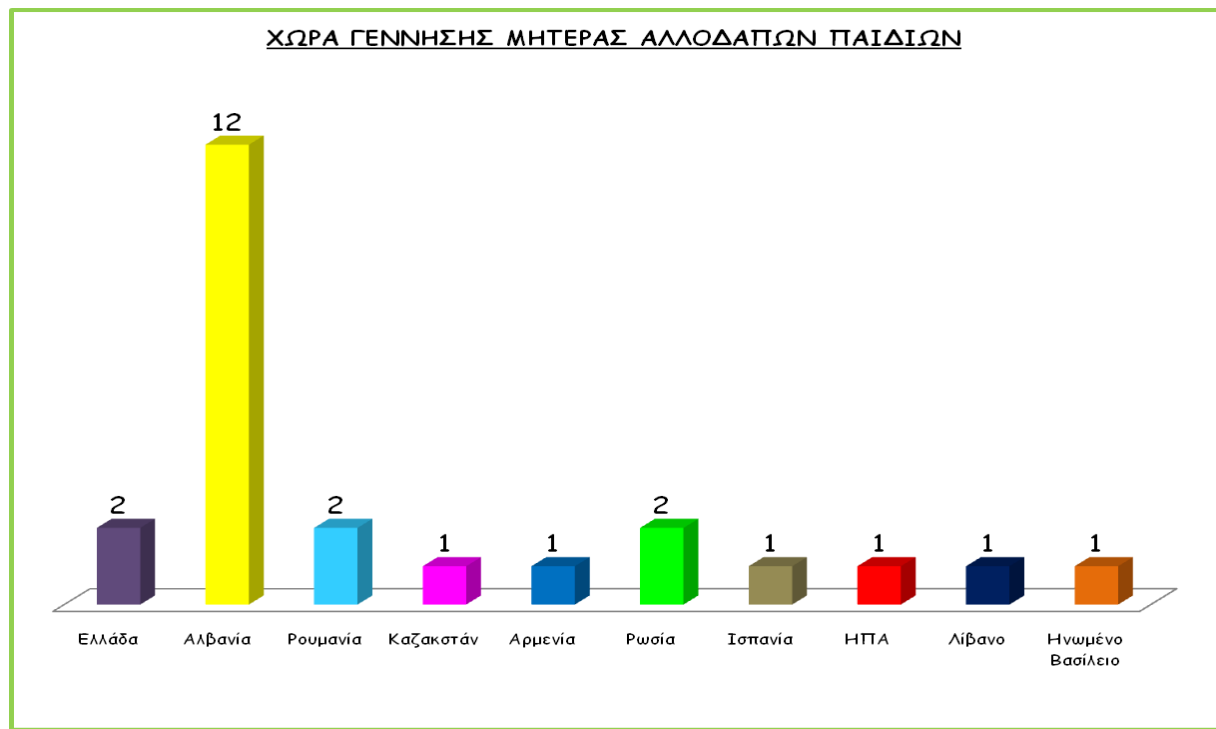
Ερώτηση 4α: Χώρα γέννησης μητέρας...

Όσον αφορά την χώρα γέννησης της μητέρας η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το ½ των μητέρων έχει γεννηθεί στην Αλβανία (ποσοστό 50%) και το 8,3% έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, ενώ το υπόλοιπο 41,7% έχει γεννηθεί σε διάφορες χώρες του εξωτερικού, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 3.1 και Γραφήματα, 3.1.α και 3.1.β..

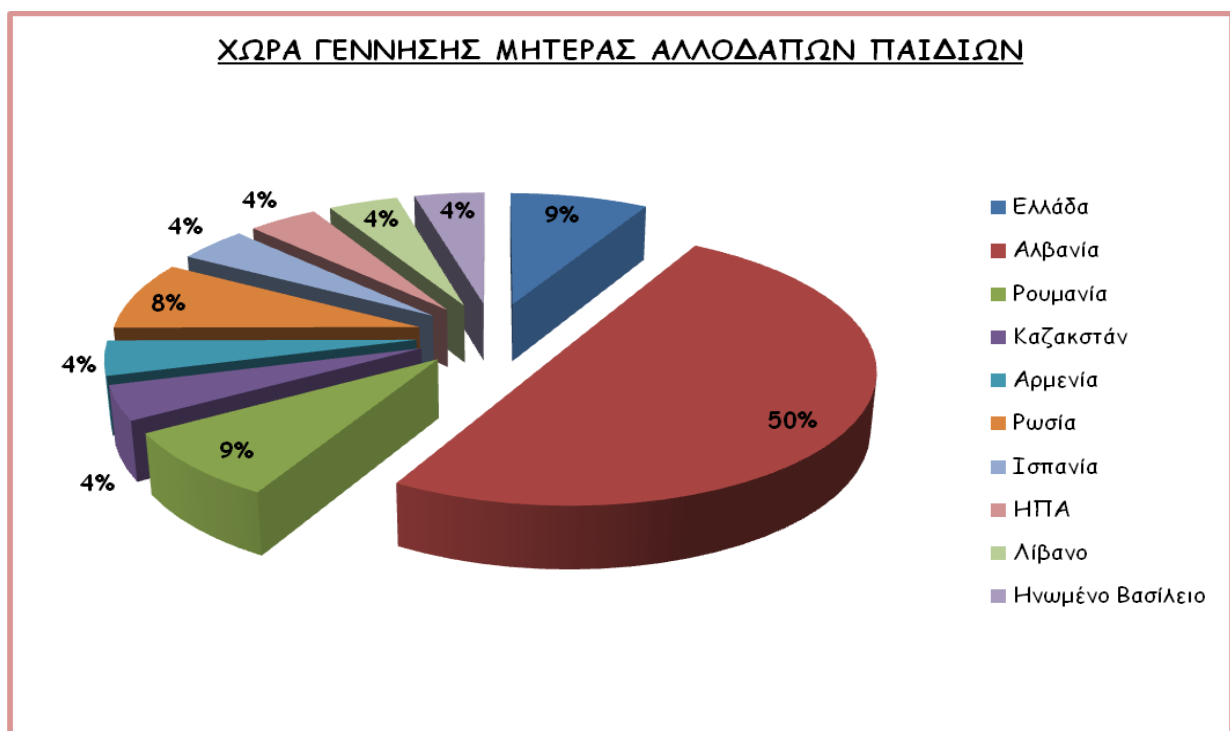
Πίνακας 3.1: Κατανομή αλλοδαπών μαθητών ανά χώρα γέννησης μητέρας

ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ελλάδα	2	8,3
Αλβανία	12	50
Ρουμανία	2	8,3
Καζακστάν	1	4,2
Αρμενία	1	4,2
Ρωσία	2	8,3
Ισπανία	1	4,2
ΗΠΑ	1	4,2
Λίβανο	1	4,2
Ηνωμένο Βασίλειο	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 3.1.α

Γράφημα 3.1.β

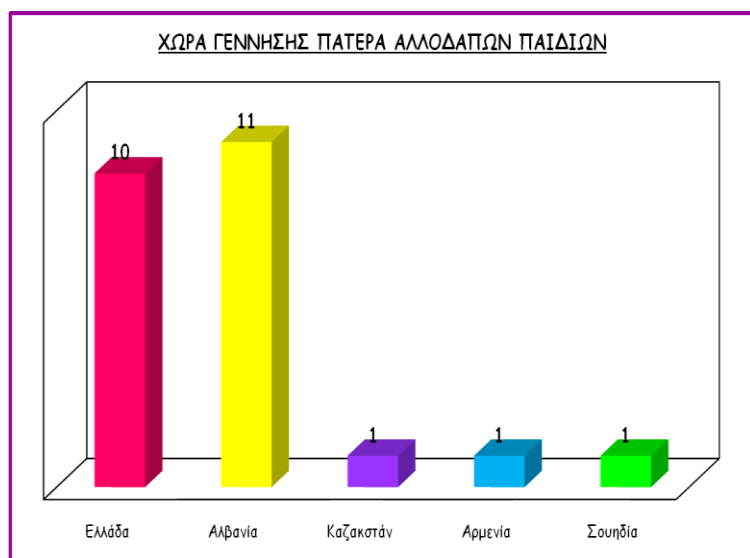
Ερώτηση 4β: Χώρα γέννησης πατέρα...

Ενώ η ανάλυση του δείγματος, και πάλι, μόνο των αλλοδαπών μαθητών ως προς την χώρα γέννησης του πατέρα έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 45,8 των πατέρων έχει γεννηθεί στην Αλβανία και το 41,6% έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, ενώ το υπόλοιπο 12,6% έχει γεννηθεί σε διάφορες χώρες του εξωτερικού, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 4.1 και Γραφήματα, 4.1.α και 4.1.β..

Πίνακας 4.1: Κατανομή αλλοδαπών μαθητών ανά χώρα γέννησης πατέρα

ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ελλάδα	10	41,6
Αλβανία	11	45,8
Καζακστάν	1	4,2
Αρμενία	1	4,2
Σουηδία	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 4.1.α

Γράφημα 4.1.β

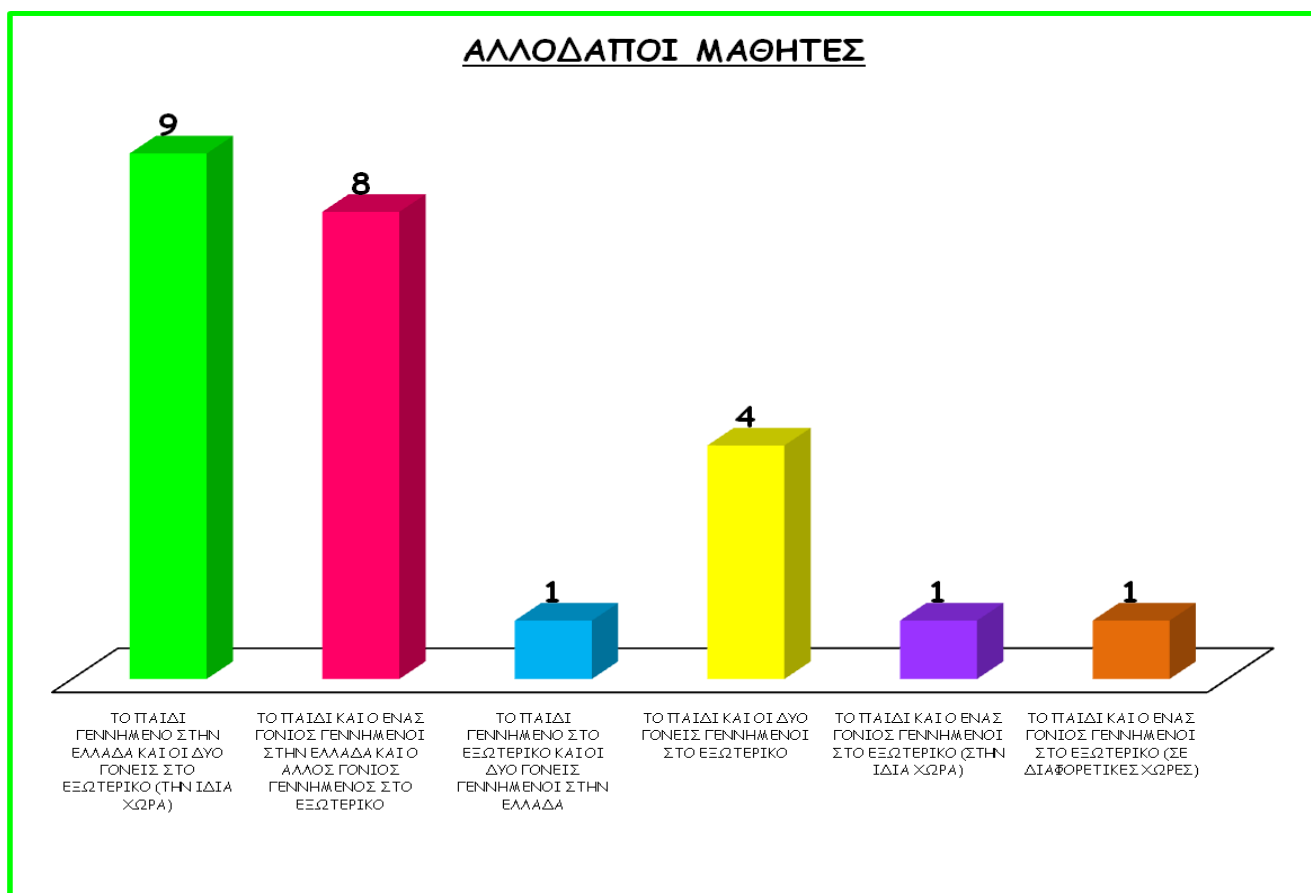

Παρακάτω βλέπουμε τον Πίνακα 5.1 και τα Γραφήματα 5.1.α και 5.1.β που μας δείχνουν συνδιαστικά τις απαντήσεις των αλλοδαπών παιδιών του δείγματος, για τις ερωτήσεις 2, 4α και 4β. Παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών (37,50%) ενώ έχει γεννηθεί στην Ελλάδα και οι δύο γονείς έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό ενώ επίσης μεγάλο ποσοστό (33,3%) κατέχουν όλα εκείνα τα παιδιά των οποίων ο ένας μόνο γονιός έχει γεννηθεί σε κάποιο χώρα του εξωτερικού (ενώ το παιδί και ο άλλος γονιός στην Ελλάδα).

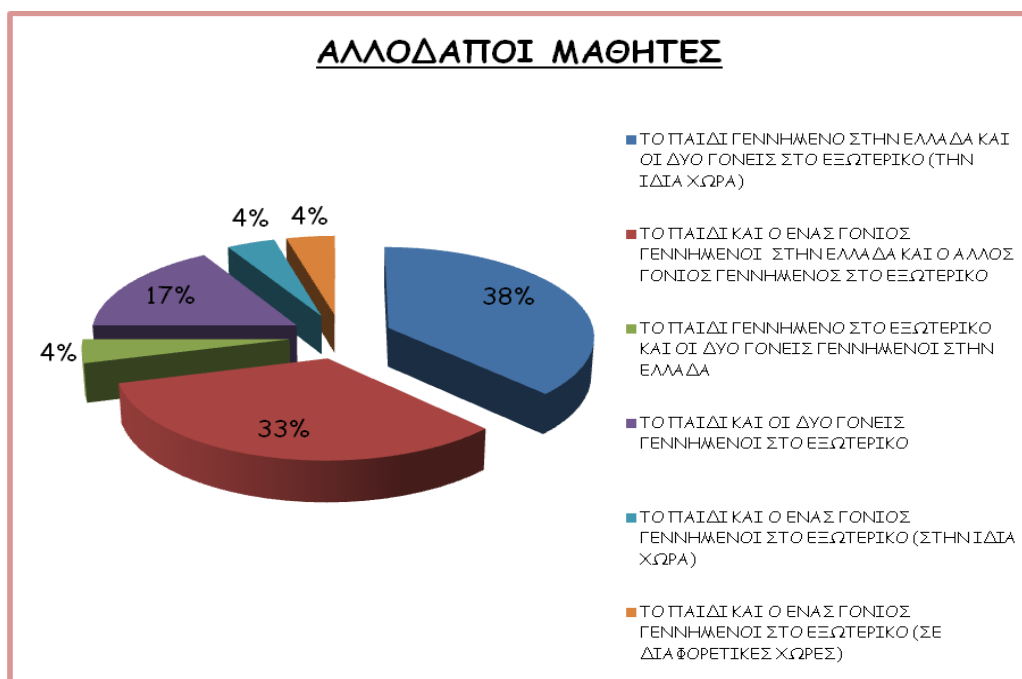
Πίνακας 5.1: Προέλευση αλλοδαπών μαθητών

<u>ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ</u>		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΧΩΡΑ)	9	37,50%
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΕΝΑΣ ΓΟΝΙΟΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΑΛΛΟΣ ΓΟΝΙΟΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	8	33,30%
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	1	4,20%
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	4	16,60%
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΕΝΑΣ ΓΟΝΙΟΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΧΩΡΑ)	1	4,20%
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΕΝΑΣ ΓΟΝΙΟΣ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ)	1	4,20%
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 5.1.α: Προέλευση αλλοδαπών μαθητών

Γράφημα 5.1.β: Προέλευση αλλοδαπών μαθητών (σε ποσοστά)

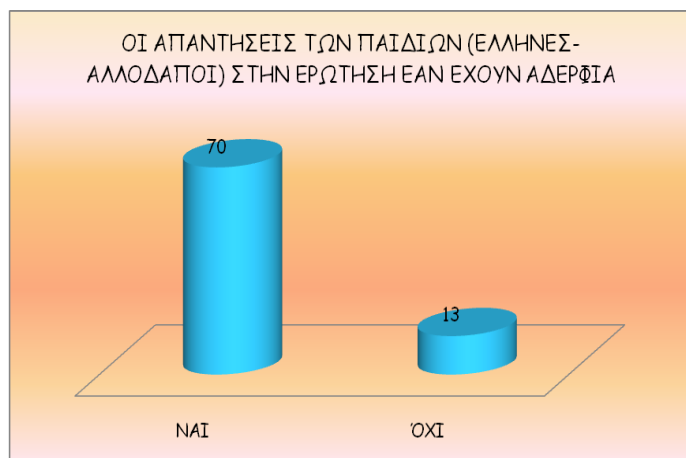
Ερώτηση 5: Έχεις αδέρφια; Αν ναι πόσα;

Η ανάλυση του δείγματος του συνόλου των μαθητών (Ελληνες και Αλλοδαποί), ως προς το εαν έχουν αδέρφια έδειξε ότι από τα 83 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 70 (84,3%) έχουν αδέρφια όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 6.1 και Γραφήματα, 6.1.α και 6.1.β.. Ενώ όπως βλέπουμε στο ακόμα πιο κάτω Γράφημα 6.1.γ από τα 70 αυτά παιδιά, το 43% έχει πάνω από δύο αδέρφια.

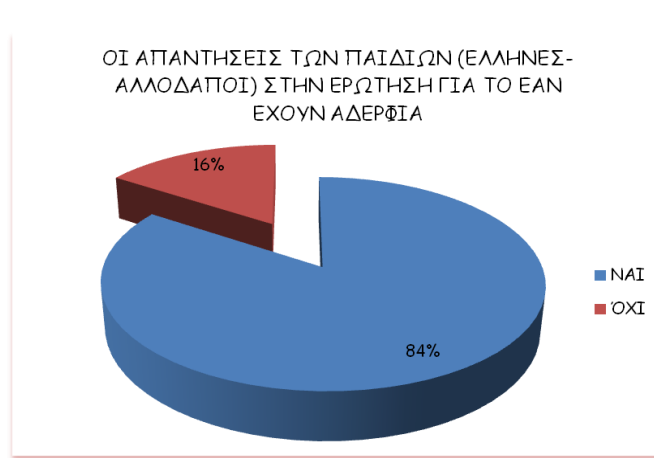
Πίνακας 6.1: Οι απαντήσεις του συνολικού δείγματος στην ερώτηση «Έχεις αδέρφια;»

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ ΜΑΘΗΤΩΝ		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	70	84.3
ΌΧΙ	13	15.7

Γράφημα 6.1.α

Γράφημα 6.1.β

Γράφημα 6.1.γ

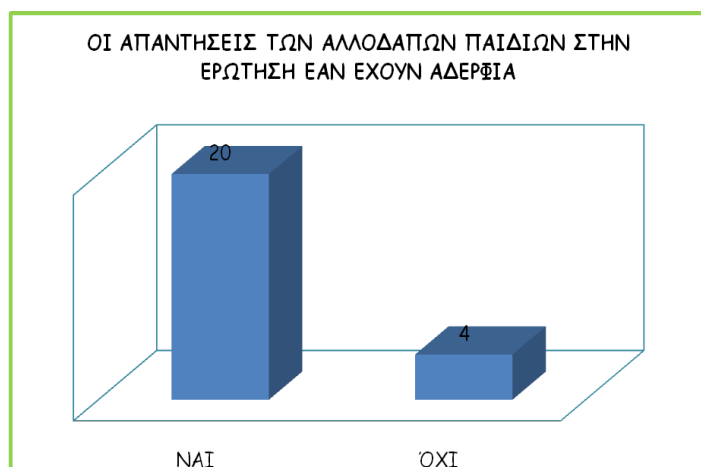

Πιο αναλυτικά, το δείγμα μόνο των αλλοδαπών μαθητών ως προς το εάν έχουν αδέρφια έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 20 (83,3%) έχουν αδέρφια όπως φαίνεται και στα ακόλουθα Πίνακα 6.2 και Γραφήματα, 6.2.α και 6.2.β.. Ενώ όπως βλέπουμε στο ακόμα πιο κάτω Γράφημα, 6.2.γ από τα 20 που έχουν αδέρφια, τα 8 (σε ποσοστό 40% των παιδιών που δήλωσαν πως έχουν αδέρφια) έχουν πάνω από δύο αδέρφια.

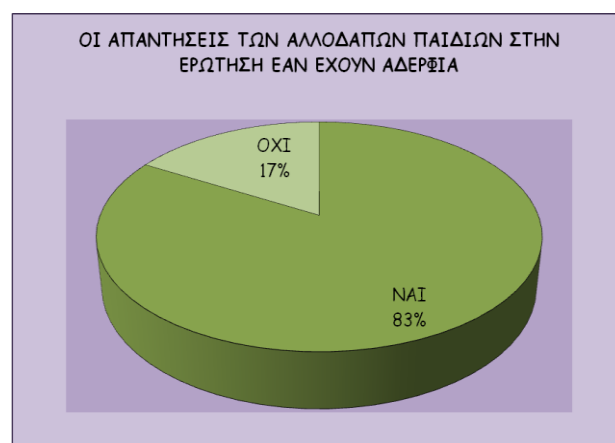
Πίνακας 6.2: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Έχεις αδέρφια;»

ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	20	83,3
ΌΧΙ	4	16,7
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

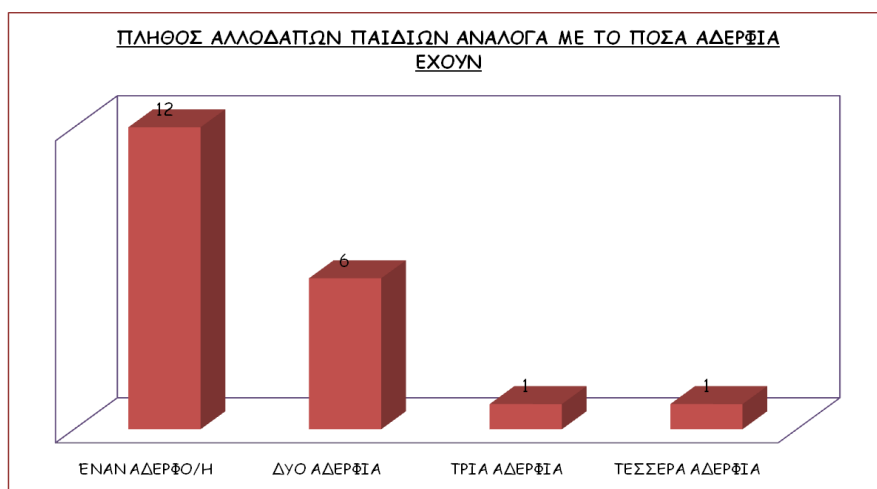
Γράφημα 6.2.α

Γράφημα 6.2.β

Γράφημα 6.2.γ

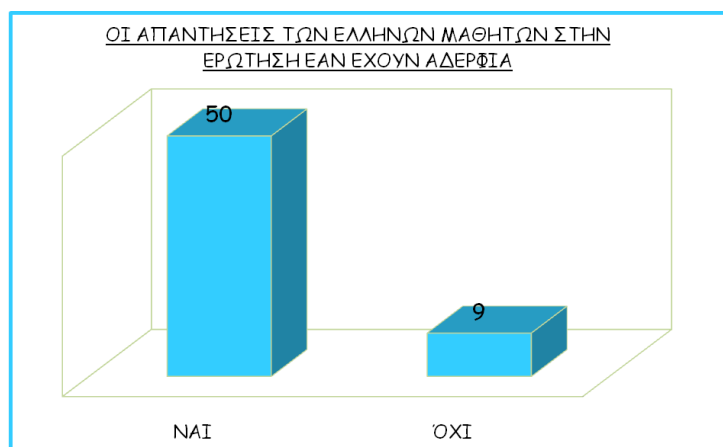

Ενώ η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, ως προς το εάν έχουν αδέρφια έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 50 (84,7%) έχουν αδέρφια όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 6.3 και Γραφήματα, 6.3.α και 6.3.β.. Ενώ όπως βλέπουμε στο ακόμα πιο κάτω Γράφημα, 6.3.γ από τα 50 που έχουν αδέρφια, τα 22 (σε ποσοστό 44% των παιδιών που δήλωσαν πως έχουν αδέρφια) έχουν πάνω από δύο αδέρφια.

Πίνακας 6.3: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Έχεις αδέρφια;»

ΕΧΕΙΣ ΑΔΕΡΦΙΑ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	50	84.7
ΌΧΙ	9	15.3
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

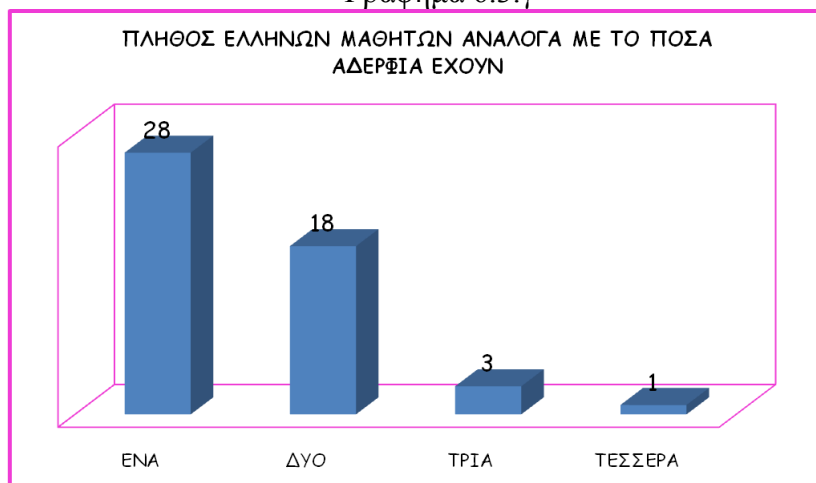
Γράφημα 6.3.α

Γράφημα 6.3.β

Γράφημα 6.3.γ

Ενότητα II : Κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία δείγματος

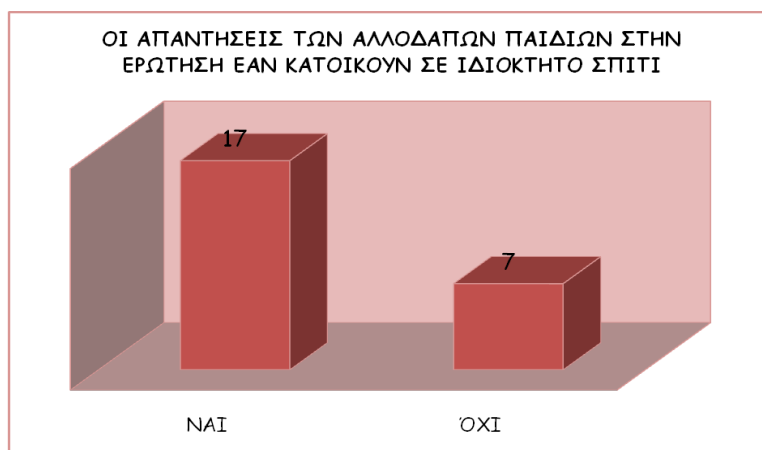
Ερώτηση 6: Κατοικείς σε ιδιόκτητο σπίτι;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 17 (70,8%) κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 7.1 και Γραφήματα, 7.1.α και 7.1.β..

Πίνακας 7.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Κατοικείς σε ιδιόκτητο σπίτι;»

ΚΑΤΟΙΚΕΙΣ ΣΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΣΠΙΤΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	17	70,8
ΌΧΙ	7	29,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 7.1.α

Γράφημα 7.1.β

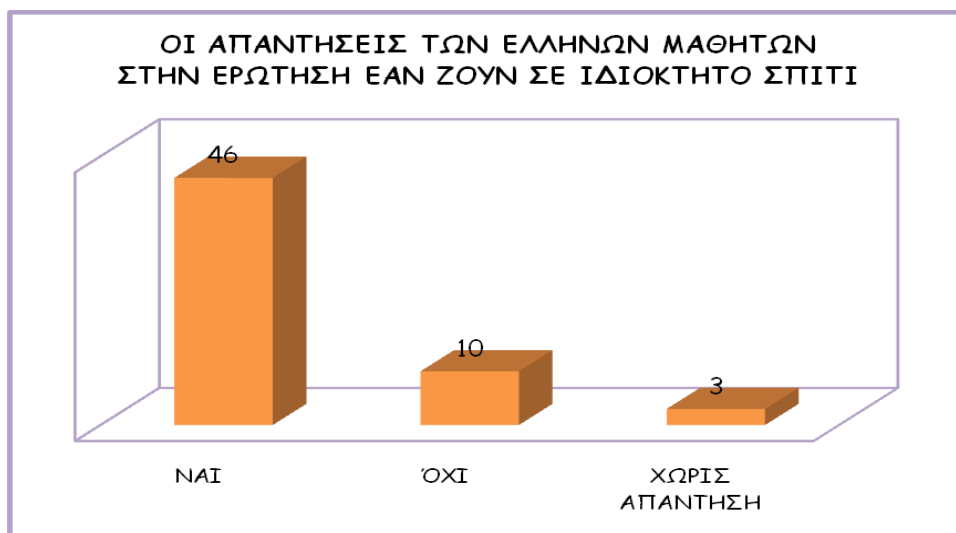

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 46 (78%) κατοικούν σε ιδιόκτητο σπίτι, ενώ το 5% των μαθητών δεν έδωσε κάποια απάντηση όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 7.2 και Γραφήματα, 7.2.α και 7.2.β..

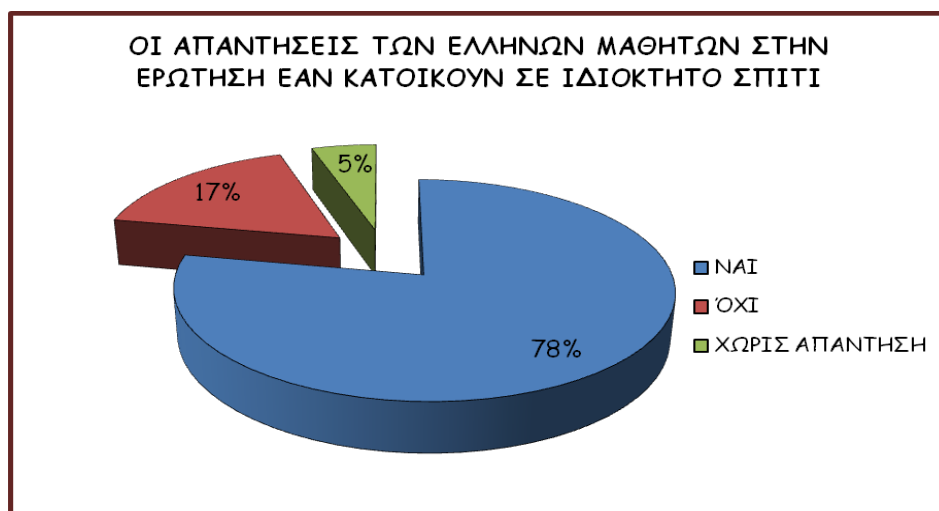
Πίνακας 7.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Κατοικείς σε ιδιόκτητο σπίτι;»

ΚΑΤΟΙΚΕΙΣ ΣΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΣΠΙΤΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	46	78
ΌΧΙ	10	17
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	3	5
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 7.2.α

Γράφημα 7.2.α

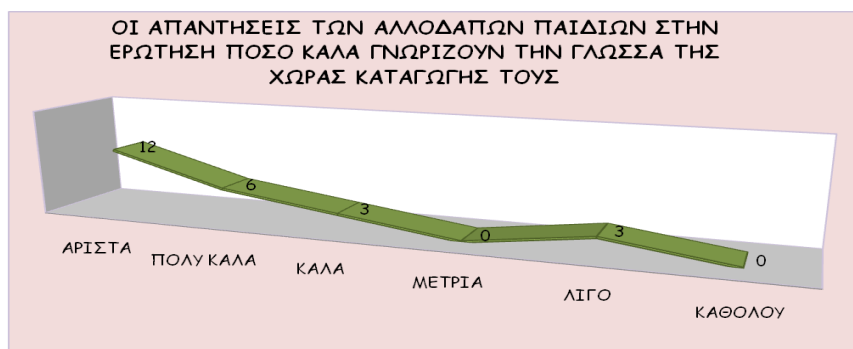
Ερώτηση 7: Πόσο καλά γνωρίζεις την γλώσσα της χώρας καταγωγής σου;

Η ανάλυση του δείγματος των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 12 (50%) γνωρίζουν άριστα την γλώσσα καταγωγής τους ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 12,5% απάντησε πως την γνωρίζει λίγο όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 8.1 και Γραφήματα, 8.1.α και 8.1.β.

Πίνακας 8.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Πόσο καλά γνωρίζεις την γλώσσα της χώρας καταγωγής σου;»

ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΣΟΥ, ΤΗ ΓΝΩΡΙΖΕΙΣ...		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΑΡΙΣΤΑ	12	50
ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	6	25
ΚΑΛΑ	3	12,5
ΜΕΤΡΙΑ	0	0
ΛΙΓΟ	3	12,5
ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 8.1.α

Γράφημα 8.1.α

Ενώ η ανάλυση του δείγματος των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 56 (95%) γνωρίζουν από άριστα έως καλά την γλώσσα καταγωγής τους ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 5% δεν έδωσε κάποια απάντηση όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 8.2 και Γραφήματα, 8.2.α και 8.2.β..

Πίνακας 8.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Πόσο καλά γνωρίζεις την γλώσσα της χώρας καταγωγής σου;»

ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΣΟΥ, ΤΗ ΓΝΩΡΙΖΕΙΣ...		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ(%)</u>
ΑΡΙΣΤΑ	41	69
ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	14	24
ΚΑΛΑ	1	2
ΜΕΤΡΙΑ	0	0
ΛΙΓΟ	0	0
ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	3	5
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 8.2.α

Γράφημα 8.2.β

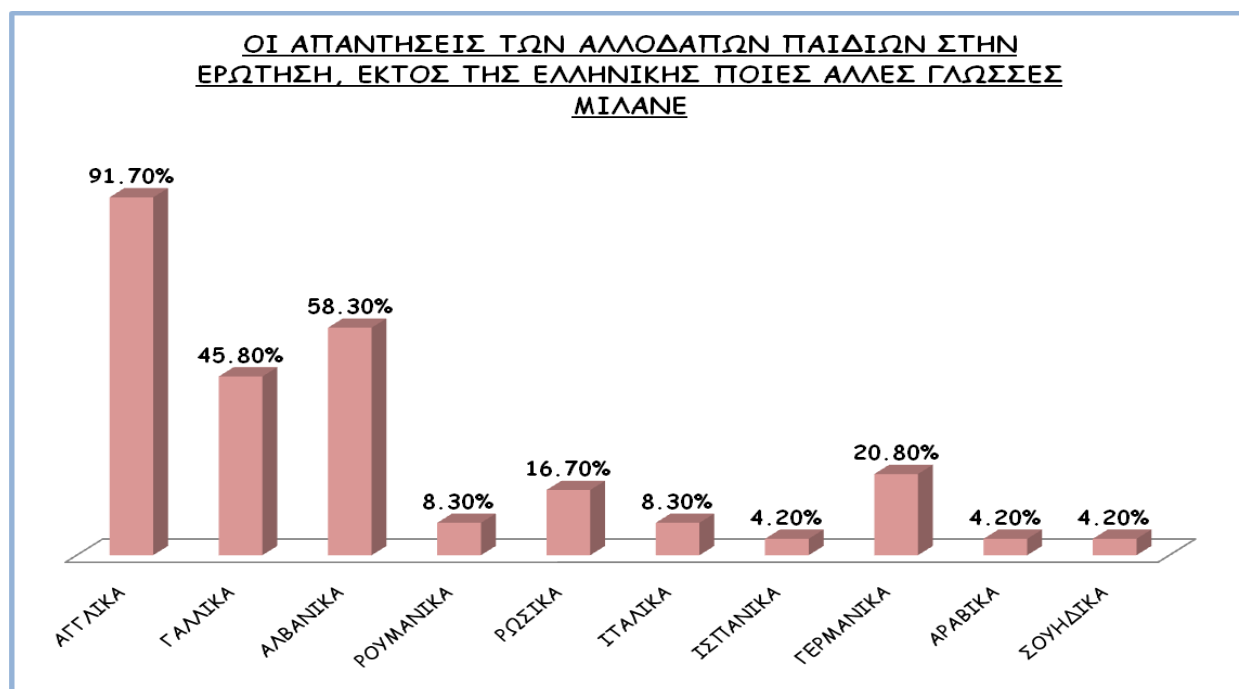
Ερώτηση 8: Εκτός της ελληνικής ποιες άλλες γλώσσες μιλάς;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 22 (91,7%) μιλούν αγγλικά και ένα επίσης μεγάλο ποσοστό μαθητών μιλά αλβανικά (58,3%) όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 9.1 και Γραφήματα, 9.1.α και 9.1.β..

Πίνακας 9.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Εκτός της ελληνικής ποιες άλλες γλώσσες μιλάς;»

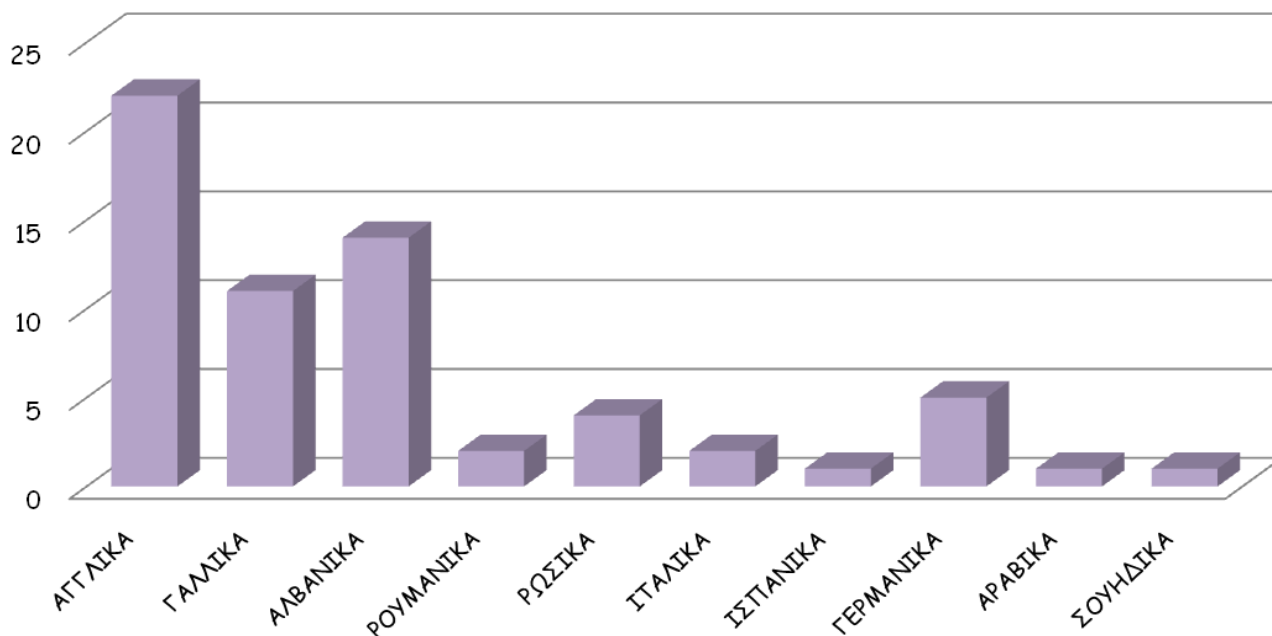
ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΕΣ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΣ			
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
ΑΓΓΛΙΚΑ	22	24	91,7
ΓΑΛΛΙΚΑ	11	24	45,8
ΑΛΒΑΝΙΚΑ	14	24	58,3
ΡΟΥΜΑΝΙΚΑ	2	24	8,3
ΡΩΣΙΚΑ	4	24	16,7
ΙΤΑΛΙΚΑ	2	24	8,3
ΙΣΠΑΝΙΚΑ	1	24	4,2
ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ	5	24	20,8
ΑΡΑΒΙΚΑ	1	24	4,2
ΣΟΥΗΔΙΚΑ	1	24	4,2

Γράφημα 9.1.α

Γράφημα 9.1.β

**ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΡΩΤΗΣΗ, ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΕΣ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ
ΜΙΛΑΝΕ**

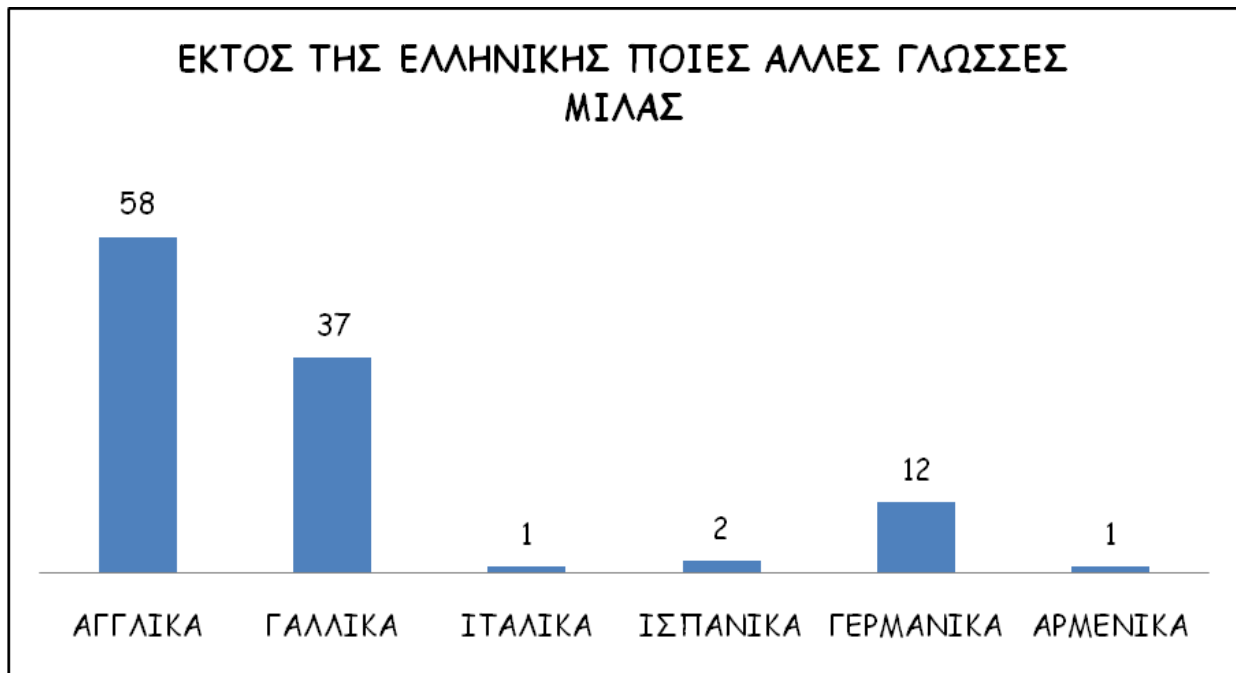

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 58 (98,3%) μιλούν αγγλικά όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 9.2 και Γραφήματα, 9.2.α και 9.2.β..

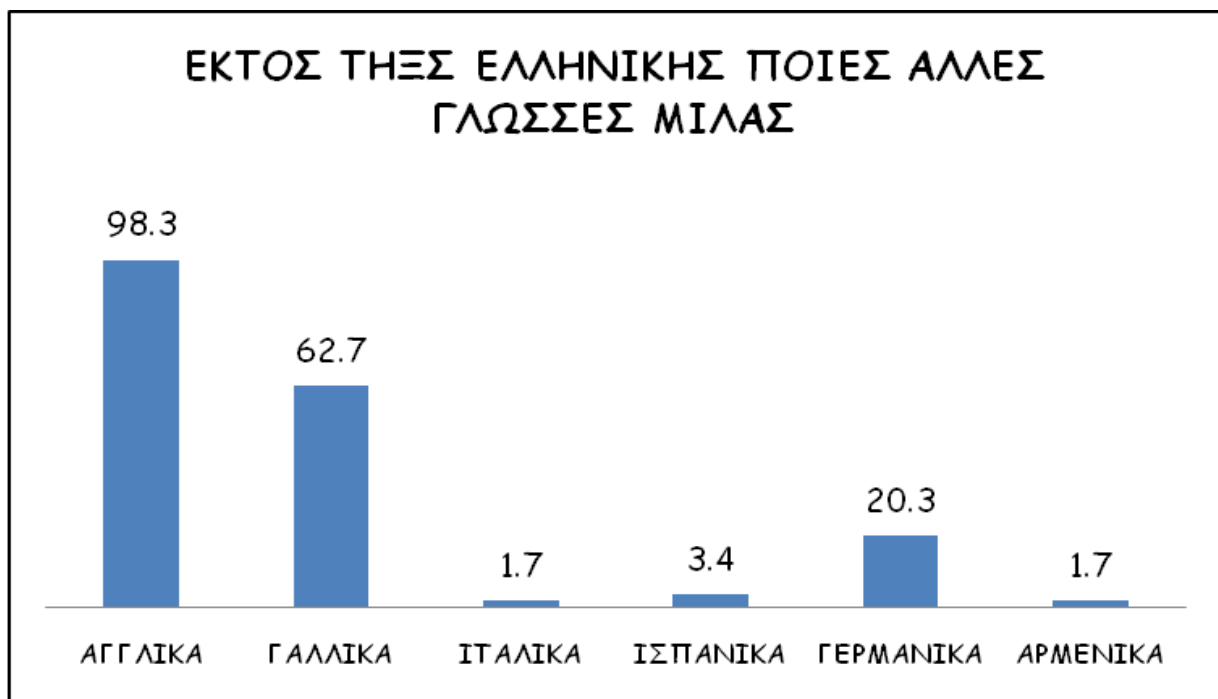
Πίνακας 9.1: Οι απαντήσεις ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Εκτός της ελληνικής ποιες άλλες γλώσσες μιλάς;»

ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΕΣ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΣ			
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
ΑΓΓΛΙΚΑ	58	59	98.3
ΓΑΛΛΙΚΑ	37	59	62.7
ΙΤΑΛΙΚΑ	1	59	1.7
ΙΣΠΑΝΙΚΑ	2	59	3.4
ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ	12	59	20.3
ΑΡΜΕΝΙΚΑ	1	59	1.7

Γράφημα 9.2.α

Γράφημα 9.2.β

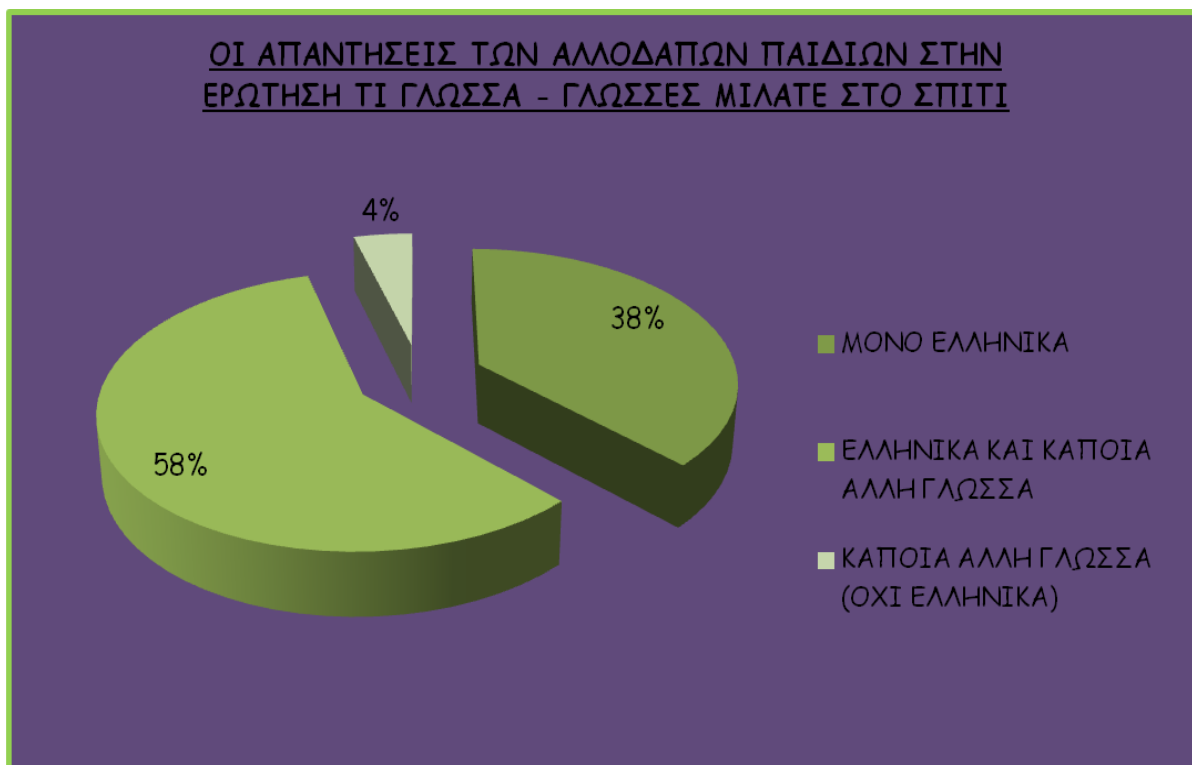
Ερώτηση 9: Τι γλώσσα – γλώσσες μιλάτε στο σπίτι;

Όπως φαίνεται και στα ακόλουθα Πίνακα 10.1 και Γράφημα 10.1, η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 9 (37,5%) μιλούν μόνο ελληνικά στο σπίτι και 14 (58%) μιλούν ελληνικά αλλά και κάποια άλλη γλώσσα (πιο κάτω βλέπουμε αναλυτικά στον πίνακα 10.2 και τα γραφήματα 10.2.α και 10.2.β ποιές γλώσσες είναι αυτές) ενώ μόνο το 4,2% των αλλοδαπών παιδιών μιλά μόνο κάποια άλλη γλώσσα εκτος της ελληνικής στο σπίτι.

Πίνακας 10.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Τι γλώσσα – γλώσσες μιλάτε στο σπίτι;»

ΤΙ ΓΛΩΣΣΑ - ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΤΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ;		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΜΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ	9	37,5
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΓΛΩΣΣΑ	14	58,3
ΚΑΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΟΧΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ)	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

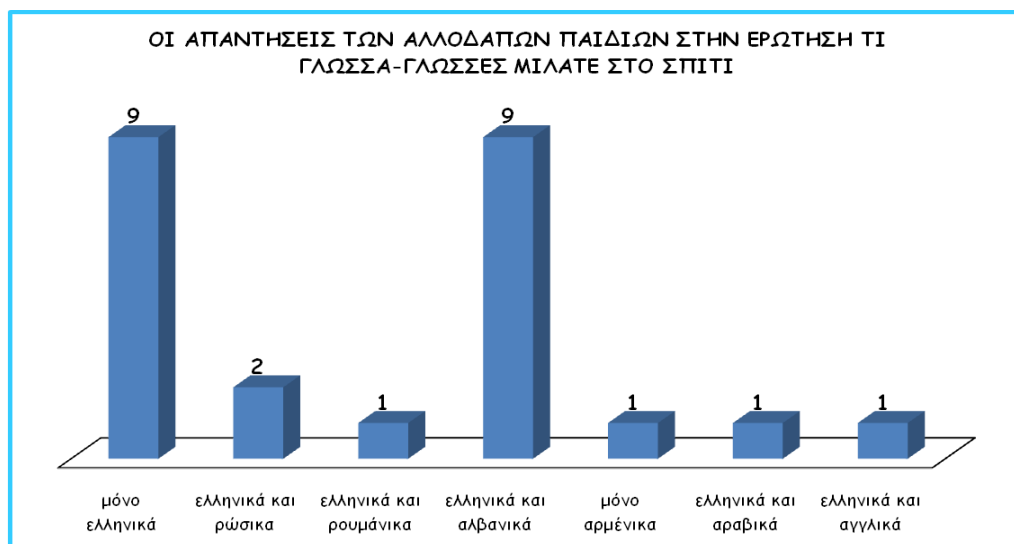
Γράφημα 10.1

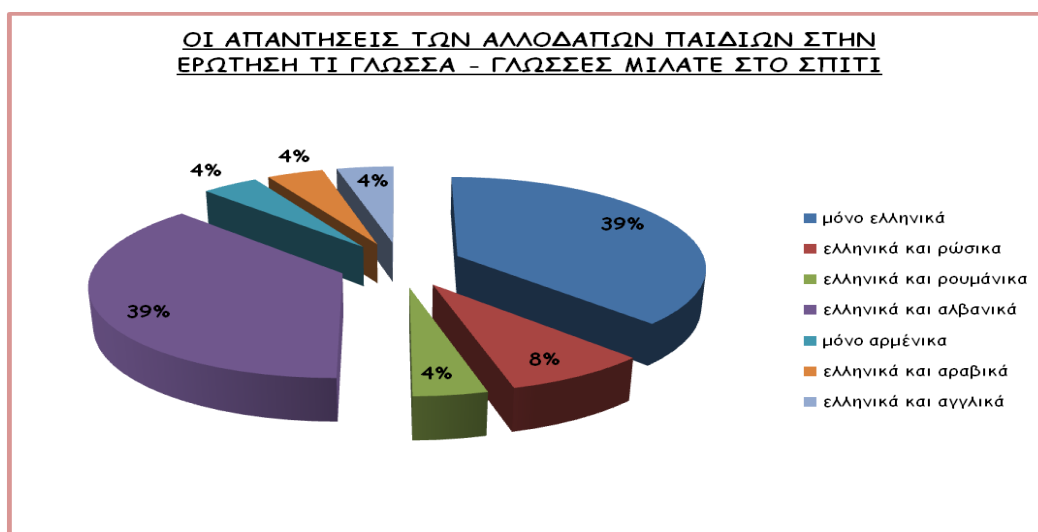
Πίνακας 10.2: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Τι γλώσσα – γλώσσες μιλάτε στο σπίτι;» (αναλυτικά)

ΤΙ ΓΛΩΣΣΑ - ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΤΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ;		
		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
μόνο ελληνικά	9	37,5
ελληνικά και ρώσικα	2	8,2
ελληνικά και ρουμάνικα	1	4,2
ελληνικά και αλβανικά	9	37,5
μόνο αρμένικα	1	4,2
ελληνικά και αραβικά	1	4,2
ελληνικά και αγγλικά	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 10.2.α

Γράφημα 10.2.β

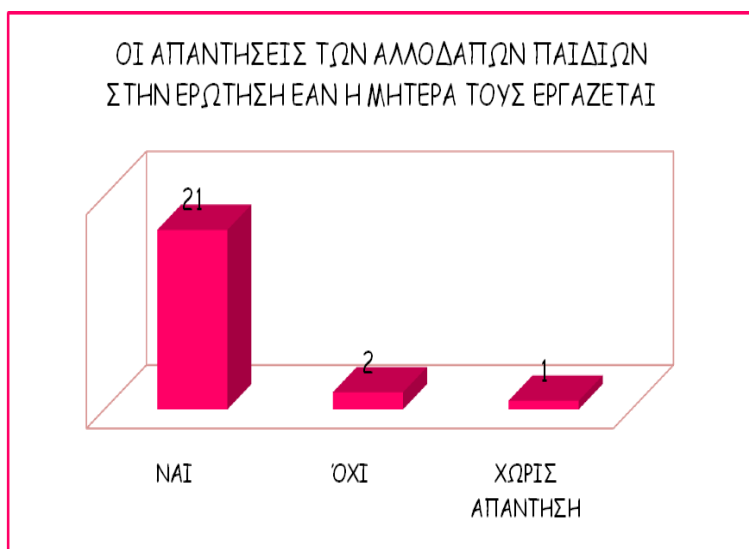
Ερώτηση 10α: Η μητέρα σου εργάζεται;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 21 (87,5%) η μητέρα εργάζεται, ενώ ένα μικρό ποσοστο, της τάξεως του 4,2% δεν θέλησε να δώσει κάποια απάντηση όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 11.1 και Γραφήματα, 11.1.α και 11.1.β.

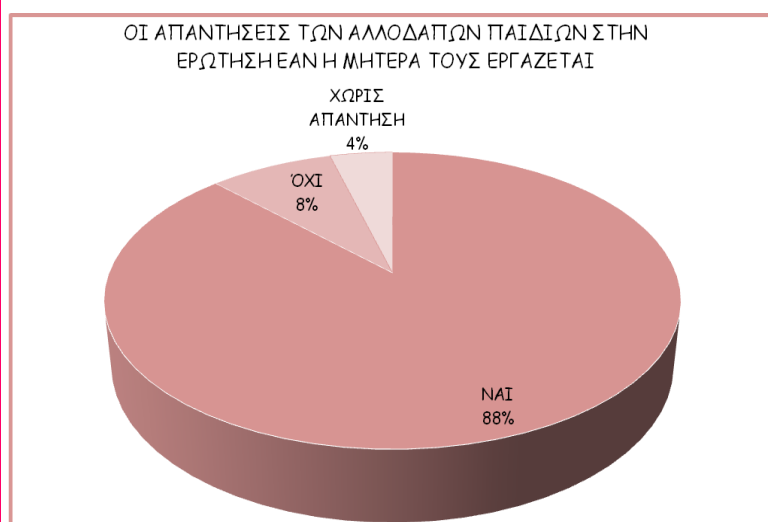
Πίνακας 11.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Η μητέρα σου εργάζεται;»

Η ΜΗΤΕΡΑ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	21	87,5
ΌΧΙ	2	8,3
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 11.1.α

Γράφημα 11.1.β

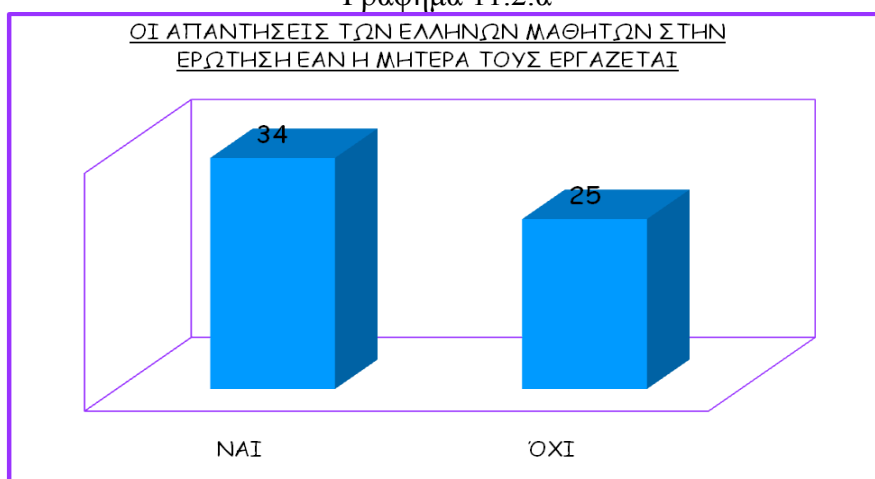

Ενώ στον Πίνακα 11.2 και Γραφήματα, 11.2.α και 11.2.β βλέπουμε τις απαντήσεις μόνο των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Η μητέρα σου εργάζεται;». Όπως βλέπουμε από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 34 (57,6%) η μητέρα εργάζεται.

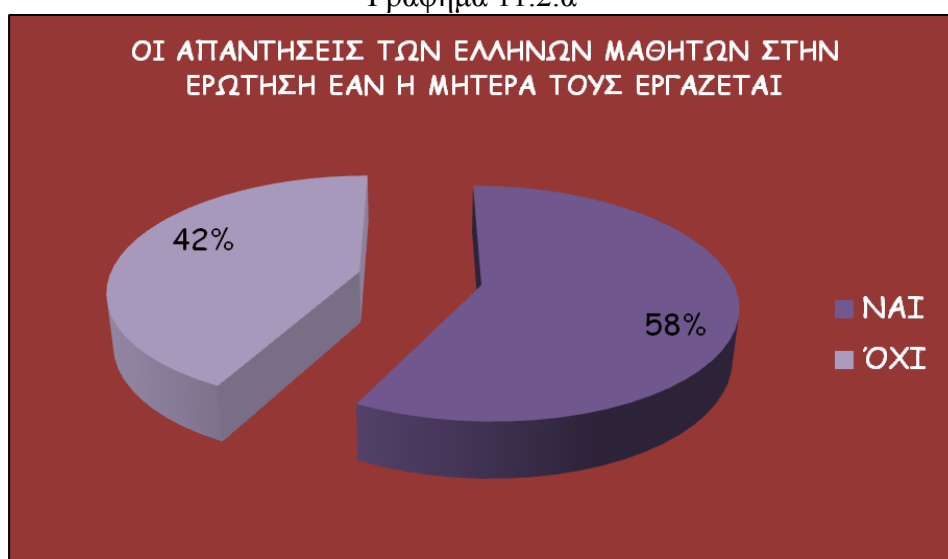
Πίνακας 11.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Η μητέρα σου εργάζεται;»

Η ΜΗΤΕΡΑ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	34	57.6
ΌΧΙ	25	42.4
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 11.2.α

Γράφημα 11.2.α

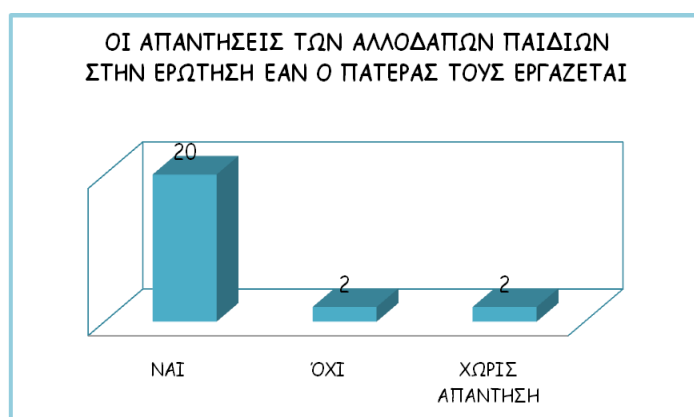
Ερώτηση 10β: Ο πατέρας σου εργάζεται;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 20 (83,3%) ο πατέρας εργάζεται ενώ ένα μικρό ποσοστό, της τάξεως του 8,3% δεν θέλησε να δώσει κάποια απάντηση όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 12.1 και Γραφήματα, 12.1.α και 12.1.β. Παρακάτω στο Γράφημα 12.1.γ, το οποίο συνδιάζει τις απαντήσεις των αλλοδαπών παιδιών για τις ερωτήσεις 10α και 10β, βλέπουμε πως για την πλειοψηφία των παιδιών δουλεύουν και οι δύο γονείς τους (75%).

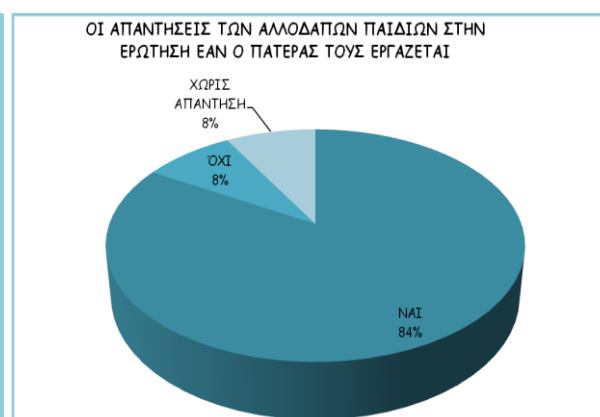
Πίνακας 12.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Ο πατέρας σου εργάζεται;»

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	20	83,3
ΌΧΙ	2	8,3
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	8,3
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 12.1.α

Γράφημα 12.1.β

Γράφημα 12.1.γ

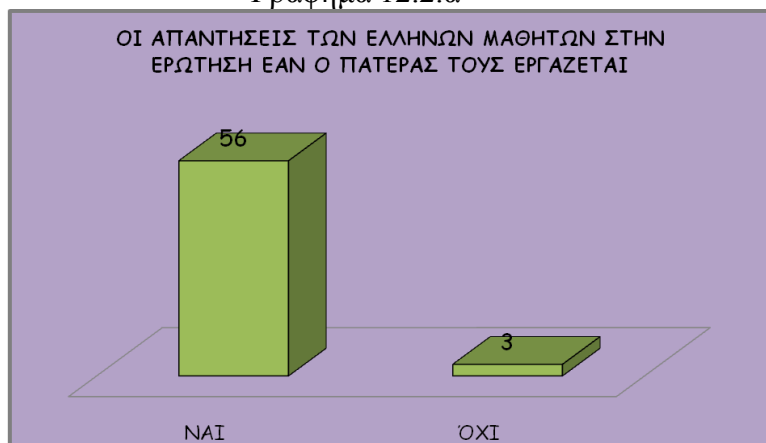

Από την άλλα πλευρά, η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 56 (95%) ο πατέρας εργάζεται, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 12.2 και Γραφήματα, 12.2.α και 12.2.β. Ενώ στο Γράφημα 12.2.γ, το οποίο συνδιάζει τις απαντήσεις των ελλήνων παιδιών για τις ερωτήσεις 10α και 10β, βλέπουμε πως για την πλειοψηφία των παιδιών δουλεύουν και οι δύο γονείς τους (56%) ωστόσο υπάρχει και ένα σημαντικό ποσοστό παιδιών των οποίων δουλεύει μόνο ο πατέρας (39%).

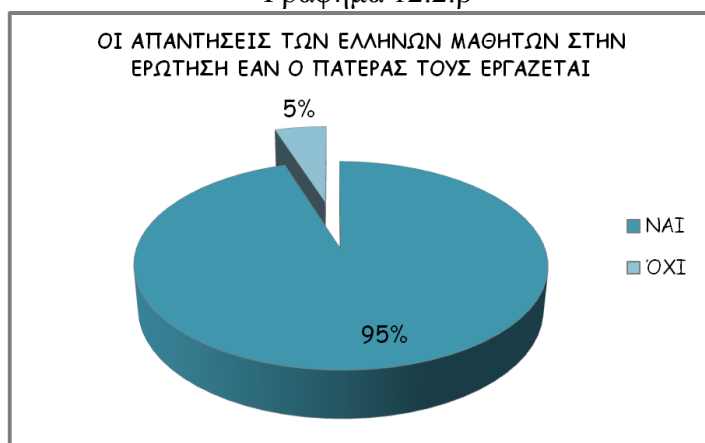
Πίνακας 12.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Ο πατέρας σου εργάζεται;»

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	56	95
ΌΧΙ	3	5
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

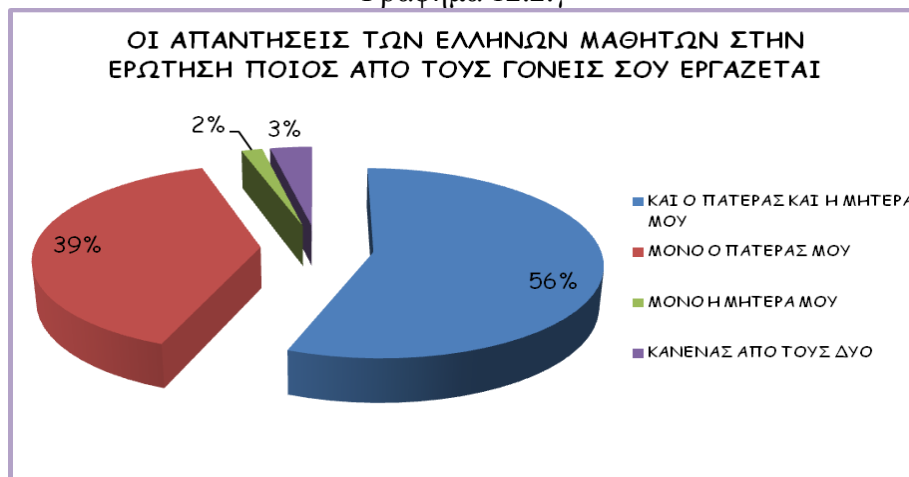
Γράφημα 12.2.α

Γράφημα 12.2.β

Γράφημα 12.2.γ

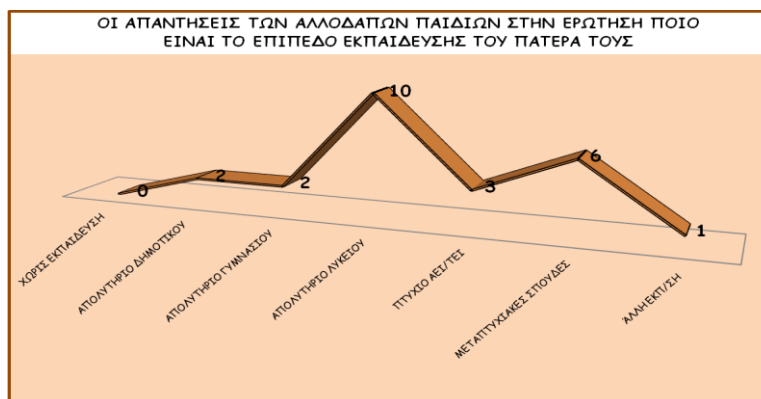
Ερώτηση 11: Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα σου;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 10 (41,7%) δήλωσαν ο πατέρας έχει απολυτήριο λυκείου ενώ το αμέσως μικρότερο ποσοστό ανήκει σε όσους ο πατέρας τους έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές (25%) όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 13.1 και Γραφήματα, 13.1.α και 13.1.β.

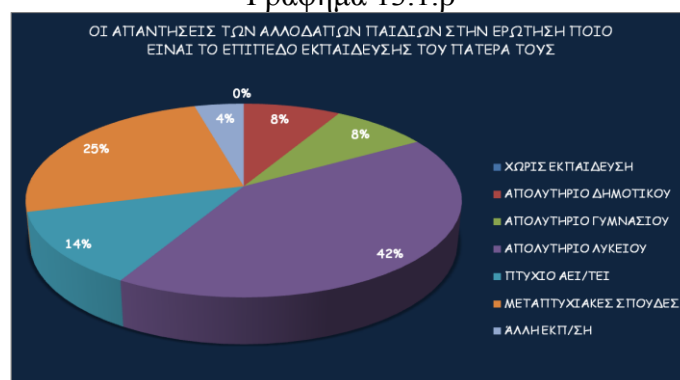
Πίνακας 13.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα σου;»

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΟΥ:		
ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΧΩΡΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	0	0
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	2	8,3
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	2	8,3
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ	10	41,7
ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ/ΤΕΙ	3	12,5
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	6	25
ΆΛΛΗ ΕΚΠ/ΣΗ	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 13.1.α

Γράφημα 13.1.β

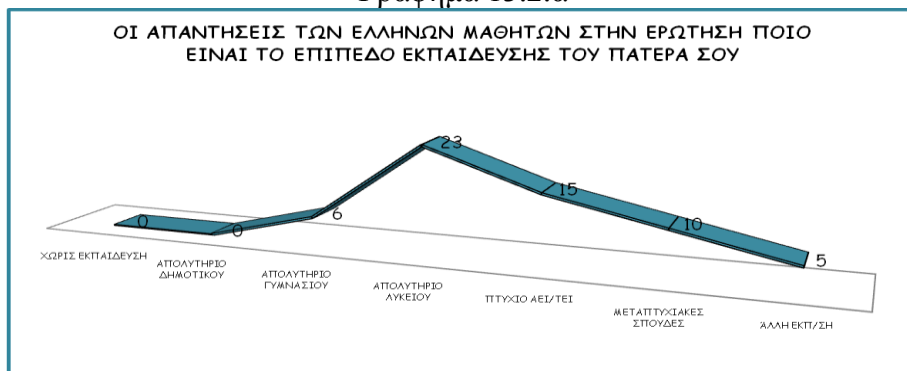

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 25 (42,3%) ο πατέρας κατέχει πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ ή μεταπτυχιακό τίτλο, ενώ το αμέσως μικρότερο ποσοστό ανήκει σε όσους ο πατέρας τους έχει κάνει απολυτήριο λυκείου (39%) όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 13.2 και Γραφήματα, 13.2.α και 13.2.β.

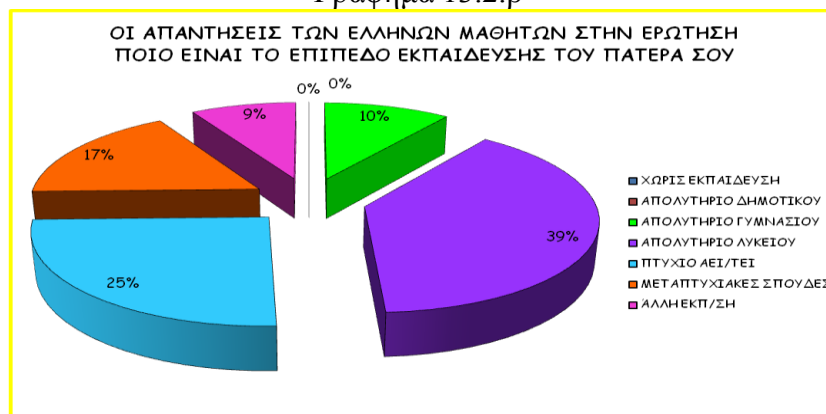
Πίνακας 13.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα σου;»

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΟΥ:		
ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΧΩΡΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	0	0
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	0	0
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	6	10.2
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ	23	39
ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ/ΤΕΙ	15	25.4
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	10	16.9
ΆΛΛΗ ΕΚΠ/ΣΗ	5	8.5
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 13.2.α

Γράφημα 13.2.β

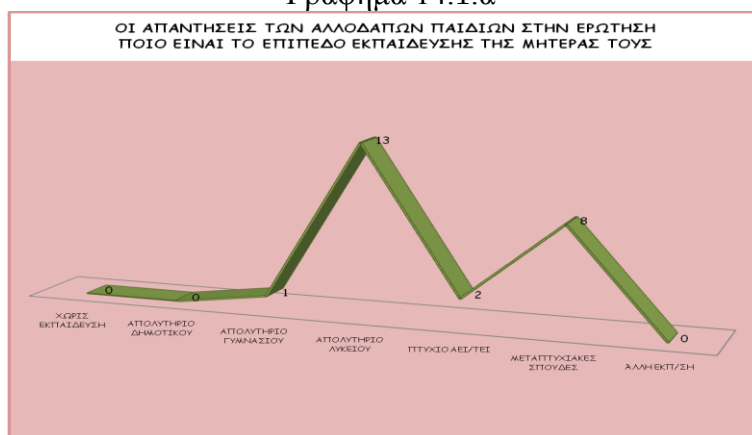
Ερώτηση 12: Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σου;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 13 (54%) η μητέρα έχει απολυτήριο λυκείου ενώ το αμέσως μικρότερο ποσοστό ανήκει σε όσους η μητέρα έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές (33%) όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 14.1 και Γραφήματα, 14.1.α και 14.1.β.

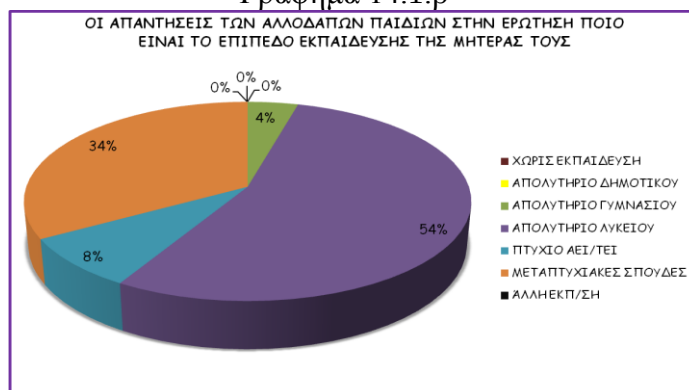
Πίνακας 14.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σου;»

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΟΥ:		
ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΧΩΡΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	0	0
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	0	0
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	1	4,2
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ	13	54,2
ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ/ΤΕΙ	2	8,3
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	8	33,3
ΆΛΛΗ ΕΚΠ/ΣΗ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 14.1.α

Γράφημα 14.1.β

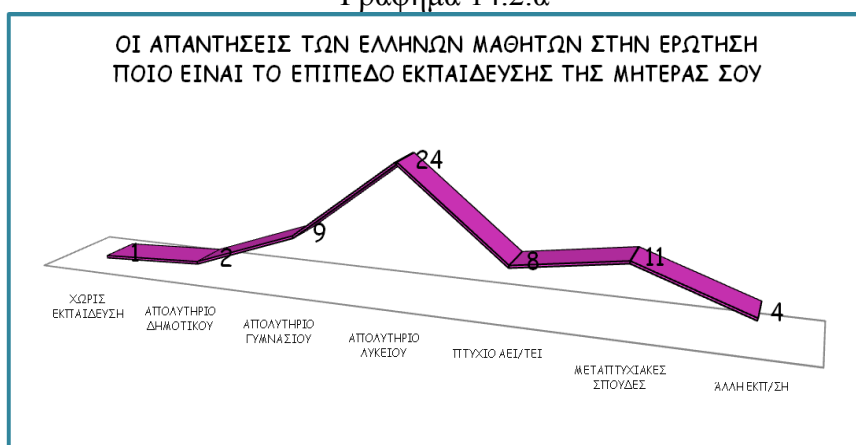

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, των 24 (41%) η μητέρα έχει απολυτήριο λυκείου, το αμέσως μικρότερο ποσοστό ανήκει σε όσους η μητέρα κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο (18,6%) ενώ υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 1,7% του οποίου η μητέρα δεν έχει κάποια εκπαίδευση, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 14.2 και Γραφήματα, 14.2.α και 14.2.β.

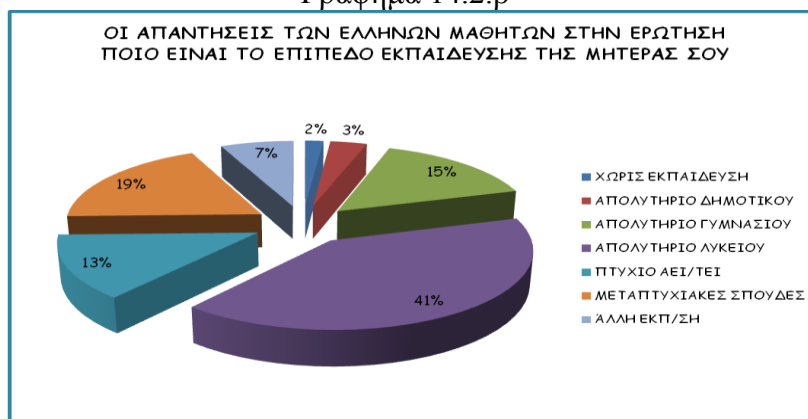
Πίνακας 14.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σου;»

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΟΥ:		
ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΧΩΡΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1	1.7
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	2	3.4
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	9	15.3
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ	24	40.7
ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ/ΤΕΙ	8	13.5
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	11	18.6
ΆΛΛΗ ΕΚΠ/ΣΗ	4	6.8
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 14.2.α

Γράφημα 14.2.β

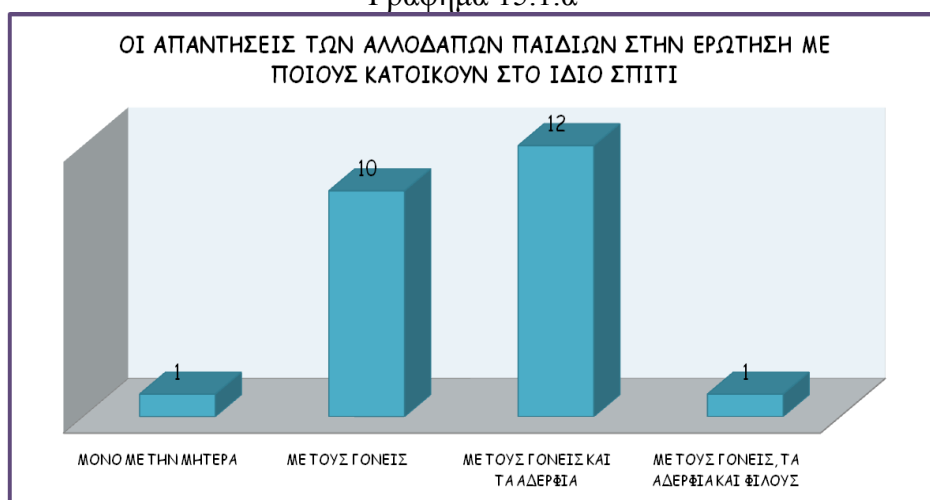
Ερώτηση 13: Με ποιούς ζεις στο ίδιο σπίτι;

Από την ανάλυση του δείγματος μόνο των 24 αλλοδαπών μαθητών, βλέπουμε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξεως του 4,2% δεν κατοικεί μόνο με άτομα της οικογένειάς του στο ίδιο σπίτι αλλά και με φίλους, όπως φαίνεται και στα ακόλουθα Πίνακα 15.1 και Γραφήματα, 15.1.α και 15.1.β.

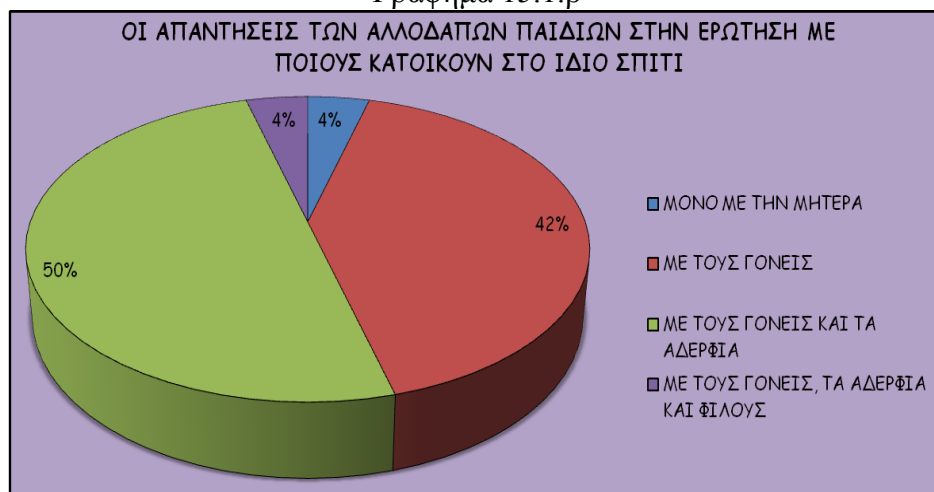
Πίνακας 15.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Με ποιούς ζεις στο ίδιο σπίτι;»

ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ				
	ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ, ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	1	10	12	1
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	4,2	41,6	50	4,2

Γράφημα 15.1.α

Γράφημα 15.1.β

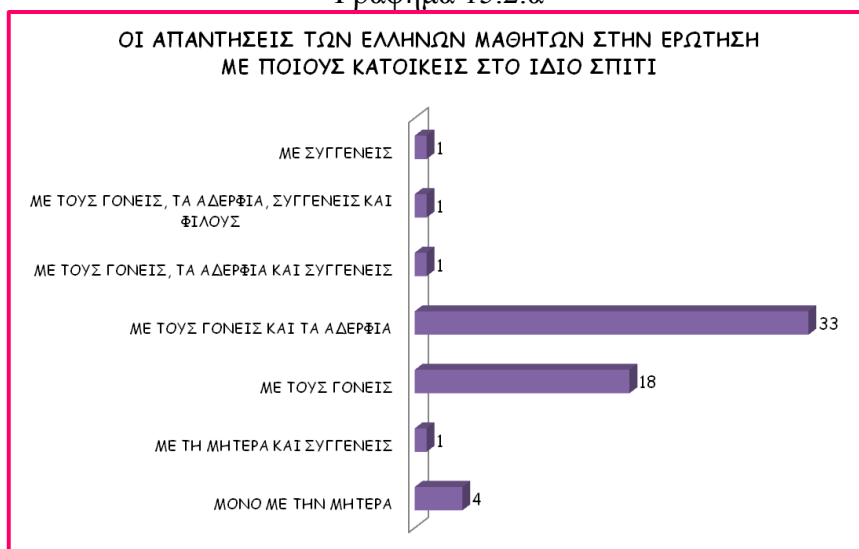

Ενώ όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 15.2 και Γραφήματα, 15.2.α και 15.2.β. η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι μόνο ένα 1,7% δεν κατοικεί μόνο με άτομα της οικογένειάς του στο ίδιο σπίτι αλλά και με φίλους.

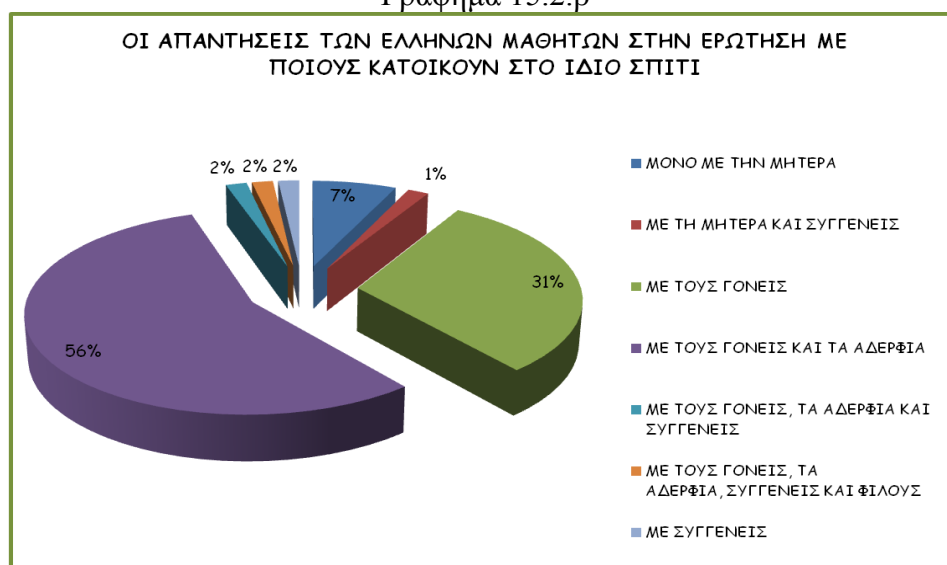
Πίνακας 15.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Με ποιούς ζεις στο ίδιο σπίτι;»

ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ								
	ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ	ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ, ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ, ΤΑ ΑΔΕΡΦΙΑ, ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥΣ	ΜΕ ΣΥΓΓΕ ΝΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	4	1	18	33	1	1	1	59
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	6.8	1.7	30.5	55.9	1.7	1.7	1.7	100

Γράφημα 15.2.α

Γράφημα 15.2.β

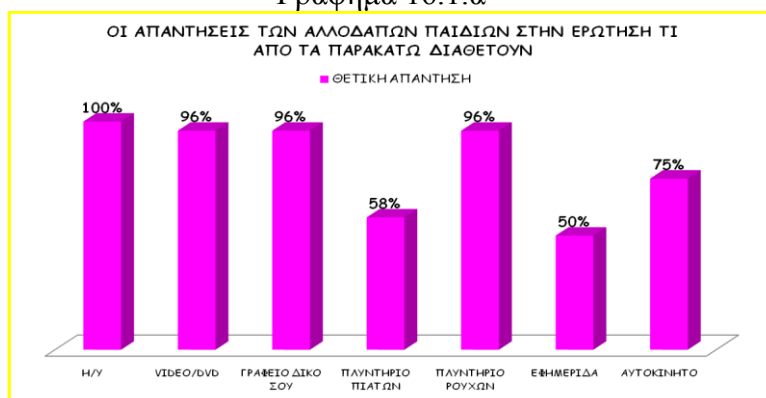
Ερώτηση 14: Τι διαθέτεις στο σπίτι σου;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 100% διαθέτει ηλεκτρονικό υπολογιστή ενώ μόνο το 50% (12 παιδιά) δήλωσε πως έχει εφημερίδα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 16.1 και Γραφήματα, 16.1.α και 16.1.β.

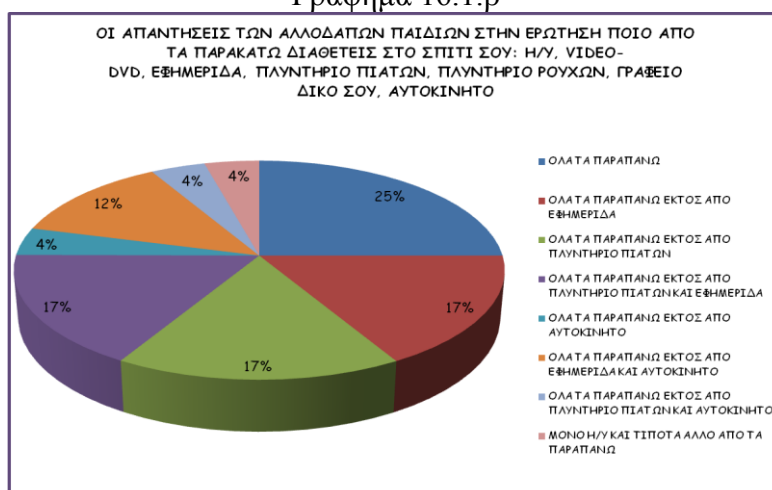
Πίνακας 16.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Τι διαθέτεις στο σπίτι σου;»

ΤΙ ΔΙΑΘΕΤΕΙΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΟΥ			
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
Η/Υ	24	24	100
VIDEO/DVD	23	24	96
ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΚΟ ΣΟΥ	23	24	96
ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ ΠΙΑΤΩΝ	14	24	58
ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ ΡΟΥΧΩΝ	23	24	96
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	12	24	50
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	18	24	75

Γράφημα 16.1.α

Γράφημα 16.1.β

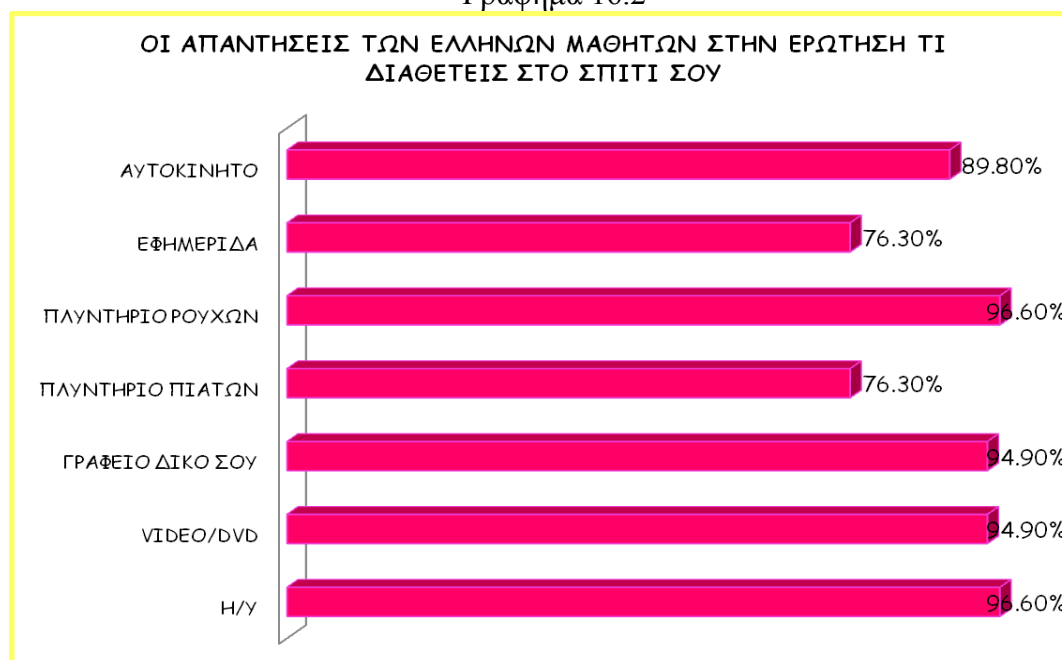

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 57 (97%) διαθέτουν ηλεκτρονικό υπολογιστή και πλυντήριο ρούχων ενώ το 76% (45 παιδιά) δήλωσε πως έχει εφημερίδα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 16.2 και Γράφημα 16.2.

Πίνακας 16.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Τι διαθέτεις στο σπίτι σου;»

ΤΙ ΔΙΑΘΕΤΕΙΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΟΥ			
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
Η/Υ	57	59	96.60%
VIDEO/DVD	56	59	94.90%
ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΚΟ ΣΟΥ	56	59	94.90%
ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ ΠΙΑΤΩΝ	45	59	76.30%
ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ ΡΟΥΧΩΝ	57	59	96.60%
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	45	59	76.30%
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	53	59	89.80%

Γράφημα 16.2

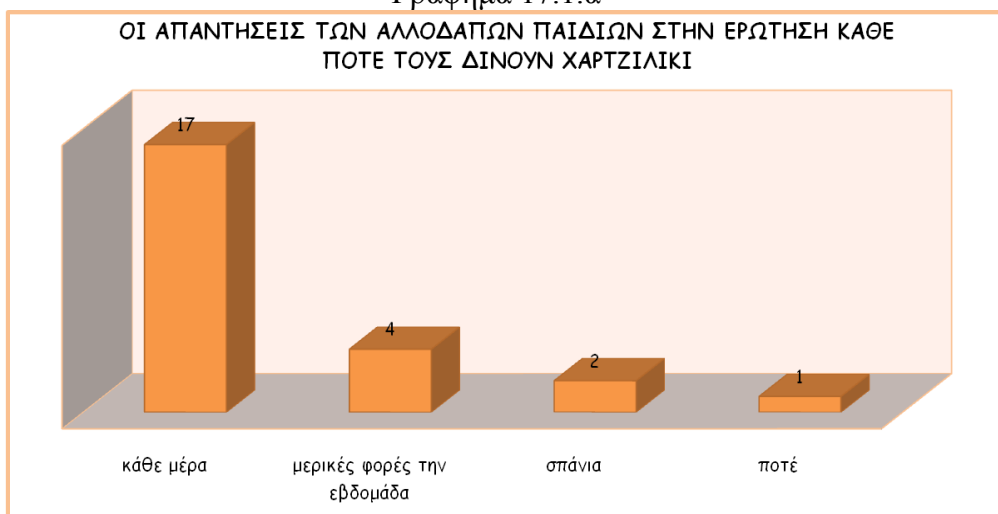
Ερώτηση 15: Κάθε πότε σου δίνουν χαρτζιλίκι;

Όσον αφορά τις απαντήσεις των 24 αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Κάθε πότε σου δίνουν χαρτζιλίκι;», το 87% (21 παιδιά) παίρνει κάθε μέρα ή μερικές φορές την εβδομάδα χαρτζιλίκι, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 17.1 και Γραφήματα, 17.1.α και 17.1.β.

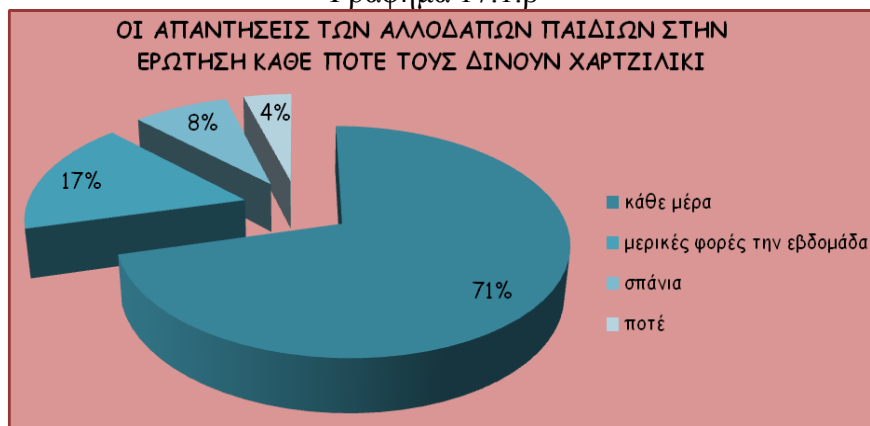
Πίνακας 17.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Κάθε πότε σου δίνουν χαρτζιλίκι;»

<u>ΚΑΘΕ ΠΟΤΕ ΣΟΥ ΔΙΝΟΥΝ ΧΑΡΤΖΙΛΙΚΙ:</u>		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
κάθε μέρα	17	70,8
μερικές φορές την εβδομάδα	4	16,7
σπάνια	2	8,3
ποτέ	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 17.1.α

Γράφημα 17.1.β

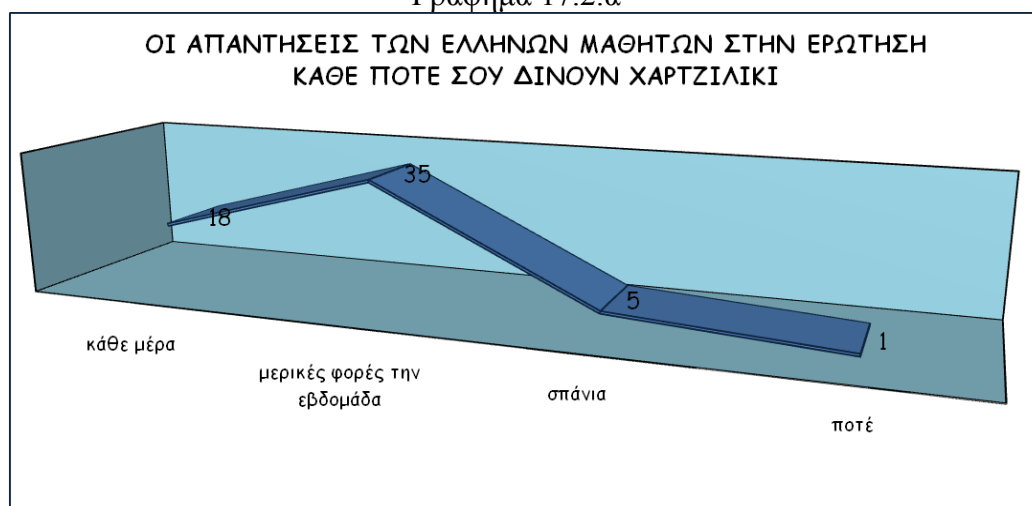

Παράλληλα η ανάλυση του δείγματος των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 90% (53 παιδιά) παίρνει κάθε μέρα ή μερικές φορές την εβδομάδα χαρτζιλίκι, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 17.2 και Γραφήματα, 17.2.α και 17.2.β.

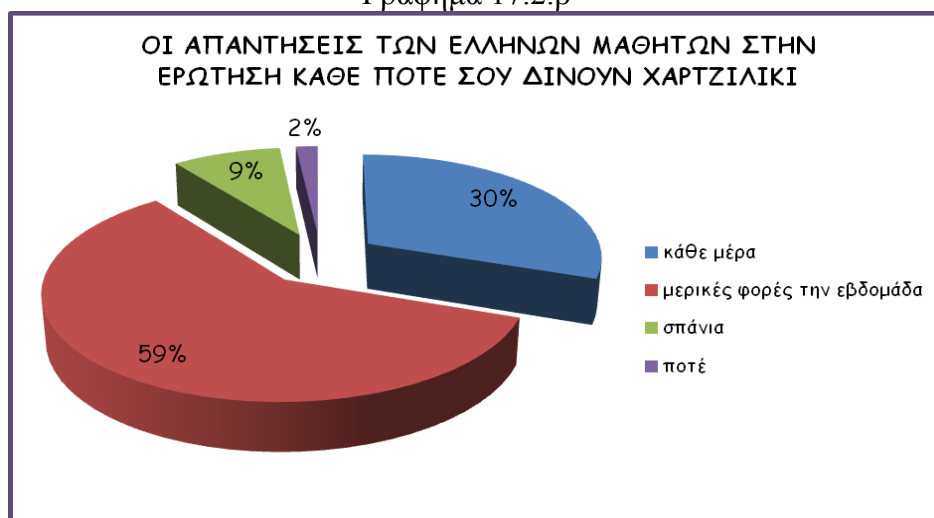
Πίνακας 17.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Κάθε πότε σου δίνουν χαρτζιλίκι;»

ΚΑΘΕ ΠΟΤΕ ΣΟΥ ΔΙΝΟΥΝ ΧΑΡΤΖΙΛΙΚΙ:		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
κάθε μέρα	18	30.5
μερικές φορές την εβδομάδα	35	59.3
σπάνια	5	8.5
ποτέ	1	1.7
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 17.2.α

Γράφημα 17.2.β

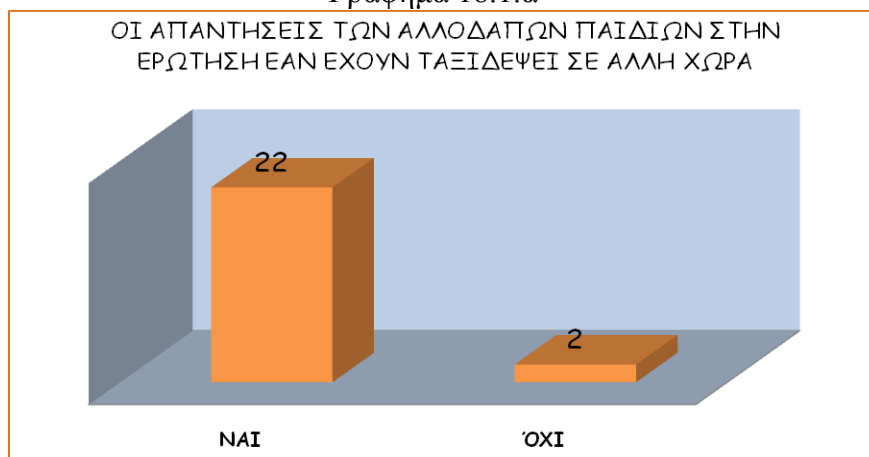
Ερώτηση 16: Έχεις ταξιδέψει σε άλλη χώρα;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 22 (91,7%) έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 18.1 και Γραφήματα, 18.1.α και 18.1.β.

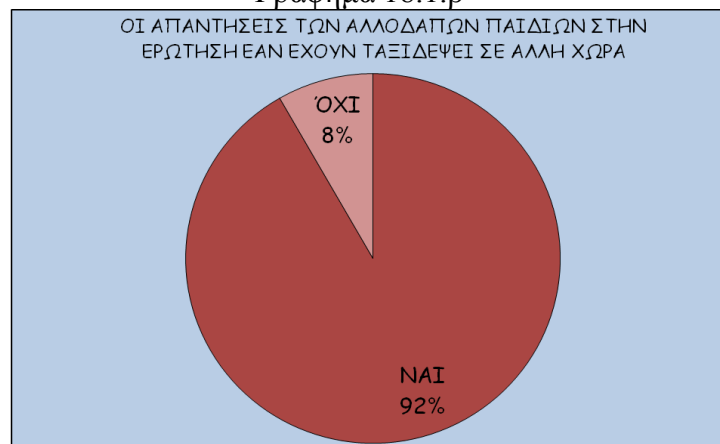
Πίνακας 18.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Έχεις ταξιδέψει σε άλλη χώρα;»

ΕΧΕΙΣ ΤΑΞΙΔΕΥΣΕΙ ΣΕ ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;		
<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>		<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	22	91,7
ΌΧΙ	2	8,3
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 18.1.α

Γράφημα 18.1.β

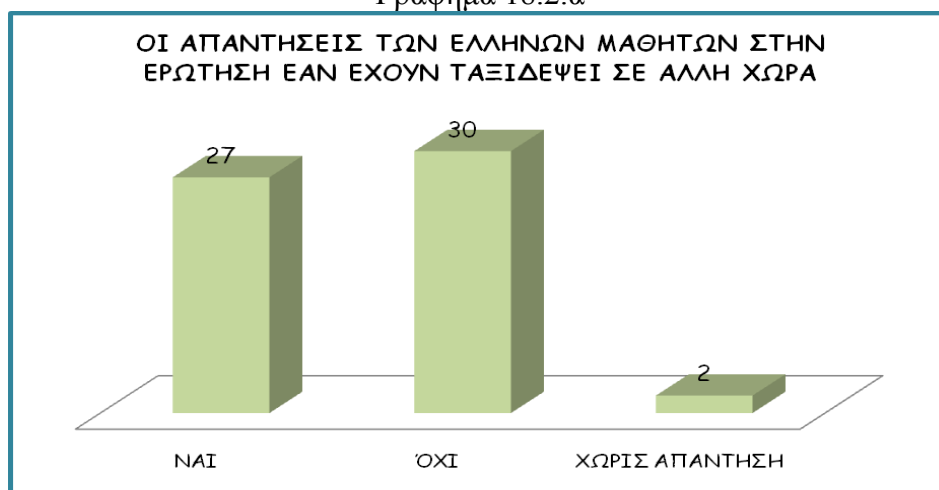

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 27 (45,8%) έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό, ενώ 2 δεν ήθελαν να δώσουν κάποια απάντηση (3,4%) όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 18.2 και Γραφήματα, 18.2.α και 18.2.β.

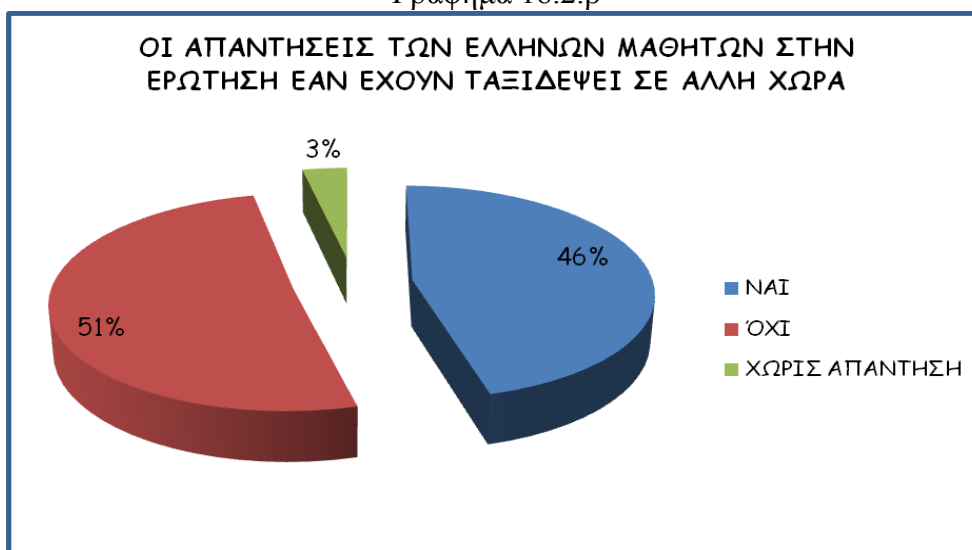
Πίνακας 18.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Έχεις ταξιδέψει σε άλλη χώρα;»

ΕΧΕΙΣ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΕ ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;		
<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>		<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	27	45.8
ΌΧΙ	30	50.8
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	3.4
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 18.2.α

Γράφημα 18.2.β

Ενότητα III : Κοινωνική συμμετοχή του δείγματος

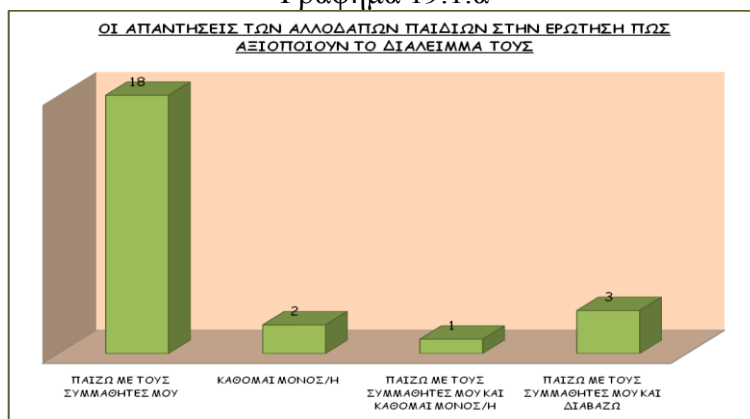
Ερώτηση 17: Πως αξιοποιείς το διάλειμά σου;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 18 (75%) αξιοποιούν το διάλειμμα τους παίζοντας με τους συμμαθητές τους, ενώ ένα 8,3% (2 παιδιά) δήλωσε πως κάθεται μόνος/μόνη, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 19.1 και Γραφήματα, 19.1.α και 19.1.β.

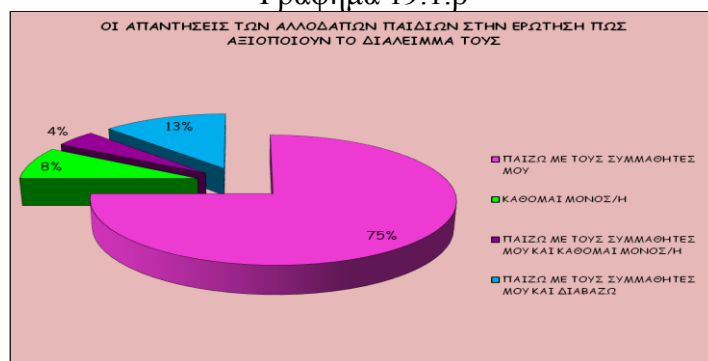
Πίνακας 19.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Πως αξιοποιείς το διάλειμά σου;»

<u>ΠΩΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΣ ΤΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΣΟΥ</u>		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΠΑΙΖΩ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ	18	75
ΚΑΘΟΜΑΙ ΜΟΝΟΣ/Η	2	8,3
ΠΑΙΖΩ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΟΜΑΙ ΜΟΝΟΣ/Η	1	4,2
ΠΑΙΖΩ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΖΩ	3	12,5
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 19.1.α

Γράφημα 19.1.β

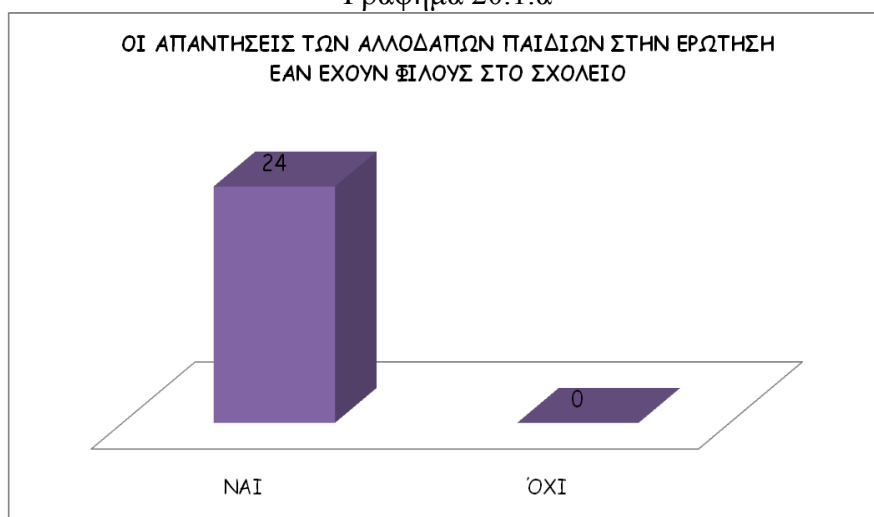
Ερώτηση 18: Έχεις φίλους στο σχολείο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 100% έχει φίλους στο σχολείο, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 20.1 και Γραφήματα, 20.1.α και 20.1.β.

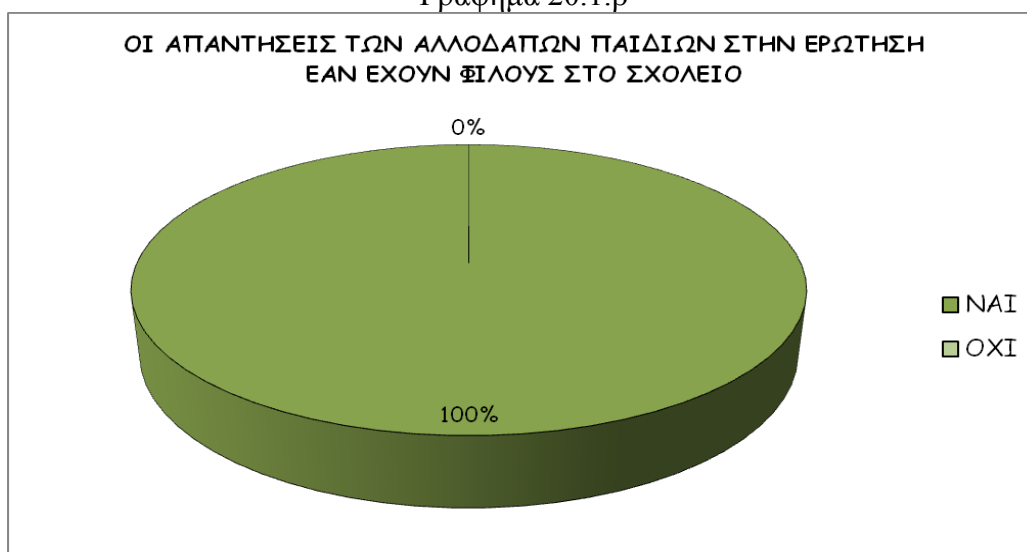
Πίνακας 20.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Έχεις φίλους στο σχολείο;»

ΕΧΕΙΣ ΦΙΛΟΥΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;		
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΝΑΙ	24	100
ΌΧΙ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 20.1.α

Γράφημα 20.1.β

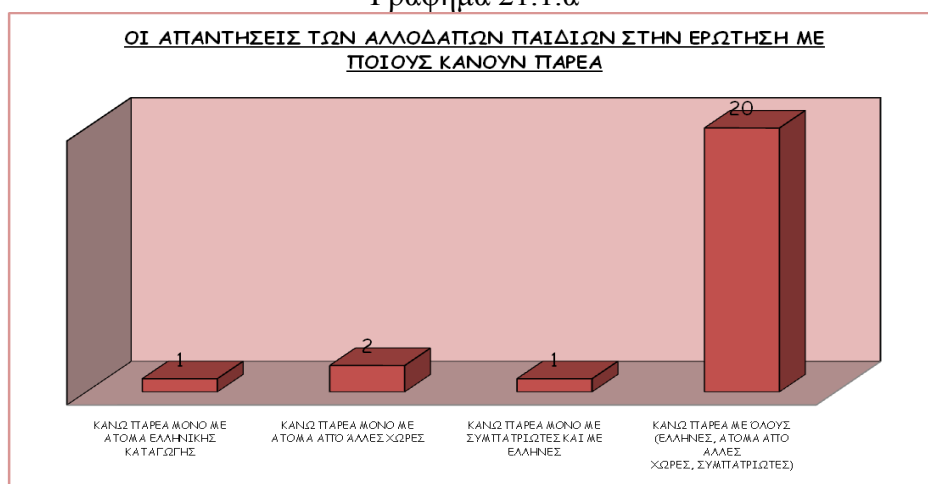
Ερώτηση 19: Με ποιους κάνεις παρέα;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 83% (20 μαθητές) κάνει παρέα με όλους (Ελληνες, συμπατριώτες, άτομα από άλλες χώρες), όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 21.1 και Γραφήματα, 21.1.α και 21.1.β.

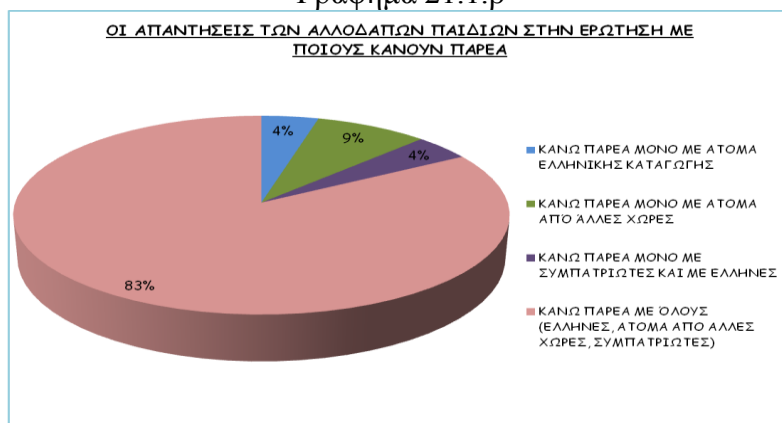
Πίνακας 21.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Με ποιους κάνεις παρέα;»

ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΚΑΝΕΙΣ ΠΑΡΕΑ		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ(%)</u>
ΚΑΝΩ ΠΑΡΕΑ ΜΟΝΟ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	1	4,2
ΚΑΝΩ ΠΑΡΕΑ ΜΟΝΟ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΑΠΟ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	2	8,3
ΚΑΝΩ ΠΑΡΕΑ ΜΟΝΟ ΜΕ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕ ΕΛΛΗΝΕΣ	1	4,2
ΚΑΝΩ ΠΑΡΕΑ ΜΕ ΌΛΟΥΣ (ΕΛΛΗΝΕΣ, ΑΤΟΜΑ ΑΠΟ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ, ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΕΣ)	20	83,3
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 21.1.α

Γράφημα 21.1.β

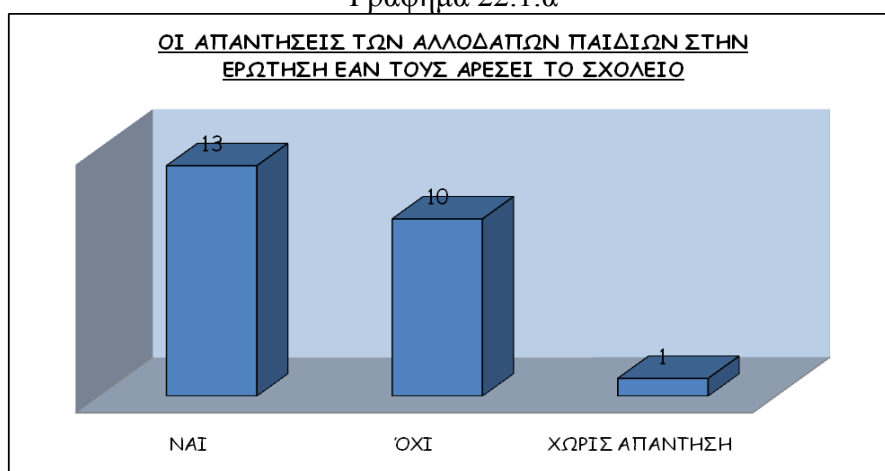
Ερώτηση 20: Σου αρέσει το σχολείο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, στο 54,2% (13 μαθητές) αρέσει το σχολείο, ενώ ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό 41,6% (10 μαθητές) δήλωσε πως δεν του αρέσει το σχολείο, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 22.1 και Γραφήματα, 22.1.α και 22.1.β.

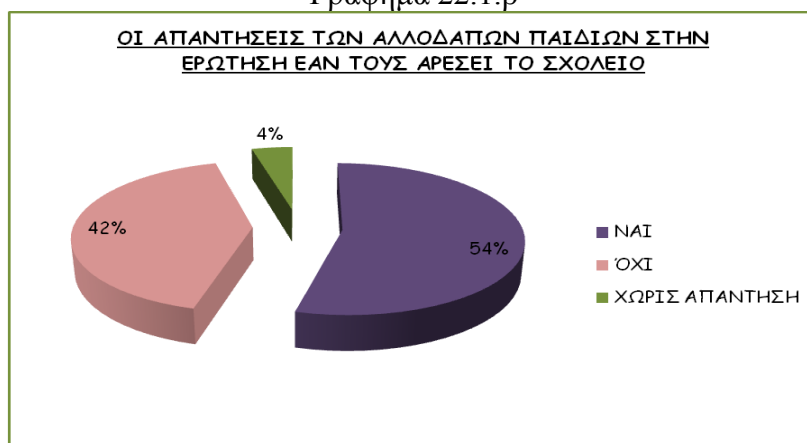
Πίνακας 22.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Σου αρέσει το σχολείο;»

ΣΟΥ ΑΡΕΣΕΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	13	54,2
ΌΧΙ	10	41,6
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 22.1.α

Γράφημα 22.1.β

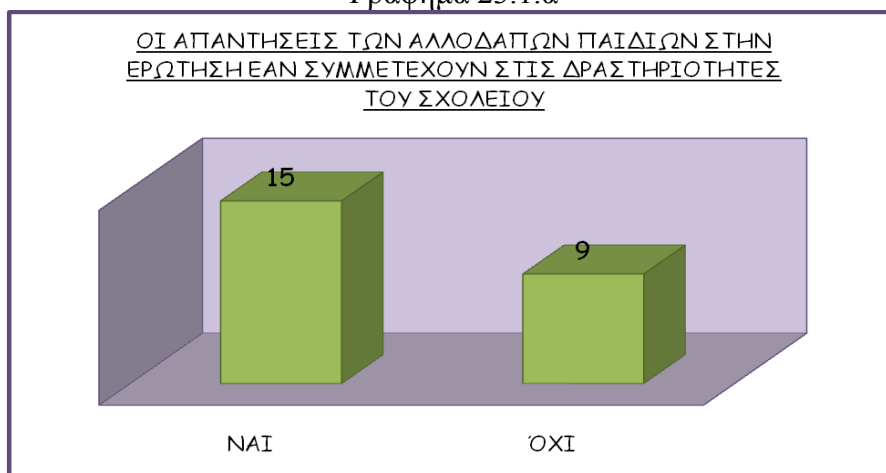
Ερώτηση 21: Συμμετέχεις στις δραστηριότητες του σχολείου;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 37,5% (9 μαθητές) δεν συμμετέχει στις δραστηριότητες του σχολείου, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 23.1 και Γραφήματα, 23.1.α και 23.1.β.

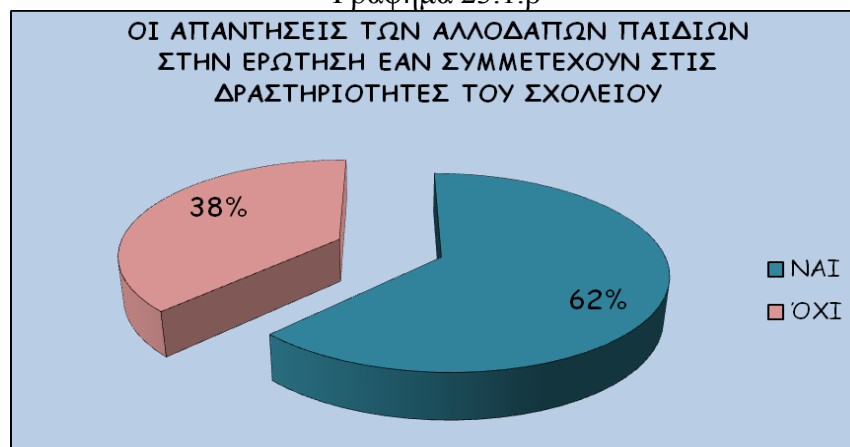
Πίνακας 23.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Συμμετέχεις στις δραστηριότητες του σχολείου;»

ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ;		
<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>		<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	15	62,5
ΌΧΙ	9	37,5
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 23.1.α

Γράφημα 23.1.β

Ερώτηση 22: Τι κάνεις μετά το σχολείο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 83,3% (20 μαθητές) κάνει ξένες γλώσσες μετά το σχολείο, ενώ ένα επίσης μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 37,5% (9 παιδιά) δήλωσε πως κάνει αθλητισμό όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 24.1 και Γράφημα 24.1.

Πίνακας 24.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Τι κάνεις μετά το σχολείο;»

ΤΙ ΚΑΝΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ			
	<u>ΘΕΤΙΚΕΣ</u> <u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ</u> <u>ΠΑΙΔΙΩΝ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ(%)</u>
ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ	20	24	83.3%
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ	9	24	37.5%
ΜΟΥΣΙΚΗ	6	24	20.8%
ΧΟΡΟ	5	24	25%

Γράφημα 24.1

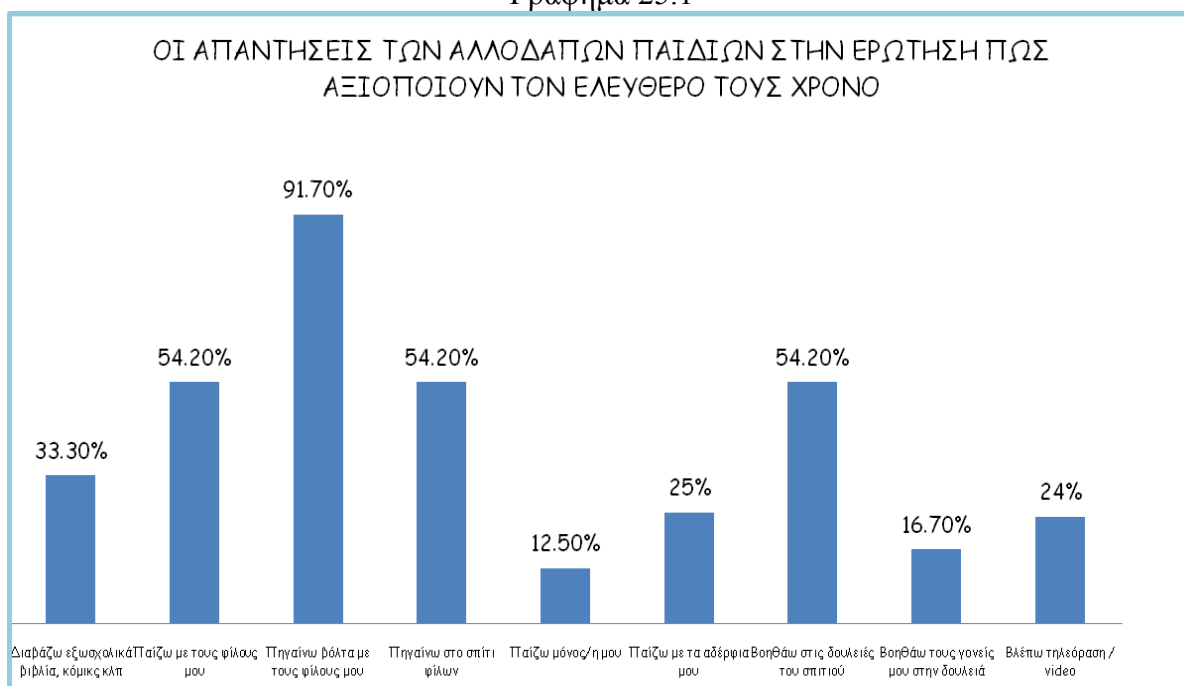
Ερώτηση 23: Πως αξιοποιείς τον ελεύθερό σου χρόνο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, η πλειοψηφία αξιοποιεί τον ελεύθερο της χρόνο παίζοντας με φίλους ή βλέποντας τηλεόραση/video, ενώ υπάρχει ένα ποσοστό της τάξεως του 16,70% (4 παιδιά) τα οποία δήλωσαν πως βοηθούν τους γονείς τους στην δουλειά όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 25.1 και Γράφημα 25.1.

Πίνακα 25.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Πως αξιοποιείς τον ελεύθερό σου χρόνο;»

ΠΩΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΟΥ ΧΡΟΝΟ				
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΕ ΝΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
	ΝΑΙ	ΟΧΙ		
Διαβάζω εξωσχολικά βιβλία, κόμικς κλπ	8	16	33,30%	24
Παίζω με τους φίλους μου	13	11	54,20%	24
Πηγαίνω βόλτα με τους φίλους μου	22	2	91,70%	24
Πηγαίνω στο σπίτι φίλων	13	11	54,20%	24
Παίζω μόνος/η μου	3	21	12,50%	24
Παίζω με τα αδέρφια μου	6	18	25%	24
Βοηθάω στις δουλειές του σπιτιού	13	11	54,20%	24
Βοηθάω τους γονείς μου στην δουλειά	4	20	16,70%	24
Βλέπω τηλεόραση / video	19	5	79,16%	24

Γράφημα 25.1

Ενότητα IV : Αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών

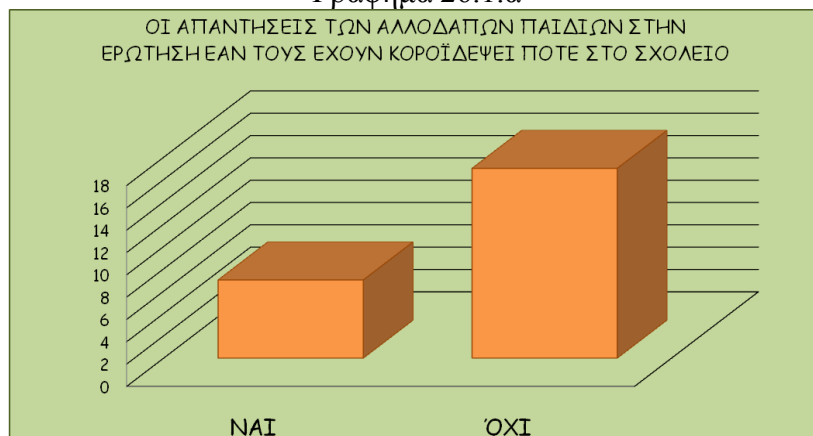
Ερώτηση 24: Σε έχουν κοροϊδέψει ποτέ στο σχολείο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 17 (29%) παραδέχθηκαν πως τους έχουν κοροϊδέσει, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 26.1 και Γραφήματα, 26.1.α και 26.1.β.

Πίνακας 26.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Σε έχουν κοροϊδέσει ποτέ στο σχολείο;»

ΣΕ ΕΧΟΥΝ ΚΟΡΟΪΔΕΨΕΙ ΠΟΤΕ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	7	29,2
ΌΧΙ	17	70,8
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 26.1.α

Γράφημα 26.1.β

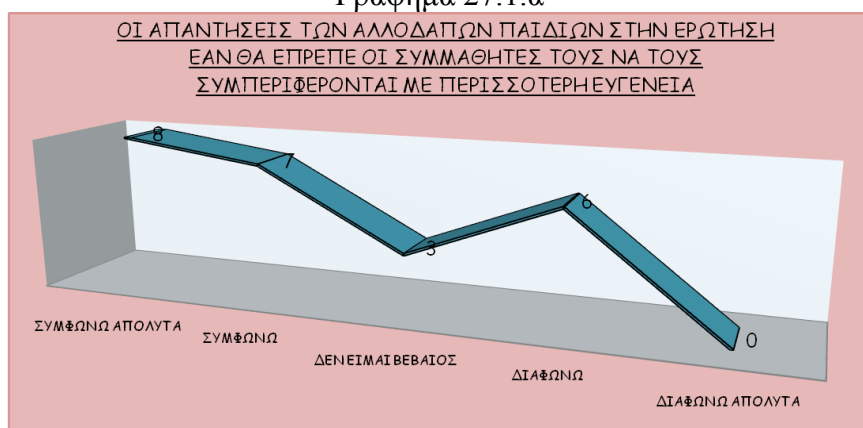
Ερώτηση 25: Οι συμμαθητές σου θα έπρεπε να σου συμπεριφέρονται με περισσότερη ευγένεια;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 63% (15 παιδιά) δήλωσε πως οι συμμαθητές του θα έπρεπε να του συμπεριφέρονται με περισσότερη ευγένεια, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 27.1 και Γραφήματα, 27.1.α και 27.1.β.

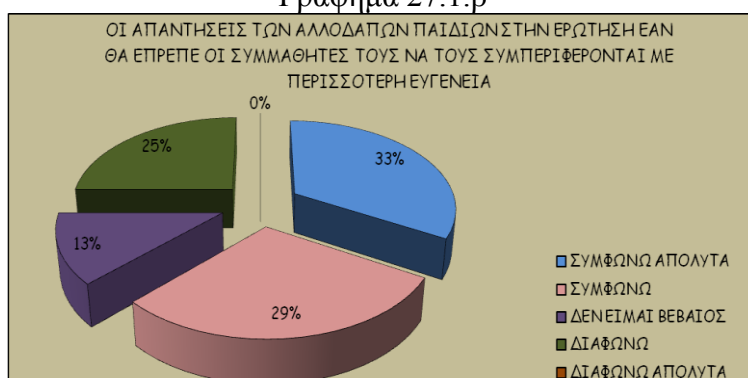
Πίνακας 27.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Οι συμμαθητές σου θα έπρεπε να σου συμπεριφέρονται με περισσότερη ευγένεια;»

ΟΙ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΣΟΥ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΣΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ:		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ(%)</u>
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	8	33,3
ΣΥΜΦΩΝΩ	7	29,2
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	3	12,5
ΔΙΑΦΩΝΩ	6	25
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 27.1.α

Γράφημα 27.1.β

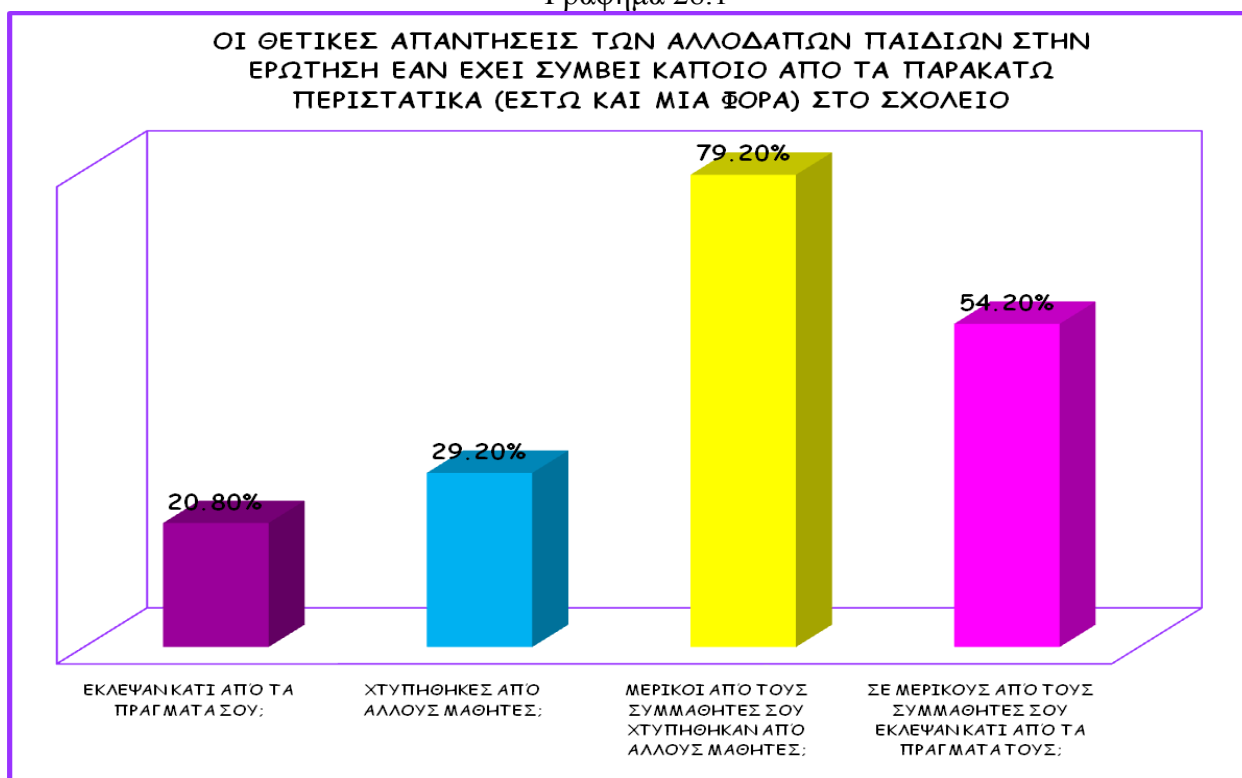
Ερώτηση 26: Ποιο από τα περιστατικά έχει συμβεί έστω και μια φορά στο σχολείο;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 21% (5 παιδιά) δήλωσε πως έχουν κλέψει κάτι από τα πράγματά του και ένα 29% (7 παιδιά) δήλωσε πως χτυπήθηκε από άλλους συμμαθητές, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 28.1 και Γράφημα 28.1.

Πίνακας 28.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Ποιο από τα περιστατικά έχει συμβεί έστω και μια φορά στο σχολείο;»

ΕΧΕΙ ΣΥΜΒΕΙ ΚΑΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ (ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΜΙΑ ΦΟΡΑ) ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;				
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΕ ΝΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
	ΝΑΙ	ΟΧΙ		
ΕΚΛΕΨΑΝ ΚΑΤΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΟΥ	5	19	20,80%	24
ΧΤΥΠΗΘΗΚΑ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ	7	17	29,20%	24
ΜΕΡΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ ΧΤΥΠΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ	19	5	79,20%	24
ΣΕ ΜΕΡΙΚΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ ΕΚΛΕΨΑΝ ΚΑΤΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	13	11	54,20%	24

Γράφημα 28.1

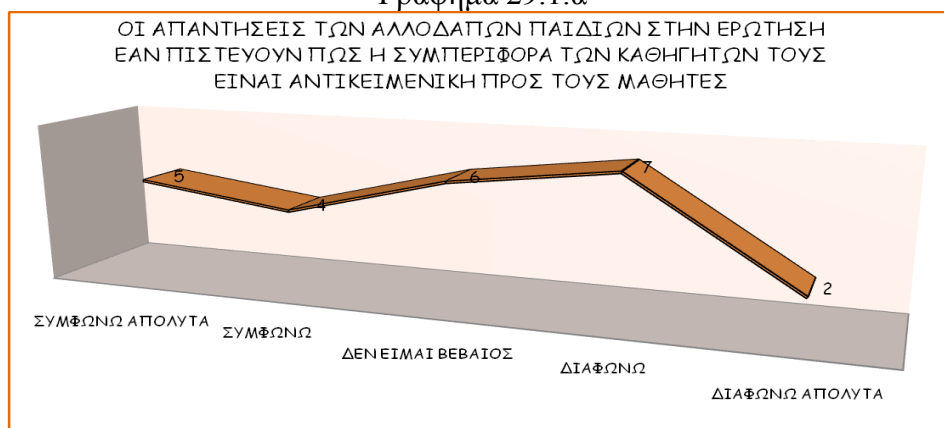
Ερώτηση 27: Στο σχολείο, η συμπεριφορά των καθηγητών είναι αντικειμενική προς τους μαθητές;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 37,5% (9 παιδιά) δήλωσε πως η συμπεριφορά των καθηγητών τους δεν είναι αντικειμενική προς τους μαθητές, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 29.1 και Γραφήματα, 29.1.α και 29.1.β.

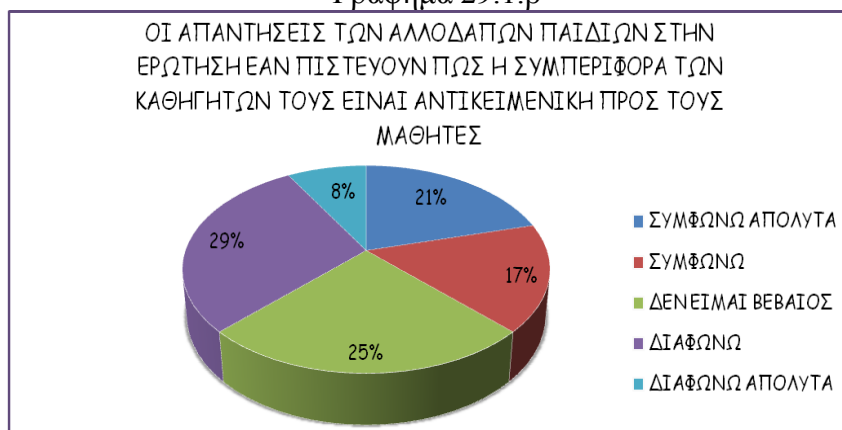
Πίνακας 29.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Στο σχολείο, η συμπεριφορά των καθηγητών είναι αντικειμενική προς τους μαθητές;»

ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΟΥ, Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ;		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ(%)</u>
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	20,8
ΣΥΜΦΩΝΩ	4	16,7
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	6	25
ΔΙΑΦΩΝΩ	7	29,2
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	8,3
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 29.1.α

Γράφημα 29.1.β

**Ενότητα V: Βαθμός ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και
πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα**

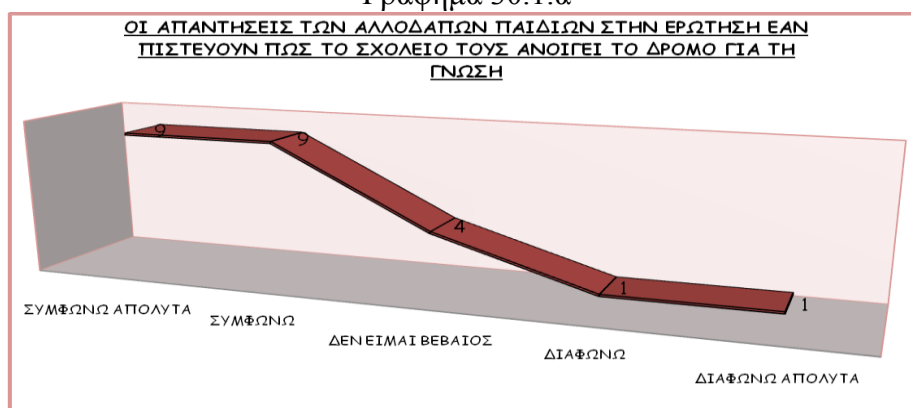
Ερώτηση 28: Το σχολείο σου ανοίγει το δρόμο για την γνώση;

Όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 30.1 και Γραφήματα, 30.1.α και 30.1.β, από την ανάλυση του δείγματος των 24 αλλοδαπών μαθητών, τα 18 (75%) πιστεύουν πως το σχολείο τους ανοίγει το δρόμο για την γνώση,.

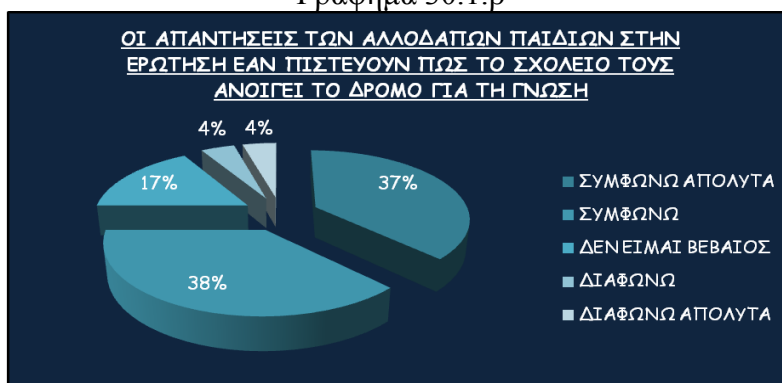
Πίνακας 30.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Το σχολείο σου ανοίγει το δρόμο για την γνώση;»

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΟΥ ΑΝΟΙΓΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΗ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	9	37,5
ΣΥΜΦΩΝΩ	9	37,5
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	4	16,6
ΔΙΑΦΩΝΩ	1	4,2
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 30.1.α

Γράφημα 30.1.β

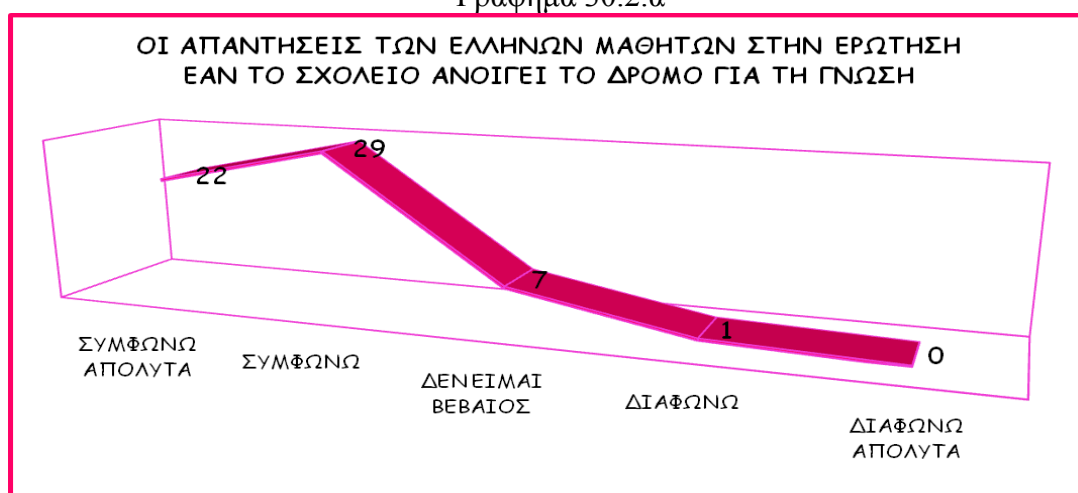

Ενώ η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, 51 (86%) πιστεύουν πως το σχολείο τους ανοίγει το δρόμο για την γνώση, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 30.2 και Γραφήματα, 30.2.α και 30.2.β.

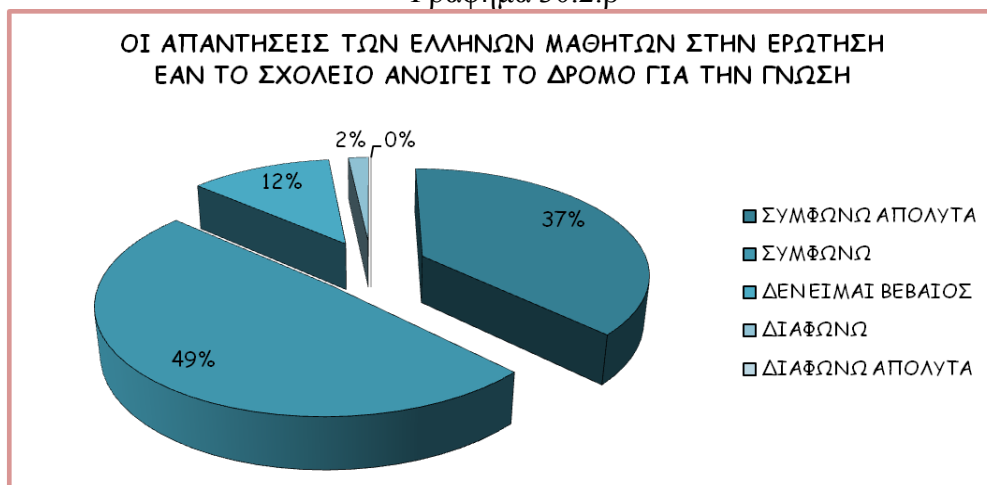
Πίνακας 30.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Το σχολείο σου ανήγει το δρόμο για την γνώση;»

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΟΥ ΑΝΟΙΓΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΗ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	22	37.3
ΣΥΜΦΩΝΩ	29	49.1
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	7	11.9
ΔΙΑΦΩΝΩ	1	1.7
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 30.2.α

Γράφημα 30.2.β

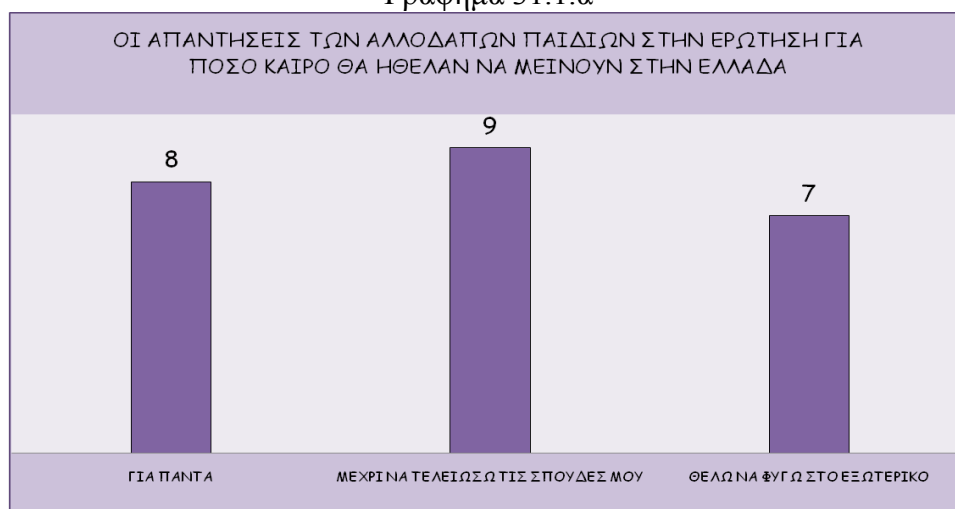
Ερώτηση 29: Για πόσο καιρό θα ήθελες να μείνεις στην Ελλάδα;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, μόνο 8 (43%) θα ήθελαν να μείνουν στην Ελλάδα για πάντα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 31.1 και Γραφήματα, 31.1.α και 31.1.β.

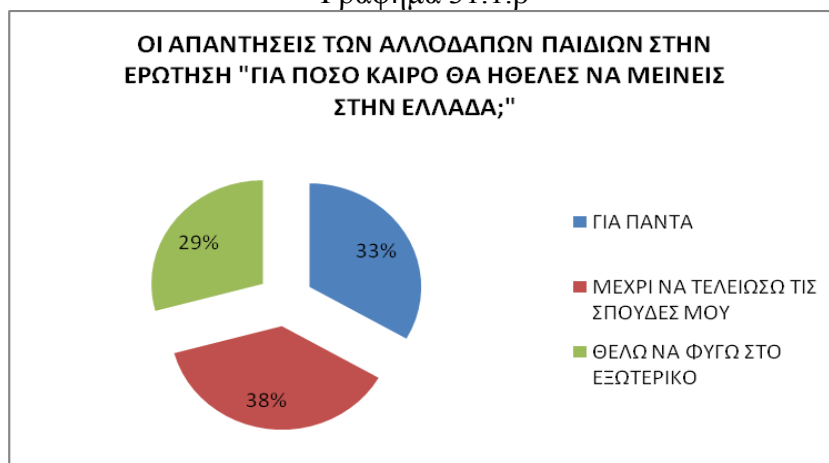
Πίνακας 31.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Για πόσο καιρό θα ήθελες να μείνεις στην Ελλάδα;»

ΘΑ ΗΘΕΛΕΣ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΣΤΗ ΕΛΛΑΔΑ:		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ	8	33,3
ΜΕΧΡΙ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΣΩ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΜΟΥ	9	37,5
ΘΕΛΩ ΝΑ ΦΥΓΩ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	7	29,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 31.1.α

Γράφημα 31.1.β

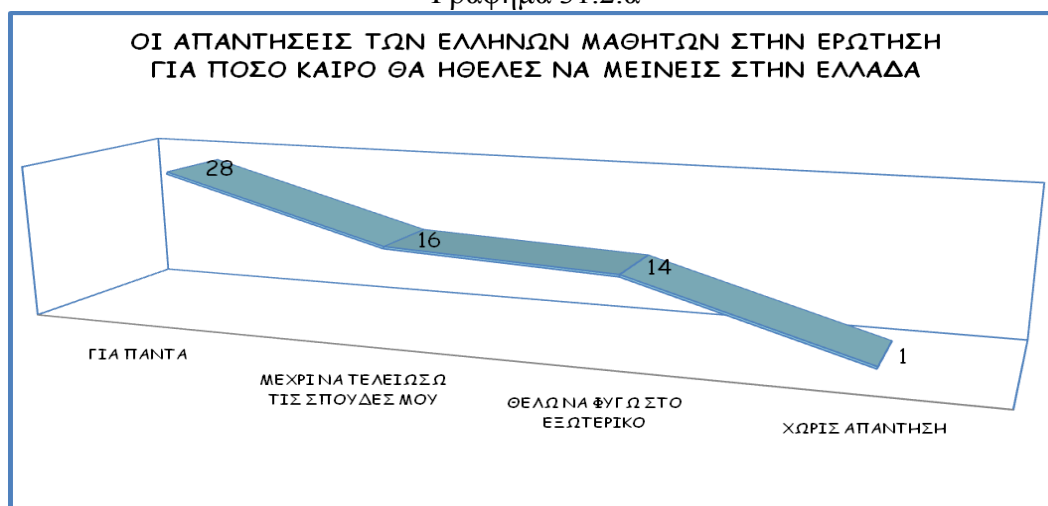

Ενώ η ανάλυση του δείγματος των 59 ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι μόνο οι 28 (47,5%) θα ήθελαν να μείνουν στην Ελλάδα για πάντα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 31.2 και Γραφήματα, 31.2.α και 31.2.β.

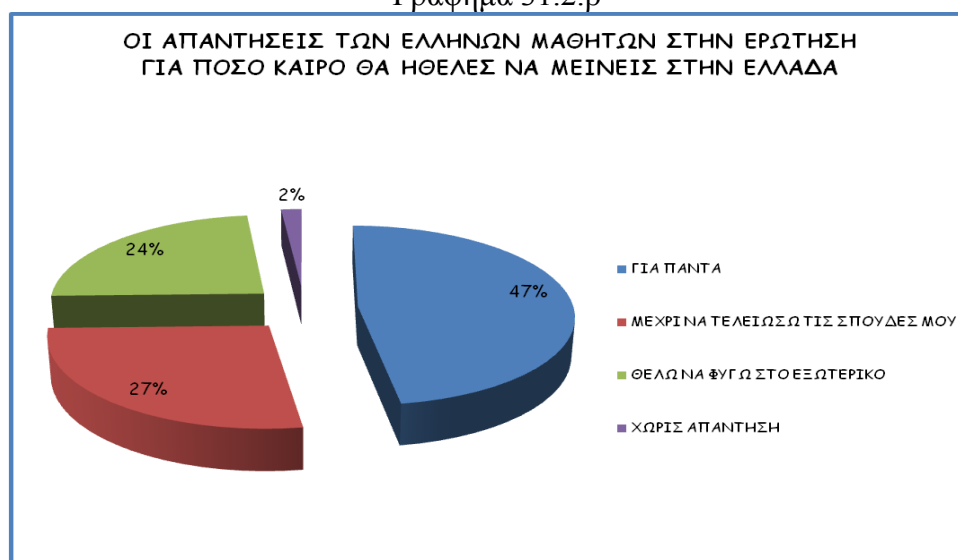
Πίνακας 31.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Για πόσο καιρό θα ήθελες να μείνεις στην Ελλάδα;»

ΘΑ ΗΘΕΛΕΣ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΣΤΗ ΕΛΛΑΔΑ:		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ	28	47.5
ΜΕΧΡΙ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΣΩ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΜΟΥ	16	27.1
ΘΕΛΩ ΝΑ ΦΥΓΩ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	14	23.7
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1.7
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 31.2.α

Γράφημα 31.2.β

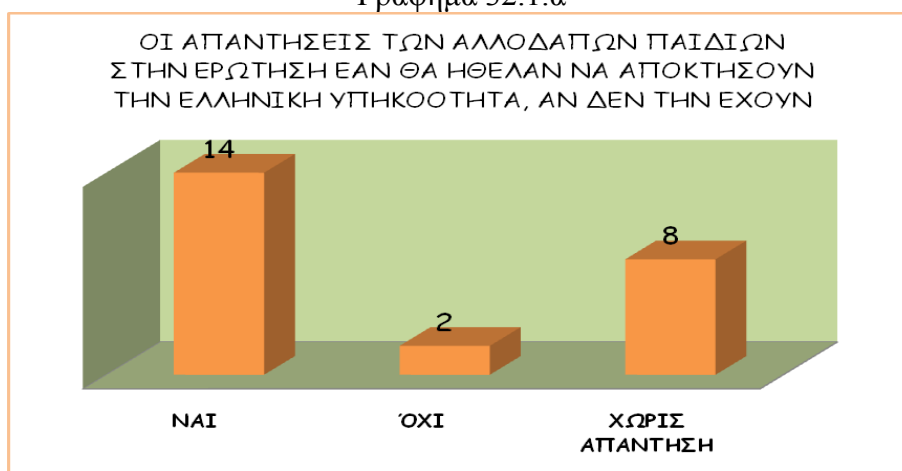
Ερώτηση 30: Θα ήθελες να αποκτήσεις την ελληνική υπηκοότητα;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, το 58,4% θα ήθελε να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 33% (8 παιδιά) δεν θέλησε να δώσει κάποια απάντηση, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 32.1 και Γραφήματα, 32.1.α και 32.1.β.

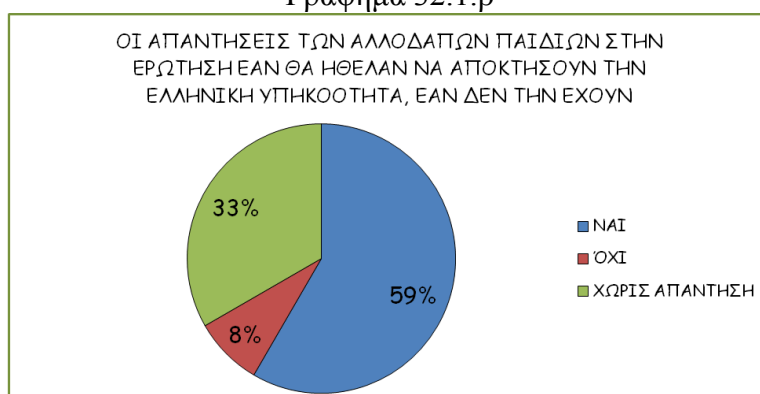
Πίνακας 32.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Θα ήθελες να αποκτήσεις την ελληνική υπηκοότητα;»

ΘΑ ΗΘΕΛΕΣ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ;		
	<u>ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ (%)</u>
ΝΑΙ	14	58,4
ΌΧΙ	2	8,3
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	8	33,3
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 32.1.α

Γράφημα 32.1.β

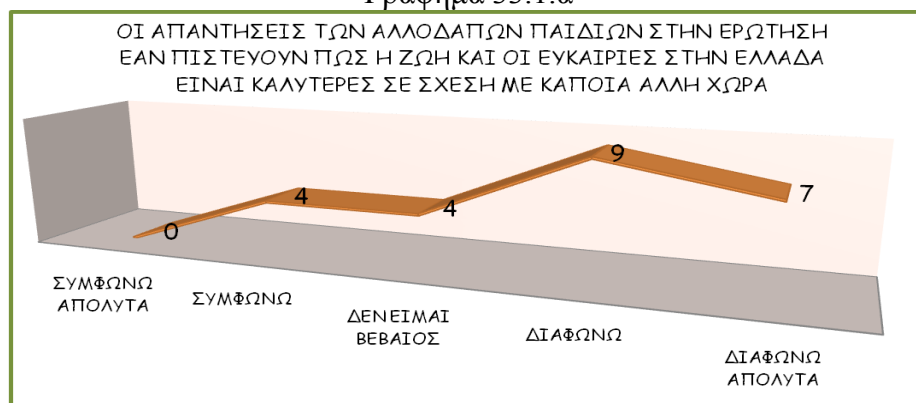
Ερώτηση 31: Η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα;

Η ανάλυση του δείγματος μόνο των αλλοδαπών μαθητών, έδειξε ότι από τα 24 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 16 (67%) δήλωσαν πως η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα δεν είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 33.1 και Γραφήματα, 33.1.α και 33.1.β.

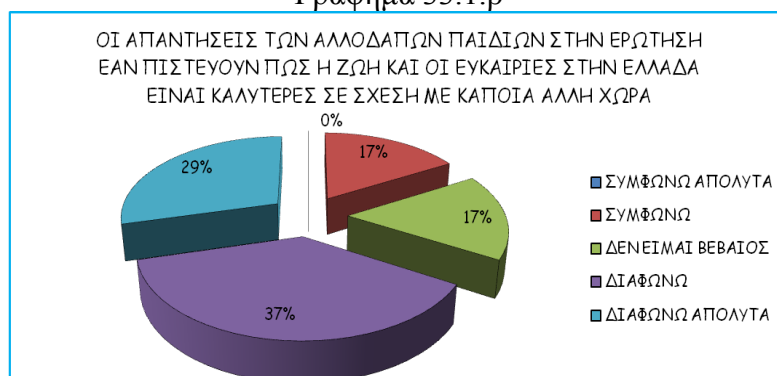
Πίνακας 33.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα;»

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΚΑΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	0	0,0
ΣΥΜΦΩΝΩ	4	16,7
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	4	16,7
ΔΙΑΦΩΝΩ	9	37,5
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	7	29,1
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 33.1.α

Γράφημα 33.1.β

Ενώ η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, μόνο 9 (15%) συμφώνησαν πως η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Πίνακα 33.2 και Γράφηματα, 33.2.α και 33.2.β.

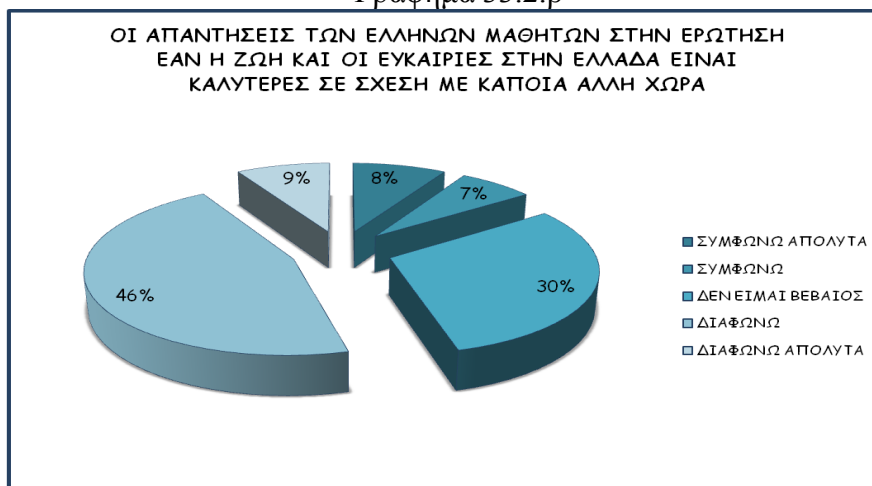
Πίνακας 33.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα;»

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	8.5
ΣΥΜΦΩΝΩ	4	6.8
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	18	30.5
ΔΙΑΦΩΝΩ	27	45.7
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	8.5
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 33.2.α

Γράφημα 33.2.β

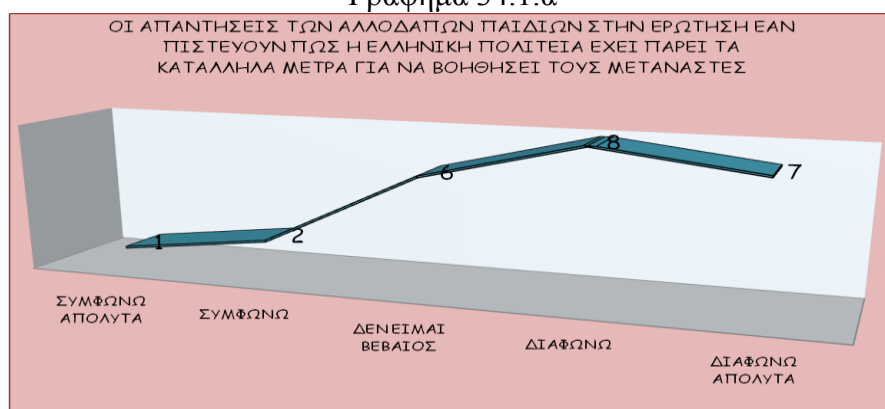
Ερώτηση 32: Σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλοί μετανάστες. Η πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να τους βοηθήσει;

Όπως βλέπουμε και στα ακόλουθα Πίνακα 34.1 και Γραφήματα, 34.1.α και 34.1.β, από την ανάλυση του δείγματος των 24 αλλοδαπών μαθητών που συμμετείχαν στη έρευνα, το 63% πιστεύει πως η ελληνική πολιτεία δεν έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να τους βοηθήσει τους μετανάστες.

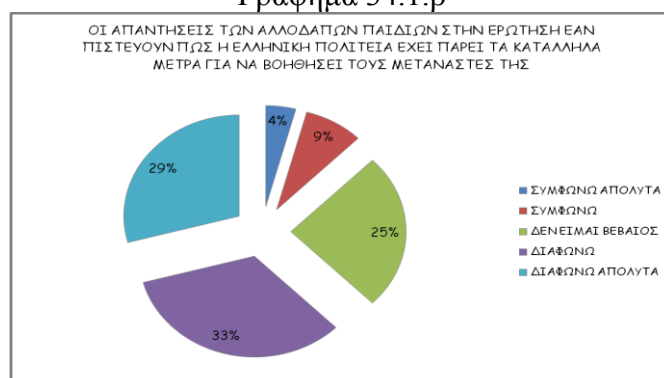
Πίνακας 34.1: Οι απαντήσεις των αλλοδαπών μαθητών στην ερώτηση «Σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλοί μετανάστες. Η πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να τους βοηθήσει;»

ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΖΟΥΝ ΠΟΛΛΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΙ ΤΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΝΑ ΤΟΥΣ ΒΟΗΘΗΣΕΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	4,2
ΣΥΜΦΩΝΩ	2	8,3
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	6	25,0
ΔΙΑΦΩΝΩ	8	33,3
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	7	29,2
ΣΥΝΟΛΟ	24	100

Γράφημα 34.1.α

Γράφημα 34.1.β

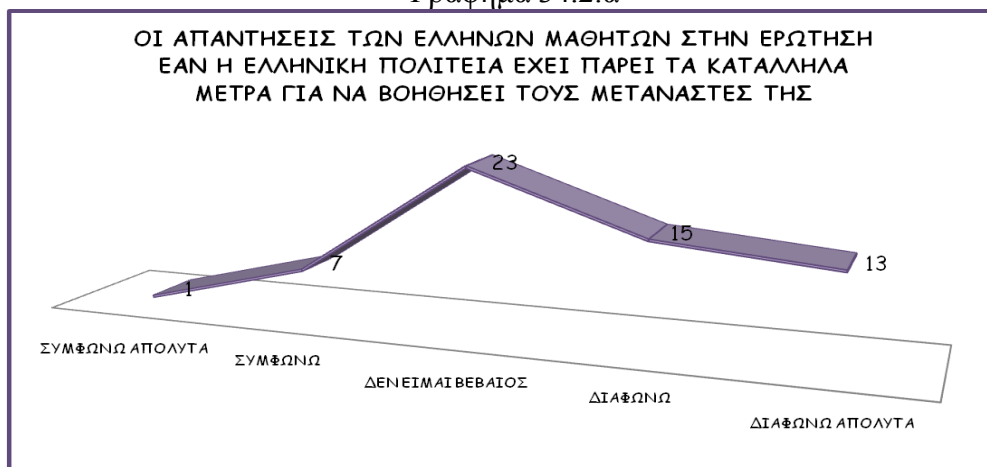

Ενώ η ανάλυση του δείγματος μόνο των ελλήνων μαθητών, έδειξε ότι από τα 59 παιδιά που συμμετείχαν στη έρευνα, τα 23 (39%) δεν είναι βέβαιοι εάν η ελληνική πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να βοηθήσει τους μετανάστες, όπως φαίνεται και στα ακόλουθα Πίνακα 34.2 και Γραφήματα, 34.2.α και 34.2.β.

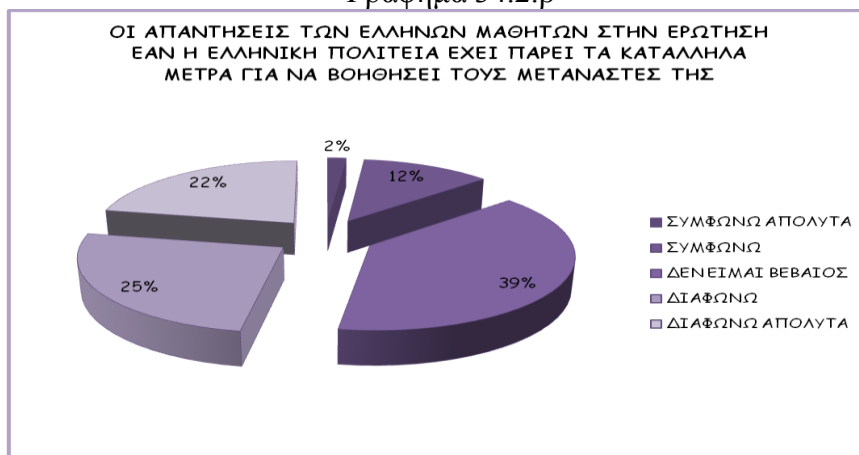
Πίνακας 34.2: Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών στην ερώτηση «Σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλοί μετανάστες. Η πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να τους βοηθήσει;»

ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΖΟΥΝ ΠΟΛΛΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΙ ΤΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΝΑ ΤΟΥΣ ΒΟΗΘΗΣΕΙ;		
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	1.7
ΣΥΜΦΩΝΩ	7	11.9
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΒΕΒΑΙΟΣ	23	39.0
ΔΙΑΦΩΝΩ	15	25.4
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	13	22.0
ΣΥΝΟΛΟ	59	100

Γράφημα 34.2.α

Γράφημα 34.2.β

5.3.2 Ποιοτικές ερωτήσεις

Ενότητα II : Κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία δείγματος

Ερώτηση 16: α) Αν έχεις ταξιδέψει σε άλλη χώρα γράψε σε ποιά... β) Σε ποια χώρα θα ήθελες να πας;

α) Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που συμμετείχαν στην έρευνα, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε πως έχει ταξιδέψει στο εξωτερικό. Πιο αναλυτικά τα συμπεράσματα που βγήκαν από τις απαντήσεις των παιδιών είναι πως, ο ένας στους δύο αλλοδαπούς μαθητές/τριες έχει ταξιδέψει σε παραπάνω από δύο χώρες του εξωτερικού, σχεδόν όλοι έχουν επισκεφθεί τις χώρες από τις οποίες κατάγονται, το μεγαλύτερο ποσοστό έχει πάει στην Αλβανία και την Ιταλία, ενώ πολλά παιδιά ανέφεραν πως έχουν ταξιδέψει και σε χώρες της Ευρώπης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία, την Γερμανία αλλά και σε χώρες άλλων Ηπείρων όπως το Καζακστάν, τις ΗΠΑ, τον Καναδά κτλ. Από τους έλληνες μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια ένα μεγάλο ποσοστό απάντησε πως έχει ταξιδέψει στο εξωτερικό. Τα βασικά συμπεράσματα που βγήκαν από τις απαντήσεις των παιδιών είναι πως, σχεδόν το ½ των ελλήνων μαθητών που έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό, επισκέφθηκαν πάνω από δύο χώρες, ενώ οι χώρες στις οποίες έχουν ταξιδέψει είναι ως επί το πλείστον Ευρωπαϊκές, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων οι οποίοι έχουν πάει και σε χώρες άλλων ηπείρων όπως η Κίνα, η Βραζιλία κτλ.

β) Όσον αφορά τις απαντήσεις των αλλοδαπών παιδιών στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης 16, το οποίο αφορά τις χώρες που θα ήθελαν να ταξιδέψουν, η πλειοψηφία ανέφερε τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ πολλοί ήταν εκείνοι οι μαθητές οι οποίοι εξέφρασαν την επιθυμία να επισκεφθούν την Γαλλία και την Ιταλία. Οι απαντήσεις των ελλήνων μαθητών δεν διαφέρουν, έτσι και εδώ οι περισσότεροι ανέφεραν τις ΗΠΑ ως ιδανικό προορισμό και αρκετοί την Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ενότητα III : Κοινωνική συμμετοχή του δείγματος

Ερώτηση 22: Ποιό από τα παρακάτω κάνεις μετά το σχολείο; α)ξένες γλώσσες, β)αθλητισμό, γ)μουσική, δ)χορό, ε)κάτι άλλο. Γράψε τι άλλο κάνεις....

Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια ένα μικρό ποσοστό απάντησε πως εκτός από τα ήδη υπάρχοντα σαν επιλογές για το τι μπορούν να κάνουν μετά το σχολείο (ξένες γλώσσες, αθλητισμό, μουσική, χορό) συμπλήρωσαν πως κάνουν και κάτι διαφορετικό. Πιο αναλυτικά, οι ξεχωριστές απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: φροντιστήριο για τα μαθήματα του σχολείου, πληροφορική και γυμναστική στο σπίτι. Από τους έλληνες μαθητές/τριες σχεδόν το 1/5 απάντησε πως κάνει και κάτι διαφορετικό μετά το σχολείο. Πιο αναλυτικά, οι ξεχωριστές απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: φροντιστήριο - ιδιαίτερα για τα μαθήματα του σχολείου, πληροφορική και θέατρο.

Ενότητα IV : Αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών

Ερώτηση 24: Σε έχουν κοροϊδέψει ποτέ στο σχολείο; Αν ναι, γράψε για ποιόν λόγο...

Σχεδόν το 1/3 των αλλοδαπών μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα παραδέχθηκαν πως τους έχουν κοροϊδέσει στο σχολείο. Πιο αναλυτικά, οι περισσότεροι ανέφεραν την καταγωγή τους και την δυσκολία που είχαν να μιλήσουν ελληνικά τα πρώτα χρόνια που ήρθαν στην Ελλάδα ως αιτία του χλευασμού που δέχονται στο σχολείο, κάποια άλλα παιδιά ανέφεραν πως η εξωτερική τους εμφάνιση λειτουργεί ως έναυσμα που προκαλεί την κοροϊδία από τους συμμαθητές τους. Ενώ άλλοι ανέφεραν ως λόγο, την προτίμηση που τους δείχνουν κάποια παιδιά ή την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που παρουσιάζουν ορισμένοι συμμαθητές τους. Από τους έλληνες μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια σχεδόν οι μισοί παραδέχθηκαν πως τους έχουν κοροϊδέσει στο σχολείο. Όσον αφορά τον λόγο για τον οποίο έγιναν αντικείμενο χλευασμού από τους συμμαθητές τους, το μεγαλύτερο ποσοστό δεν ανέφερε κάποιον συγκεκριμένο λόγο. Κάποι ανέφεραν πως δέχονται

αυτή την συμπεριφορά χωρίς όμως να γίνεται με κακή πρόθεση, συμβαίνει απλώς χάριν αστεϊσμού. Ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό ανέφερε ως λόγο, το ονοματεπώνυμο, την εξωτερική εμφάνιση ή τις διαφορετικές ενδυματολογικές επιλογές και τέλος η μειοψηφία αποδίδει την συμπεριφορά αυτή στις διαφορετικές απόψεις που προκύπτουν για διάφορα θέματα όπως τα αθλητικά, τα ενδοσχολικά (καταλήψεις) κτλ. ανάμεσα στους ίδιους και τους συμμαθητές τους.

Ενότητα V: Βαθμός ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα

Ερώτηση 29: Θα ήθελες να μείνεις στην Ελλάδα... α)Για πάντα, β)Μέχρι να τελειώσω τις σπουδές μου, γ)Θέλω να φύγω στο εξωτερικό. Γράψε σε ποια χώρα...

Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια το 1/3 επέλεξε το γ πως θέλει να φύγει στο εξωτερικό. Πιο αναλυτικά, οι περισσότεροι απάντησαν πως θέλουν να πάνε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, και κάποιοι άλλοι ανέφεραν τη Γαλλία ή το Ηνωμένο Βασίλειο, την Κύπρο και την Ολλανδία. Από τους έλληνες μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια το ¼ απάντησε το γ πως θέλει να φύγει στο εξωτερικό. Πιο αναλυτικά, η πλειοψηφία αυτών θέλει να ζήσει στις ΗΠΑ, πολλοί επίσης ανέφεραν το Ηνωμένο Βασίλειο, και τέλος κάποια ακόμα παιδιά θα ήθελαν να πάνε σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Αυστραλία.

Ερώτηση 31: Η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα; Αν διαφωνείς, μπορείς να αναφέρεις ποια χώρα είναι αυτή που προσφέρει καλύτερη ζωή και περισσότερες ευκαιρίες από την Ελλάδα;...

Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια η πλειοψηφία διαφωνεί με τη φράση πως η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα. Πιο αναλυτικά, η συντριπτική πλειοψηφία ανέφερε πως οι ΗΠΑ προσφέρουν καλύτερη ζωή και περισσότερες ευκαιρίες από την Ελλάδα, ενώ πολλοί επίσης συμπλήρωσαν το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία, την Γερμανία και άλλες χώρες της ανεπτυγμένης Ευρώπης. Από τους έλληνες μαθητές/τριες σχεδόν οι μισοί διαφωνούν με τη φράση πως η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα. Πιο αναλυτικά, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε πως οι ΗΠΑ προσφέρουν καλύτερη ζωή από την Ελλάδα, ενώ πολλοί επίσης ανέφεραν το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία, την Γερμανία και άλλες χώρες της ανεπτυγμένης βόρειας Ευρώπης και άλλοι συμπλήρωσαν χώρες όπως η Κίνα και η Ιαπωνία.

Ερώτηση 32: Σήμερα στην Ελλάδα ζουν πολλοί μετανάστες. Η πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να τους βοηθήσει; Αν διαφωνείς, τι πιστεύεις ότι πρέπει να γίνει;...

Από τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια σχεδόν τα 2/3 διαφωνούν με τη φράση «η ελληνική πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να βοηθήσει τους μετανάστες της». Πιο αναλυτικά, από αυτούς η συντριπτική πλειοψηφία, στην ερώτηση τι πιστεύεις πως πρέπει να κάνει η Ελλάδα για να βοηθήσει τους μετανάστες της, απάντησε, πρώτον πως οι Έλληνες πρέπει να σταματήσουν να αντιμετωπίζουν τους μετανάστες με ρατσιστικές διαθέσεις και να τους συμπεριφέρονται με αισθήματα φιλίας και όχι εχθρότητας και δεύτερον η ελληνική πολιτεία πρέπει να βοηθήσει τους φτωχούς μετανάστες παράσχοντάς τους τροφή, στέγη και εργασία ούτως ώστε να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Παράλληλα, αν εφαρμοστούν όσα προαναφέρθηκαν, κατά την άποψη ορισμένων ακόμα αλλοδαπών παιδιών, μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο ο στόχος των μεταναστών που ήρθαν στην Ελλάδα για να ζήσουν μια καλύτερη ζωή, αλλά και η μείωση της

εγκληματικότητας στην Ελλάδα και κυρίως στο κέντρο της Αθήνας. Τέλος υπήρξε ένα μικρό ποσοστό παιδιών το οποίο υποστήριξε πως πρέπει να φυλλάσσονται καλύτερα τα σύνορα της Ελλάδας και μόνο κατά αυτόν τον τρόπο θα λυθεί το μεταναστευτικό πρόβλημα. Από τους έλληνες μαθητές/τριες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια σχεδόν το 1/2 διαφωνεί με τη φράση «η ελληνική πολιτεία έχει πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να βοηθήσει τους μετανάστες της». Πιο αναλυτικά, η πλειοψηφία στην ερώτηση τι πιστεύεις πως πρέπει να κάνει η Ελλάδα για να βοηθήσει τους μετανάστες της, απάντησε, πως πρέπει να αλλάξει ριζικά η μεταναστευτική πολιτική, καθώς η πολιτεία εκμεταλλεύεται τους μετανάστες που έχουν εισρεύσει στην χώρα και οι Έλληνες συμπεριφέρονται ρατσιστικά, δεύτερον είναι επιτακτική η ανάγκη να δοθούν στέγη και εργασία σε όσους μετανάστες το έχουν ανάγκη και τρίτον να σταματήσουν οι Έλληνες να αντιμετωπίζουν τους αλλοδαπούς με προκατάληψη και ρατσισμό. Από την άλλη πλευρά όμως ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό ελλήνων μαθητών προέβαλε ως μόνη λύση το να φύγουν από την Ελλάδα οι μετανάστες, να εκδιωχθούν άμεσα και να επιστρέψουν στις πατρίδες τους καθώς ευθύνονται για την έξαρση της εγκληματικότητας και η χώρα δεν μπορεί να αντέξει άλλους αλλοδαπούς. Τέλος ένα μικρό ποσοστό ελλήνων μαθητών υποστήριξε πως επιβάλλεται να φυλάσσονται καλύτερα τα σύνορα αλλά και το κέντρο της Αθήνας, ούτως ώστε να εντοπίζονται όλοι όσοι είναι παράνομοι και μόνο αυτοί να εκδιώκονται από την χώρα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα παρακάτω συμπεράσματα αφορούν σε έλληνες και αλλοδαπούς μαθητές που φοιτούν στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση από όπου αντλήθηκε το δείγμα της παρούσας έρευνας. Δεν μπορούν λοιπόν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά για το σύνολο των αλλοδαπών και ελλήνων μαθητών που βρίσκεται σήμερα στην Ελλάδα, είναι όμως ενδεικτικά των τάσεων που επικρατούν.

Από την ανάλυση των περιγραφικών στοιχείων του δείγματος προκύπτει ότι το 29% των μαθητών είναι αλλοδαποί και το υπόλοιπο 71% έλληνες, η πλειοψηφία των παιδιών είναι κορίτσια (53%), το 92% έχει γεννηθεί στην Ελλάδα και σχεδόν το ½ των μαθητών ανήκουν σε πολυμελείς οικογένειες (από 3 παιδιά και άνω η κάθε μια). Το γεγονός πως σχεδόν ο ένας τους τρεις μαθητές του δείγματος είναι αλλοδαπός έρχεται να επαληθεύσει τα όσα είχαμε αναφέρει παραπάνω για τον αυξημένο αριθμό ξένων παιδιών στο ελληνικό σχολείο (Ι.Π.Ο.Δ.Ε. 2003, Δαμανάκης 2002).

Τώρα όσον αφορά μόνο τους αλλοδαπούς μαθητές του δείγματος το 71% έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, στοιχείο το οποίο συμφωνεί με όσα αναφέραμε και στην θεωρία για τους πολλούς πλέον αλλοδαπούς μαθητές οι οποίοι έχουν γεννηθεί στην χώρα μας αλλά δεν έχουν την ελληνική υπηκοότητα (στοιχεία από Στατιστική Υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ και την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία). Το 50% των παιδιών κατάγεται από την Αλβανία, ένα 17% από την Ρωσία και την Ρουμανία και οι υπόλοιποι από Καζακστάν, Λίβανο, Αρμενία κτλ. χώρες καταγωγής οι οποίες αναφέρθηκαν και παραπάνω όταν με την βοήθεια των στατιστικών στοιχείων της ΕΣΥΕ, καταγράψαμε τις χώρες προέλευσης του συνολικού αλλοδαπού μαθητικού πληθυσμού της χώρας (Γκότοβος & Μάρκου 2004, Σκούρτου, Βρατσάλης, Γκόβαρης 2004). Παράλληλα οι περισσότεροι αλλοδαποί μαθητές του δείγματός μας, εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα μέσα στην πενταετία 2002-2007.

Αναφορικά με τη διερεύνηση της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας και του ρόλου του οικογενειακού περιβάλλοντος στη διαδικασία της ενσωμάτωσης των αλλοδαπών μαθητών οι παράμετροι που ελέγχθηκαν περιλαμβάνουν την εργασία και των δύο γονέων, την κατοχή ιδιόκτητης κατοικίας, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, την συχνότητα που παίρνουν τα παιδιά χρήματα (χαρτζιλίκι) από τους γονείς τους, το αν έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό και το τι διαθέτουν στο σπίτι τους (H/Y, VIDEO/DVD, πλυντήριο πιάτων, αυτοκίνητο κτλ.). Από την ανάλυση των στοιχείων

αυτών προκύπτει ότι η οικογενειακή οικονομική κατάσταση των αλλοδαπών μαθητών είναι αρκετά καλή και αυτό μας δείχνει πως όσον αφορά τουλάχιστον αυτό το κομμάτι οι οικογένειες των αλλοδαπών μαθητών έχουν ενσωματωθεί πλήρως. Ειδικότερα προκύπτει ότι το 71% των αλλοδαπών μαθητών κατοικεί σε ιδιόκτητη κατοικία και το 75% δηλώνει ότι εργάζονται και οι δύο γονείς του. Στοιχείο το οποίο δείχνει πως έχουν εκπληρώσει οι περισσότεροι τον στόχο τους, καθώς στην ανάλυση του προφίλ του συνολικού αλλοδαπού πληθυσμού, και ειδικότερα στο κομμάτι που αφορούσε στους λόγους για τους οποίους έχουν μεταναστεύσει στην χώρα μας, η πλειοψηφία τους απάντησε για εργασία (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης), 2004). Βέβαια δεν γνωρίζουμε σε ποιο τομέα απασχολούνται οι γονείς των μαθητών του δείγματος (για το σύνολο του οικονομικά ενεργού αλλοδαπού πληθυσμού, είδαμε στην θεωρία, πως η πλειοψηφία απασχολείται στον τομέα των κατασκευών (Τριανταφυλλίδου 2005)), αλλά και μόνο το γεγονός πως για ένα τόσο μεγάλο ποσοστό παιδιών οι γονείς έχουν καταφέρει να απορροφηθούν στην αγορά εργασίας και στον οικογενειακό του προϋπολογισμό να προσμετρώνται δύο εισοδήματα, αποδεικνύει από την μια πως έχουν καταφέρει να ενταχθούν στον εργασιακό τομέα και από την άλλη πως το οικονομικό τους επίπεδο είναι τουλάχιστον ικανοποιητικό. Από την έρευνα επίσης προκύπτει ότι οι γονείς των αλλοδαπών μαθητών κατέχουν ένα υψηλό μορφωτικό επίπεδο (τριτοβάθμια/ μεταπτυχιακή εκπαίδευση 37,5% για τον πατέρα και 42% για την μητέρα), γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση με όσα είχαμε αναφέρει για το επίπεδο του συνολικού πληθυσμού μεταναστών η πλειοψηφία του οποίου έχει αποφοιτήσει από την μέση εκπαίδευση (ΕΣΥΕ). Το μορφωτικό επίπεδο μάλιστα των μητέρων των αλλοδαπών μαθητών του δείγματος είναι υψηλότερο σε σχέση με αυτό των μητέρων των ελληνικών μαθητών, όπως προκύπτει από την παρακάτω συγκριτική ανάλυση των μεταξύ τους χαρακτηριστικών. Η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών παιδιών έχει ταξιδέψει στο εξωτερικό και σε πολλές χώρες εκτός αυτών της καταγωγής του ενώ το 87% παίρνει χρήματα από τους γονείς του κάθε μέρα ή μερικές φορές την εβδομάδα. Τέλος από τις απαντήσεις των παιδιών προκύπτει ότι το 100% διαθέτει Ηλεκτρονικό Υπολογιστή αλλά αυτό που έκανε μεγαλύτερη εντύπωση είναι πως μόνο το 1/2 απάντησε πως στο σπίτι έχει εφημερίδα. Το υψηλό ωστόσο οικονομικό επίπεδο των μεταναστών μαθητών που βλέπουμε στο δείγμα μπορεί να περνά ενδόμυχα και ένα αρνητικό μήνυμα, πως μόνο όσοι μετανάστες έχουν μια κάποια οικονομική δυνατότητα, γράφουν τα παιδιά τους στο σχολείο καθώς για τις υπόλοιπες οικογένειες αλλοδαπών προέχει η συμμετοχή

των παιδιών τους στην εξασφάλιση των όρων επιβίωσης και όχι η μόρφωση τους, όπως έχουμε προαναφέρει (Χαραμής Π., 2004).

Από τη διερεύνηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αλλοδαπών μαθητών του δείγματος προκύπτει ότι το 75% των παιδιών μιλά πολύ καλά ή άριστα την γλώσσα της χώρας καταγωγής του, καθώς το 63% μιλά μόνο την γλώσσα του ή την ελληνική και την δική του γλώσσα στο σπίτι με τους δικούς του. Εδώ βλέπουμε πως παρά το ότι στα ελληνικά σχολεία δεν διδάσκεται η γλώσσα της χώρας καταγωγής των αλλοδαπών παιδιών, όπως είχαμε αναφέρει και στην θεωρία (Μαυρομμάτης, Τσιτσελίκης 2004, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1999, Μπόμπας 1997), οι οικογένειες εκείνων προσπαθούν μόνες τους να διατηρήσουν τις ρίζες τους και τις παραδόσεις τους για να διαφυλάξουν την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα (Χαραμής Π., 2004).

Αναφορικά με τη σύγκριση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών, προκύπτει ότι σε γενικές γραμμές δεν διαφέρουν και πολύ. Το επίπεδο των ελλήνων μαθητών μπορεί να είναι υψηλότερο αλλά οι διαφορές δεν είναι μεγάλες. Το 78% αυτών ζει σε ιδιόκτητο σπίτι και για το 56% των παιδιών δουλεύουν και οι δύο γονείς. Όσον αφορά το επίπεδο μόρφωσης, οι πατέρες των ελλήνων έχουν υψηλότερο (τριτοβάθμια/ μεταπτυχιακή εκπαίδευση το 42,3%) ενώ οι μητέρες έχουν πιο χαμηλό (τριτοβάθμια/ μεταπτυχιακή εκπαίδευση το 32%), επίσης πολύ υψηλά ποσοστά και των ελλήνων διαθέτουν Η/Υ ή αυτοκίνητο και το 88% παίρνουν κάθε μέρα ή μερικές φορές την εβδομάδα χαρτζιλίκι. Έτσι πάνω κάτω το επίπεδο ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών είναι ίδιο.

Ως προς το βαθμό πολιτισμικής προσαρμογής και κοινωνικής συμμετοχής των αλλοδαπών μαθητών ελέγχθηκαν οι παράμετροι της συμμετοχής σε σχολικές εκδηλώσεις, η δημιουργία μικτών σχέσεων (παρέες) και η απασχόληση και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου σε εξωσχολικές δραστηριότητες που συμφωνούν με αυτές των ελλήνων συνομηλίκων τους. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι ένα αρκετά υψηλό ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών (62,5%) φαίνεται να συμμετέχει ενεργά στις προαναφερόμενες δραστηριότητες, έχει δημιουργήσει παρέες με συνομηλίκους όλων των εθνοτήτων και δεν περιορίζεται σε παρέες μόνο με άτομα της χώρας καταγωγής του, έχει παρέες μέσα από το σχολικό περιβάλλον και οι εξωσχολικές του δραστηριότητες μοιάζουν πολύ με αυτές των ελλήνων καθώς ένα πολύ μεγάλο ποσοστό κάνει ξένες γλώσσες και αθλητισμό ενώ αξιοποιεί τον ελεύθερό του χρόνο βλέποντας τηλεόραση/video ή παίζοντας με φίλους (αν και υπήρξε ένα 16,7% το οποίο εκτός των άλλων δραστηριοτήτων του, στον ελεύθερό

του χρόνου βοηθά και στην δουλειά των γονιών του) όπως και οι έλληνες της ίδιας ηλικίας, συνεπώς εμφανίζει ένα ικανοποιητικό βαθμό πολιτισμικής προσαρμογής και κοινωνικής συμμετοχής. Μόνο το 8% των αλλοδαπών μαθητών δεν ενδιαφέρεται να συμμετάσχει σε διάφορες δραστηριότητες ή να κάνει παρέα με έλληνες. Επομένως θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δεν επιδιώκει τη γενικότερη ένταξή του στην κοινωνία.

Από την παρούσα έρευνα προκύπτει επίσης ότι ένα σχετικά υψηλό ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών δηλώνει, ότι έχει δεχθεί διακριτή σε βάρος του συμπεριφορά στο σχολικό περιβάλλον, στοιχείο το οποίο συμβαδίζει με όσα έχουμε προαναφέρει για την σωρεία ρατσιστικών συμπεριφορών που δέχονται οι μετανάστες στην χώρα μας (Πετράκου Η., Ξανθάκου Γ. και Παύλου 2007). Το 29,2% των αλλοδαπών μαθητών παραδέχονται πως τους έχουν κοροϊδέσει στο σχολείο και οι περισσότεροι ανέφεραν την καταγωγή τους και την δυσκολία τους να μιλήσουν ελληνικά τα πρώτα χρόνια που ήρθαν στην Ελλάδα ως αιτία του χλευασμού που δέχθηκαν, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 63% των μαθητών αλλοδαπής προέλευσης συμφώνησαν πως οι συμμαθητές τους θα έπρεπε να τους συμπεριφέρονται με περισσότερη ευγένεια. Επίσης, το 50% δήλωσε πως είτε τους έχουν χτυπήσει άλλοι μαθητές είτε έχουν κλέψει κάτι από τα πράγματά τους και τέλος το 38% υποστήριξε πως η συμπεριφορά των καθηγητών δεν είναι αντικειμενική προς όλους τους μαθητές. Εδώ βλέπουμε πως πολλοί αλλοδαποί μαθητές του δείγματος αντιμετώπισαν δύο από τα βασικά προβλήματα που αναφέραμε και σε σχετικό κεφάλαιο στην θεωρία, κατά την είσοδό τους στην ελληνική εκπαίδευση, πρώτον αυτό της δυσκολίας να προσαρμοστούν λόγω του ότι δεν γνώριζαν καλά ή ελάχιστα την ελληνική γλώσσα και δυσκολεύονταν να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες του εκπαιδευτικού συστήματος (Χαραμής Π., 2004) και δεύτερον αυτό του ρατσισμού και της απορριπτικής στάσης κάποιων εκπαιδευτικών, μαθητών και άλλων παραγόντων της σχολικής κοινότητας (ΚΑΠΑ Research & UNICEF 2001, Κοντογιάννη 1998, Κασιμάτη 1998β).

Ως προς το βαθμό ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και την πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα, οι παράμετροι που ελέγχθηκαν αφορούν: α) την επιθυμία απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας, β) την άμεση δήλωση επιθυμίας για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα, καθώς και γ) τον βαθμό ικανοποίησης από το ελληνικό σχολείο, την ζωή - τις ευκαιρίες στην Ελλάδα και την μεταναστευτική πολιτική που έχει ακολουθήσει η χώρα. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι το μικρότερο ποσοστό (8,3%) των ερωτηθέντων δηλώνει ότι δεν

επιθυμεί να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 33% δεν θέλησε να δώσει κάποια απάντηση. Η πλειοψηφία των αλλοδαπών παιδιών (67%) δεν προτίθεται να μείνει για πάντα στη χώρα, εφόσον απάντησε πως θα ήθελε να φύγει άμεσα ή μόλις τελειώσει τις σπουδές του/της, παράλληλα το ίδιο σχεδόν ισχύει και για τους έλληνες μαθητές καθώς το ½ αυτών δήλωσε πως δεν θέλει να μείνει στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών παιδιών συμφώνησε πως το σχολείο του/της ανήγει το δρόμο για την γνώση και αυτή είναι μια ένδειξη ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα. Όμως μόνο το 17% δήλωσε πως η ζωή και οι ευκαιρίες στην Ελλάδα είναι καλύτερες σε σχέση με κάποια άλλη χώρα ενώ οι υπόλοιποι υποστήριξαν πως χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ή το Ηνωμένο Βασίλειο προσφέρουν πολύ καλύτερο επίπεδο διαβίωσης και ευκαιριών. Τέλος οι αλλοδαποί αλλά και οι έλληνες μαθητές διατύπωσαν την δυσφορία τους ως προς την ελληνική μεταναστευτική πολιτική συμφωνώντας σε μεγάλο βαθμό ως προς το ότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει πάρει κατάλληλα μέτρα για να βοηθήσει τους μετανάστες. Από την μια πλευρά βέβαια οι μετανάστες μαθητές ζητούν ως λύση στο μεταναστευτικό να εξαληφθεί ο ρατσισμός και να βοηθηθούν οι αλλοδαποί με στέγη και εργασία, και από την άλλη οι έλληνες μαθητές δεν αντιμετωπίζουν τελικά θετικά την μετανάστευση καθώς πολλοί προέβαλαν ως μόνη λύση στο πρόβλημα της μετανάστευσης να εκδιωχθούν άμεσα όλοι οι αλλοδαποί και να επιστρέψουν στις πατρίδες τους καθώς ευθύνονται για την έξαρση της εγκληματικότητας. Άξιο παρατήρησης σε αυτό το σημείο, είναι πως παρά το γεγονός ότι πολλοί αλλοδαποί στο παρελθόν μετέτρεψαν την Ελλάδα σε χώρα υποδοχής μεταναστών (Μαγκλιβέρας 2008) και δήλωναν την πρόθεσή τους να ζήσουν εδώ μια ισότιμη ζωή και να οργανώσουν το μέλλον τους στην Ελλάδα (Θεριανός 2008) στο παρόν βλέπουμε πως ένα μεγάλο κομμάτι αυτών παρά τις δυσκολίες που πέρασε και ενώ κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να ενσωματωθεί, δεν είναι ικανοποιημένο από την ελληνική πραγματικότητα και δείχνει πρόθεση να αποχωρήσει, όπως άλλωστε και πολλοί γηγενείς.

Συμπερασματικά, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι η γενικότερη στάση της ελληνικής πολιτείας αποτυπώνεται αρνητικά στις απόψεις των αλλοδαπών μαθητών. Ως κυριότερες δυσκολίες στη ζωή τους στην Ελλάδα πλέον αναφέρουν τη διακριτική σε βάρος τους συμπεριφορά. Παρ' όλα αυτά οι αλλοδαποί μαθητές στη δημόσια

δευτεροβάθμια εκπαίδευση του δείγματος φαίνεται να έχουν πετύχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο ενσωμάτωσης και εκτιμούν ότι είναι επιτακτική η ανάγκη της λήψης μέτρων τα οποία θα εξαλείψουν τη διακριτική σε βάρος τους μεταχείριση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Benekos, D. (2005). Kulturelle Tradition als Bildungskapital für die Erziehung von Kindern mit Migrationshintergrund. *Hermes. Deutsch-Griechische Zeitschrift*, 5, Erkrath, pp. 6-9.
- Borjas G. (1999), *Heaven; Door: Immigration Policy and the American Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Charlot B. (2002), „Demokratische Bildung für eine solidarische Welt“, in: Wulf, C.,Merkel, C., *Globalisierung als Herausforderung der Erziehung*, Waxmann, München, pp. 177-189.
- Chiswick B. (1978), The Effects of Americanization on the Earnings of Foreign-born Men, *Journal of Political Economy* 86(5): 897-921
- Dubet F. (1992), *La Racisme et l' Ecole en France*, M. Wieviorka (ed) *Racisme et Modernité*, Paris, La Decouverte, pp. 298-306
- Genesse, F., (1997). *Educating Second Language Children. The Whole Child, the Whole curriculum, the Whole Community*. 5η έκδ. Κέμπριτζ: Cambridge university Press, σελ. 1-11.
- Grosch, H., Gross, A., & Leenen, W. R. (2000). *Methoden interkulturellen Lehrens und Lernens*. AES, Saarbrücken.
- Habermas J. (1993), *Anerkennungskämpfe im demokratischen Rechtsstaat*, στο: Taylor, C., *Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung*, Frankfurt am Main, pp. 147 - 196.

Hansen G. (1996), „Perspektivwechsel: Eine Einführung“, Münster/New York.

International Migration Organization (2005), World Migration 2005: Costs and Benefits of International Migration, Geneva: IMO.

Schulze H. (1995), „Staat und Nation in der europäischen Geschichte“, München.

Simon P. (2007) Ethnic Statistics and Data Protection, Strasbourg, ECRI, Council of Europe

Sole C. (1999), The Impact of Immigration on South European New Receiving Societies

Ελληνόγλωσση

Αζιζι-Καλαντζή Α., Ζωνιου-Σιδέρη Α., Βλάχου Α. (1996), «Προκαταλήψεις και στερεότυπα, δημιουργία και αντιμετώπιση», ΥΠΕΠΘ-Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα

Αμίτσης, Γ. Και Λαζαρίδη, Γ., (2001) Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα, Αθήνα : Παπαζήσης.

Ανδρούσου, Αλ., Ασκούνη, Ν., Μάγος, Κ., Χρηστίδου-Λιοναράκη, Σ. (2001), “Εκπαίδευση: Πολιτικές Διαφορές και Κοινωνικές Ανισότητες, τόμος Β”, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Baldwin-Edwards M. (2001), “Εγκληματικότητα και μετανάστευση: Μύθοι και πραγματικότητες, Αστυνομική Επιθεώρηση,” Ιούλιος/Αύγουστος, σ. 440-441

Baldwin-Edwards M. (2005), “Η Ενταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και Στατιστικές Μέθοδοι Μέτρησης”, Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο UEHR, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

- Βουλαλάς, Κ., Μάστορα, Π., Νικολοπούλου, Ε., Πρωτονοτάριου, Σ., Σχοινιάς, Χ., Χαραβιτσιδής, Π. (2005), «Μετανάστες μαθητές και γονείς: από τη θεωρία στην πράξη», Εκπαιδευτική Κοινότητα 73:16-21.
- Βρεττός Ι., Καψάλης Α. (2002), “Μικροδιδασκαλία και άσκηση διδακτικών δεξιοτήτων”, Ατραπός, Αθήνα.
- Cummins, J. (2005), “Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας”, Αθήνα: Gutenberg.
- Γεωργούλας Σ. (2001), “Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της”, στο: Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ., Παύλου Μ. Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, σελ. 199-226.
- Γιαννίτσας, Δ., Μαυρομάτης, Γ. Δρ., Αβραμίδη, Τ. (2008), «Η παρουσία των αλλοδαπών μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση» στο Τζ. Καβουνίδη, Β. Καρύδης, Η.Ν. Στεφάνου, Λ. Στυλιανούδη (επιμ.), Μετανάστευση στην Ελλάδα Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές Τόμος Β', Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ (178-195).
- Γκόβαρης, Χ. (2001), “Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση”, Αθήνα: Ατραπός.
- Γκότοβος, Α. & Μάρκου, Γ. (2003-2004). “Παλινοστούντες και Αλλοδαποί Μαθητές στην Ελληνική Εκπαίδευση”. Αθήνα: ΙΠΟΔΕ.
- Δαμανάκης Μ. (2000), „Η Εκπαίδευση των Παλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα – Διαπολιτισμική Προσέγγιση“, Gutenberg, Αθήνα.
- Δαμανάκης Μ. (2002), „Η Εκπαίδευση των Παλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα“, Gutenberg, Αθήνα.

Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία (SIS) / Ελληνικός κλάδος - Κέντρο Προσωρινής Διαμονής Αιτούντων Άσυλο Αλλοδαπών (2000) “Τα παιδιά-πρόσφυγες στις τάξεις υποδοχής στο Λαύριο”. Σχολικό έτος 1999-2000, Αθήνα.

Δρετάκης, Μ. (2001). “Ξεπέρασαν το 5% του μαθητικού πληθυσμού τα Παιδιά Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στα σχολεία. Σύγχρονη Εκπαίδευση”, τ. 119, (38-43).

Θεριανός, Κ. (2008), «Προγράμματα αντισταθμιστικής αγωγής για αλλοδαπούς/παλιννοστούντες μαθητές/τριες: Προοπτικές, όρια και δυνατότητες» στο Τζ. Καβουνίδη, Β. Καρύδης, Η.Ν. Στεφάνου, Λ. Στυλιανούδη (επιμ.), “Μετανάστευση στην Ελλάδα Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές Τόμος Β’”, Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ (196-209).

Θωμά, Δ. (2005), «Η περίπτωση της ετερότητας στην εκπαίδευση», Σύγχρονη Εκπαίδευση 140: 31-24.

Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού – Πάντειο Πανεπιστήμιο (2005), “Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.

Ι.Π.Ο.Δ.Ε. (επιμ. Α.Ε. Γκότοβος) (2003), “Αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές στην ελληνική εκπαίδευση”.

Καλαμπάκου, Ε. (2008), «Η αρχή της μη διάκρισης ως βασική αρχή κοινωνικής ένταξης των μεταναστών» στο Τζ. Καβουνίδη, Β. Καρύδης, Η.Ν. Στεφάνου, Λ. Στυλιανούδη (επιμ.), Μετανάστευση στην Ελλάδα Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές Τόμος Β’, Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ (58-69).

ΚΑΠΑ RESEARCH - UNICEF (2001) “Διακρίσεις, ρατσισμός, ξενοφοβία και ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα - Αποτελέσματα έρευνας”, Αθήνα.

Κασιμάτη Κ. (2006), „Η ένταξη των Αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία“, στο: Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ., Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, Gutenberg, Αθήνα, pp. 353 - 412.

Κασιμάτη, Κ. (1998β) "Πόντιοι στην Ελλάδα και κοινωνικός αποκλεισμός", στο: Κασιμάτη, Κ. (επ.) Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών - ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Gutenberg, Αθήνα, σ. 275-305.

Κάτσικας, Χ. και Πολίτου, Ε. (1999), “Τσιγγάνοι, Μειονοτικοί, Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση. Εκτός «Τάξης» το « Διαφορετικό»”, Αθήνα: Gutenberg.

Καψάλης Α. (Μάρτιος 2004), “ο νόμος 3386/2005: Το νέο θεσμικό πλαίσιο για τη μετανάστευση, Ενημέρωση”, τεύχος 104, Εκδ. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

Κοντογιάννη, Δ. (1998) "Η περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου Παλιννοστούντων Θεσσαλονίκης", στο: Δαμανάκης, Μ. (επ.) Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση, Gutenberg, Αθήνα, σ. 213-223.

Κοσσυβάκη, Φ. (1998) "Η περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου Πωγωνιανής Ιωαννίνων", στο: Δαμανάκης, Μ. (επ.) Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση, Gutenberg, Αθήνα, σ. 231-251.

Κοτζαμάνη Α., Τζωρτζοπούλου Μ. (2008), «Η εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών – Διερεύνηση των προβλημάτων και της προοπτικής επίλυσής τους», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Κούρτοβικ Ι., 1994, «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα» στο Θεοδωροπουλος Χ., Συκιώτου Α. (επιμ.), Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Εστία, σ.182 193.

Κούρτοβικ Ι. (2001), “Μετανάστες: ανάμεσα στο δίκαιο και στη νομιμότητα”, στο Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ., Παύλου Μ. Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, σελ. 163 – 198, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Λαφαζάνη Δ., “Νέα μετανάστευση προς την Ελλάδα κατά την τελευταία εικοσαετία. Όψεις ενός πρώτου απολογισμού”, 2003 Λαμριανίδης Λ., Λυμπεράκη Α., Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη, Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.

Lenhart V. (2006), „Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων“, Gutenberg, Αθήνα.

Μαγκλιβέρας, Κ. (2008), «Μετανάστευση, Διεθνές Δίκαιο και ο Ρόλος των Ηνωμένων Εθνών», στο Τζ. Καβουνίδη, Β. Καρύδης, Η.Ν. Στεφάνου, Λ. Στυλιανούδη (επιμ.), Μετανάστευση στην Ελλάδα Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές Τόμος Β', Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ (14-29).

Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ., Παύλου Μ. (2001), „Μετανάστες στην Ελλάδα“, Αθήνα.

Μάρκου, Γ. (1997). “Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση – Ελληνική και διεθνής εμπειρία”. Αθήνα.

Μαυρομμάτης Γ., Τσιτσελίκης Κ. (2004), «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακτικές», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλου (επιμ.), Ν. Διαμαντούρου (2004), Η Ελλάδα της μετανάστευσης – Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική (125-128).

Μίλεση, Χ. (2006), “Οι αλλοδαποί μαθητές από την Αλβανία στη σχολική κοινότητα”, Αθήνα: Γρηγόρης.

- Μίλεση, Χ. Πασχαλιώρη, Β. (2003), «Η εκπαιδευτική πολιτική της Γερμανίας, Αγγλίας και Ελλάδας στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων 8: 82-96.
- Μουσούρου, Λ. (1991), “Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και Ευρώπη”, Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσούρου Λ., 2006, «Παιδιά παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο ελληνικό σχολείο» στο Μπαγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.), Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, Gutenberg, σ. 211-244.
- Μπόμπας, Λ. (1997) "Διερευνώντας πτυχές διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Η περίπτωση των αλλοδαπών μαθητών", στο: Βάμβουκας, Μ. - Χουρδάκης, Α. (επ.) Παιδαγωγική επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: Τάσεις και προοπτικές, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου, Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδας - Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 397-408.
- Μπόμπας, Λ. (2001) “Γλωσσικά και μη γλωσσικά ζητήματα αλλοδαπών μαθητών μας. Η άποψη του διευθυντή του σχολείου ως αφορμή προβληματισμού και διαλόγου”, Paper presented at the 4th Annual Convention of Intercultural Education, Patras, Greece, June 2001.
- Νικολάου, Γ. (2000) “Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα”, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1999), “Προβλήματα κοινωνικής και σχολικής ένταξης παιδιών παλιννοστούντων ομογενών”, Αθήνα.
- Πανταζής Β. (2003), „Εκπαίδευση ενηλίκων ως παράγοντας της ευρωπαϊκής πολιτισμικής ενοποίησης“, Πανεπιστήμιο, 7/2003, σ. 123-131.
- Παπαδοπούλου Δ. (2006), “Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών. Το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής”, στο:

Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ., Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, Gutenberg, Αθήνα, σ. 291-353.

Παπαδοπούλου Δ., Μπάγκαβος Χρ. (2003), “Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική”, ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Μελέτες 15.

Παπαθεοδώρου, Θ. - Κουλούρης, Ν. (2000), “Ο Οδηγός του Μετανάστη”, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα.

Παύλου Μ. (2007) «Ελλάδα, Ελλάδα Είμαστε τα Παιδιά σου! Προκλήσεις της Μετανάστευσης για το Κράτος και την Κοινωνία» στο: Η Μεταρρύθμιση της Μεταναστευτικής Πολιτικής, επιμ. Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., εκδ. Παπαζήση, σελ. 293-325, Αθήνα.

Πετράκου Η. (2001), „Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία“, στο: Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ., Παύλου Μ. Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, pp. 31-56.

Πετρινιώτη Ξ., «Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα, Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 1993.

Ρομπόλης Σ. (2007), “Η Μετανάστευση από και προς την Ελλάδα, Απολογισμοί και Προοπτικές”, εκδ. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.

Swadener, E. (1999) ""Σε κίνδυνο" ή "Που υπόσχονται"; Από τις ελλειμματικές εκδοχές για τα "παιδιά της άλλης κατηγορίας" στις δυνατότητες ουσιαστικών συμμαχιών με παιδιά και οικογένειες", στο: Σπανού, Ε. (επ.): Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη, Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού "Νίκος Πουλαντζάς" και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 131-185.

Σιμόπουλος, Γ. (2003), «Εκπαιδευτικές πολιτικές για αλλοδαπούς μαθητές: οι τάξεις υποδοχής στο Λαύριο», στο: Χτίζοντας Γέφυρες. «Εμείς» και οι «Άλλοι» στην ίδια πόλη, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ – 2^ο Γυμνάσιο Λαυρίου – 2^ο Δημοτικό Λαυρίου – 3^ο Δημοτικό Λαυρίου.

- Σκούρτου Ε., Βρατσάλης Κ., Γκόβαρης Χ. (2004), „Μετανάστευση στην Ελλάδα και Εκπαίδευση Αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης – Προκλήσεις και Προοπτικές βελτίωσης“, Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Στρατουδάκη Χ. (2008), «Ερευνες για τους Μετανάστες στην Ελλάδα Ερευνητικές Εμμονές και Εκκρεμότητες», Αθήνα.
- Σταύρου Σ.,1992 «Ο νόμος 1975/91 για τον έλεγχο των αλλοδαπών, κάτω από το πρίσμα των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, του πρόσφυγα και του μετανάστη», Νομικό Βήμα, τ. 40, σ. 959-968.
- Τζωρτζοπούλου Μ. (2002) “Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα” στο Μουρίκη Α., Ναούμη Μ., Παπαπέτρου Γ. (επιμ.) Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2001, ΕΚΚΕ - Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, σ. 33-47.
- Τραβασάρου, Δ. (2001) “Εκπαίδευση παιδιών μεταναστών και παλιννοστούντων. Η πολιτική της βίαιης ενσωμάτωσης, Θέματα Παιδείας”, σελ.21-26.
- Τρέσσου, Ε. (1998) "Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο;", στο: Σπανού, Ε. (επ.): Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη, Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού "Νίκος Πουλαντζάς" και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 241-250.
- Τριανταφυλλίδου Α. (2005), “Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις” Ελληνικό Ιδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα.
- Τσάπογιας Μ., Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), 2004, “Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 1953-2003, από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης”, Καστανιώτης.
- Φακιολάς Ρ. (1999), “Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα, Τάσεις: Ετήσια Έκδοση Ελληνική Οικονομία”, Αθήνα.

Ψημμένος, Ι. (1999) “Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: Η δημιουργία νέων κοινωνικών χώρων”, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, Αθήνα.

Χαλιάπα, Α. (2009), «Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, η προβληματική της δεύτερης γενιάς», Διδακτορική διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο τμήμα Γεωγραφίας.

Χλέπας Ν. Σπυράκος Δ., “Ο νόμος 1975/1991 περί αλλοδαπών και το Σύνταγμα”, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1992

Διαδίκτυο:

Δημογραφικά χαρακτηριστικά αλλοδαπών, άρθρο με τίτλο: Η ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ (2001): μια πρώτη αποτύπωση στον ελλαδικό χώρο των συγκεντρώσεων τους, της σύνθεσής τους και των δημογραφικών και οικονομικών τους χαρακτηριστικών των Κοτζαμάνη, Β και Σταθάκης, Δ. Εύρεση στις 24 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: [http://www.demographylab.prd.uth.gr/.../ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Α%20ΤΩΝ%20ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ.pdf](http://www.demographylab.prd.uth.gr/.../ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ%20ΤΩΝ%20ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ.pdf). Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>

Επιχείρηση σκούπα, άρθρο στην ελευθεροτυπία, Μαρνέλλος Ι., Κ. Κυριακόπουλος. Εύρεση στις 28 Νοεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: <http://archive.enet.gr/1999/05/30/on-line/keimena/fpage/fpage.htm>

Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα, Μπενέκος Δημήτριος, «Η εκπαίδευση ειδικών πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα: Η περίπτωση των Τσιγγάνων». Εύρεση στις 28 Νοεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: <http://www.pischools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos12/mpenekos.pdf>. Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>

Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών, μελέτη με τίτλο: Από τη Μετανάστευση στην Ενσωμάτωση, τοπικές λύσεις σε μία παγκόσμια πρόκληση. Από τον ΟΟΣΑ Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, Επιμέλεια Αγγλικής Έκδοσης: Francesca Froy και Sylvain Giguère, Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης: Γιώργος Οδ. Τσομπάνογλου Μετάφραση: Αικ. Νικολαρέα. Εύρεση στις 10 Φεβρουαρίου 2011, στην ιστοσελίδα: www.imepo.gr/ClientFiles/pdfs/From%20Immigration%20to%20Integration.pdf

Μετανάστες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα, άρθρο με τίτλο: Μετανάστες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα του Χριστοδούλου Θεόδωρου. Εύρεση στις 10 Σεπτεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: <http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/>. Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>

Μετανάστευση και εκπαίδευση στην Ελλάδα, άρθρο με τίτλο: Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα των Ηλέκτρα Πετράκου και Γιώτα Ξανθάκου. Εύρεση στις 08 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: http://emmedia.pspa.uoa.gr/publications/articles/assets/migration_education. Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>

Μετανάστες και κοινωνική ενσωμάτωση, Σχολική Βιβλιοθήκη, Χαραμής Παύλος, 2004, «Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός, ο ρόλος του σχολείου». Εύρεση στις 28 Νοεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: <http://3gym-kerats.att.sch.gr/library/spip.php?article19>. Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>.

Μετανάστες στην Ελλάδα, μελέτη με τίτλο: Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για λογαριασμό του I.M.E.Π.Ο. Από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης I.A.Π.A.Δ., Πάντειο Πανεπιστήμιο, Επιστημονικός Διευθυντής: Martin Baldwin-Edwards Ερευνητής: Ιωάννης Κυριάκου, Ph.D. Χαρτογράφηση: Παναγιώτα Κακαλίκια και Γιάννης Κάτσιος. Εύρεση στις 08 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: http://www.imepo.gr/Clientfiles/.../IMEPO_Report_Exec_Summary_translation.pdf. Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.google.com.gr>

Μετανάστες στην Ελλάδα, άρθρο - Πανταζής Β. (2007), «Μετανάστες στην Ελλάδα», Μετανάστευση – Ένταξη των μεταναστών, Βόλος. Εύρεση στις 8 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: [http://: www.1169.syzefxis.gov.gr/syn/7/pantazis.doc](http://www.1169.syzefxis.gov.gr/syn/7/pantazis.doc). Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: [http://:www.google.com.gr](http://www.google.com.gr)

Μετανάστευση στην Ελλάδα, άρθρο με τίτλο: Οι μετανάστες στις περιφέρειες της χώρας του Γιώργου Κρητικίδη. Εύρεση στις 08 Δεκεμβρίου 2009, στην ιστοσελίδα: [http://: www.inegsee.gr/METANASTES%20KATA%20ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.doc](http://www.inegsee.gr/METANASTES%20KATA%20ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.doc). Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: [http://:www.google.com.gr](http://www.google.com.gr)

ΕΣΥΕ (2001-2008), Στοιχεία Απογραφής Πληθυσμού 2001, www.statistics.gr.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, ΙΜΕΠΟ, www.imepo.gr

Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, http://www.ipode.gr/default.asp?V_ITEM_ID=25

Martin Baldwin-Edwards, 2005, www.imepo.gr.

Penninx, R. (2003): 'Integration: The Role of Communities, Institutions and the State', Migration Information Source, on web at: <http://www.migrationinformation.org>

UNICEF (2001). Διακρίσεις – Ρατσισμός – Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα <http://www.unicef.gr/reports/racism.php>

Συνήγορος του Πολίτη, www.synigoros.gr/allodapoi/pdfs_01/8635_5_Egkyklios8-2010.pdf

Ύπατη Αρμοστέία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, www.unhcr.gr/Articles/lawcodificationfinal.doc.

Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Γενική
Γραμματεία Μεταναστευτικής Πολιτικής, Δ/νση Ιθαγένειας: www.ypes.gr.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΔΕΔΥ: Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων
ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Β.Δ.: Βασιλικό Διάταγμα
ΓΓΛΕ: Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης
ΔΟΜ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΔΑ: Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΛΙΑΜΕΠ: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής
ΕΠΕΑΚ: Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης
ΕΣΔΑ : Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΣΥΕ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΑΠΑΔ: Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού
ΙΕΚ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΙΜΕΠΟ: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
ΙΝΕ- ΓΣΕΕ: Ινστιτούτο Εργασίας Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος
ΠΙΟΔΕ: Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
ΚΑΤΕ: Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης
ΚΑΤΕΕ: Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
ΚΕΙ: Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας
ΚΕΚΜΟΚΟΠ: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής
ΚΕΜΟ: Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΝΔ: Νομοθετικό Διάταγμα
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΚΕ: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως
ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα
ΤΕΕ: Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση
ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΤΕΛ: Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια
ΤΕΣ: Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές
ΥΠΕΠΘ: Υπουργείο Παιδείας, Δια βίου μάθησης και Θρησκευμάτων
ΥΠΕΣΔΔΑ: Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης
ΦΕΚ: Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ECRI: Economic Cycle Research Institute
ICMPD: International Centre for Migration Policy Development
IMO: International Migration Organisation
MMO: Mediterranean Migration Observatory
OECD: Organisation for Economic Co-Operation and Development
UEHR: Urban Environment and Human Resources
UNICEF: United Nations Education Scientific and Cultural Organisation

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αν είναι δυνατό, θα θέλαμε να μας απαντήσετε σε ορισμένα ερωτήματα. Η συμμετοχή σας θα μας βοηθούσε, στην πραγματοποίηση πτυχιακής εργασίας, με θέμα: "Κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών μέσω της εκπαίδευσης", στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος για το τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου. Παρακαλούμε οι απαντήσεις σας να είναι ειλικρινείς, δεν ζητείται η αναφορά του ονόματός σας.

Ενότητα Ι: Περιγραφικά στοιχεία του δείγματος.

1. ΦΥΛΟ: Αγόρι..... ☐

Κορίτσι.. ☐

2. ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ:.....

3. ΑΝ ΔΕΝ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΠΟΤΕ ΗΡΘΕΣ;
(ΕΤΟΣ):.....

4. α) ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ:.....

β) ΧΩΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ:.....

5. ΕΧΕΙΣ ΑΔΕΡΦΙΑ; Ναι ☐ Όχι ☐

ΑΝ ΝΑΙ ΠΟΣΑ;.....

Ενότητα ΙΙ: Κοινωνικά και οικονομικά στοιχεία του δείγματος.

6. ΚΑΤΟΙΚΕΙΣ ΣΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΣΠΙΤΙ; Ναι ☐ Όχι ☐

7. ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΣΟΥ, ΤΗ ΓΝΩΡΙΖΕΙΣ:
(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

Άριστα ☐ Πολύ καλά ☐ Καλά ☐ Μέτρια ☐ Λίγο ☐ Καθόλου ☐

8. ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΕΣ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΣ:

I).....

II).....

III).....

9. ΤΙ ΓΛΩΣΣΑ - ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΛΑΤΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ;.....
.....

10. α) Η ΜΗΤΕΡΑ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ; Ναι ☐ Όχι ☐

β) Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΣΟΥ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ; Ναι ☐ Όχι ☐

11. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΟΥ:
(Σημείωσε με **X** μόνο ένα κουτάκι)

- α) Χωρίς εκπαίδευση..... ☐ β) Απολυτήριο δημοτικού..... ☐
γ) Απολυτήριο γυμνασίου..... ☐ δ) Απολυτήριο λυκείου..... ☐
ε) Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ..... ☐ στ) Μεταπτυχιακές σπουδές ☐
ζ) Άλλη εκπ/ση..... ☐

12. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΟΥ: (Σημείωσε με **X** μόνο ένα κουτάκι)

- α) Χωρίς εκπαίδευση..... ☐ β) Απολυτήριο δημοτικού..... ☐
γ) Απολυτήριο γυμνασίου..... ☐ δ) Απολυτήριο λυκείου..... ☐
ε) Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ..... ☐ στ) Μεταπτυχιακές σπουδές ☐
ζ) Άλλη εκπ/ση..... ☐

13. ΖΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ:

(Σημείωσε με **X** μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, με ποια ζεις στο ίδιο σπίτι)

- α) Τους γονείς..... ☐ β) Την μητέρα..... ☐
γ) Τον πατέρα..... ☐ δ) Τα αδέρφια..... ☐
ε) Συγγενείς..... ☐ στ) Φίλους..... ☐
ζ) Όλους ποια παραπάνω..... ☐

14. ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΔΙΑΘΕΤΕΙΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΟΥ:
(Σημείωσε με X μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, ποια πράγματα υπάρχουν στο σπίτι σου)

- α) Ηλεκτρονικός υπολογιστής..... ☐ β) Video / DVD..... ☐
γ) Γραφείο δικό σου..... ☐ δ) Πλυντήριο πιάτων..... ☐
ε) Πλυντήριο ρούχων..... ☐ στ) Εφημερίδα..... ☐
ζ) Αυτοκίνητο..... ☐

15. ΚΑΘΕ ΠΟΤΕ ΣΟΥ ΔΙΝΟΥΝ ΧΑΡΤΖΙΛΙΚΙ;
(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

- α) Κάθε μέρα..... ☐ β) Ποια φορές την εβδομάδα... ☐
γ) Σπάνια..... ☐ δ) Ποτέ..... ☐

16. ΕΧΕΙΣ ΤΑΞΙΔΕΨΕΙ ΣΕ ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ ; Ναι ☐ Όχι ☐

- α) Αν ποια ταξιδέψει σε άλλη χώρα, γράψε σε ποια:.....
β) Σε ποια χώρα θα ήθελες να πας:.....

Ενότητα ΙΙΙ: Κοινωνική συμμετοχή του δείγματος.

17. ΠΩΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΣ ΤΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΣΟΥ;

(Σημείωσε με X μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, όσα κάνεις στο διάλειμμα)

α) Παίζω με τους συμμαθητές μου..... ☐ β) Διαβάζω..... ☐

γ) Κάθομαι μόνος/μόνη..... ☐

18. ΕΧΕΙΣ ΦΙΛΟΥΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ; Ναι ☐ Όχι ☐

19. ΚΑΝΕΙΣ ΠΑΡΕΑ ΣΥΝΗΘΩΣ:

(Σημείωσε με X μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, με ποιούς κάνεις παρέα)

α) Με άτομα ελληνικής καταγωγής..... ☐ β) Με συμπατριώτες..... ☐

γ) Με άτομα από άλλες χώρες..... ☐ δ) Με όλα τα παραπάνω άτομα..... ☐

20. ΣΟΥ ΑΡΕΣΕΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ; Ναι ☐ Όχι ☐

21. ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (παρελάσεις, εθνικές εορτές κτλ.);

Ναι ☐ Όχι ☐

22. ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΚΑΝΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ:
(Σημείωσε με X μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, τι κάνεις μετά το σχολείο)

- α) Ξένες γλώσσες..... ☐ β) Αθλητισμό..... ☐
- γ) Μουσική..... ☐ δ) Χορό..... ☐
- ε) Κάτι άλλο. Γράψε τι άλλο κάνεις:.....

23. ΠΩΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΟΥ ΧΡΟΝΟ:
(Σημείωσε με X μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται, τι κάνεις τον ελεύθερο χρόνο σου)

- α) Διαβάζω εξωσχολικά βιβλία, κόμικς κλπ..... ☐
- β) Παίζω με τους φίλους μου..... ☐
- γ) Πηγαίνω βόλτα με τους φίλους μου..... ☐
- δ) Πηγαίνω στο σπίτι φίλων..... ☐
- ε) Παίζω μόνος μου..... ☐
- στ) Παίζω με τα αδέρφια μου..... ☐
- ζ) Βοηθάω στις δουλειές του σπιτιού..... ☐
- η) Βοηθάω τους γονείς μου στην δουλειά..... ☐
- θ) Βλέπω τηλεόραση / video..... ☐

Ενότητα IV: Αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών.

24. ΣΕ ΕΧΟΥΝ ΚΟΡΟΪΔΕΨΕΙ ΠΟΤΕ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Ναι ☐ Όχι ☐

ΑΝ ΝΑΙ, ΓΡΑΨΕ ΓΙΑ ΠΟΙΟΝ ΛΟΓΟ:.....

25. ΟΙ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΣΟΥ ΘΑ ΕΠΤΡΕΠΕ ΝΑ ΣΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ;

(Σημείωσε με **X** μόνο ένα κουτάκι)

Συμφωνώ απόλυτα ☐ Συμφωνώ ☐ Δεν είμαι βέβαιος ☐ Διαφωνώ ☐

Διαφωνώ απόλυτα ☐

26. ΕΧΕΙ ΣΥΜΒΕΙ ΚΑΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΠΟΙΕΣ ΦΟΡΕΣ (ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΜΙΑ ΦΟΡΑ) ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

(Σημείωσε **X** μέσα σε όσα κουτάκια χρειάζεται)

α) Έκλεψαν κάτι από τα πράγματά σου..... ☐

β) Χτυπήθηκες από άλλους μαθητές..... ☐

γ) Μερικοί από τους συμμαθητές σου χτυπήθηκαν από άλλους μαθητές..... ☐

δ) Σε μερικούς από τους συμμαθητές σου έκλεψαν κάτι από τα πράγματά τους... ☐

27. ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΟΥ, Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ;

(Σημείωσε με **X** μόνο ένα κουτάκι)

Συμφωνώ απόλυτα ☐ Συμφωνώ ☐ Δεν είμαι βέβαιος ☐ Διαφωνώ ☐

Διαφωνώ απόλυτα ☐

Ενότητα V: Βαθμός ικανοποίησης από την ελληνική πραγματικότητα και πρόθεση εγκατάστασης στην Ελλάδα.

28. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΟΥ ΑΝΟΙΓΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΗ;
(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

Συμφωνώ απόλυτα ☐ Συμφωνώ ☐ Δεν είμαι βέβαιος ☐ Διαφωνώ ☐

Διαφωνώ απόλυτα ☐

29. ΘΑ ΗΘΕΛΕΣ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΣΤΗ ΕΛΛΑΔΑ...
(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

α) Για πάντα ☐ β) Μέχρι να τελειώσω της σπουδές μου ☐

γ) Θέλω να φύγω στο εξωτερικό. Γράψε σε ποια χώρα:.....

30. ΘΑ ΗΘΕΛΕΣ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ, ΑΝ ΔΕΝ ΤΗ ΕΧΕΙΣ ; Ναι ☐ Όχι ☐

31. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΚΑΠΟΙΑ ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;
(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

Συμφωνώ απόλυτα ☐ Συμφωνώ ☐ Δεν είμαι βέβαιος ☐ Διαφωνώ ☐

Διαφωνώ απόλυτα ☐

ΑΝ ΔΙΑΦΩΝΕΙΣ, ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΕΙΣ ΠΟΙΑ ΧΩΡΑ ΕΙΝΑΙ
ΑΥΤΗ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;.....

32. ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΖΟΥΝ ΠΟΛΛΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΙ ΤΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΝΑ ΤΟΥΣ ΒΟΗΘΗΣΕΙ;

(Σημείωσε με X μόνο ένα κουτάκι)

Συμφωνώ απόλυτα ☐ Συμφωνώ ☐ Δεν είμαι βέβαιος ☐ Διαφωνώ ☐

Διαφωνώ απόλυτα ☐

ΑΝ ΔΙΑΦΩΝΕΙΣ, ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΕΙΣ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ;.....

.....
.....